Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Brandt, C. J.; af C.J. Brandt.
Titel | Title:	Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Gad, 1882
Fysiske størrelse | Physical extent:	425, [3] s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

8099

OM

LUNDE-KANNIKEN

CHRISTIERN PEDERSEN.

OG HANS SKRIFTER

AF

C. J. BRANDT.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1882.

45-141-8°
Ex. 1

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019014089

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

CHRISTIERN PEDERSEN.

OM

LUNDE-KANNIKEN

CHRISTIERN PEDERSEN

OG HANS SKRIFTER

AF

C. J. BRANDT.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1882.

„Sandhed er den første Regel i Krønniker, fordi bør man og at skrive alting i dem, ligervis som det er tilganget, hvad heller det er ondt eller godt."

CHR. PEDERSEN.
(Danske Skrifter V. S. 312).

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

INDLEDNING.

Man har kaldt Holberg »den danske Literaturs Fader«, og Navnet kan forsvares med, at han unægtelig, saa vel ved den Mangfoldighed af Æmner, han behandlede, som ved den Dygtighed, hvormed han gjorde det, rager saa højt op over sine Forgængere og blev en saa god Læremester for dem, der fulgte efter, at det er intet Under, om Efterslægten kunde fristes til at glemme, at han dog havde haft Forgængere; og det saa meget lettere, som Smagen i det attende Hundredaar, der til Dels blev uddannet af Holberg selv, mere og mere kom til at fjærne sig fra, hvad der havde fundet sine Tolke og faaet sit Udtryk i de foregaaende Aarhundreders Literatur. Men med al Anerkjendelse af hans Fortjeneste og særlig af den klare Forstandighed og det spillende Vid, der stod til hans Raadighed, og uden at afdrage noget af den Ros, baade Landsmænd og fremmede med rette har ydet ham, maa det dog siges, at for det første var Grænserne for Holbergs Synskreds temmelig snævre, og der laa meget udenfor dem, baade af det højeste og det dybeste i Menneske-Livet. Men derhos er der i selve Maaden, hvorpaa han behandler sine Æmner, og i Udtrykket, han giver

sine Tanker, kort sagt i hele hans Sprog, noget dels almen-evropæisk, dels særlig norsk, som gjør, at, naar man fra-regner hans Komedier og maaske hans Vers, især da Peder Paars, har gjærne hans Skrift noget, som lader en fornemme, at det samme kunde være sagt paa et hvilket som helst andet Tungemaal og har et Tonefald, der klinger fremmedt for dem af vort Folk, »der kun kan ét«, nemlig deres Modersmaal.

Dette var heller ikke skjult for dem, der i forrige Hundredaars sidste Halvdel begyndte at hejse det danske Flag i Literaturen; men det var dog først efter at det aandelige Omsving eller rettere Opsving, — fordi der aabnede sig en videre Synskreds, — var sket med Begyndelsen af vort Hundredaar, at man efterhaanden lod Holbergs Fortid ske Ret, og opdagede, at der laa en Literatur, som det ikke alene var værdt at kjende for at fuldstændiggjøre sin literaturhistoriske Kundskab, men som vi ogsaa kunde lære noget af, og som derfor vilde beholde blivende Værd for os. I vor Tid — for saa vidt den da ikke er bleven overmoden og kjed ad sig selv, end mere ad Fortiden, -- vil alle sundt dannede føle, at naar vi der i tilbagegaaende Linie møde Mænd, for blot at tage nogle Exempler, som Jørgen Sorterup, Thomas Kingo, Peder Syv, Anders Arrebo, Anders S. Vedel og Christiern Pedersen, da er det Navne, der i vor Literatur har saa god Klang, at det ikke længer kan falde os ind at springe dem forbi og lade det uænset, hvad der har givet disse Navne Klangen, for først at begynde med Ludvig Holberg.

2. Skal nogen hos os bære det stolte Navn »Literaturens Fader«, maatte det med nok saa god Grund tillægges Christiern Pedersen, men det er bedre at lade ham nøjes med det mere beskedne Vidnesbyrd: at han var den første

Skribent paa vort Modersmaal af nogen Betydenhed. Det er kun lidet vi har tilbage af dansk Skrift ældre end Reformationen, og af navngivne Forfattere er det saa ubetydeligt, at der er ingen som kan gjøre ham Rangen stridig; men denne bør tilkjendes ham, ikke ene paa Grund af Førstefødsels-Retten, thi han havde samtidige, der ingenlunde var at foragte, skjønt han vandt Palmen fra dem. Den han snarest maa sammenlignes med, er hans jævnaldrende, Povl Helgesen; de to har til fælles, at de havde naat Mands-Modenhed og Udvikling, før der blev Tale om M. Luther og det ny Liv, der vaktes fra Vittenberg, og Povl Helgesens Sprog har en tordensvanger Kraft som Chr. Pedersens ikke har, eller som hans Pen ikke har benyttet. Men ved Siden af ham optraadte jo de lidt yngre Mænd, som fik deres Mund opladt og deres Penne skaarne i Luthers Skole, og saadanne som Hans Tavsen, Peder Laurentsen og især Peder Palladius var ingenlunde ringe Medbejlere; og dog er der ingen af dem, som formaar at føre Pennen med den Lethed og Naturlighed, ingen af dem, som paa en saa utvungen Maade med den er i Stand til at gjengive den mundtlige Tale, som Mester Christiern Pedersen.

Alene i Omfanget af sin Skribent-Virksomhed har han Forrangen, ikke blot for sine faa Forgængere og sine samtidige, men for alle sine Efterfølgere paa hin Side Holberg. Men skjønt han bevægede sig paa mange Omraader og har efterladt sig Skrifter baade af theologisk, historisk, pædagogisk, ja, om man vil, belletristisk og medicinsk Indhold, er det ikke som original Forfatter han udmærker sig, mindre som skarpsindig eller dybsindig Tænker. Skjønt han efter Tidens Maalestok var en lærd Mand, og blev kaldt saa af dem, hvis Lærddom Samtiden anerkjendte, var

det ikke for de lærde, han skrev Bøger. Det skulde da være hans Udgave af Saxo og paa en Maade hans Skolebøger; men hans Hovedopgave var at skrive for Folket, for at oplyse, løfte og vejlede sine Landsmænd, som ikke havde Adgang til den lærde eller fremmede Literatur, og dermed blev han ved til det sidste, i sin høje Alderdom. Han var som den flittige Bi, der fløj vide omkring og hvor han fandt Blomster, skyndte han sig at uddrage Honning af dem, for at bringe den med hjem til den fælles Kube. Sine Fortjenester har han indlagt sig, dels som Udgiver, dels som Oversætter og Bearbejder af andres Skrifter; naar Tankerne tiltalte ham, og han haabede at kunne gavne sine Landsmænd, udsatte han dem paa sit Modersmaal og lagde dem til rette, saa de kunde vinde Indgang. Han trængte ligesom til at faa Stødet ude fra, før hans Tanker kom i Gang, men hvad han laante, gav han igjen med Renter. Indholdet er ingenlunde kritisk sigtet; men han har et født Mesterskab i at sige, hvad han vil have sagt, i et saa jævnt og dansk Tonefald, at ej engang A. S. Vedel deri kan maale sig med ham.

3. Allerede i en ung Alder havde Chr. Pedersen naat en ikke uansélig Stilling som Domherre ved Ærkebispe-Sædets Kirke, og som Pariser-Klerk og Udgiver af Saxo indtog han en fremragende Plads i sin Samtid. Dertil havde han vundet sine Foresattes, Bispernes Yndest, og var bleven personlig knyttet til og blev skattet af Kong Christiern II, saa under sædvanlige Forhold havde Vejen sikkert ligget aaben for ham op ad Trappen til Samfundets Højdepunkter; men hans urokkelige Hengivenhed for denne Konge afskar ham disse Udsigter og berøvede ham hans Embedsstilling, for en Tid ogsaa hans Fædreland; og da han fik Lov til at vende tilbage og levede stille som Privat-

mand for sine literære Sysler, er det et godt Bevis paa, hvor høj Pris Samtiden satte paa hans Pen, at de styrende, skjønt han — paa Grund af den usvækkede Kjærlighed til den fangne Konge, som han lagde for Dagen, naar Lejlighed gaves, — vedblev at være dem en mistænkelig Person, dog betrode ham et saadant Hoved-Lod i Reformations-Værket, som det at fordanske Luthers tyske Bibel-Oversættelse. Men naar han ikke kom til at indtage en mere fremskudt Plads i den gjærende Tid, da turde maaske dog Grunden dertil ikke alene være at søge i hans politiske Sympatier, men lige saa meget, dels i hans Naturanlæg og Tilbøjeligheder, der gik i Retning af en stille Syslen med Bog og Pen, dels maaske ogsaa i hans eget kirkelige Standpunkt. Han hørte ligesom Povl Helgesen til den ældre Slægt, og havde han end, i Modsætning til denne, brudt med det gamle, kunde han næppe følge Skridt med den brusende Ungdom, der, pludselig vakt ved Lynet fra Vittenberg, ufortrøden gik løs paa den gamle Kirkeordning og sejrede. Var han end klarøjet og varmt følende nok til at hilse Reformationen med Glæde, saa var han maaske dog en for historisk Natur, til uden videre at billige en Omvæltning, der tog saa lidet Hensyn til at bevare, hvad der var godt i det gamle og kunde været tjenligt til at danne Bindeledet med Fortiden.

Dog, dersom Chr. Pedersen ikke i udvortes Henseende naa'de en Stilling i Samfundet, der svarede til de Løfter, hans Ungdom havde givet ham, men maatte nøjes med at bjærge sig som Bogtrykker i Malmø og til sidst efter en skrøbelig Alderdom døde som Kostgænger hos en Slægtning, der var Landsbypræst i Sjælland, saa vandt han sig et Navn som dansk Skribent, der ikke blev glemt. Og kom der end Tider, da det traadte i Skygge, og ingen andre af hans

Bøger blev skattede, end de to romantiske Folke-Krøniker, som lige til vore Dage i deres Kreds har vedligeholdt den Yndest, de strags vandt, saa blev Navnet atter draget frem; og det hører med til den for alt dansk nidkjære J. Langebeks Fortjeneste, at han i Midten af det attende Hundredaar paa ny opfriskede det og pegede med Ros paa den Mand, der maa kaldes vor første danske Forfatter.

Det skulde være de følgende Blades Opgave, at samle hvad der er os bekjendt om ham; men des værre maa de begynde med den Oplysning, at det er saare lidt, saa naar man undtager enkelte Smaatræk, der kan hentes af mange forskjellige Kilder, er vi væsenlig henviste til hans egne Skrifter, og da disse alle er Oversættelser eller dog Bearbejdelser af andres, er de ikke nogen righoldig Kilde. Hvad der tjener til at give os et Billede af Manden selv, indskrænker sig, næst Valget af, hvilke Skrifter han tager sig for at behandle, mest til de i Texterne indstrøde Bemærkninger og de Fortaler eller Efterskrifter, hvormed han gjærne plejer at forsyne sine Bøger.

I.

Ungdoms-Aarene.

(Fødested. — Fødselsaar. — Skolegang i Roskilde. — Kannik i Lund.)

Kort efter Chr. Pedersens Hjemkomst fra sit flere-aarige Ophold i Paris anføres han som Vidne under Navn af Christiernus *Dacus*, et Tilnavn han rimeligvis har baaret i den fremmede Stad, og det vilde være ret betegnende, om han selv i sit Fædreland kaldtes »den danske«, saa vist som der kun er faa, om ellers nogen af vore Skribenter, hvis Sprog kunde give dem bedre Ret til at føre et saadant Tilnavn. Men, skjønt det er sikkert, hvilket Folk han tilhørte, saa véd man dog ikke ret, hvor i Danmark hans Vugge gik, og navnlig ikke, paa hvilken Side af store Belt; thi, saa vidt man tør dømme af Sproget i hans Skrifter, kan han hverken have været Jyde eller Skaaning, og naar han tit skriver sig »lundensis« har dette sikkert kun Hensyn til, at han fra sin tidligste Ungdom og, paa en kort Afbrydelse nær, lige til sin Død var knyttet til Domkirken i Lund. Man har Valget imellem, om han var Sjællandsfar eller Fynbo, og har en Grund for hver af Delene; men ingen af dem har den Fasthed, at der med Sikkerhed lader sig bygge noget derpaa. Paa den ene Side

har man hans eget Vidnesbyrd for, at han gik i Roskilde Skole; men da det ikke hørte til Sjældenheder i de Tider, at Drenge sendtes til Skoler i andre Landsdele end den, hvori deres Fødeby laa, beviser det intet. Der var Skoler, som ved dygtige Lærere kom i Ry, hvad Tilfældet f. Ex. blev med Aarhus under Morten Børups Styrelse, og atter andre, der var saa rigt begavede, at de dem tillagte Legater lettede Forældrenes Udgifter. Begge Dele lokkede maaske Lærlinger til Roskilde i Slutningen af det 15de Hundredaar. Paa den anden Side melder den aalborgske Biskop Jens Birkerod, at Chr. Pedersen var født i Svendborg [1]); men da han ingen Hjemmel anfører, er han selv, der døde 1708, saa ung en Kilde, at det bliver noget misligt, trygt at stole paa ham, saa meget mere som han, der selv var født i Odense, hvor hans Fader var Professor ved Gymnasiet, ikke altid er nøjagtig i sine historiske Angivelser og især røber en vis Lyst til at lade sin Fødeø være Moderskød for flere berømte Mænd end Historien vil give ham Medhold i [2]). Rigtig nok synes det et vel stærkt Stykke, om han ligefrem skulde have digtet hans Fødeby, saa Sandsynlighed taler for, at han maa have haft noget at støtte sig til, og der foreligger i alt Fald intet, som modbeviser Sandheden af hans Udsagn. Hvad der ikke selv hviler paa en fast Grundvold kan naturligvis heller ikke støtte andet, men derfor er det lige fuldt mærkeligt, at selv i vort Hundredaar, for ikke at tage Mænd af Slægten Birkerod eller andre fra de tidligere med, var ikke alene den flittige Mindesamler Vedel Simonsen, men ogsaa Mænd

---

[1]) Den af Birkerod forfattede Index tertius i Katalog over P. Resens Bogsamling.

[2]) M. N. C. Kall-Rasmussen, to Fragmenter af Saxo, S. 5, Not. 2.

som Rasmus Nyerup, R. Kr. Rask og N. M. Petersen alle Fynboer, og maa alle siges at være i nært Aandsslægtskab med Chr. Pedersen. Han var, saa lidt som de her nævnte Mænd, nogen højt flyvende eller vidt skuende Aand, men med en glødende Kjærlighed til Fædrenes Land og Fædrenes Minder forbandt han en utrættelig Flid til at værne om og fremdrage disse, og faa har vist af fuldere Hjærte sagt ja! til en af de ovennævntes Valgsprog: sit Fædreland skylder man alt! eller bedre fortjent at faa Del i det Ord, der er sagt om den samme Mand: at var han ikke Skjald, saa bør han dog tælles mellem »Skjaldens Frænder«.[1])

2. Ligesom man ikke med Sikkerhed véd, hvor i Danmark Chr. Pedersen er født, saaledes véd man heller ikke, naar han kom til Verden. Det er sikkert, at han døde 1554, og da han i sine sidste Leveaar var meget affældig, kunde der jo være Rimelighed for, at han naa'de en meget høj Alder, men da han først 1534—35 giftede sig og fik en Datter, og endnu i de nærmeste Aar, inden 1543, kunde magte at oversætte og »udskrive« hele Bibelen, tør det knap antages, at han ved sin Død havde fyldt de fire Snese, skjønt langt derfra har han vist næppe været. Det sikreste Udgangspunkt man har til at bestemme hans Fødselsaar er, at han 1505 optræder som Kannik, thi da han ikke var af adelig Byrd, maa han den Gang mindst have været 25 Aar. Regnes Tiden tilbage herfra, kommer vi til 1480 som det Aar, da han er født og rimeligst vel lidt for inden.

Den kanoniske Aldersgrænse for at træde ind i gejstlig Stand var jo 25 Aar, skjønt med Adelsmænds Børn har

---

[1]) Grundtvigs Mindesang over R. K. Rask (Kjøbenhavns-Posten 1832, Nr. 185).

man Exempler paa, at de fik Kannikedømmer eller andre Præbender paa Vuggen, hvorved der tilsikredes dem disses Indtægter, uden at der var Tale om, at de nogen Sinde skulde gjøre Tjeneste. Chr. Pedersen var derimod en af de tjenstgjørende Kanniker og han var desuden af borgerlig Æt. I en Herredags-Dom, der Aaret efter hans Død blev fældet i en Sag, som hans Svigersøn førte om nogle Gaarde, der havde tilhørt ham, kaldes han, mærkeligt nok i et saadant juridisk Aktstykke, Christen Huid [1]), men da der ikke ellers er Spor af, at han tilhørte denne Familie, og da han selv aldrig, de mangfoldige Gange man læser hans Navn skrevet eller trykt, kalder sig andet end Christiern Pedersen, maa det anses for en Fejltagelse. Mange af hans Bøger ere prydede med udskaarne Initialer (store Begyndelses-Bogstaver), med Danmarks Riges eller Unions-Kongernes Vaaben eller andre Billeder, og i flere af disse Træsnit, som han muligvis selv har skaaret, er anbragt hans Navne-Mærke *C. P.*, men der er aldrig Antydning til noget Vaaben, han selv skulde have ført. Dertil kommer endelig, at første Gang vi møde hans Navn, har han benyttet et almindeligt borgerligt Bomærke [2]).

3. Det første, vi med Sikkerhed véd om denne vor berømte Skribent, er, at han har gaaet i Roskilde Skole. Han siger selv i et Forord efter Titelen paa hans Udgave

---

[1]) Klevenfeldts Samling til den danske Adels Historie (Familien Falk), jf. Malmø Raadstue-Arkiv. Trykt i Ny kirkeh. Samlinger V, S. 819—20.

[2]) Dansk Magasin I, S. 38, efter et Dokument i Gehejme-Arkivet. Som dette er gjengivet af Langebek, er det dog ikke ganske nøjagtigt, da det endnu i det gamle Segl er tydeligt, at det er et græsk *X* (Ch), overskaaret af et kantet *S*, hvis øverste Hage naa'r den nærmeste Streg til venstre og danner ved Hjælp af den et *P*, saa der altsaa læses Ch. P. S. ɔ: Christiern Peders Søn.

af Peder Laales Ordsprog: at hans Forklaringer af disse for en stor Del er uddragne af Bemærkninger, han har optegnet efter sin Lærer, Præsten Rasmus Simonsen, som var Vikarius ved Roskilde Domkirke. Denne Mand var Hører (*locatus*) ved Skolen 1485 og blev 1493 Mag. Anders Pedersens Eftermand som Rektor (*scolasticus*) og Vikar. Han nævnes i et Gavebrev, hvorefter Biskoppen Niels Skave 1494 skjænkede 9 Gaarde omkring i Sjælland til »Jesu Christi, den salige Jomfru Marias og alle Helgens Alter ved den søndre Side af Kirken næst op til Kapitelets Dør« til et evigt Vikardømme, og andvorder samme strags til Hr. Erasmus, forskrevne Alters Forstander og Kapellan, samt hans Efterkommere ved samme Alter.[1]) Manden maa være død, da Chr. Pedersen 1515 omtaler ham, men denne gjemmer hans Minde i kjærlig Ihukommelse med Tak for den Vejledning, han af ham har modtaget. At Roskilde Skole den Gang var i Ry og ingen saa stærkt besøgt i hele Landet som den, fremgaar bl. a. af Peder Palladii Ytring i hans Visitatsbog, hvor han angiver dens Lærlingers Antal i sin Barndom som meget stort. »Den Tid vi, som nu ere Klerke her inde, ginge til Skole og vare smaa Sinker, da maatte vi hen oven paa Skole-Loftet; saa mange Peblinge vare der, at det var fuldt baade oven og neden: 700 udi Riber Skole, [hvor han selv gik], 900 udi Roskilde Skole, ikkun for de skulde blive Munke og Alterpræster«[2]). Det er lidt senere, at Skotten Walter Mortimer var Rektor ved Roskilde Skole og fik Ros for sine humanistiske Bestræbelser.

---

[1]) Liber convivii St. Lucii (Gehejm. Ark. topograf. Saml. Roskilde 24). Arnemagn. Saml. af danske Diplomer fasc. 46, Nr. 24, jf. fasc. 28, Nr. 7, hvor Kong Hans' Stadfæstelse findes.

[2]) P. Palladii Visitats-Bog, S. Grundtvigs Udgave 1872, S. 75 f. R. Nyerup, libr. qvi ante Reform. in scholis Dan. præleg. notitia, S. 17.

Men skjønt Chr. Pedersen med Kjærlighed mindedes Rasmus Simonsen som sin Lærer, har han dog ikke bevaret noget godt Indtryk af sin Skolegang, og Roskilde Skole kan i hans Tid næppe have staaet paa noget højere Trin end de andre, siden han ingen Undtagelse gjør, naar han senere kommer til at skildre deres Tilstand. Var det, den Gang som nu, ikke altid Lærelyst, der lokkede Drengene til Skolen, saa var det heller ikke altid for at skaffe deres Børn god Lærdom, at Forældre eller Værger sendte dem did; men som oftest droges de af Udsigten til god Forsørgelse med Kirkens mere eller mindre fede Embeder. Peder Palladius føjer til, samme Sted i sin Visitatsbog: »ja Ædelfolk hulde deres Børn til Skole for Præbender og kostelige Len«; og kunde de borgerlige endog kun som Undtagelser naa saa fede Stykker, var der dog paa den Vej mange Levebrød at vinde, der kunde forsørge dem for Fremtiden.

Chr. Pedersen skriver derom 1531, efter Luther, men med en Udførlighed, der tyder paa, at han talte af Erfaring: at Herrer og Fyrster, Riddere og gode Mænd, Borgere og menige Almue satte deres Børn i Skole, for at faa Kirkens Stat og Rente, Ære og Herredømme og nødte undertiden Børnene ind i Klosterne, for at unddrage dem deres lovlige Arv og Eje, og lade dem leve af det til Kirken og Klostere skjænkede Gods. De havde jo Udsigt til, at deres Sønner kunde blive Bisper, Prælater, Kanniker, Præster, Abbeder i Herreklostrene, altsaa komme i aandelige og rigt lønnede Stillinger. Saa var de forsørgede, og der kunde blive des mere at dele mellem de øvrige Børn. Da derfor Reformationen afskar dem denne Udsigt, blev det et almindeligt Ord: ja, hvad skulde vi nu lade vore Børn gaa i Skole for? nu maa vi sende dem til Hove,

sagde de adelige, eller til Handel og Handværk, sagde de borgerlige [1]). Det er det samme Peder Palladius klager over det nys anførte Sted: »vore Forældre vare flittigere til at sætte deres Børn til Skole, alligevel de vidste ikke saa meget af Guds Ord at sige, som vi nu vide udi denne klare Evangelii lyse Dag... Nu sidder der en Djævel ved den Ædelmands, Borgers og Bondes Hjærte og holder ham derfra«. Og hvad denne Frister kunde tilhviske Fædrene, faar vi en Prøve paa, naar en saa fremragende Mand som Mogens Gøye 1530 tilskriver Anders Bilde: »jeg takker eder gjærne for den ny Tidende, I mig nu tilskikker. Tykker mig efter slig Lejlighed, som jeg der udi forfarer, at (man) nu omgaas med Kardinaler og Legater, at jeg ikke vil sætte nogen af mine Børn til Skolen, udi den Agt eller Mening, at de skulde komme udi gejstlig Stat, der slig Nederfald dagligen tager og ydermere gjøre vil« [2]).

4. Saadanne Ytringer røbe godt nok, hvorledes Tankegangen havde været. Men man maa jo derhos tilstaa, at havde der ikke været saadanne stærke ydre Lokkemidler, vilde ogsaa det have været uforklarligt, hvad der kunde skaffe den store Tilstrømning til Skolerne, og særlig hvad der kunde bevæge Forældre til at sende deres Drengebørn til den pinlige Afretning, som Luther og med endnu stærkere Farver Chr. Pedersen skildrer. Der er tre Ting, denne klager over, det er: den lange Tid Drengene gik i Skole, den daarlige Lærdom de fik der, og den barbariske Behandling de var underkastede. Naar man med Føje studser ved, at Skoletiden kunde løbe op til 15 ad 20 Aar, da maa derved komme i Betragtning, at Talen er om Domskolerne,

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 469 ff.

[2]) H. F. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie I, S. 27.

det vil sige, Skolerne, der var knyttede til Stiftets Hovedkirke med Bispesædet; men disse havde fra gammel Tid ikke alene Pogeskoler, men ogsaa Præsteskoler, der skulde meddele de unge, hvad der behøvedes for dem af Undervisning, for at de kunde, naar de forlod Skolen, indtræde i præstelig Virksomhed. Dette gjaldt jo særlig, saa længe der ikke var Adgang til noget Universitets-Studium uden for dem, og de unge ikke havde Raad eller Lejlighed til at besøge Højskoler i Udlandet; men det var gjærne kun dem, der attraade de højere kirkelige Stillinger, altsaa hyppigst Adelsmænd, der kunde det [1]). Saaledes kunde det vel ske, at Smaapoge, som havde begyndt at søge Skolen 7 eller 8 Aar gamle, først forlod den, naar de henved det 30te Aar blev præsteviede. Og var Tiden lang, saa var Lærdommen lille efter den mørke Skildring, Chr. Pedersen giver af Skolerne i hans Barndom. Den var »løs og forfængelig« siger han, de kaldte den »de boglige Kunster og Visdom, end dog det var ikke andet end løsagtige, forfængelige Ord og Disputats, som havde hverken Hoved eller Hale.« De lærte hverken at »tale ret Latine eller skrive god Danske paa deres eget Tungemaal«, de hørte kun »om hellige Mænds Historier og Jærtegn, om Pavens store Aflad og anden løs og forfængelig Lærdom og Prædiken, som hverken havde Sandhed eller Salighed i sig« [2]). Men var Lærdommen kun fattig, saa var Tugten desto rigeligere. Han klager bitterlig over den ubarmhjærtige Medfart, Børnene led i »vore danske, svenske og norske Skoler.« En af de Bøger, der brugtes, var som bekjendt Peder Laales Ordsprog, som Chr. Pedersen selv i sin Tid forsynede Skolerne

---

[1]) L. Helveg, de danske Domkapitler S. 99 ff.

[2]) Danske Skrifter IV, S. 475—77.

med en ny Udgave af. Blandt de Lærdomme, som derigjennem blev indprentede Ungdommen, var ogsaa saadanne der angik dens egen Opdragelse, og den gamle Vismands Formaning, at tugte sit Barn, gjentoges og indskærpedes paa mange Maader. »Ris gjør godt Barn« (Nyerups Udg. Nr. 73 og 836), »længe græder halv baardt (ɔ: slaget, tugtet) Barn« (Nr. 283), »man skal revse et Barn, at det ej vorder ondt, og et ondt, at det vorder ej værre« (Nr. 802) — er jo alle Ord, der ret forstaaede kan have deres Sandhed, og fik deres Begrænsning, naar det (Nr. 309) blev sagt: »Revselse er god, naar hun er ej for megen«, men Maaden de anvendtes paa, synes snarere at have svaret til Regelen, der blev givet i Nr. 94: »Barn skal have Drikke som en Falk, Hug som et Asen, Føde som et Nødd, Klæder som en Vædder«.

At det sidste Ordsprog har afgivet Forklaringen til rettelig at oplyse de andre, maa man i det mindste formode efter Chr. Pedersens egen Skildring. Han skriver, at de umilde Skolemestere med deres ubarmhjærtige Hudstrygelse fordrev mange gode unge Peblinge og Degne fra Skolen og god Lærdom. De forkuede og mange med store Slag og Hug, at de sad saa rædde som en Hare for Hunde, og de var saa forfærdede, at de kunde ikke mærke eller huske, hvad der blev læst og sagt for dem; de tænkte altid mere paa de Hug, de skulde have, og saa' mere til Ferlen og Risene, som altid hængte over deres Hoved, end paa deres Bøger og Lexer. »Hvordan forbandet Helvedes og Skjærsilds Pine de unge Folk, Peblinge og Degne lede i min og andre fleres Ungdom og før i mange Aar og siden desligeste i Danmark, Sverige og Norge, af deres vanvittige og umilde Skolemestere og Herrer, med de slemme ukristelige Hudstrygelser, Slag,

Hug og Plager, som de gav dem for en føje Brøde og saa godt som for ingen, det vide baade Præster og Munke, Kanniker og Skrivere, som var deres Disciple; thi kunne de det selve sige bedre, end jeg det nu kan skrive«. De flængede, sled og hudstrøg de fattige Børn og Degne, saa at Blodet løb ned ad Ryggen paa dem i deres Hoser, for en Tøddels eller et Ords Skyld. Forsømte nogen Pebling sin Skolegang en Time eller to, eller en halv Dag, skulde han slide saa mange Ris som en Tyv, der havde stjaalet en Hest eller en Ko, ja fast flere. Og de nøjedes ikke med selv at hudstryge dem, men hver af de andre Peblinge skulde give ham et Slag af Riset paa hans Bag, og, slog de ikke saa haardt som Mesteren vilde, fik de selv paa Arsen derfore. Bebrejdede nogen dem deres Grumhed, svarede de: »saaledes har jeg kjøbt min Lærdom, og saaledes vil jeg sælge den igjen« [1]).

5. Det er et mørkt Billede, Chr. Pedersen maler af den Skole, han selv havde gjennemgaaet, og i Hovedtrækkene tør vi vel ikke tvivle om, at det svarer til Virkeligheden. Mærkeligt er det, hvor meget de Skildringer, forskjellige Mænd har givet af Skolen fra Slutningen af det attende Hundredaar, ligner det, han gav af den fra Slutningen af det femtende. Grunden ligger vel heller ikke langt borte, thi jo mere man synker ned til en aandløs Formalisme, des nærmere kommer man til, hvad Chr. Pedersen kalder »Skvalder, Røg og Føg, hverken Gud eller Mennesker til Nytte eller Gavn til Liv eller Sjæl«, og des mere trænge de vrantne Lærere, som selv lide derunder, til saadanne udvortes Hjælpemidler som Krabasken, for at holde den muntre Drenge-Natur i Ave og faa den paanødt en

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 503—4.

Undervisning, der har Pine nok, men saare liden Glæde. Imidlertid kan man dog ikke værge sig mod den Tanke, at det gaar ham, som det saa let kan gaa livlige Naturer, at, komme de til at skildre en Sag, der ret ligger dem paa Hjærte, kan de være udsatte for at de, uden selv at mærke det, dyppe Penselen saa dybt, at Lys og Skygge ikke altid bliver rettelig fordelt.

Han klager over, at han i Skolen hverken lærte god Danske eller ret Latin. I første Punkt kom hans lykkelige Natur ham dog til Hjælp; thi hvor han saa har det fra, saa beundre vi ham, tre Hundredaar efter at han nedlagde sin Pen, fordi han skrev saa god Danske, at der er ikke mange, der har gjort det bedre. Om Latinen siger han, at de maatte se at udslette af deres Hukommelse, hvad der af de barbariske Grammatiker og Ordsamlinger paa Prosa og Vers var bleven dem indpryglet paa Skolebænken, af Donatus og Alexander *de Villa dei*, og hvad de alle hed, før de kunde lære Latinen rettelig og komme til at forstaa, hvad de gode gamle Forfattere havde skrevet. Og, ligesom Luther, beklager han sig over, at han ikke havde anvendt sin Tid bedre, til, i Stedet for »*composita verborum*, *caser* og andet saadant Skarn«, at læse Historier, Krønniker og de gamle Digtere. Alt dette var vist hans oprigtige Mening; men er der ikke allerede en lille Modsigelse i, at det var kun »Skvalder, Røg og Føg« de lærte i hans Tid, og dog, siger han, drev de umilde Skolemestere mange Peblinge fra god Lærdom? Hvor var den da? maatte man spørge, og som det er vitterligt — for atter at mindes Morten Børup i Aarhus — at der var gode Undtagelser fra den slette Regel, saa kan det ogsaa gjentages, at den kjære Chr. Pedersen selv, sexten Aar tidligere end han nedskrev disse strænge Ord, men dog mange Aar efter at

han var sluppen ud af Skolen, med Tak mindedes i det mindste en af sine egne Lærere. Han har selv givet Prøver paa, hvad Rasmus Simonsen lærte ham, og om der endogsaa er Snurrigheder og Smagløsheder iblandt, saa er der ikke faa gode Forklaringer af Ordsprog og velmente Formaninger knyttede til dem. I hvert Fald vise de, at Manden gjorde sig Flid for, at hans Lærlinger skulde forstaa Ordsprogene og deres latinske Omskrivninger, og de minde os om, at, hvor ringe de øvrige Bøger, man brugte, kan have været, var den gamle Ordsprogs-Samling i en dygtig Lærers Haand en bedre Skolebog end mange af dens Efterfølgere, saa den havde ikke fortjent den haarde Medfart i de andres Selskab, som Kong Christiern II, maaske med Chr. Pedersens Bifald allerede den Gang, havde tiltænkt den. Bogens største Fejl var, at den var falden i daarlige Læreres Hænder, medens den selv var uskyldig i, at man brugte den til at pine Børnene med, i Stedet for at lære dem det gode, den gav Anvisning paa.

Det gik den Gang, som det altid vil gaa i daarlige Skoler, at de opvakte Drenge i deres Fritid søge Erstatning for Skolens Tortur, og naar Chr. Pedersen senere klager sig over, at »jeg ikke læste flere Historier, Krønniker og Poeter, end jeg gjorde«, saa ligger det jo allerede deri, at han har søgt og fundet Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med nogle af disse. Maaske har han gjort ligesom Grundtvig tre Hundredaar efter gjorde i Aarhus Skole, da han trøstede sig over Skolens Kjedsommelighed ved at læse Krønniker paa Skomagerens Værksted i Huset, hvor han bode. Men naar Chr. Pedersen paa en eller anden Maade har faaet sin Sans for historisk Læsning tilfredsstillet allerede i Roskilde Skole, synes han rigtig nok at have været en Undtagelse blandt sine jævnaldrende, saa hans Læselyst og Flid

allerede den Gang har draget ældre ansete Mænds Øjne paa ham. Hans Skolegang maa være faldet i det sidste Tiaar af det 15de Hundredaar, og muligvis har Byrge Gunnarsen, der, før han 1497 blev Ærkebiskop, var Ærkedegn i Roskilde, kjendt den unge Mand fra Skolen der. Det gjælder i det mindste Lave Urne, der ved 1500 var Kannik ved Roskilde Domkirke. Af det Brev fra ham, som Chr. Pedersen trykte foran i sin Udgave af Saxo, kan man skjønne, at han havde ham kjær og skattede hans Flid og Lærddom. Naar Lave Urne, der den Gang havde Foden paa Trinet op til Bispesædet i Roskilde, i Brevet taler i den forbigangne Tid, viser det, at hans Kjendskab til og hans Godhed for Chr. Pedersen ikke var ganske ung, og sagtens fra hans Skoletid. »Kjære Christiern! — skriver den nys kaarede Biskop — medens dine Kammerater er sløve og efterladne til at studere, gransker du Dag og Nat i Oldsager, og jeg véd, at du brændte af en vidunderlig Higen efter at bidrage dit til vort Fædrelands Berømmelse« [1]).

6. Hvor hans Vej førte ham hen, da han forlod Roskilde Skole, vide vi ikke; første Gang vi møde hans Navn, er han Kannik i Lund. Men for Resten kunde det synes rimeligt, at han forinden har besøgt den ny Højskole i Kjøbenhavn. Det var c. 25 Aar siden, at Paven havde bemyndiget gamle Kong Christiern til at oprette et fuldstændigt Universitet i sit Rige, og dersom Chr. Pedersen ikke laa i Vuggen endnu, saa havde han kun for kort Tid siden forladt den, da den ny Skole højtidelig blev indviet og aabnet 1479, og han gik maaske endnu i Roskilde Skole, da Kong Hans strængelig forbød, — nu da der var sørget

---

[1]) Bilag B.

for, at »hver gode Mænds fattige og rige Børn kunde blive lærde her hjemme i vort eget Rige« — at færdes ud af Riget i fremmede Studier og der tilsætte »Guld og Penninge«, før de i det mindste tre samfulde Aar havde studeret i Kjøbenhavn. Selvfølgelig betragtedes dog i Unionstiden Upsalas Højskole ikke som Udland. Og der tilføjedes i Kongebrevet 1498 den Trusel, at hvo der gjorde der imod, skulde have det Len forbrudt, han havde af Kirken og »siden ej yder mere have Haab om her efter at nyde noget Kirkens Len her i vort Rige Danmark.« Da Chr. Pedersen nu allerede havde Kannikedømme, før han drog til Paris, og beholdt det, efter at han kom hjem, maatte det jo synes rimeligst, at han ogsaa har opfyldt den nylig fastsatte Betingelse, om det end og snart efter viser sig, at det ikke gik saa strængt til, som Brevet truede med. Det kunde ogsaa være et lille Spor, men er rigtig nok det eneste, af et Ophold ved Kjøbenhavns Universitet, at han i Forordet til sin Udgave af Saxo kalder Dr. th. Anders Christensen, som fra 1497 var en af dets første Lektorer, sin Lærer (*magister noster*).

Derimod behøver det just ikke at være hans egne Erfaringer herfra, der foranledigede ham til, senere at bifalde og gjentage de Sidehug, Luther gav saadanne »Studier og Universiteter«, hvor man forsmaade Guds Ord og Aand, og lod den gamle Biblia forfare, »men fik saa og den Plage, at de optoge Aristoteles og [hans arabiske Fortolker] Averroes, og andre flere utallige skadelige Bøger, som førte os mere og mere fra Bibelen og den hellige Skrift, saa den er meget forglemt«. Vi kjende lidet eller intet til, hvad der foregik og foredroges paa den nys begyndte Højskole her hjemme; men i hvert Fald kunde Chr. Pedersen have haft rig Lejlighed til at anstille saa-

danne Betragtninger ved sit langvarige Ophold i Paris, og lægge Mærke til at »mange Klerke have mere studeret for Hæders og Æres Skyld, at de maatte kaldes Mestere, Lektorer og Doktorer, end de gjorde det for Guds Ords og Viljes Skyld, eller at de vilde lære og undervise unge og fattige Mennesker den rette Vej til Himmerige« [1]).

Hvad Aar Ærkebiskop Byrge kaldte ham til Kannik ved Lunde-Domkirke er ikke bekjendt, men da han var det 1505, maa han være bleven det i en ung Alder. Der bevares i Gehejme-Arkivet et Skøde, hvorefter Henning Valkendorf sælger en Gaard i Sønder-Halland til sin Hustrus Broder Johan Oxe, og som Vidner nævnes hans tre Brødre, alle i Kirkens Tjeneste: Erik, Provst i Roskilde (siden Ærkebisp i Trondhjem), Knud og Hans, begge Kanniker ved samme Kirke, samt »hæderlig og fornumstig Svend Christiern Perssen, Kannik udi Lund«. Under Pergamentsbrevet hænger da de tre adelige Vaaben og det fjerde: det ovenfor omtalte Bomærke eller Navnetræk i Vokstryk, *Ch. P. S.* Som Kannik i Lund tjente han ved Helligtrekongers Alter og var derhos *vicarius perpetuus* ved st. Christoffers, »paa søndre Side i Kirken ved Urværket«, stiftet af tre Adelsmænd 1498 [2]). Mogens Madsen (Magnus Mathiæ), som fra 1589 til 1611 var Superintendent i Lund, har blandt andre historiske Arbejder efterladt sig Samlinger til Skaanes Topografi [3]). Deri siger han om de ældre kirkelige Forhold ved Domkirken: fra først af var der ikke flere end ni Kanniker, men saa blev dertil lagt en Provst, som skulde være ligesom de øvriges Fører. I de følgende

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 513.

[2]) Brunius, Lunds Domkirke, S. 185.

[3]) Hdskrft. gl. kgl. Saml. 2336 i 4to. Har hørt til Vedels Samlinger.

Tider blev dette Antal forøget, efterhaanden som de aarlige Indtægter voksede ved vore Forfædres Gavmildhed, saa at der, foruden de fire, som kaldtes Prælater: Provsten, Degnen, Ærkedegnen og Kantoren, løb Tallet op til 24 (Kanniker). Af Vikarer var der langt flere. Angaaende sin egen Tid føjer han til: men skjønt Messe-Tjenesterne ved Reformationen ere bortfaldne, tillige med Sangen og Ceremonierne ved Helgen-Dyrkelsen, er selve Kollegiet dog bleven bevaret, og alt Godset er forbleven under de saakaldte Prælaters, Kannikers og Vikarers Bestyrelse, og de daglige Sangtjenester er ikke meget forskjellige fra Oldtiden og de gamle Skikke, paa det nær, at som sagt Helgeners Paakaldelse er falden bort.

De saa kaldte *Vicarii perpetui*, til hvis Tal Chr. Pedersen hørte, var de fast ansatte Alter-Præster, der skulde besørge Tjenesten med dertil hørende Messe til den Helgens Ihukommelse, hvem Alteret var indviet til, og man ser ogsaa af Chr. Pedersens første Andagtsbøger, at han følte sig i et nærmere Forhold til st. Christoffer, til hvem han ikke forsømmer at opføre særlige Bønner. Til Løn derfor oppebare Vikarierne saa Indtægten af det Gods eller andre milde Gaver, der i Tidens Løb var skjænkede til deres Alter. Deres Navn bar de i Modsætning til *vicarii chorales*, der var de unge Mænd, som forberedtes til Præstegjerningen og gik de første til Haande ved Altertjenesten [1]). Kannikerne paalaa det at udføre de forskjellige Grene af Tjenesten ved Kirken og den dertil knyttede Skole, og dertil hørte da, næst Sjælemesserne ved Bialterne, hvortil der var skjænket særlige Legater, at besørge Højmessen, naar den

---

[1]) L. Helveg,, danske Domkapitler, S. 88 ff.

ikke tilfaldt Prælaterne selv eller naar disse var fraværende, og desuden at prædike.

7. Det var udtrykkelig befalet, at der skulde prædikes paa Folkets Maal, men dels skete det ikke hyppig, og man synes stundum at have indskrænket sig til at læse en latinsk Homili, dels var det kun daarlig bevendt med den danske Prædiken, der førtes paa Chr. Pedersens Tid, som vi véd baade af hans egne og andres Ytringer. Turde man nu gjøre en Slutning fra hans Skrift til hans Tale, har han selv næppe hørt til de ringeste Prædikanter, naar han udførte Tjenesten. Og skjønt denne Slutning slet ikke gaar an i vore skrivende og læsende Tider, er den knap saa dristig med den Mand, der saa let og livlig førte sit Modersmaal i Pennen, uden at have andre Forbilleder eller andre Kilder at øse af, end den, hans egen Tale naturlig frembød for ham. Men rigtig nok, naar man betragter hans senere Optræden, og navnlig at han færdedes flere Aar i det afgjort protestantiske Malmø, selv grebet af det Evangelium, der satte alle hans Omgivelser i Bevægelse, uden at der er Spor til, at han virkede i den Sags Tjeneste, han dog gjærne vilde gavne, med andre Midler end Pennen, som han saa brugte desto flittigere, da faar man let den Formodning, at det har ligget lettere for hans Natur-Gaver at virke for Sagen med Pennen end at træde frem og føre Ordet.

Imidlertid fremgaar det umiskjendelig af hans Skrift, at Evangeliets Forkyndelse laa ham varmt paa Hjærte, endnu inden det klarere Lys var gaaet op for ham, og at han i sit Hjærtes Troskyldighed sagde det bedste derom, han vidste, inden dette nye Lys var tændt i Vittenberg. Han maa alt tidlig have følt det tomme og fattige ved de fleste Prædikener, Folket fik at høre, som han siden klagede

over, enten kun indeholdt Legender, Jærtegn og Fabler, eller naar Prædikanten havde studeret paa de høje Skoler og var lærd, da opvartede han med, hvad han der havde lært, og sagde »mere om Aristoteles og Mesteren af det høje Sind og om Himmelens Løb osv., end om Vorherres Jesu Christi egne Ord og den rette kristelige Tro« [1]). Det var i sin Stilling som Kannik han tog sig for, saa godt han kunde, at bøde lidt paa Savnet ved at udarbejde sin Postil, en dansk Oversættelse af alle Kirkeaarets Evangelier og Epistler med deres Udlæggelser, efter den bedste Indsigt og Oplysning, han selv var i Besiddelse af, og efter de Kilder, han selv antog for at have de klareste Vande. I Fortalen til denne udtaler han nærmere sine egne Grundsætninger, og trods alt det Mørke, han selv endnu sidder i, mærkes det dog godt, at der maa have været Alvor i den unge Kanniks Sjæl.

»Vorherre bad sine værdige Apostle (skriver han i denne Fortale) gange om Verden og prædike og lære alle Menneske de hellige Evangelia. Han sagde til dem: hvilken som tror og bliver døbter, han skal blive salig, hvilken som ikke tror, han skal fordømmes evindelig. Ingen kan tro de hellige Evangelia, uden han dem vel forstaander, forstaander han dem ikke, da bliver han fordømmet, thi er det nytteligt og vel tilbørligt, at de udsættes paa ret Danske for enfoldige Lægfolks Skyld, som ikke forstaa latine, og sagte ej heller faange tit Prædiken. Hvad Nytte eller Gavn kunde simpel Almue faange af dem, om de alenest læstes for dem paa latine, uden de og siden sagdes for dem paa deres eget Maal. Vorherre siger i den hellige Læst: vilt du komme til Himmeriges Rige, da hold Vor-

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 513.

herres Budord! Hvorledes kan nogen holde dem, uden at han véd samme Evangelia, i hvilke de hellige Evangelister skreve samme Budord af Vorherres egen Mund. St. Lukas siger Apst. Gj. 2: den værdige Helligaand kom af Himlen Pinsedag i brændende Tungers Lignelse til de hellige Apostle og andre Vorherres Disciple, og de bleve alle da opfyldte af samme værdige Helligaand og talede strags alle Tungemaal, at de skulde siden prædike og lære alle Menneske, som vaar i Verden, de hellige Evangelia paa deres eget Maal, saa alle dem vel forstaande kunde. St. Hans Apostel og Evangelista og st. Lukas skreve til Græken paa grækiske, at de skulde dem vel forstaande, st. Matthæus skrev Evangelia paa ebraiske til dem som talede ebraiske Maal, st. Povel Apostel skrev Epistler paa grækiske og ebraiske til dem som talede saadanne Maal. Havde nogen af dem skrevet Evangelia til Danmarkes Rige, da havde han dem visselige skrevet paa ret danske, saa alle det forstaandet kunde; thi hvert Menneske bør at kunne dem paa sit eget Maal. Ingen skal tro, at de ere helligere paa et Tungemaal end paa et andet, de ere saa gode paa danske og tyske som de ere paa latine, naar de ellers ret udtydes. Thi kan intet ufornymstigt eller avindsfuldt Menneske rettelig sige, at det er ilde gjort, eller ubekvemmeligt at udsætte dem paa danske, mens ingen kan blive salig foruden dem og den hellige Tro« [1]).

Slutnings-Ordene tyde næsten paa, at han ikke følte sig sikret imod at høre Bebrejdelser for det Arbejde, han her havde dristet sig til. Men Indtrykket, vi faar af at læse denne hans Fortale til Postillen, er dog vist det: at naar den unge Lunde-Kannik tænkte og skrev saaledes 1515,

---

[1]) Danske Skrifter I, S. XIII—XIV.

en Stund før Luther optraadte, og uden at han vist nogen Sinde havde hørt dennes Navn nævne, da maa han selv af Erfaring have kjendt noget til den Tro, han her taler om; thi saaledes tænkte og talte ingen Præst i Begyndelsen af det 16de Hundredaar, uden hvem det laa paa Hjærte, at hans Tilhørere maatte komme til at dele denne Tro med ham.

8. Kannikerne ved Domkirkerne var ikke alene tjenestegjørende Præster. I Forening med Prælaterne dannede de Biskoppens Raad, og denne udgjorde med dette sit Raad Stiftets Kapitel, der var dets højeste kirkelige Øvrighed paa Stedet og forvaltede dets rige Midler. Men derhos havde flere af Kannikerne deres egen Gjerning, og saaledes var en af dem *scolasticus*, Forstander for Skolen, baade den for de smaa Drenge (Degne) og for de vordende Præster. Man kunde fristes til at gjætte paa, om Chr. Pedersen ikke i det mindste en Tid har beklædt den Post. Uden Tvivl har han dog hørt til de lærdeste og dygtigste af Kannikerne, og han viser i sine Skrifter fra de forskjellige Livsaldere saa stor Nidkjærhed for Skolen og de unges Undervisning, at Tanken ligger nær. Det hørte til hans første Arbejder i Literaturen at udgive to Skolebøger, den ene en latinsk Ordbog. den anden Peder Laales Ordsprog; han greb senere med Lyst Luthers Opmuntring til at forbedre Skolevæsenet og henvendte den til sine Landsmænd, og da han paa sine gamle Dage oversatte Æsops Fabler, har det dog maaske (skjønt Udførelsen blev mindre heldig) staaet for hans Tanke ligesom for Luthers, at den burde anvendes til Ungdommens Oplærelse. Men hvad der taler derimod, at han selv har holdt Skole, er rigtig nok hans egen Tavshed, hvor Lejligheden synes at maatte ligge nær nok til at berøre det. Naar han saaledes, i sin Bog om

at holde Børn til Skole, klager højt over, hvad han maatte døje som Dreng, kunde det lignet ham, hvis der havde været Grund dertil, i Lighed med hvad han gjør i andre Retninger, at have klaget over, at ogsaa han selv som Lærer havde været paa Vildspor.

Dersom den ældre Bestemmelse overholdtes, at alle Prælater og Kanniker skulde have studeret ved et Universitet uden Lands, og hvis de ikke havde opfyldt denne Betingelse, før de fik Præbender, skulde de gjøre det strags efter, inden de nød godt af deres Indkomster, saa har det varet en Stund inden Chr. Pedersen nød godt af sine; thi skjønt han allerede 1505 var Kannik, mærke vi intet til hans Udenlandsrejse før 1510. Dog er det jo muligt, at han allerede tidligere kan have været i Paris »for Studiernes Skyld«, men før det nævnte Aar lader han ikke høre fra sig i Literaturen. Hvad enten han nu i de nærmest foregaaende Aar har opholdt sig hjemme i Lund eller i Frankrigs berømte Universitets-Stad, tør vi sikkert tro, han har anvendt dem til at forberede sig til den betydelige literære Virksomhed, han her udfoldede i Aarene 1510—15.

II.

Ophold i Paris 1510—15.

(Universitetet i Paris. — Skrifter: Latinsk Ordbog. — Saxo. — Tidebog. — Postil. — Peder Laales Ordsprog.)

Universitetet i Frankrigs Hovedstad, der var vokset frem af vor Frue Domkirkes (notre dame's) og Genovevas Klosters Skoler, regnede sin Alder fra Begyndelsen af det 12te Hundredaar. Der havde Abælards Skarpsindighed draget Skarer af Tilhørere til sig og mange andre navnkundige Lærere, blandt dem hans Discipel Peter Lombarder, fulgte efter ham. Naar en begavet Lærer opslog sin Lærestol der, flokkedes lærelystne om ham, og det kunde ske, ikke i Hundrede, men i Tusendevis. Fra Begyndelsen af var Pariser-Højskolen mest berømt som teologisk Skole, og dens teologiske Fakultet vedblev længe at hævde sit Ry under Navn af Sorbonnen, et Navn, der oprindelig stammede fra et Kollegium for fattige Studenter, som Robert af Sorbonne havde stiftet. Hvor stor Universitetets Anseelse var, skjønnes saa vel af de lyriske Lovtaler over det (»Duen ved de stille Vande«, »Salomons Buegang«, »al Visdommens Kilde«, »Livets Træ i Guds Paradis«, »den

straalende Lampe i Herrens Hus«)[1]), som af de Rettigheder og Herligheder, der af Kongerne blev det skjænkede. Det blev som en lille Fristat midt i Riget, styret af sin egen Øvrighed, den af det selv aarlig kaarede Rektor, der fik Rang med Paris' Biskop og kun veg for pavelige Legater og Kardinaler af kongeligt Blod.

Til denne »Visdommens Kilde« strømmede Folk sammen fra hele Evropa, og Tallet kunde stundum løbe op til 20—30000 Klerke, saa de udgjorde Halvdelen af Byens Befolkning. Her samledes Folk af alle Stænder og Aldere, mange Gange graahærdede Mænd, rige og fattige. De var delte i fire Nationer og til *natio anglica* (fra 1430 kaldet *germanica*) hørte vore Landsmænd saa vel som Tyskerne. Nordens kirkelige Forbindelse med Frankrig var livlig og havde næppe været afbrudt, siden Ansgar kom her ind, og Nordboernes Besøg ved Højskolen i Paris var meget hyppige en Tid i Midalderen. Ærkebiskop Eskil stod i Venskabs-Forhold til den hellige Bernhard og tilbragte sine sidste Dage i et fransk Kloster; Anders Sunesen tog den teologiske Doktor-Grad i Paris og var maaske en Gang Universitetets Rektor; fra Genovevas Kloster havde Absalon ladet Abbed Vilhelm hente hid, hvem han havde gjort Bekjendtskab med og vundet kjær, da han studerede der. Abbed Vilhelms store Indflydelse under Valdemar den førstes og Knud den sjettes Regeringstid sporedes sikkert ogsaa i den Retning, at Studie-Rejserne til Paris tog til. Allerede i det 12te Hundredaar var der stiftet et eget dansk Herberg (*collegium dacicum* eller *lundense*) i Nærheden af

---

[1]) L. Engelstoft, Skandinavisk Musæum 1802, efter C. Bulæi udførlige *historia universitatis Parisiensis* i 6 Folio-Bind fra det 17de Hundredaar. Jf. A. Fabricius, om de danskes Studeringer i Paris (Ny Kirkeh. Saml. I, S. 513 ff. og III, S. 424.)

st. Genovevas Kloster, hvor de danske tidligere paa Vilhelms Anbefaling havde haft Tilhold; og i det følgende Hundredaars Begyndelse giver en tysk Krønnikeskriver et Vidnesbyrd om de danskes Anseelse ved Universitetet.

Det er Arnold fra Lybek, der skriver i sin Slave-Krønnike: Danskerne begynde nu at efterligne Tyskerne, hvem de saa længe har været Naboer til, saa de klæde og ruste sig ligesom andre Folkeslag. Tilforn havde de gaaet i Sømands-Dragt, fordi de var vante til at færdes paa Søen og bebode Kystlande, men nu klæde de [fornemme] sig ikke alene i Skarlagen og Peltsværk, men i Purpur og Silke. De har ogsaa gjort gode Fremskridt i Videnskaber, fordi Landets ædelbaarne sende deres Sønner til Paris, enten de skal indtræde i gejstlig eller i verdslig Stand. Naar de der er blevne fortrolige med Literaturen og Landets Sprog, har de vist sig dygtige ikke alene i de frie Videnskaber, men ogsaa i Teologien. Paa Grund af en naturlig Talegave findes de skarpsindige ikke alene i dialektiske Beviser, men ogsaa som kyndige i Kirke- og Kejser-Loven (gode Dekretister og Legister) vise de Dygtighed i at behandle kirkelige Sager [1]). Hvad det første angaar, om Ændringen i Klædedragten, stemmer det med hvad der her hjemme blev bebrejdet Valdemarernes Stammefader, Knud Lavard; den sidste Ros bekræftes af, at der i Løbet af 50 Aar blev valgt ikke færre end fire danske Mænd til at beklæde den ansete Stilling som Universitetets Rektorer i det 14de Hundredaar.

2. Det var gjærne de mere velstaaende Folk, hvis

---

[1]) J. Gram, oratio de origine et statu rei literariæ in Dania et Norvegia, 1745 (Dän. Bibl. VII, S. 484), og R. Nyerup, Skildring af Danmark og Norge II, S. 252 ff.

Sønner kom til at nyde godt af den fjærne Højskole, og et Besøg der ansaas for en nødvendig Trappe til at stige op paa Prælat-Sæderne eller at indtage en Kansler-Plads. Men dog var der ogsaa sørget for at uformuende, som havde gode Anlæg, kunde komme til at gjøre Rejsen. Der blev tidlig stiftet Legater til Rejse-Stipendier og der blev knyttet den Betingelse til Gaver, som skjænkedes Domkirkerne, at en Del af Renten skulde anvendes i det Øjemed, ja det blev i det 15de Hundredaar paalagt Domkapitlerne hvert Aar at holde en, helst to, studerende i Paris. Det var rimeligvis for at opfylde denne Pligt, at Lunde-Kapitlet sendte sin Kannik Chr. Pedersen til Paris og holdt ham der i flere Aar, da det mærkede, han gjorde god Gavn. Men da han kom til Seine-Staden var dets Universitets Glanstid længst forbi; andre Universiteter var voksede frem, og Nordboerne besøgte hyppig især Køln og Løwen (eller Prag, Leipsig, Greifsvalde, Rostok). Vel havde Paris endnu i Beg. af det 15de Hundredaar haft en berømt Lærer i Johan Gerson, baade gudfrygtig og lærd, men han kunde ikke standse Tidens Strøm, der førte en kold og død Formalisme med sig. Man kappedes med hverandre i Spidsfindighed og stredes om »*entitates*, *quidditates*, *realitates*« o. l., hvor den vandt Palmen, der viste sig som den bedste Haarkløver. Skjønt Chr. Pedersen var flere Aar i Paris, mærke vi intet Udbytte, som han vandt ved selve Universitetet, og har det været sáadanne Tankekunster der har været drevet, tør vi nok sige, de er slet ikke faldne i hans Smag, dertil var hans Natur altfor jævn og sund. Hans Lærelyst og Virkelyst havde et mere praktisk Maal, og hans Hu stod ikke til at glimre, men til at gjøre Gavn.

I det fremmede Land og hos det livlige Folk, han færdedes iblandt, hang hans Hjærte ved Fædrelandet, og

hans Lyst voksede til at høste og hjembære saadanne Frugter af sin Rejse og Opholdet i den store Stad, som kunde fremme hans kjære Landsmænds Udvikling, den han godt skjønnede stod tilbage for de sydlige Folkefærds. Naar han under sit Ophold i Danske-Herberget vedkjendte sig Navnet Christiernus Dacus, var det for ham ikke blot en etnografisk Betegnelse, men han aandede og levede, han arbejdede med sin Pen aarle og silde, og han brugte den ikke gamle, men i Paris smukt udviklede Prentekunst, for at kunne svare til dette Navn. Da han kom til Byen, maa han have været en Mand ved de tredive Aar, og allerede saa aandelig udviklet, at egenlig noget nyt Stød til Fremgang modtog han næppe der; det skulde da være ved Humanisternes store Kjærlighed til den gamle klassiske Literatur. Thi i den udvidede han sikkert sine Kundskaber. Teologien har næppe været hans Studium, men paavirket af den Kreds, hvori han levede, har han, som han siger i Brevet til Lave Urne, lagt sig efter »*literas bonas*«, og særlig et nøjere Kjendskab til de gamle latinske Forfattere, og da han tog Graden, var det som »*Magister artium liberalium*« eller »*bonarum*«. Dernæst har han sikkert her i Paris med Flid gjennemgaaet og gjort Uddrag af de udenlandske Krønniker, for at samle hvad der, efter hans Opfattelse, kunde tjene til at berige og fuldstændiggjøre Fædrelandets Historie. I øvrigt fik han jo snart begge Hænder fulde med Arbejde ved at befordre sine egne eller andres literære Frembringelser i Trykken.

3. Hans første Arbejde, der blev prentet, var en Bog til Skolens Tjeneste i hans Fædreland. Som Barn af sin Tid saa' han dens Opgave særlig i at lære Drengene »ret Latine«, og han vilde skaffe et Hjælpemiddel til Veje, der bedre end de hidtil brugte kunde tjene dette Øjemed; thi

allerede den Gang indsaa han, at de brugelige Skolebøger for en Del var slette, og det gjaldt da navnlig den mest brugte, Alexanders *Doctrinale*, en Grammatik, skreven paa latinske Hexametere, af en fransk Lærd i det 13de Hundredaar, Dr. theol. af Sorbonnen, Alexander de Villa dei. Man vilde nu til Dags kalde denne et Uhyre af latinsk Grammatik; men trods sin forskruede Form og sit uforstaalige Indhold vedblev den dog gjennem tre Hundredaar at være Drengenes Plage rundt om i Evropas Skoler, lige indtil den, her til Lands ved Christian IIIs Kirke-Ordinants, blev afløst af F. Melanchtons Grammatik. Forfatteren udtaler, at den bar sit Navn *Doctrinale* med rette, *qvia dat doctrinam* (fordi den giver Lærdom); men dens Doktriner var rigtig nok saa mørke, at dens Kyndinge forsikrede, de langt lettere forstod de latinske Forfattere, til hvis Forstaaelse den tilbød sin Vejledning, end denne »Pinebænk for Sjæle«, som man havde en Mistanke om at dens Forfatter vist ikke selv havde forstaaet [1]). De mange, der søgte at skrive Forklaringer over Alexander, gjorde ikke Sagen bedre, thi i Reglen var deres Forklaringer endnu mere vildsomme. Chr. Pedersen, der af egen Erfaring kjendte Doctrinale, fandt, at de unge »gjærne kunde spilde deres Liv paa denne Bog, uden at have synderlig Gavn af den«, og for at raade Bod paa Skaden, tog han sig for at udarbejde en latinsk-dansk Ordbog, den ældste i sin Art hos os, men i Lighed med hvad man allerede havde paa andre Sprog. Han nævner i Fortalen selv sine Kilder, for at faa det latinske Ord-Forraad samlet saa omfattende som muligt. Disse var da *Catholikon*, et udførligt dels grammatikalsk, dels lexikalsk Værk, som en lærd Dominikaner Johannes de Balbis

---

[1]) Nyerup, Skildring af Danmark og Norge, II, S. 346 ff.

skrev i det 13de Hundredaar; dernæst det latinske Lexikon, som Avgustiner-Munken Ambros. Calepinus havde udarbejdet midt i det 15de, og endelig »de øvrige lærde Fortolkere af det latinske Sprog«. Det har lykkets ham at samle mellem 13 og 14000 latinske Ord, som han vedføjer Bemærkning om Kjøn, Bøjningsmaade o. l., for at Drengene kan slippe for at lære de Alexandrinske Regler, som han i Bogen stundum finder Lejlighed til at berigtige. For Resten gjengives hvert Ord med det tilsvarende danske, en Gang imellem bliver Ordet oplyst ved Anførseler af latinske Forfattere, enten fra den klassiske eller den kirkelige Literatur. Da disse upaatvivlelig antyder den Bogkreds, hvori Chr. Pedersen selv var kjendt, kan det have Interesse at se Navne-Rækken: af Virgil anføres en Snes Gange et Vers, af Ovid godt halvt saa mange; dernæst nævnes Terents og Cicero, Plavtus og Horats fem, seks Gange. I øvrigt citeres kun et enkelt Sted, enten af den kirkelige Literatur, nemlig den hellige Skrift (Johannes og Pavlus) og Kirkefædrene Ambrosius, Avgustinus, Hieronymus og Lactants; eller af den klassiske: Cato og Sallust, Digterne Tibul, Martial og Juvenal, samt Svetonius, Appianus, Plinius, Statius fra det første, Apulejus og Gellius fra det andet, Avsonius og Clavdianus fra det fjerde og femte Hundredaar efter Christi Fødsel.

Det Værd, Chr. Pedersens Ordbog havde efter sin oprindelige Bestemmelse, tabte den, da den efter kort Tids Forløb blev afløst af andre; men den beholder sin Betydning for os, fordi den ved de omkring 8000 danske Ord, den indeholder, afgiver en god Grundvold for vort Kjendskab til Samtidens Ord-Forraad og i flere Tilfælde giver Forklaring af danske Ord, som siden er forældede eller hvis Betydning er bleven tvivlsom. Fortalen

er stilet til Ungdommen, hvem Forfatteren raader til flittig at benytte denne Haandbog, for at slippe Doctrinales Regler. Dersom det latinske Vers, hvormed Bogen slutter, maatte være af Chr. Pedersen selv, vilde det være ret mærkeligt og betegnende for hans daværende Standpunkt, skjønt det er holdt saa stærkt i Tidens sædvanlige Styltegang, at noget ejendommeligt giver det ikke, som naar det hedder: »Vaagn op, du ædle danske Ungdom, og grib disse Honning-Bægere! Den Vinstok udgyder paa én Gang baade Ambrosia og Nektar!« I denne Tone fortsættes, indtil Slutningen, som raader de unge til med lidt Ulejlighed atter og atter at læse dette Værk, for at kunne forstaa de lærde Digtere og tyde hvilke Bøger man vil.

Bogen blev trykt i Paris 1510 (8vo) med Titel:

Vocabularium ad usum Dacorum
ordine literario cum eorum vulgari interpretatione
diligenter et fideliter collectum.

(ɔ: Ordbog til Brug for Danske, med Flid og Nøjagtighed samlet i Bogstav-Orden og med dansk Oversættelse af Ordene).

Hos hvilken Bogtrykker den er trykt, siges ikke, heller ikke hvem der er dens Forfatter; men Titelbladet er prydet med det samme Billede i Træsnit af »den danske Konges Vaaben« (Unions-Vaabenet), holdt af to Vildmænd, som Chr. Pedersen siden anvender i sine Bøger fra Opholdet i Paris, og ved Foden af dette Billede i Blomster-Slyngningerne under Vaabenet er anbragt hans Bogstaver *C. P.* Man kan være i Tvivl om, hvor meget dette Navnemærke skal sige, som gjenfindes i flere af de billedrige Bogstaver, hvormed hans Bøger er prydede. Om han maaske med egen Haand har udskaaret Billederne, eller maaske givet Tegning til dem, eller han blot har ladet sætte sit Eje-Mærke

paa dem. I hvert Tilfælde har han sikkert selv ordnet disse Prydelser, og det er kjendeligt, at hans Forraad forøges alt som Tiden skrider frem. Det er med rette bemærket, at han vist med det danske Vaaben vilde kjendelig paatrykke dem Stemplet af, hvor hans Bøger hørte hjemme. Bogen maa være bleven godt modtaget i de danske Skoler, siden der allerede fire Aar efter blev Brug for et nyt Oplag, eller maaske rettere Eftertryk, i Køln (1514), og allerede 1518 besørgede Henrik Smith igjen en tredie noget forøget Udgave i Leipsig [1]).

4. I Løbet af det følgende Aar maa Chr. Pedersen have taget Magister-Graden ved Universitetet i Paris og vi møde første Gang hans Navn med denne Titel i en Bog, der udkom i September 1511, og som han havde været behjælpelig med at udgive. Det er et *Diurnale* eller en Tidebog til Brug for Roskilde Stifts Kanniker, naar de som Alterpræster besørgede den daglige Tjeneste ved det Alter, de var ansatte ved. Diurnale Roskildense var rettet og forbedret af den ansete og dygtige Prælat, Magister Anders Friis, Kantor ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. Skjønt denne Mand ikke var Lærer ved Universitetet, blev han fem Gange valgt til dets Rektor og i Egenskab af dets Syndikus indlagde han sig Fortjeneste af Universitetets finantsielle Styrelse. Han havde Aaret i Forvejen besørget det kjøbenhavnske Missale trykt i Kjøbenhavn, det betydeligste Værk, der endnu var fremgaaet fra Pressen her hjemme, men Diurnalet skulde trykkes i Paris, og sagtens har dets Udgivelse der været betrot Chr. Pedersen. At han i alt Fald har haft Del deri, ser man, hvor det hedder i Efter-

---

[1]) C. Bruun, den danske Literatur til 1550 (Aarsberetning fra det kgl. Bibliothek) I, S. 170, 219, 260.

skriften, at »der er tilføjet adskillige sjældne Læsninger og Lærdomme ved den hæderlige Mand, Magister Christiernus Petri, Kannik ved Lunde-Kirke« [1]).

5. I øvrigt høre vi intet til ham i Literaturen, skjønt vi spore godt hans Virksomhed, i de næste tre Aar, og derefter udgiver han saa i Løbet af et Aar, fra Marts 1514 til Marts 1515, ikke mindre end fem forskjellige Værker, som ikke har kostet ham ringe Arbejde, og han har endda sikkert været behjælpelig ved et sjette. Til nogle af dem maa han vel i de foregaaende Aar have gjort sine Forarbejder, men for det ene af disse Værkers Vedkommende indskrænkede det sig ikke til, hvad der kunde udføres i hans Studerekammer i Paris; det foranledigede bl. a., at han maatte foretage en Rejse til Hjemmet. Det var det Arbejde, hvorved han strags vandt en taknemmelig Paaskjønnelse, som ikke aftog med Aarene, men ydes ham uformindsket af alle dem, der skatte vort Fædrelands Historie: han fremdrog Saxos Danmarks-Krønnike og ved at faa den trykt, reddede han den sandsynligvis fra at gaa tabt. Naar denne Plan modnedes hos ham, skal vi ikke kunne sige, men Kjærlighed til Fædrenes Minde var gammel hos ham og der er ovenfor alt anført en Ytring af Lave Urne, som tyder paa, at denne allerede i hans Skoletid havde lagt Mærke til den unge Mands Lyst og Flid i den Retning [2]). Senere udtaler han sig selv tydelig nok derom.

Han kjendte Saxos Bog, og det smertede ham, at den efter tre Hundredaars Forløb laa gjemt og glemt, thi det synes jo virkelig, som om de Afskrifter der fandtes, laa

---

[1]) H. F. Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostere, S. 119 ff.; C. Bruun, a. Sk., I, S. 188.

[2]) Brevet foran Saxo (Bilag B): »te flagrasse comperimus«.

omkring i Klostrenes Bogsamlinger, dækkede af Støv og Glemsel, for saa vidt Orme og Vanrøgt ikke allerede havde lagt dem øde. Han nærede ingen Tvivl om, at en saadan Mester i kosteligt Latin vilde finde Læsere nu, da pyntеligt Latin ret var kommet i Mode, om ikke i Fædrelandet saa i Udlandet, og deri blev han heller ikke skuffet. Sexten Aar efter at han havde faaet Bogen trykt, skrev han: »alle grue og forundre derpaa, at vi havde nogen Tid den ene vise og lærde Mand i Danmarks Rige, som hed Saxo Grammaticus og var født i Sjælland hos Roskilde af fribaaren Slægt. Han skrev Danmarks Krønnike paa saa ædelig god og dyb Latine, at alle vise Klerke i fremmede Land og Riger have stor Lyst til at læse i samme Bog og glædes ved samme Latine, og forundrer dem alle derpaa, at der var nogen Tid saa lærder en Mand i Danmarks Rige, som saadan dyb, kostelig og god Latine kunde digte og skrive« [1]).

Men det var dog ingenlunde for Sprogets Skyld alene, at han brændte af Lyst til at faa Saxos Krønnike udgivet. Han var selv saa inderlig glad ved og stolt af Forfædrenes Bedrifter og det gjorde ham saa ondt, at Efterkommerne kunde være saa forsømmelige i at mindes og at udbrede deres Berømmelse. Han beklagede sig over sine Landsmænds Ligegyldighed i saa Henseende; derfor skjønnede de saa lidet paa en saadan Dannemand som Saxo Grammaticus, at »den Danmarks Krønnike, han saa ærlige skrev, var saa godt som plat forglemt i tre Hundredaar og mere«, men da den nu endelig blev prentet og udspredt over al Verden, kunde »alle gode Klerke deri se, læse og vide de mange store underlige manddommelige Gjerninger, som

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 485.

danske Mænd bedreve over al Verden i forme Tid, mere end noget andet Folk« [1]).

Lysten til at faa Saxos Bog trykt, havde han maaske næret tidligere, men den voksede sikkert i Paris, da han gjorde Bekjendtskab med de fremmede Krønniker, der var »fulde af«, hvad danske Mænd gjorde og bedreve i forme Tid, saa »vise og lærde Mænd, som have været i Rom, Italien, Frankerige og Spanien, de kunde vel sige, hvor meget de vide der at sige af de Goter, som vare danske, svenske og norske, hvilke vunde alle Land og Riger til Verdens Ende« [2]). Han bluedes ved at den bedste Kilde til Fædrenes Berømmelse skulde være skjult og ukjendt; derfor lejede han Bud og fik Brev sendt hjem til sine Venner i Danmark, med Bøn om endelig at skaffe ham en god Afskrift af Saxos Krønnike, til hvilken Pris det saa skulde være. Da det ikke frugtede, gjorde han et nyt Forsøg og skikkede atter Sendebud til Hjemmet; men da ogsaa det blev forgjæves, besluttede han sig til, selv at gjøre Rejsen.

6. Naar han skikkede disse Bud hjem, eller naar hans egen Hjemrejse gik for sig, er ikke ganske klart. Vi maa slutte os til det af de Breve, han har sat foran sin Udgave af Saxo som en Slags Dedikation til Biskop Lave Urne i Roskilde. Det første af disse skriver denne til ham, medens han endnu er i Paris, fra sin Borg Hjortholm den 10. Maj 1512, og han synes deri at tale om, at Chr. Pedersen allerede havde rettet Saxos Tekst, og beder ham da at faa dette Mesterværk trykt hos en af de bedste Bogtrykkere, for at det kan blive ham selv til Hæder og komme

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 512.

[2]) Danske Skrifter IV, S. 516.

Fædrelandet til uforgængelig Ære. Men Sammenhængen er upaatvivlelig den, at dette Brev er foranlediget ved de Bud og Breve, Chr. Pedersen havde skikket hjem, hvorom Lave Urne er kommen til Kundskab, og deraf har han fornummet, at det var Chr. Pedersens Hensigt, naar han kunde faa en Kodex, at besørge en saadan rettet Udgave. At han ingen Kodex havde endnu, da han modtog Lave Urnes Brev, fremgaar af, hvad han skriver i sit Brev af 14. Marts 1514, da Bogen var trykt. Skjønt han var saa villig til det Arbejde, at udgive Saxos Historie, at »ingen dødelig var nogen Sinde mere rede end han«, saa at han snarere maatte sige, han fløj end at han løb dertil, saa var Biskoppens Brev ham dog en ny Spore, og det har uden Tvivl været det, der gjorde, at han bestemte sig til, selv at rejse hjem, efter at begge hans Budsendinger havde været forgjæves. Derefter maa det vel være i Sommeren 1512 han er kommen hjem til Danmark, og selv om hans følgende Beskrivelse af den Rundrejse, han her foretog sig, er skildret med temmelig livlige Farver, kunde vel en Sommer og en Vinter nok gaa med, saa han stod først i næste Juli Maaned ved sine Ønskers Maal.

I dette sit Brev beskriver han nemlig, hvad Møje han havde med at komme i Besiddelse af et Haandskrift til at lade trykke efter. Han rejste fra Kloster til Kloster og undersøgte alle deres Bogsamlinger. Meningen af hans Ord er ikke ganske tydelig, om han fandt mange Exemplarer eller faa. Lyskander har læst det første ud af dem, naar han anfører det som Bevis for, at man i gamle Dage var meget nøjeregnende og paaholden paa sine Antikviteter, at »den Tid man havde i Sinde at lade Saxonem udgaa paa Trykken, kunde man ved Venners Befordring næppe gjøre

noget Exemplar (dog der fandtes mange) fangeligt i Danmark«. Nyere lærde har faaet det modsatte ud af Brevet og det synes rigtig nok ogsaa at ligge nærmere, blandt andet fordi allerede Stephanius ikke var i Stand til at opdrive en Kodex her i Landet [1]).

Af Chr. Pedersens Ytringer faar man det Indtryk, at man i Klostrene, — thi det er jo sikkert deres Bogsamlinger Talen nærmest er om — har de somme Steder næppe selv vidst, om der var en Saxo imellem deres Bøger eller ikke, derfor maatte han selv se efter, og det vilde han vel ogsaa helst. Men han havde ikke stor Glæde af sine Undersøgelser; thi selv hvor han traf den Bog, han søgte, og fik den draget frem af Hyldekrogen, da var den, naar Støvet blev tørret af den, saa ilde tilredt af Orm og Møl, at han ikke kunde bruge den, eller ogsaa Abbeden, som muligvis ved Pariser-Klerkens Nidkjærhed pludselig blev opmærksom paa, hvilket herligt Klenodie Klosteret ejede, ikke turde skille det ved den, og derved udsætte Klosteret for den Fare at miste Skatten, ved at udlaane Bogen til Afskrift. Nedslagen over sit ringe Held, kom han til sidst til Kjøbenhavn, og her begyndte det at lysne op for ham. Han klagede sin Nød blandt andre for sin forrige Lærer, Dr. th. Anders Kristensen, en Jyde af Byrd, teologisk Professor ved Universitetet og Karmeliter-Ordenens Forstander. Denne hæderlige Mand kunde dele hans Sorg, og det gjorde Dr. Anders ondt for ham, at han forgjæves skulde have foretaget den lange Rejse i et saa priseligt Øjemed, uden at kunne naa det; men selv havde han intet

---

[1]) K. Lyskander, Fortale til hans store Krønnike (trykt i Suhms Saml. I, 2, 82); jfr. Kall-Rasmussen om to Fragmenter af Saxo, S. 5, Not. 3; og C. Bruun, Angers-Fragmentet af et Hdskrft. af Saxo, S. IX.

Exemplar af den kjære Bog i sit Eje eller til sin Raadighed. Da der heller ikke her var noget at faa til Kjøbs, gjorde Dr. Anders ham det ædelmodige Tilbud, der i hvert Fald beviser hans redelige Vilje og hvor højt han skattede Chr. Pedersens Nidkjærhed for Sagen, at, før en saa udmærket Lejlighed maatte gaa tabt til at faa den berømmelige Saxo trykt og udgivet, vilde han laane et Exemplar og med egen Haand skrive Bogen af. At han har faaet en varm Tak af den unge Magister, kan vi ikke tvivle om, men denne turde dog ikke tage derimod, saa at den højærværdige Mand skulde sidde og være hans Afskriver. Sagtens har han endnu ikke opgivet alt Haab om, paa en anden og lettere Maade at naa sit Øjemed. Denne Gang blev han heller ikke skuffet; thi da han kom over Sundet og forebragte Sagen for sin egen gamle Biskop, en Mand, der ikke af Ydre havde megen Anseelse, men en kraftig Karakter, hjalp han ham over Vanskeligheden. Ærkebiskop Byrge »brændte selv af Kjærlighed til Danmarks Hæder«, og Nordens Primas lykkedes det endelig, sagtens fra et eller andet Kloster i hans Stift, at tilvejebringe en Kodex af Saxo, som til Rigets Bedste blev Chr. Pedersen betrot at afskrive til Trykning.

7. Nu manglede han kun én Ting, det var at faa kongelig Bemyndigelse til saa vigtigt et Arbejde som det, at udgive Rigens Krønnike. Ogsaa den fik han, og naar han da melder, at de to Mænd, paa hvis Anbefaling det især lykkedes ham at faa denne kongelige Bemyndigelse, var Ove Bilde, der senere blev Biskop i Aarhus og nu var Kongens Kansler, og Erik Valkendorf, Ærkebiskoppen i Trondhjem, da har han ikke blot nævnt os to af sine personlige Velyndere, blandt hvilke han havde været

kjendt af den sidste og hans Slægt i flere Aar [1]); men han giver os en Tidsbestemmelse af, naar han stod ved sine Ønskers Maal: med en Kodex af Saxo til Benyttelse og Kongens Bemyndigelse til at udgive den. Det har været i Juli Maaned 1513; thi da var netop Erik Valkendorf til Stede i Kjøbenhavn. Chr. Pedersen maa nemlig være kommen hjem til Konge-Skiftet; i Februar var Kong Hans død i Aalborg og Sønnen Christiern havde besteget sin Faders Trone. I den Anledning var Herredagen sammenkaldt til Kjøbenhavn, baade det danske og norske Rigsraad mødte, og som Medlem af det sidste Ærkebispen fra Trondhjem. Det var især den unge Konges Haandfæstning, det gjaldt om at affatte, og efter en Del skarpe Forhandlinger blev den underskrevet den 22. Juli. Herredagen skiltes ad sidst i denne eller først i næste Maaned, saa paa den Tid maa Chr. Pedersen have faaet den kongelige Bemyndigelse.

Med sine stærke Lidenskaber og et haardt Sind forenede Kong Christiern jo mange gode Egenskaber og store Anlæg, og fra sin Fader havde han arvet en varm Kjærlighed til, hvad der var dansk, saa har han ikke før kjendt sin jævnaldrende, Kanniken fra Lund, har han vist strags haft aabent Øre for hans Andragende, der blev støttet af to Raadgivere, som han havde Tillid til, og det er sandsynligt, at denne Forhandling med Kongen om Trykningen af Rigens Krønnike ikke alene har ført til, at Chr. Pedersen ved samme Lejlighed fik flere literære Hverv at udføre, men derhos har lagt Grunden til det gjensidige Hengivenheds-Forhold, hvis Oprigtighed Chr. Pedersen fra sin Side fik rig Lejlighed til at godtgjøre. Om han fik Navn af kongelig Historiograf, saaledes som Brugen senere blev, er ikke

---

[1]) Se ovenfor S. 21.

af nogen Betydning og der er ingen Beviser derfor, men som saadan betragtedes han af Samtid og Efterslægt[1]). At der var lovet ham Løn for sit Arbejde, siger han selv, skjønt den siden, paa Grund af de trange Tider, ikke blev rundelig, medens Kannikedømmet i Lund vel i Kongens Velmagtsdage maatte betragtes som hans Lønning, især da han efter sin Hjemkomst fra Paris næppe mere var tjenestegjørende Kannik ved Domkirken.

Ligesom Lave Urne allerede i Fjor havde lagt ham paa Hjærte, kun at betro Saxos Værk i de paalideligste Hænder, saa befol nu Kongen ham, at Bogen skulde trykkes af en lærd og kyndig Bogtrykker, da han ansaa det for uværdigt, om saa stor en Mands Arbejde skulde fremtræde i en skjødesløs eller mindre nøjagtig Skikkelse. Og saaledes udrustet og sikkerlig vel fornøjet med Udbyttet af sin Rejse, begav Chr. Pedersen sig tilbage til Paris. Regner man, at han kan være naat did midt i Avgust, og vi véd, at Bogen var færdig fra Pressen midt i Marts det følgende Aar, saa har han haft omtrent syv Maaneder til at afskrive sin Kodex og at faa Trykningen besørget. Det er efter Omfanget af Saxos Værk ikke nogen lang Tid, men med Chr. Pedersens Jærnflid og Arbejdskraft kunde han vel overkomme det. Han havde kun ét Haandskrift, som han havde haft Nød nok med at skaffe til Veje, saa der var ikke Tale om Sammenligning og Vælgen mellem ringere og bedre Læsemaader eller lignende Undersøgelser i det smaa og enkelte, som sammenlagt tage lang Tid; og derfor har ogsaa nyere lærde kunnet finde adskilligt at rette

---

[1]) Efter Stephanii Vidnesbyrd betrode Kong Christiern ham at skrive sin Historie (N. Kragii et St. Stephanii historia Chr. III ed. Gram. S. 369).

i hans Udgave, uden at det just altid kan afgjøres, om det er hans Forskrift, der bærer Skylden, eller det muligvis er den Hurtighed, hvormed han tog sin Afskrift og besørgede den trykt. Men om ogsaa hans Værk deler de almindelige menneskelige Kaar og derfor har sine Skrøbeligheder, saa har man til alle Tider ladet hans varme Nidkjærhed vederfares Ret, og været ham inderlig taknemmelig, fordi han, som det synes, i den ellevte Time, fik Folkets og Fædrelandets kostelige Bogskat fra Midalderen reddet. Den Kodex, der havde været ham betrot til Afbenyttelse, har han sikkert bragt hjem til Lund igjen, men den er forsvunden, saa vel som alle andre Afskrifter af Saxos Bog, saa det blev først vor Tid forbeholdt at opdage en og anden lille Rest af Pergaments-Kodices, der strimmelvis er bleven benyttede til at indbinde Foged-Regnskaber og andre nyttige Bøger med, af Folk, som ikke kjendte den Ild, der glødede i Kanniken Chr. Pedersen, og vist vilde have smilt ad den Uro, der drev ham til at gjøre den lange og den Gang ikke lette Rejse fra Paris til Hjemmet, og den Vedholdenhed, hvormed han i Vinteren 1513—14 syslede med det gamle Kalveskind.

Efter Lave Urnes indtrængende Raad og Kongens Befaling om kun at betro en dulig Bogtrykker til at udføre Værket, valgte han dertil den lærde og for sine smukke Arbejder bekjendte Bogtrykker Jodocus Badius Ascensius, der ligesom han selv var *magister bonarum artium* ved Universitetet og efter Chr. Pedersens Vidnesbyrd Docender; en Mand, som han maaske alt da stod i Venskabs-Forhold til, og som han i alt Fald ved denne og senere Lejlighed blev knyttet nærmere til. Han skilte sig derfra med Ære. Bogen er en lille Foliant med 207 Blade, trykt med saakaldte latinske Typer. Krønnikens ældre Navn

var sikkert *Gesta Danorum*, og det den fik i Chr. Pedersens Udgave ligner ham saa meget, at han umiskjendelig selv er Forfatter til det, maaske paavirket af Lave Urnes Brev:

Danorum regum heroumque historie
stilo eleganti a Saxone Grammatico natione Sialandico
necnon Roskildensis ecclesie præposito
abhinc supra trecentos annos conscripte
et nunc primum liberaria serie illustrate tersissimeque
impresse.

(ɔ: De danske Kongers og Heltes Historier, for over 300 Aar siden i en prægtig Stil sammenskrevne af Sjællandsfaren Saxo Grammaticus, Provst ved Roskilde Kirke, og nu første Gang smukt og nøjagtig prentede).

Allerede Ordbogen blev ved et Billede betegnet som et dansk Arbejde, men Saxos Rigskrønnike skulde udgaa med Præg af den kongelige Bemyndigelse. Derfor er der vel under Titelen anbragt et Billede, der forestiller Kongen af Danmark selv, foran sine Riddere og Mænd. To knælende Vildmænd holder de tre nordiske Rigers Vaabenskjold ved hans Fod, selv bærer han, med Kronen paa Hovedet, Rigsæblet i venstre og Sværdet i den højre Haand, og nederst læses, næst *Rex Danorum*, i den højre Krog, hvem der ejer og har ladet skjære dette Billede, nemlig *C. P.* Hele Bogen er smukt udstyret og prydet med mange billedrige Begyndelses-Bogstaver, hvoraf flere bære Christiern Pedersens Navne-Mærke og anvendes senere i hans Skrifter. Bag paa Titelbladet er aftrykt Lave Urnes Opmuntrings-Brev og dertil slutter sig Udgiverens Tilskrift til Biskoppen, hvori han fortæller om Forberedelserne til at faa Værket udgivet. Men ogsaa den lærde Bogtrykker tilegnede Arbejdet — det var jo ogsaa hans — til den højærværdige

Prælat og spaar Videnskaberne et nyt Liv under Kong Christierns Scepter. Han tager det som et godt Varsel, at ligesom Valdemar og Absalon var samtidige, saa gaar det nu, at just som den unge haabefulde Konge har besteget sine Fædres Trone, skal der sidde slig en Bisp paa Roskilde-Sædet som Lave af de gamle Hurners Adelstamme. Og lige som de danske paa Saxos Tid flittig studerede i Paris og bleve lærde, saaledes var der ogsaa nu adskillige, og fremfor alle Magister Christiern Pedersen fra Lund, som han længe havde kjendt og faaet meget kjær, og som nu med særdeles Flid og betydelig Bekostning i Forening med ham udgav denne Bog, prydet med Lave Urnes Navn. Chr. Pedersens Tilegnelse er dateret den 14. Marts 1514[1]).

Chr. Pedersens Anelse gik i Opfyldelse, at Bogen vilde blive meget læst. Søgningen blev saa stor, at tyve Aar senere var den slet ikke til at faa hos almindelige Bogførere, og det blev et Par Gange i samme Hundredaar en Penge-Spekulation for udenlandske Boghandlere at besørge den optrykt paa ny, indtil Saxo i det 17de Hundredaar fik en kyndig og omhyggelig Udgiver i Steph. Joh. Stephanius, og i vor Tid i P. E. Müller (og Velschow); men de maatte, af Mangel paa Haandskrifter, holde sig til Chr. Pedersens Tekst, og uagtet de Fejltagelser og Trykfejl, som de (og da især Stephanius, der kom først) har haft at rette, gav de den det Vidnesbyrd, at den var besørget med umiskjendelig Flid.

8. Naar vi véd, hvor optaget han var af den Glæde, at kunne drage Saxos Historie frem for Lyset, er det let at forstaa, at han satte al sin Kraft paa, at det kunde ske

---

[1]) Se Bilag B.

saa snart som muligt, men det vilde heller ikke forundre, om han kunde have haft Lyst til egenhændig at overrække den unge Konge og sine biskoppelige Velyndere Værket, maaske for tillige at kunne bringe den betrode Kodex tilbage til Ærkebiskop Byrge. Derpaa kunde det jo tyde, naar det siges i Titelen til det *Missale Lundense*, som Ærkebispen lod Chr. Pedersen besørge trykt, og som udkom i Paris November 1514, at han overdrog ham at føre Bogen til Paris og lade den der trykke. Thi vel kunde dette være sket, da han Aaret forud var hjemme for at hente Saxo, men i saa Fald vilde det vel ikke have varet saa længe, før denne vigtigste Bog til Brug ved Gudstjenesten i Domkirken var bleven trykt, efter som det Manuskript, der blev overleveret Chr. Pedersen, synes allerede at have været gjennemgaaet og rettet, rede til Trykning. Det kunde være mere rimeligt, om han har modtaget nye Hverv, baade af Kongen og af Ærkebiskoppen, da han kom hjem med sit første vel udførte Værk. Men Tiden er rigtig nok saa knap, da der allerede i Juni Maaned udkom to af Chr. Pedersens egne Bøger og en tredje, som han upaatvivlelig har haft Del i, saa at den slaar daarlig til. I saa Fald maa det vel dog have været ved hans Nærværelse i Lund, i Anledning af Forhandlingerne om Saxo, at Ærkebiskoppen har overdraget ham det nævnte Hverv; og det har da ikke været det eneste, han fik, medens han var hjemme. Naar han nemlig nu, efter at have besørget tre forskjellige Skrifter, til Skolens, Kirkens og de lærdes Tjeneste, begynder den Skribent-Bane, som han fortsatte til sin Død, i Skrifter paa Modersmaalet at arbejde til Folkets Tarv og Oplysning, er der næppe Tvivl om, at Stødet dertil udgik fra Kong Christiern, om endog Chr. Pedersen kunde svare paa en slig Opfordring, som han svarede Lave Urne: at han

snarere fløj end løb til saadan Gjerning, og at ingen dødelig var villigere dertil end han.

Man kan ikke sige, at der i disse Aar endnu var stille i Kristenheden; thi det gjærede trindt omkring. Men endnu var Kampraabet ikke løftet i Vittenberg, og der var ikke brudt nye eller foryngede Væld frem, hvoraf Trangen til kristelig Opbyggelse kunde øse. I den Henseende var der Stilhed; men var der som Følge deraf ogsaa mange Vande bleven stillestaaende og uskikkede til at lædske Sjæle, som tørstede efter en bedre Retfærdighed, end den, der kunde vindes ved udvortes at opfylde Kirkens Bud, saa vilde man dog overdrive, dersom man tog Skildringen af det aandelige Mørke ganske bogstavelig, saaledes som den blev givet i Kampens hede Dage. For en upartisk Betragtning maa det vise sig, at hverken var Kulden saa isnende eller Mørket saa tykt den Gang, som det f. Ex. blev i den protestantiske Verden paa Overgangen til vort Hundredaar. Maalestokken derfor kan Opbyggelses-Literaturen bedst afgive, og der maa det siges, at hvor meget falskt og forkert den bød, saa var der dog noget deri, som man kan forstaa, kunde tiltale og opbygge troende Kristne. Dette gjælder ogsaa de tre Opbyggelses-Skrifter, Chr. Pedersen udgav under sit første Ophold i Paris, medens han selv var hildet i det Pavedømmets Mørke, hvoraf de nok som bære Mærker. At Kongen kan have tilskyndet ham til at arbejde i den Retning, stemmer godt med hans Forsøg faa Aar efter paa at indplante den saksiske Reformation; thi udsprang disse maaske for en Del fra en vaagnende Følelse af det forstenede Kirke- og Skolevæsens Mangler og Misbrug, for ej at tale om Lysten til at knække de overmodige Prælaters Magt, saa var det vist især hans folkelige Natur, der ytrede sig som en Forkjærlighed for

Almuen i Modsætning til dens aristokratiske og hierarkiske Herrer, og for hvad der var dette Folk ejendommeligt, som dets historiske Minder og dets Modersmaal. Men den samme Stemning maatte ogsaa tidligere kunne lægge ham paa Sinde, at der burde sørges for, at det ulærde Flertal af Folket kunde faa Del i den kirkelige Vejledning og Opbyggelse, saaledes som denne efter Tidens Lejlighed nu var, saa de ikke blot var stumme Tilskuere til uforstaaelige Ceremonier eller uvidende Tilhørere paa et Tungemaal, hvoraf de intet lærte. Derfor bliver det sandsynligt, at Kong Christiern selv har opmuntret den flittige Kannik eller ligefrem overdraget ham det Hverv — som næppe er kommet fra hans andre Velyndere, Biskopperne — at udgive saavel en Forklaring for Menigmand til at høre Messen, som en Postil til Søndags-Læsning. Hvad der tyder derpaa er, at begge Bøger paa Titelbladet bære samme kongelige Billed-Mærke som Saxo, hvor det jo sikkert betegner hans kongelige Bemyndigelse til at udgive Bogen. Tidebogen har rimeligvis haft samme Billede, men der er des værre ikke bevaret et eneste Exemplar fuldstændigt; navnlig mangler Titelbladet og Slutningen af Forordet; men hvad der er levnet af dette sidste, siger med klare Ord, at »højbaarne Fyrste Hr. Christiern med Guds Naade Danmarks Kónning osv. til ydmyg Tjeneste ere disse Tider nu udsætte paa ret Danske, at hver Mand dem forstaande skal« [1]).

9. En Tidebog er en Bønnebog, men skiller sig fra de almindelige Bønnebøger og bærer sit Navn af, at den til »Tidelæsning«, gjærne for Vor Frue og den Helligaand, indeholder Stykker af den hellige Skrift, mest Davids Psalmer

---

[1]) Danske Skrifter II, S. 274.

og Lovsangene i Lukas Evangelium Kap. 1 og 2, samt Hymner, med Antifoner eller Responsorier (korte Gjensvar) og Kollekter (Bønner), fordelt paa de saakaldte »Tider«, hvori Dagen eller rettere Døgnet var delt med tre Timers Mellemrum fra Ottesangen (Kl. 3 Morgen) til Natsangen (Kl. 12). I det Øjemed er der forudskikket en »evig« Kalender, med Angivelse af de forskjellige Helgendage, saaledes indrettet, at naar man véd Aarets »Gyldenbogstav« eller Søndags-Bogstav, kan den bruges hvert Aar og er i den Forstand evig. Saadan Læsning udførtes i Kirker og Klostre, og, især til Nonnernes Tjeneste, overførtes Tidebøgerne ogsaa paa Folkesprogene. Det er et Mærke derfra, at de haandskrevne, der er bevarede, gjærne bære et Kvindenavn i en af Bønnerne, der betegner Bogens Ejerinde og Bruger. Men dels er de daarlig oversatte fra Latinen, dels var Haandskrifterne dyre at overkomme, og endelig kunde de ogsaa benyttes til Husandagt. Derfor sørgede Chr. Pedersen for, at de kunde haves i en bedre Skikkelse og blive lettere tilgængelige ved Pressens Hjælp.

Maaden, hvorpaa han udførte dette Hverv, vidner om, at han havde for Øje at skaffe en saa god og forstaalig Opbyggelses-Bog, som han formaade, og derfor tog han det ikke strængt med nøje at følge sine Forskrifter, saaledes som Oversætterne hidtil plejde, og da især naar de efter Vulgata skulde gjengive Stykker af den hellige Skrift, hvor man ved de ældre stundum maa have Latinen ved Siden for at forstaa Meningen. Det behøves ikke ved Chr. Pedersens Oversættelser; han saa' først og fremmest paa, at Læserne kunde forstaa, hvad han sagde dem, og giver derfor i Regelen mere end hvad der staar i Originalen, saa at hans Tekst snarere kan kaldes en Omskrivning og Forklaring end en Oversættelse. Til Davids Psalmer be-

nyttede han, som han selv udtaler i Forordet, baade ældre Kirkefædres og yngre Læreres Udlæggelse og han nævner, foruden de fire berømte Kirkefædre: Avgustinus, Ambrosius, Hieronymus og Gregor den store, Kartevser-Munken Ludolf fra Saksen (1300), hvis »Christi Levned« (*vita Christi*) hørte til de mest læste Bøger i Midalderen, der mangfoldige Gange er bleven trykt og oversat; men som ogsaa havde skrevet en Forklaring af Davids Psalmer og det er den, Chr. Pedersen benytter. Dernæst Fransk-manden Le Fèvre (Jacobus Faber Stapulensis), berømt for sin Lærddom og sine exegetiske Skrifter; iblandt dem en Forklaring af Davids Psalmer.

Et kort Exempel kan allerbedst belyse Chr. Pedersens Maade at tage denne Sag paa. Lad os vælge de første Vers af ottende Davids-Psalme og stille hans Gjengivelse af den i Tidebogen sammen med hans egen Oversættelse fra 1531, efter at han er bleven Protestant.

Tidebogen (1514).

2. O, allermægtigste Gud Fader, som er vor Herre og Beskærmere! hvor underligt og mægtigt er dit Navn i al Verden; thi at din benedide Søn er opfaren over alle Himle og Engle-Kor.

3. Du fuldkommede hans Ære og Lov, og lod smaa Børn love ham, da han kom ind i Jerusalem, som raabte og sunge: velsignet er du, som kommer i den alsommægtigste Guds Navn! Det gjorde du Jøderne, dine Uvenner, til Blusel og Skændsel, fordi at de ikke vilde tro, at han var sander Gud og din eneste Søn af Himmelen.

Davids Psalter (1531).

2. Herre, som est vor Gud og Skaber, hvor underligt er dit Navn i Verden! thi at din store Magt og Vælde er ophøjet over alle Himlene.

3. Du lodst de smaa Børn gjøre dig Lov og Ære af deres Mund, som end da diede, for dine mange Uvenners Skyld, at du vilde fordærve dine Forfølgere.

4. O Gud, hvor mægtigt er dit Navn, mens jeg skal se dine værdige Apostle og Helgen, og Sol og Maane efter min Død, som du haver skabt!

5. O Gud, hvad er Mennesken, mens du vilde ham i Hu komme, og lade din benedide Søn tage Manddom fore hans Skyld, og taale den haarde Død og Pine!

4. Jeg skal se dine Hænders Gjerning: Himlen, Maanen og Stjærner, som du skabte.

5. Hvad er Mennesken, at du kommer ham i Hu eller Menneskens Søn, mens du søger ham!

Dette er ikke et udsøgt Eksempel, men en vilkaarlig taget Prøve paa Behandlings-Maaden helt igjennem, og staar i skarp Modsætning til den slaviske Gjengivelse i de ældre Tidebøger, deriblandt ogsaa den svenske, der blev trykt en halv Snes Aar efter Chr. Pedersens, 1525, i Upsala [1]).

Ved Hymnerne, som er den anden Part af Tidebøgerne, manglede han de Kilder, som han hentede Forklaringer af til Psalmerne, og holder sig nøjere til Teksten, der ikke saaledes trænger til Udlæggelse; kun gjengiver han den i en jævn forstaalig Oversættelse, uden Rim, og selv hvor man hos andre, baade i den svenske Tidebog og i vore haandskrevne, finder rimede Oversættelser, bruger han ikke disse. Den tredje Hovedbestanddel af Tidelæsningen er Bønnerne. Disse fattes heller ikke hos Chr. Pedersen Mærkerne af Tidens Vildfarelse og Pavedømmets Mørke; thi han har baade »den Bøn, som Leo Pave digtede og gav sin Broder, Kongen af Frankrig, som hed Karolus Magnus, (hvo hende læser, ser, hører eller bær paa sig, da skal han ikke den Dag myrdes, brændes, druknes eller saargjøres, og Djævelen og intet ondt Menneske maa skade ham til Liv eller Sjæl,

---

[1]) Paa ny udgivet 1854 af G. E. Klemming.

han fanger og, saa ofte han hende læs, 1000 Dage Aflad)«, og flere af samme Slags. F. Ex. en Række af Bønner, som »St. Gregorius Pave digtede fem af« og gav »alle, som dem læse, 20,000 Aar og 24 Aar og 23 Dage til Aflad«; det stadfæstede Pave Kalixt [III] Aar 1456. Skjønt det saaledes var et temmelig frisk Løfte, lader det til, at man ikke ret har turdet stole derpaa; thi Chr. Pedersen fortæller selv, at »den Tid Kong Christiern [I] af Danmark var i Rom [1474], spurgte han af Sixtus Pave om samme Aflad var saa meget? Da svarede han, at det var mere, thi at Sixtus Pave den fjerde lagde tvende Bønner dertil og Kollekter, og dobbeltgjorde samme Aflad, saa nu var det — 40,000 Aar og 48 Aar og 46 Dage!« Saa er det rene Smaating ved Siden heraf, naar andre Bønner kan fortjene 100 Dages Aflad, skjønt det kan dog synes stærkt nok i sig selv, naar en saadan Bøn, læst »i nogen Kirke eller paa nogen Kirkegaard« kan fortjene saa meget »for den Krop, som der begraven er«, og dette Aflad stadfæstede dog Paven i Konstans [1]).

10. Trods disse mørke Skygger af Pavernes Afguds-Tempel, har Chr. Pedersens Bønnebog ogsaa sine lysere Sider. Sammenlignes den saaledes med den svenske Tidebog eller andre af Samtidens Bønnebøger, har den en paafaldende Mangel paa Bønner til Helgener, vor Frue undtagen. Men et Par har han (st. Mikael, de hellige tre Konger, st. Peter), og Samlingen slutter med Bønner til st. Erasmus og til den Helgen, ved hvis Alter han selv tjente i Lunde-Domkirke, st. Christoffer. Disse tvende hørte her til Lands til de mest fejrede Helgener, de mangle vist ikke i nogen Bønnebog. Det var Folketro, at hvo som

---

[1]) Danske Skrifter II, S. 395 ff., jfr. S. 413 og Svensk Tidebog S. 81.

læste st. Erasmi Bøn om Søndagen, skulde den Uge have Mad og Drikke nok, og hvo der bad til st. Christoffer og saa' hans Billede, skulde den Dag ikke dø ukristelige eller faa nogen Modgang [1]). Men ellers er Bønnerne i hans Tidebog stilede til den hellige Trefoldighed, til Vor Herres fem Vunder, hans Navn, hans Sjæl, hans Død, hans Vaaben (ɔ: Kors, Svøber, Limer, Nagler, Tornekrone og det hellige Spyd), og saa til den hellige Jomfru. Og iblandt de første er flere Bønner, som ingen Kristen skulde skamme sig ved at bede efter. De er til Dels oversatte fra latin, men der er ogsaa dem imellem, som vist er forplantede gjennem Traditionen, og nu først blev trykte.

Bogen, der har haft 210 Blade i lille Oktav, er godt udstyret og det er den første, hvor Chr. Pedersen anvender den smukke fransk-gotiske Skrift, hvormed han trykte de to næste Bøger denne Gang i Paris, ligesom han siden anvendte den i Antverpen, og førte den derfra hjem med sig. Der anvendes de samme udskaarne Initialer som i Saxo, kun er Forraadet forøget med **A**. Titelblad haves ikke nu, men i Efterskriften hedder det: »Denne Tide-Bog er sat i Paris i Frankerige og korrigeret af Mester Christiern Pedersen, Kannik i Lund, Aar efter Guds Byrd 1500 paa det 14de, Pinse-Aften« (3. Juni). Her har vi altsaa Bogens Navn; men det er for Resten rimeligere, at der paa Titelbladet kun har staaet »Vor Frue Tider« og nedenunder Kongebilledet fra Saxo; thi saaledes kaldes den svenske, og Vor Frues Tider er Hoved-Bestanddelen af Bogen [2]).

At denne Bønnebog blev godt modtaget og flittig brugt,

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 214.

[2]) Danske Skrifter II, S. 273—414, jfr. 497 ff. — C. Bruun I, S. 207 ff. og 248 ff.

tør vel sluttes af, at ikke et eneste Exemplar er naat uskadt til os, og fremdeles deraf, at allerede efter tre Aars Forløb blev et nyt Oplag fornødent, som blev besørget i Leipsig af Henrik Smith (1517). Men dertil kommer, at man finder, naar Folk, som havde Raad dertil, ønskede deres Bønnebog afskreven paa Pergament, benyttede Afskriverne ikke længer de ældre, der efter Chr. Pedersens Udsagn »vare grovelige udsatte«, men de afskrev hans. Saadanne findes baade i Kjøbenhavn og i Stokholm; thi det var ikke alene i Danmark, men ogsaa i Sverige Bogen var udbredt. Gustav Vasa klagede 1526 over, at »her i Sverige vare plat ingen Bøger paa vort svenske Tungemaal afsatte, uden alenest den danske Vor Frue Tider, der udi meget vrangt imod den den hellige Skrifts rette Grund og Mening var med indmænget« [1]). Begge Udgaver er nu store Sjældenheder.

11. Tre Uger efter at Tidebogen var udkommen, fulgte et andet lille Skrift med samme Udstyrelse og fra samme Haand, skjønt Forfatterens Navn her ikke nævnes i Efterskriften. Det var Skriftet »om at høre Messe«, der slutter sig til Tidebogen som Opbyggelsesbog, med Forklaring for Lægfolk om den hellige Messes og dens enkelte Deles Betydning. Det deles i to Bøger, hvoraf den første gjennemgaar Messen Stykke for Stykke og anvender dens enkelte Dele paa Herrens Liv, og især paa hans svare Pine og Død samt allerærefuldeste Opstandelse, i 33 Artikler, thi »i 33 Aar var han paa Jorden«. I disse Forklaringer forekommer meget pudserligt og smagløst, men af Bønnerne, som føjes til hver Artikel, er adskillige baade smukke og hjærtelige. Det gaar her som

---

[1]) J. H. Schröder, Incunabulæ artis typographicæ in Suecia, S. 28.

alle Vegne, at Overtroen kan midt i sin Vildfarelse sige noget rigtigt, men Vantroen kan ikke aabne sin Mund om aandelige Ting uden at tale bagvendt. Den anden Bog giver Besked om mange Ting, og Svar paa mange Spørgsmaal, alle vedrørende Kirke, Gudstjeneste, Præst og navnlig med Hensyn til Midtpunktet for det hele, den hellige Messe, lige fra: hvo der sagde den første Messe? (Vor Herre Jesus Skærtorsdag-Aften), til: om Kvindfolk maa tjene til Messe i Nød? hvilket Spørgsmaal besvares bekræftende »om der er intet Mandfolk til Stede, som tjene kan til Messen« med den som det synes modsigende Formaning, at samme Jomfruer og Møer i saa Fald »tage dem vare, at de ikke se Præsten op i Øjnene, men de skulle ydmygelige slaa deres Øjen ned mod Jorden, og stande bag Præsten og ikke for nær ved Alteret.« Men Talen er jo om deres Hjælp ved Messen som Kordrenge.

Hvor meget der af disse Forklaringer kan være Chr. Pedersens eget, er ikke let at sige; men rimeligst er det, at største Delen i hvert Fald er laant anden Steds fra. Man havde i Midalderen, allerede fra det 6te Hundredaar, en Mængde af saadanne Forklaringer, den ene mere skarpsindig eller vilkaarlig end den anden, og i de forskjelligste Mønstere: historiske, typiske, allegoriske, mystiske, moralske osv. Der herskede stor Frihed i disse Udlæggelser, saa man vil sjælden finde to, der stemme over ens; og da det vist i hvert større Kloster-Samfund var af de Æmner, der flittig behandledes, kan Lunde-Kanniken vel ogsaa have ført frem, hvad han derom havde hørt i Hjemmet eller selv fundet passende. Sagtens har han dog, som der er Spor til, haft et eller andet latinsk Skrift for sig, som har afgivet Hovedstolen. Hans Øjemed var ikke at udfolde nogen Lærddom, men det, der laa ham nærmest, var

det praktiske: at »alle gode enfoldige Lægfolk, og andre med — føjer han til —, lære kunde, hvorledes de gudelige og tilbørlige høre skulle den hellige Messe, Gud til Lov og deres Sjæle til Salighed«. Og det kunde jo nok gjøres behov, synes det, dersom det ellers kunde hjælpe noget; thi efter hvad han siger et Sted i Bogen, var det langt fra, at alle holdt sig »enfoldige og stille i Kirken«, nej »mange raabe, tale, snakke og vaske des værre«. De »tale og skogre ligervis som de sade paa en Gildes-Bænk, og somme gaange og spadsere bort og igjen [frem og tilbage], at lade dem se og skue, og dermed drage andre af deres Gudelighed.« Han lægger stor Vægt paa, at høre mange Messer, jo flere jo bedre, men han gjør sig derhos Flid for at »de det forstaande skulle«, som han selv var overbevist om, »var godt og gudeligt og af en dyb Mening«. Siden kom den Dag, da han dybt angrede og højt beklagede, hvor blind han var »den Gang han lod disse Bøger prente i Paris«, og han kunde jo have Ret til, som han gjorde det, at kalde det »Løgn og Fabel«, naar han, som i denne, trøstig lovede den, der gudelige vilde høre og læse Bønnerne, en til hver Artikel i Messen, at han fortjente 137,000 Aars Aflad, »hvilket er stadfæstet af mange Paver« [1]).

I Efterskriften siges kun, at »denne Bog var sat i Paris udi Frankrige st. Hanses Aften [23. Juni] Aar efter Guds Byrd 1500 paa det fjortende«. Men Chr. Pedersen gjenkjendes alt paa dens Udstyrelse, ej at tale om Sproget og dens Indhold; Titelbladet har Overskriften:

»I denne Bog læres at høre Messe«

og derunder Konge-Vaabenet som i Saxos Krønnike. Den

---

[1]) Danske Skrifter II, S. 419 og 470, S. 420 jf. III, S. X.

er trykt med samme Typer som Tidebogen, men udgjør kun ni Ark (72 Blade) i samme lille Oktavformat. Ogsaa af denne besørgede Henrik Smith et nyt Oplag 1517 i Leipsig, men begge to er nu store Sjældenheder. Exemplarerne er vel ligesom Tidebogens slidte op ved Brug[1]).

12. Det er tidligere omtalt, at Chr. Pedersen af sin Biskop fik et vigtigt Hverv, da han var hjemme: at tage Stiftets Missale med til Paris og der faa det trykt, men det tør næsten siges med Sikkerhed, at han foruden dette Hverv havde faaet et andet mindre af den gamle Ærkebiskop Byrge. Som Bogen om at høre Messe var udkommen st. Hanses Aften, udkom der nemlig to Dage efter samme Aars st. Hans-Dag en lille Bog (52 Blade), som »den højærværdige Fader i Christo, Hr. Birgerus, af Guds Naade Ærkebiskop i Lund, Sveriges Primas og det apostoliske Sædes Legat« havde ladet sammenskrive og befalet skuldetrykkes til Gavn og Brug for alle Sognepræster og andre gejstlige. Det var en lille Samling af Landemods-Akter (*Statuta provincialia*) fra 13de, 14de og 15de Hundredaar, der alt tidligere for en Del var trykt i Kjøbenhavn (1497), om Præsternes Embedsførelse, Levned og Rettigheder. Den er trykt med samme Typer som begge Chr. Pedersens Bøger, og er uden al Tvivl besørget af ham. At dette er Tilfældet med Missalet, siges udtrykkelig baade paa den første og den sidste Side af Bogen[2]).

Missale er den romerske Kirkes Alterbog, med det udførlige Ritual for Gudstjenesten paa Søn- og Helligdage, saa vel som paa Helgenernes Mindedage, og da først og fremmest ved Forvaltningen af den hellige Nadver (Messen).

---

[1]) Danske Skrifter II, S. 417—76, jf. 516 ff.; C. Bruun I, S. 209 ff.

[2]) C. Bruun I, S. 211.

Gjennem Midalderen havde man haft disse Missaler smukt afskrevne, tit pragtfuldt udstyrede og gjærne paa Pergament, i tospaltet Folio-Format, men der klagedes over, at der havde indsneget sig mange Fejl ved Afskrivningen, og saa snart Prentekunsten kom frem, benyttede man den strags til at faa Missalerne rettede og trykte. I Hovedsagen var de enslydende, men nogen Forskjel, især paa Helgendagene, var der dog i de forskjellige Stifter, saa hvert af dem maatte have sit. Det slesvigske blev allerede trykt 1486, Sjællands Stifts 1510, nu skulde Lunds ogsaa trykkes. For at fjærne Fejl og Uoverensstemmelser, havde Ærkebiskoppen ladet det nøjagtig gjennemgaa og rette og i denne forbedrede Skikkelse havde han befalet Kanniken Magister Chr. Pedersen at føre det til Paris og overdraget ham at faa det der nøjagtig trykket. Dette Arbejde blev udført af Volfgang Hopylius, under Chr. Pedersens Tilsyn og med hans Korrektur. Bogen er en Foliant med to Spalter paa Siden, med 216 Blade, og blev fuldført 20. November 1514. I Upsala bevares et Exemplar, trykt paa Pergament, der vel har tilhørt Lunde-Domkirke [1]).

13. Endnu før end han havde fuldendt disse forskjellige Arbejder, havde han sikkert truffet Forberedelser til at kunne udgive et nyt Skrift, som udkom i Begyndelsen af det følgende Aar, og er det største af dem, hans flittige Pen udførte under hans fleraarige Ophold i Paris, ligesom det da ogsaa var det største danske Skrift, der endnu var bleven trykt. Han havde til sine læge Landsmænds Tarv skaffet en Bønnebog og en Udlæggelse af Gudstjenestens Hovedstykke paa Modersmaalet og ved Pressens Hjælp gjort dem let tilgængelige. Nu vilde han, dem til Bedste, der,

---

[1]) C. Bruun I, S. 215 ff.

som han siger, »sagte ej tit finge Prædiken at høre«, tilvejebringe en Søndagsbog paa Modersmaalet med Oversættelse og Udtydning af Kirkeaarets Epistler og Evangelier. Der var latinske Forbilleder nok, som han da ogsaa benyttede, men medens disse, efter deres sædvanlige Navn »*Sermones de tempore et sanctis*« tog Helgendagene med, indskrænkede han sig til Kirkeaarets Søn- og Festdage. Mulig staar det i Forbindelse med, hvad der ved Tidebogen blev bemærket, at han er meget maadeholden i sin Helgendyrkelse. Hans nærmeste Forbillede er sikkert nok Dominikaner-Munken Herolts Postil, der fører den ovennævnte Titel med Tillæg »*cum exemplorum promptuario et miraculis beatæ virginis*« (med et Forraad af Exempler og med den hellige Jomfrus Mirakler). I dette sidste har Chr. Pedersen fulgt ham, men gjort et sparsomt Udvalg af hans velfyldte Forraadskammer, saa hver Søn- og Festdag er bleven forsynet med et eller højst to saadanne Exempler eller, som de ogsaa kaldes, Jærtegn.

Det er disse, der i en senere Tid skaffede hans Bog Navn af »Jærtegns-Postillen«, i det man derved vilde betegne det fabelagtige ved den, og han har paa en Maade selv givet Anvisningen, naar han som Protestant slog Jærtegn og Fabel sammen, med Beklagelse over, at han havde ladet sligt trykke. I hans Postil er Ordet enstydigt med Exempel, der ikke behøver at bevæge sig i det vidunderlige, men gjør det rigtig nok saa hyppig, at det laa nær, at give det forældede Ord den Bibetydning. Ved »Legende«, der hos Protestanterne er gaaet samme Vej, forstaas i Postillen Læsning om de hellige, enten denne saa er hentet af Bibelen (f. Ex. om Stefanos, de vise fra Østen og de uskyldige Børn i Betlehem), eller anden Steds fra; »Jærtegn« kaldes de Exempler, der er valgte eller dannede, for

ved Fortælling af en Begivenhed at gjøre en eller anden Formaning eller Lærdom anskuelig og indtrængende, samle det, der er bleven sagt, i et Billede, der huskes lettere og gjemmes bedre. Det er en lignende Fremgangsmaade som Oldtidens Undervisning gjennem Fabler, og Metoden kan være god og brugbar; men ser man saa Midalderens og dermed da ogsaa Chr. Pedersens Anvendelse deraf, maa det rigtig nok indrømmes, at man var meget lidet kræsen i Valget af disse Exempler eller Jærtegn. Man var gaaet vild i en Skov af grove Æventyr, der havde tabt al poetisk Duft og overbød hverandre i at opdynge overnaturligt og unaturligt, stundum for at indprente gode Formaninger, men tit og ofte ogsaa for at stadfæste Lærdomme, hvis Værd ikke blot var meget tvivlsomt, men som var ligefrem vildledende og skadelige.

Alle sine Exempler eller Jærtegn har Chr. Pedersen hentet fra Herolts Forraadskammer. Denne for sin Veltalenhed berømte Dominikaner levede i første Halvdel af det femtende Hundredaar. Hans Sermoner udkom anonymt, han kalder sig kun Discipelen, og de blev mange Gange oplagte. Foruden Jærtegnene har Chr. Pedersen herfra taget tre Prædikener fuldstændig: en til Juledag, en til Helligtrekongersdag og en til 25de Søndag efter Trefoldighed, hvor han har Evangeliet om Bespisningen i Ørken (Midfaste-Søndags); og ved tyve andre Søndage har han brugt længere eller kortere Uddrag af hans Postil.

Planen i den danske er nemlig denne: først meddeles Oversættelse af Epistelen og Evangeliet, dernæst »en Glose« eller Udtydning af dem; for det tredje forskjellige moralske Anvendelser af Teksten; for det fjerde (ved nogle Søndage) en eller to »Sermoner« eller Prædikener, og endelig afsluttes der med et eller to Exempler eller Jærtegn ved

hver Dag. Det sidste og det første er gjennemført, men »Glosen«, som fra Begyndelsen tog Epistelen med, indskrænkes snart til Evangeliet, og bliver efterhaanden kortere, ligesom Anvendelserne blive færre og færre, indtil de til sidst falde bort; og Sermonerne gives kun lige i Førstningen: to til 1ste og en til 2den Advents-Søndag, to til Juledag og en til Helligtrekongersdag, i alt seks, og dermed stopper de. Til disse forskjellige Bestanddele har Chr. Pedersen nu øst af adskillige Kilder, og det er kun ganske lidet, som han ikke har taget af dem, der her skal nævnes; det gjælder nemlig kun en Del af de snart allegoriske, snart moralske Anvendelser, der gjøres af hver Søndags Evangelium. Ogsaa til disse vil Kilderne være at søge i Middalderens omfangsrige homiletiske Literatur.

14. Herolt kan man med rette kalde en af Jærtegns-Postillens Hovedkilder; men Chr. Pedersen har dog haft en anden, som han har benyttet i endnu større Omfang end Herolt. Det er en Postil, som en fransk Teolog »Broder Guilhelmus«, skrev (i det 14de eller 15de Hundredaar) med Uddrag af de mest ansete Exegeters Fortolkning til »mindre erfarne Klerkes« Tjeneste. Hans »Postilla over Søndags-Epistler og Evangelier« blev talløse Gange oplagt, under forskjellige Former af hans Navn (Vilhelmus, Guillielmus, Guillermus, Guillerinus); og denne Kilde har Chr. Pedersen øst flittig af. Derfra har han hentet Udtydningen og Glosen til fjorten Søndage i Vinterparten af Postillen, og paa to eller tre nær, til dem alle i Sommerparten, i alt til 44 Søndage. — Dernæst har han benyttet Franciskaneren Nicolaus de Lyras Fasteprædikener. Denne berømt Exeget fra Begyndelsen af det 14de Hundredaar, nævnet efter sin Fødeby Lire, i Normandiet, var ogsaa Lærer ved Højskolen i Paris og skrev en fortløbende Udlæggelse af den hellige

Skrift, der, i Forbindelse med Udtog af Kirkefædrenes Skrifter, blev af Betydning for hele den følgende Midalders exegetiske Lærddom. Det var om ham man dannede Ordspillet:

»Si Lyra non lirasset, totus mundus delirasset«
(Havde Lyra ikke spillet, var hele Verden gaaet fra Forstanden), der siden støbtes om til:

»Si Lyra non lirasset, Lutherus non saltasset«
(Hvis Lyra ikke havde spillet, havde Luther ikke danset). Saa stort Gavn, mente man, havde Luther af den gamle Mesters Bibelforklaring. Næst efter Avgustinus nævnes intet Forfatter-Navn saa tit i Chr. Pedersens Postil som Lyras; men ligesom det første ikke betyder, at han hyppigst har søgt Raad hos den gamle Kirkefader, saa betyder det andet heller ikke, at han, hver Gang Lyra nævnes, har umiddelbart øst af ham; thi hans andre Kilder, og navnlig Broder Vilhelm, nævne tit Lyra som Hjemmelsmand og benytter hans Fortolkning. Derved kommer hans Navn baade ad middelbar og umiddelbar Vej til den danske Postil; thi at Chr. Pedersen ogsaa umiddelbart har benyttet ham, ser man af Udtydningen af Evangeliet paa Septuagesima, Sexagesima, Fastelavns-Søndag, første Søndag i Faste, Midfaste-Søndag og Pinelse-Søndag (5te i Fasten), der alle er hentede af Lyras Faste-Prædikener (»*Postilla seu expositio, literalis et moralis, super epistolas et evangelia quadragesimalia*«); til sjette Søndag efter Helligtrekongersdag og Paaskedag har han benyttet hans Kommentar. — En fjerde Kilde har Jacobus de Voragine været ham. Denne Dominikaner-Ordenens General-Vikar, med Tilnavn efter sin Fødeby Viraggio, ved Genua, hvor han 1292 blev Ærkebiskop, skal have oversat den hellige Skrift paa italiensk, men er bleven mere navnkundig ved sit Værk

»den gyldne Legende« (*Legenda aurea*), en fuldstændig og meget benyttet Samling af den romerske Kirkes Legender. Denne Bog har Chr. Pedersen brugt i sin Postil til 2den, 3dje og 4de Juledag og efter den meddelt st. Stefans, st. Hans og de uskyldige Børns Legender. Men samme Forfatter har efterladt sig forskjellige Samlinger af »Sermones«, baade *de sanctis* (paa Helgendagene), *quadragesimales* (Fasteprædikener) og *de tempore* (Kirkeaarets Søndage); og af de sidste har Chr. Pedersen sin »Sermo primus« (første) og »tertius« (tredje); »secundus« (anden) har han derimod hentet af Peregrini »Sermones de tempore et de sanctis«. Denne skal have været en polsk Dominikaner-Munk, som levede i Begyndelsen af det 14de Hundredaar. Endelig har han til Herrens Lidelses- og Opstandelses-Historie benyttet Kardinal Bonaventuras berømte »Betragtninger over Christi Liv« (*meditationes vitæ Christi*), hvoraf han har oversat Kap. 76-83 til Langfredag, Kap. 84-85 til Paaske-Aften og Kap. 87-90 til Paaskedag [1]).

15. Skjønt de nævnte Skrifter har afgivet Størstedelen af det Forraad, Chr. Pedersen har taget af, for at danne sin Postil, har han, som tidligere antydet, haft flere, især til de Anvendelser af Teksten, som temmelig rigelig findes i Vinterparten. Men selv om det lykkedes at paavise dem alle, staar der endnu et Spørgsmaal tilbage, som er af Vigtighed, for at lære Manden at kjende som Forfatter. Det er, hvorledes benyttede han disse sine Kilder? Svaret er, at han i sine yngre Dage brugte samme Fremgangsmaade som han blev ved med i sine ældre, saa længe han arbejdede paa egen Haand. Han tillod sig en meget fri Behandling, saa hvad han gjengiver paa dansk kan ingen-

---

[1]) Danske Skrifter I, S. 13, 29, 18, 350-73; II, S. 3-9.

lunde kaldes en tro Oversættelse, men i mange Tilfælde en fri Omskrivning af Originalen. Dette vil ses, ved nærmere Betragtning af de Bestanddele, der danne Læsningen til de enkelte Søndage. Efter hvad der ovenfor er bemærket om Bogens Plan, bliver den første af disse Søndagens Tekster: Epistelen og Evangeliet. Hvordan han gjengiver dem, i Lighed med Davids-Psalmerne i Tidebogen, kan bedst gjøres anskueligt ved at meddele en kort Prøve, hvor alle hans egne Indskud, saa vidt det lader sig gjøre, er satte i skarpe Klammer. Man læse f. Ex. et Par Vers af Epistelen paa 2den Søndag i Advent, der i hans Postil ser saaledes ud:

»[Kjære Brødre og Søstre!] Alt det, som skrevet er [i det gamle Testamente af de hellige Patriarker og Profeter, og i det ny Testamente af de hellige Apostle, Martyres, Doctores og andre hellige Menneske om deres Medliding og Taalmodighed] det er alt sammen skrevet os [kristne Mennesker] til [en god] Lærdom, at vi stadelige haabes skulle [paa den evige Salighed] for den store Husvalelse [som vi have] af den hellige Skrift; [thi at hun lover os den evige Glæde efter dette Liv, som aldrig kommer Ende paa. Den alsommægtigste] Gud, som giver [alle gode kristne Menneske] Taalmodighed [i deres Modgang] og [siden stor] Husvalelse [efter deres Sorg og Bedrøvelse], han give og eder [alle og enhver særdeles] Understaaandelse og Visdom [til at forstaande disse Artikle], som Christus Jesus [selv prædikede og lærte aabenbarlige her i Verden], at I rettelig med ét Hjærte og Mundhov [hædre og] love maa [den alsommægtigste Gud og himmelske Herre, som er] Gud Fader i Himmerige.«

Ved Evangelierne er der mindre Anledning til at bruge den Slags Parafras, da der følger »Glose og Udtydning«

efter, men at han dog ogsaa her stundum anvender den, kan man se f. Ex. af Jule-Evangeliet, hvor det sker efter en temmelig stor Maalestok. Begyndelsen deraf lyder nemlig saaledes hos ham:

»[Udi Rom var en mægtig] Kejsere, [hed Octavianus, som kaldedes og] Avgustus [for hans store Magt og Mægtigheds Skyld. Han] gjorde [i Rom et menigt] Budord [og lagde det strængt paa], at [i alle Land og Rige over] al Verden skulde beskrives [alle de Menneske, som der vare udi, baade rige og fattige, store og smaa, og hver af dem skulde give Kejseren en Sølvpenning til Skat, som hans Billede og Navn var stemplet paa]. Denne Skrivelse [og Mandtal] begyndtes først i [et Land, kaldes] Syrien, af den Høvding, [som der var paa Kejserens Vegne og kaldedes] Sirinus [som var før Borger i Rom, og begyndte han hende først i det Land, thi det ligger midt i Verden, og siden fór han paa alle Sider der omkring i Øster, Vester, Sønder og Nør, at optage saadanne Penninge, og bød fornævnte Octavianus, at] alle [Udlændinge og fremmede og alle andre, i hvo de helst vare], skulde fare til de By, [Stæder og Torp, som] de vare fødte udi og [der] lade [deres Navn] beskrive [og udgive forskrevne Sølvpenning, og dermed vederkjendes, at de vare den romerske Kejsers Undersaatter]. Thi fór nu Josef af Nasaret op til Betlehem, for han var af [Kong] Davids Slægt, [som der begyndtes], at [han vilde der] lade sig beskrive [og udgive sin Penning].«

Teksten selv er her trykt med spærret Skrift, for ikke at drukne i dens overflødige Omgivelser; men det maa dog med det samme bemærkes, at noget lignende forekommer kun sjældent. I Reglen faar Evangelierne kun et eller andet indskudt Ord, for at gjøre Meningen lettere at forstaa.

16. Efter Evangeliet følger en Glose eller Udtydning deraf, og det er dertil han i Fastetiden har benyttet Lyra, men ellers gjennemgaaende Vilhelms Postil, paa et Par Søndage nær, som er efter Herolt. Fra denne sidste har han derimod laant en hel Del af de Anvendelser, der i Vinterparten følge efter Udtydningen, men saaledes i det hele taget, at er der noget, der ligger ham fjærnt eller ikke rigtig tiltaler ham, springer han det over; hvad han finder urigtigt, retter han, og hvad han vil have lagt Vægt paa, udfører han nærmere. Naar Herolt i en Juleprædiken siger: »thi dersom Jomfru Marias Fødsel forkyndte Verden en stor Glæde, hvor meget mere da Jesu Christi, Guds og Menneskets, Fødsel«, udelader Chr. Pedersen en saadan Sætning; og naar han efter Bonaventura har beskrevet, hvorledes Vor Herre Jesus Paaskemorgen allerførst aabenbarede sig for sin Moder, Jomfru Maria, søger Originalen at hævde det som Kirkens Lære, men Chr. Pedersen nøjes med den Del af Erklæringen, at »her skal hver mærke, at der tales intet om i det hellige Evangelio eller Læst, at Vor Herre aabenbarede sig for sin velsignede Moder, dog staander det i Legenden, som skrives om hans ærefulde Opstandelse«. Til Udvidelser hører da ogsaa, at han indskyder Steder af sin egen Læsning, enten af den hellige Skrift, af Kirkefædrene (da især af Avgustinus og Hieronymus, eller af Ambrosius, Gregor den Store og Chrysostomos), eller af de senere berømte Lærere, som Thomas Aqvinas, Hugo af st. Victor, Bernhard, Albertus magnus; en Gang imellem af en klassisk Forfatter, som Quinctilian, Seneca, eller et Vers af Ovid. Da Talen er om Herrens Fødsel, og Herolt har citeret 72de Davids-Psalme med Anvendelse derpaa: »der skal være Retfærdighed og Fred, naar Vor Herre fødes«, undlader Chr. Pedersen ikke at føje til midt

i hans Prædiken: »Her var ogsaa stor Fred og Retfærdighed i Danmarks Rige den Tid Vor Herre lod sig føde, som Saxo Grammaticus, fordum Provst i Roskilde, skriver i Danmarkes latine Krønnike, at Kong Frode hin fredegode, som da var Konge, han lagde Guld paa almindelige Veje, og ingen rørte det Aar og Dag imellem. Ingen havde heller Laas eller Lukke for Kister eller Døre; thi alle levede retvislige med hver anden, saa dem ikke gjordes Laase eller Lukke behov for deres Hus«.

Sjældēn formanes der mod en eller anden Lyde, uden at han har et Ord at føje til, for at indskærpe Formaningen. Overdaadighed med Forlystelsessyge eller Pyntesyge har han saaledes et skarpt Øje for, Dans ynder han ikke, fordi den let fører ondt med sig. Et Sted, hvor Vilhelm taler om Rigdoms Fristelser, skyder Chr. Pedersen ind: »somme bruge samme Penge og Rigdom til Overdaadighed med kostelige Klæder og Klenodie, Sølv og Guld, som de bære paa dem, at pryde deres arme dødelige Legeme med, som intet er værdt uden Jord og Muld. Somme bruge samme Rigdom til Ukyskhed, somme til Overflødighed med mange kostelige Retter og kostelig Drikke: Vin, Mjød, tyskt Øl og danskt Øl, og nøde mange til at drikke mere end de gide eller deres Nature fordrage kan, saa de nødes til at støtte sig med Stav, før de skilles ad«. — Et andet Sted er der Tale om forskjellige Synder, og han lægger saa til: »som plejer nu mest at bedrives om Julen og forfølges til Fastelavn og fremdeles til Midfaste og end længer stundum, til somme aflade for stor Skams Skyld, mer end for den Kjærlighed, de have til Gud«. — Et Sted faar Tyskeren Herolt den Tilgift: »somme bære og saa meget Guld, Sølv, Span og Kranse paa deres Hoved og siden bestykke deres Hals med Halsbaand (som er en ny kommen

Sæd fra de hovmodige Tyske), at de ej kunne bøje deres Hals eller Hoved mod Jorden«. Og som det gaar med Smykker, gaar det med Klædedragten: »o, hvor mange Haande Død have de fortjent, som givet have andre saa mange onde Exempel til Hoffærdighed med stribede og udskaarne Klæder!« — Herolt har talt om de seks aandelige Omskærelser: af vort Hjærte, vore Øjne, vore Øren, vor Tunge, vore Hænder og vore Fødder; angaaende de sidste i al Almindelighed: om ikke at gaa med dem til noget Sted, hvor vi kunne bedrive Synd. Chr. Pedersen føjer da til: »ikke skulle vi heller danse med vore Fødder, thi Djævlene ere midt i hver Dans og ægger Menneskene til, at den ene skal hoffærde sig over den anden, somme at de ere dejligere end andre, somme at de kunne bedre kvæde end andre, somme at de ere lettere at springe end andre. Der følger og Kyssen og Klappen med Dans, og mange andre Synder, som Tiden ikke nu rækker til at tale om«.

17. Han klager over, at Gjerrighed har grebet saa vidt om sig, og sigter særlig Jøderne derfor; thi han var jo som hele hans Samtid meget »antisemitisk« sindet. Talen er om Goddædighed: saa tit nogen giver en fattig Stavkarl Æde og Drikke i Guds Navn, giver han Gud det personlig. Paa Dommens Dag vil Vor Herre sige til karrige og nidske Mennesker: jeg var hungrig og I gave mig ikke at æde, jeg var tørst og I gave mig ikke at drikke. »Hvad ville da nidske Stympere svare ham, som gav dem alt det gode, som de have paa Jorden?« Men Gjerrigheden er nu vorden saa menige, at for hendes Skyld sælger Folk Lov og Ret, men det gjør de da ogsaa for Had, og for Vild og Venskab, ja »disse tvende Artikle ere nu saa menige, at det gjøres ikke meget behov at bevise dem med den

hellige Skrift, thi hver Mand véd, at det gaanger saa til.« — Naar Nik. de Lyra siger, at Jøderne vare over Maade gjerrige i det gamle Testamente, skynder Chr. Pedersen sig at føje til: »og ere endnu saa paa denne Tid; thi de bruge aabenbarlige Aager. De have og mange Stalbrødre iblandt kristne Menneske med des værre, som bruge Aager, gjøre de det ikke saa aabenbarlige, som de [Jøderne], da gjøre de det alligevel hemmelige og forkaste deres arme Sjæle dermed, thi det er en stor dødelig Synd«. Han finder gjentagende Lejlighed til at bemærke, at Jøderne efter Jerusalems Forstyrrelse blev solgte til en Pris af 30 for 1 Penning, »ligervis som de før havde kjøbt Vor Herre for 30 Penninge«.

At Børnene faa en god Opdragelse, ligger ham paa Hjærte. Han gruer ved, at der er Forældre, som »bandes og sendes [trættes] i deres Nærværelse, ja sige: »tag bort den Skifting, han skriger og raaber, at ingen for ham høre kan«. Forældre skulle lære deres Børn ikke at fortale nogen eller give dem Øge-Navn. Men Ave skal der til, og det er »en naadelig Synd«, om nogen i Vrede »drager en Dreng eller Pebling i Haaret eller slaar ham et Slag ved sit Øje, naar han bryder, eller giver ham af Ris til Læmpelighed«. At opfødes med Vellyst og Kjælenskab gjør kun Legemet »kræseligt«, saa naar de unge vokse op, »gide de ikke hørt en Messe staandende paa deres Knæ, men næppelige bøje de det ene Ben lidt, naar Præsten løfter Vor Herre [Hostien i Messen], og det gjøre somme mer af en Sædvane og for Fortals Skyld, end for den Kjærlighed eller Ære, de ville vise Gud dermed.« Denne Ligegyldighed ved Deltagelsen i Gudstjenesten havde allerede Broder Vilhelm klaget over, og Chr. Pedersen skærper hans Klage. At Jesus blev i Templet som tolv Aars

Barn, »dette er mod dem, som ikke ville blive i Kirken, saa længe de kunne høre en Messe eller en Prædiken til Ende, men de løbe af Kirken efter Djævelens Indskydelse og onde Raad, og gange paa Kirkegaarden eller paa Gaden, og vaske og bagtale andre; der længes dem [kjedes de] intet ved!« Med denne Ligegyldighed hænger det da ogsaa sammen, at de er uredelige mod Kirken og svigagtige i deres Ydelser. De ligne i det Stykke Kain, medens Abel gav Tiende af det bedste han havde, saa tiendede Kain »af det værste« [ringeste], »og ej besinde vilde, at Gud ham givet havde alt det han havde, — saa gjøre mange endnu, hvilke faange Løn derfter, som det sig bør, paa den strænge Dom«. Men skal Folket være redeligt mod Kirken, saa skal dennes Tjenere ogsaa være redelige i deres Gjerning, og Chr. Pedersen forsømmer ikke nogen Lejlighed til at indskærpe Formaninger til Præsterne. I Herrens Lignelse om Klinten blandt Hveden sov jo Tjenerne, og imidlertid strøde Fjenden sin onde Sæd. Den Tale er klar nok, men da han sigter højt, er han fornøjet ved at have Medhold baade hos Avgustinus, Hieronymus og Chrysostomos: »det er Kirkens Prælater og Sognepræster, som skulle lære Almuen Salighedens Veje, men de sove, det er, de ere forsømmelige i deres Embede og ikke prædike eller sige enfoldige Folk den kristelige Tro og Guds Vilje, som dem burde«.

Da for 30 Aar siden første Bind af Chr. Pedersens Danske Skrifter var udkommet, og Videnskabernes Selskab ved en Subskription paa Samlingen havde støttet Udgivelsen, gjorde H. C. Ørsted ogsaa Bekjendtskab med »Jærtegnspostillen«, og det var med et Udtryk af Bekymring han forelagde mig det Spørgsmaal, om det var ret at udgive en Bog, der var saa fuld af Overtro. I den Dom vil den

berømte Naturforsker maaske faa manges Medhold, og der er vist ingen, som nu til Dags tør frikjende Postillens Forfatter for, at han var overtroisk. Men det er jo et vagt Begreb, og i alt Fald har hver Tidsalder ogsaa i det Stykke sin egen Maalestok; anvendes den, der historisk passer paa ham, da er det dog umiskjendeligt, at Chr. Pedersen saa' klarere end Flertallet i hans Samtid. Et Par smaa Indskud i Postillen peger ogsaa i denne Retning. Det er rigtig nok tæt ved, hvor han anden Gang har bemærket, at i den Stjærne, de hellige tre Konger fulgte, saa' de et Barn, som havde et rødt Kors fore i Hovedet og de hørte en Røst sige: »farer til Jødeland, der skulle I finde den Konge født som I spørge efter!« og den Tale vil ikke alene H. C. Ørsted, men alle Kristne med ham, kalde Overtro; men naar Talen bliver om Tro paa »Himmeltegn, Trolddom og Spaadom«, og at den eller den var født under et eller andet Himmeltegn, hvoraf hans Skæbne var afhængig, saa havde allerede Gregor den store advaret mod sligt, at tro paa saadanne Artikler: »det var ham ødet, at han skulde fange saadan Rigdom, Armod eller Endeligt, at han skulde slaa sin Jævnkristen ihjel eller selv fange brad Død«; nej, »naar en ikke stjæler, bliver han ikke hængt«, og Chr. Pedersen dvæler ved denne Advarsel, saa hans Slutning bliver: »thi skal ingen tro paa saadanne Himmeltegn, Trolddom, Spaadom eller andet Kærlinge-Skvalder«. Han advarer et andet Sted mod at friste Gud: »naar nogen kan gjøre nogen Ting efter almindeligt Naturens Løb, skal han ikke begære Jærtegn af Vor Herre. Det er, lægger han til, som om nogen kunde fare over et Vand med Færge eller Baad, og saa vilde raabe til Gud, at han skulde føre ham over med et Jærtegn foruden Skib«.

18. Det er ovenfor bemærket, at Forfatteren fra først af har lagt en større Plan for sin Postille end han senere har udført, hvad enten det nu var Lysten eller Lejligheden det skortede paa. Første Advent-Søndag har nemlig Glose og Udtydning saa vel til Epistelen som Evangeliet, og er dernæst forsynet med hele to Sermoner eller Prædikener, foruden Jærtegnet. Dersom han havde fortsat saaledes, vilde Bogen være bleven i det mindste dobbelt saa stor; men det tager snart af, saa anden Advent-Søndag har kun Udtydning til Evangeliet, Jærtegn og én Prædiken, og ved tredje og fjerde falder den sidste bort. Juledagene er alle fire rigt forsynede, og især første Juledag, med Aftenen forud og alle tre Messer, samt med to Prædikener. Paa Helligtrekongersdag gives den sjette og sidste Prædiken, dermed falder den Rubrik bort og kun Udtydningen, der i Reglen er Stykker af en Sermon eller af flere, bliver ved. Udtydningen af Epistelen falder snart bort, paa en enkelt Undtagelse nær (Septuagesima og Fastelavns-Søndag), og han nøjes saa med den Udtydning, han selv lægger ind i Oversættelsen. Men i det hele er den første Halvdel, Vinterparten, som slutter med Langfredag, udførligere behandlet, og hver Søndag har under Udtydningen af Evangeliet flere eller færre Anvendelser i skolastisk Stil med alle aandelige Gaver og Kræfter, Pligter og Synder angivne i Talstørrelser. Endnu Tiden mellem Paaske og Pinse er behandlet paa samme Maade, men Trinitatis-Tiden har faaet en langt kortere Behandling, og Kortheden vokser, jo mere det lakker ad Enden, saa fra den syvende efter Trefoldigheds har hver Søndag kun Epistel og Evangelium med en ganske kort Udtydning af det sidste og et Jærtegn. Om det er Hensyn til Bogens Omfang eller Tidens Knaphed, der har fremskyndet For-

kortelsen, kan vi jo ikke sige; men det synes rigtig nok at røbe en stærk Slutnings-Hastighed, at 21de Søndag efter Trefoldighed var nær bleven sprunget helt over, og kom kun med, ved at der, midt i 22de Søndag, blev indskudt et Blad, som indeholder det allernødvendigste, selvfølgelig begrænset af hvad Bladet kunde rumme. Dermed stemmer det ogsaa, at han har begyndt med at udarbejde Udtydningerne med Benyttelse af egne Erfaringer og Samtidens Begivenheder; men han ender med i Postillens Sommerpart udelukkende at holde sig til Guillielmus og næsten aldrig selv tilføje en Bemærkning.

Man kommer derved til at spørge: naar Chr. Pedersen har udarbejdet denne Postil. Først maa det da tages med i Betragtning, at han som Kannik selv havde øvet Præstegjerning, og at det blandt andet hørte til hans Embede at prædike. Han har jo derfor sikkert i Hjemmet, baade tidligere maaske i Domskolen og siden i sin Embedsgjerning, haft Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med de Kilder, han senere benyttede til sin Postil, saa Stoffet laa rede for ham, og han vidste, hvor han skulde søge, hvad han havde Brug for. Paa den Maade ligger der et ikke ringe Forarbejde for ude, som var Betingelsen for at han kunde nedskrive sin Bog og faa den trykt i den Tid det skete. Thi har han haft omtrent syv Maaneder til at besørge Saxos Bog, saa har han ikke brugt længere Tid til Postillen, og medens der ved den første kun var Tale om Afskrivning og Korrektur-Læsning, krævede den anden dog et Udvalg af Stoffet og sammes Oversættelse, inden det kunde sendes i Trykkeriet. Og at Bogen maa være udarbejdet umiddelbart før Trykningen, eller for en Del under Trykningen, røber den selv, thi strags i Begyndelsen, ved Udtydningen af Evangeliet paa anden Advent-Søndag om

Tegnene i Sol og Maane skriver han: »Af disse Tegn, som Vor Herre taler om, at der ske skulle for Dommen, have vi mange set og daglige høre og fornemme. Der var set Aar efter Guds Byrd 1514 om Middags-Tide underlige Tegn af mange utallige Menneske i Valland, Rom og andre Land der omkring«. Han beskriver nu Tegnene nærmere: tre Sole og tre Maaner røde som Blod, og under og imellem dem et rødt Kors og tre Regnbuer. »Om Krig og Orlov høre vi, at alle Land og Rige er fulde med, og den ene kiver, trætter og deler mod den anden, og myrde og sla hver anden ihjel, at man mer nu maa se daglige her af, end vi skrevet finde i Bøgerne«. Det er altsaa Begivenheder fra selve Aaret her omtales, men vi faar Tiden endnu nærmere bestemt. Naar Talen i samme Udtydning af det næstførste Evangelium i Postillen bliver om Tegnet med »Bølgerne i Havet, at den ene skal storme mod den anden«, finder han det opfyldt i sin Tid: »Det er og nylige sket i Vestersøen mod Flandern og Holland, at Storm og Havet har borttaget mange hele By med Ager og Eng, Kloster og Kirker, Folk og Fæ, at de ere alt sammen bortsunkne i Havet«. I Aaret 1511 havde Stormfloden hærget Frisland, saa vel som Holstens og og Sønderjyllands Vestkyst; men den næste kom netop 1514, og han sigter upaatvivlelig til denne store Stormflod i Nederlandene, som Natten før st. Hieronymus Dag (30. September) d. Aar anrettede en svar Ødelæggelse [1]). Dermed er Udarbejdelsen af Bogen skudt langt ned i Aaret, saa han har let ved i Udtydningen af Evangeliet paa fjerde Søndag efter Paaske at henvise til sin egen

---

[1]) Velius, Chron. van Hoorn 1648, jf. Fr. Arends, physische Geschichte der Nordsee-Küste 1833, S. 86.

»lille Bog om at høre Messe«, der allerede var kommen ud ved st. Hans-Dags Tid. Postillen har ogsaa andre Mærker paa, at Arbejdet er gaaet rask fra Haanden, thi skjønt Chr. Pedersen hverken var eller gav sig Mine af at være lærd Theolog, forekommer her Fejl, der ikke godt kan være andet end Følge af lidt Hastværk. Saaledes gjør han et Sted st. Peter til Forfatter af Apostlernes Gjerninger, og det er kommet af, at hans Kilde (her Nik. de Lyra) har citeret først et Ord af Peter, som Chr. Pedersen ikke har taget med, og derefter Begyndelsen af sjette Kapitel af Apostlernes Gjerninger, som han saa tillægger nævnte Apostel. Et andet Sted henviser samme Kilde til Job 41 (xli), og enten har Chr. Pedersen læst fejl eller hans Udgave af Lyra har haft Trykfejlen (Joh. f. Job), men han lader da »sancte Hans« sige Ordet (»Djævelen er Konge over alle hoffærdige Mennesker«, Hjob 41, 25), og maaske for at gjøre det sandsynligere retter han blot xli til xii, hvis det ikke ogsaa hørte med til Trykfejlene.

19. Med alle sine Skrøbeligheder var hans Postil i den fattige Tid, to Aar før Luther løftede sin Røst, saa den hørtes vide om, dog en god Gave. Han havde ikke søgt sin egen Ære, men forud sagt, hvad hans Formaal var. »Den alsommægtigste Gud, Jomfru Maria og alle Guds Helgen i Himmeriges Rige til Lov og Ære, alle enfoldige danske Folk, som ikke forstaa latine, til Nytte og Salighed ere alle Epistler og Evangelier, som læses alle Søndage, udsætte paa danske... at de maa nu selv læse paa danske, hvorledes de rettelige skulle leve efter Guds Budord«. Han indleder Bogen ligesom det lille Skrift om Messen med Betragtninger over »Vor Herres Pines Ihukommelse«, der for ham er Hovedstykket af Kristendommen. Den er ham mere nyttelig end »om al den hellige Kirke

og alle Menneske paa Jorden bade for« os, eller om vi »fastede til Vand og Brød et Aar igjennem, og hudstrøge os daglige til Blods med Svøber og læste hver Dag Davids Psaltere«.

Bogen var færdig fra Pressen i Februar 1515, og udkom med Titel:

»Alle Epistler og Evangelia
som læses alle Søndage om Aaret,
sammeledes Juledag, Paaskedag, Pinsedag,
med deres Udtydning og Glose og et Jærtegn til hver Dag,
med flere Artikle, som alle Menneske nyttelige ere.«

Neden under staar Konge-Billedet med Unions-Vaabenet som i Saxo, og hele Siden omfattes af samme udskaarne Ramme som der. I Efterskriften læses, at den er »trykt st. Valentini Martyris Dag [14. Februar] Aar efter Guds Byrd Tusende fem Hundrede paa det femtende.« Det tilføjes paa sidste Side under et Billede af Korsfæstelsen, til Værn mod Eftertryk: »*impressus est Parisius Anno Domini Mdxv, cum preuilegio octo annorum subsequentium*«. Bogen er en lille Foliant paa 204 Blade; hos hvilken Bogtrykker den er trykt, oplyses ikke, men det er med samme Typer som de to foregaaende Opbyggelses-Skrifter. Forfatteren nævner sig ikke, men hvis der ellers kunde være Tvivl, har Chr. Pedersen selv vedkjendt sig den i Fortalen til sin Oversættelse af det ny Testamente, hvor han beklager, at han fordum lod sætte de Fabel og Jærtegn i Paris. Han har anvendt her flere af de samme Initialer som i Saxo, hvoraf nogle bære hans Navne-Bogstaver; men ikke anskaffet nye af den Slags [1]).

---

[1]) Til Saxo og de to første danske Bøger anvender han tre Slags større Bogstaver til at begynde Afsnittene; til Postillen har han

Ligesom Bønnebogen og Bogen om Messen har ogsaa Postillen fundet mange Læsere, siden der ogsaa af den tre Aar efter udkom et nyt Oplag. At dette er sket med Forfatterens Minde, følger vel deraf, at han havde otte Aars Privilegium paa Bogen, men Oplaget, der tryktes af Melchior Lother »i Lybs i Land til Misen« (Leipsig) 1518, er sagtens besørget af Henrik Smith og just ikke med stor Omhu [1]).

At nu Postillen mest fandt sin Læserkreds i Danmark, følger af sig selv, men der er dog ogsaa Vidnesbyrd om, at den er bleven læst baade i Sverige og Norge. Da Gustav Vasa 1525 havde forlangt af den nyvalgte Ærkebiskop Joh. Magnus, at han skulde skaffe det ny Testamente oversat paa svensk til Lægfolks Opbyggelse, og denne da henvendte sig til Biskopperne, om at være ham behjælpelige i den Sag, gjorde den gamle kraftige Hans Brask i Linköping de Indvendinger, han kunde. Deriblandt var da ogsaa den, at man jo havde hele Aarets Evangelier oversatte paa danske, som godt paa Grund af Sprogenes Lighed

---

anskaffet endnu en fjerde Slags, der dog kun, ligesom de to mindre, er prydet med Blomster-Slyngninger. Den største Sort af de fire er der anvendt mere Kunst paa. Paa et nær, er de alle skaarne til Brug i Saxo, hvor der, foruden det større Billede paa Titelbladet med Mærket *C P*, findes et anvendt ved hver Bogs Begyndelse; til Fortalen og de sexten Bøger er der brugt otte saadanne, da nogle af dem forekomme flere Gange. Det anséligste er et *C* med Kongens Billede og Unions-Vaabenet, til Fortalen; et *D* har Unions-Vaabenet og *C P C L* [canonicus lundensis]; et *H*, *I*, *O* og *P* har blot Vaabenet, et andet *I* og *P* Blomster-Slyngninger. Til Tidebogen anskaffede han et nyt *A* med Billeder af Bebudelsen og de hellige tre Konger, samt Navnemærket *C P*, og et *S* med Blomster. Af disse anvendes *H* og *S* i Bogen om Messen og *A*, *D* og *S* i Postillen, hvori desuden findes to Billeder: Opstandelsen og Korsfæstelsen.

[1]) Danske Skrifter I og II, jf. C. Bruun I, 233 og 263.

kunde benyttes i Sverige. Hermed maa han have tænkt paa Chr. Pedersens Postil, som da selve Udtrykket »Aarets Evangelier« peger paa dens Titel, og han kan umulig have anbefalet (Chr. Vinters og) Hans Mikkelsens kætterske ny Testamente, som rigtig nok var udkommen Aaret i Forvejen. — I Norge fik Biskop Hagerup i Trondhjem endnu 1786 et Exemplar af denne Postille foræret paa Gaarden Næs i Telemarken [1]).

20. Forfatteren brød snart Staven over sit eget Værk, og der kom en Tid, da Bogen aldrig omtaltes, og skete det, var det sikkert med Gru, indtil en anden Tid fulgte, der nævnte den med Spot, saa L. Holberg var vis paa at vække Latteren, naar Folk blot hørte Navnet »Jærtegns-Postillen«. — Nogle faa Aar før J. Langebek i sit Danske Magasin 1745 med kjærlig Haand atter opfriskede Mindet om vor gamle Skribent, havde L. Harboe fremdraget samme Jærtegns-Postil, men nærmest for at vise »hvad for et stort Mørke der har hersket i vore nordiske Riger paa Pavedømmets Tider«, og derpaa anfører han da en Del kraftige Exempler, som det ikke er vanskeligt at finde. Dog nægter han ikke, at der hist og her findes Spor af Sandhed, og adskillige gode og indtrængende Formaninger, selv naar det gjælder Kirkens ypperste, baade Paven, Biskopperne og andre Kirkeprælater; ej at tale om de gode danske Ord og Talemaader, der findes, og hvoraf han meddeler en lille Prøve [2]).

Et bedre Skudsmaal giver Grundtvig 1816 den gamle Postille, som han i øvrigt mener, ikke kan være en Oversættelse.

---

[1]) L. A. Anjou, Svensk. kyrkoreformationens historia, I, S. 147. — H. J. Wille, Beskrivelse over Sillefjords Præstegjeld i Øvre-Telemarken, S. 48.

[2]) Dän. Bibliothek I, S. 78—119.

Han erklærer den for »et af de herligste Mindesmærker om dansk Sandheds-Kjærlighed, Kristendom og Veltalenhed, som Historien kjender, og den er det især som beviser, hvad Danmarks opvaagnende historiske Aand alt den Gang havde i Sinde. At Lærdommen i denne Bog ej er aldeles ren, og at de Prædikenerne vedhængte Jærtegn indeholde meget fabelagtigt, følger ej alene af den Omstændighed, at Chr. Pedersen var ingen Luther; men ogsaa af den Magt, indgrode Vildfarelser en Stund øve selv over Reformatorer som Luther. At derimod Bogen er skrevet af Medynk over Folket, der, som det hedder, vel sjælden fik Prædiken at høre; at den véd at forsvare Bibelens Oversættelse paa dansk med den indlysende Grund: at Folk maa kjende det Ord, der skal dømme dem, og med den kostelige Bemærkning: at havde nogen af Apostlene skrevet til Danmarks Indbyggere, havde han sikkerlig skrevet paa ret danske, saa alle kunde det forstaa; at fremdeles Troen paa Christus — Christi Pines Ihukommelse — sættes højt over Jomfru Marias og alle Helgenes Bønner, over Faste og Spægelse og alle saakaldte gode Gjerninger; at endelig Foredraget i disse Homilier med den højeste Simpelhed forener Skjønhed, Kraft og Salvelse i en Grad, der i det mindste paa den Tid vist var mageløs, det er Ting, som ej alene gjør Bogen højst mærkelig i Danmarks, men i hele Kirkens Historie, uagtet jeg tror, at vore skrivende Komedianter ere de eneste, som have kommet Jærtegns-Postillen i Hu« [1]).

21. Dersom Haandskriftet til Postillen er bleven til kort for inden Trykningen, og Slutningen maaske først, da Pressen var i fuld Virksomhed, saa maa sikkert Chr. Pedersen

---

[1]) Dannevirke, et Tidsskrift, I, 1816, S. 339—40.

dog have haft sin Kommentar til Peder Laales Ordsprog tidligere færdig. Det er tænkeligt, at det har været hans oprindelige Bestemmelse, at lade denne Skolebog følge efter den første, han udgav, Ordbogen, men at dels hans egen Lyst til at udgive Saxo, dels de Hverv, han imidlertid modtog fra Hjemmet, har skudt den til Side, til han atter fik Hænderne fri. At den maa have været forberedt tidligere, følger dels deraf, at der forløb ikke en Maaned efter at Postillen var trykt, før Udgaven af Ordsprogene fulgte efter, og dels af dennes egen Beskaffenhed, da Forklaringerne til de 1200 Ordsprog, hvoraf vist nok mange ikke er særdeles udførlige, nødvendig dog maa have taget nogen Tid, eftersom de er hentede mange Steder fra, selv om han havde største Delen paa rede Haand, enten paa sit Papir eller i sin Hukommelse.

Peder Laales Ordsprog har fristet de vekslende Kaar, at Bogen først i lange Tider var en meget almindelig Skolebog, der beundredes for Skarpsindighed og en behagelig Form; dernæst blev den dømt til Baal og Brand og af sine forrige Velyndere regnet til »saadant Skarn«, hvoraf man intet lærer. Endelig gjennem denne Skærsild kom den atter til Ære og anses nu for en kostelig Perle i vor lille Bogskat fra Midalderen. Disse bratte Omskiftelser faa dog deres naturlige Forklaring ved, at hvad der først lovpristes og siden fordømtes, var Bogens forskruede latinske Vers, med hvis Tydning Drengene blev pinte, medens der intet Hensyn blev taget til de danske Ordsprog, der laa til Grund for dem, og nu er det dog disse alene, vi glæde os ved, som de her er bevarede i gammel og oprindelig Form.

Hvem Peder Laale eller Lolle var og naar han levede, savner vi al sikker Underretning om, og vi mærker, de vidste

ikke bedre Besked om ham i Begyndelsen af det 16de Hundredaar. Det er mere eller mindre alt sammen Gisning: om han levede paa Dronning Margretes Tid, eller maaske en god Stund forinden, om han var fra Langeland, Laaland eller Halland, om han var Lovkyndig, Landsdommer eller Skolemester, om hans Støv hviler i Halmstad Kirke eller Roskilde Skole. Det har alt været sagt, men Beviset er ikke ført med Sikkerhed for noget deraf. Den første trykte Udgave af hans Ordsprog-Samling blev besørget af »lærde Mænd ved Kjøbenhavns Universitet« (1506) fra Gotfred af Ghemens Presse, og at Professorerne tog sig det paa, viser hvad Betydning man tillagde Skolebogen. De nævne deri Forfatteren med store Navne: »den retfærdigste Lovgiver og de guddommelige Dyders bedste Lærer« (*justissimus legifer et diuinarum virtutum optimus præceptor*), fremdeles »danskes Lys og lærdes skinnende Mønster og Exempel« (*Danorum lux et doctorum virorum euidens exemplum atque specimen*), derhos »en udmærket og berømt Fortolker af Grammatikens Videnskab« (*vir egregius artis grammaticæ notabilis interpres*). Disse glimrende Titler er Udtryk for deres Beundring af Bogen, men om Manden véd de ellers ingen Oplysning at give. Chr. Pedersen kalder ham »*laglandicus*« med Tilnavnet »*legista*«; og har yngre Forfattere ikke bedre Grund at bygge paa, end disse Ytringer, da er den ikke synderlig fast. Huitfeldt har rigtig nok den Efterretning, at han skal have været Landsdommer i Halland, at han var af adelig Byrd og laa begravet i Halmstad, hvor Lyskander endog vil have læst Indskriften paa hans Gravmæle i Kirken, som des værre brændte 1619; men alt dette synes ikke at være det mindste mere paalideligt end det Sagn, som P. Resen og P. Syv har: at han var begravet i Roskilde Skole, og

knap saa sandsynligt. Naar man har gjort ham til Landsdommer, har Sagnet næppe haft andet at bygge paa end de gamle Udgiveres *legifer*, og man har saa antaget, at Chr. Pedersens *legista* sagde det samme, men Nyerup gjør rigtig nok denne sidste Uret, naar han siger: »hvad Begreb man skal forbinde med Udtrykket »legista«, derom melder Chr. Pedersen i hele Bogen ikke et Ord«. Jo virkelig gjør Chr. Pedersen saa, og det i sin Forklaring af det allerførste Ordsprog »med Lov skal man Land bygge«; thi derom skriver han: »fordi han begynder sit Værk med at betragte Loven, er det sandsynligt, at man af den Grund har kaldt ham *legista*« (*quia igitur a legis obseruatione opus suum incipit verosimile est quod inde legista sit dictus*). Nyerup vilde, dersom han ikke havde overset Stedet, faaet Bekræftelse paa sin egen Gisning, at P. Laale fik sit Navn i Lighed med Forfatteren af en bekjendt Skolebog »Græcismus«, som fik Navnet *græcista*. De første otte Ordsprog hos Laale er nemlig dels tagne ud af vore gamle Love, dels handle de om Lov og Ret, hvad Chr. Pedersen tydelig og efter ham Nyerup har bemærket. Den sandsynligste mellem Gjætningerne om Mandens Hjemstavn og Livsstilling synes at være, at han var en Lollik af Byrd (Laale, de Laale, laglandicus), og at han, som N. M. Petersen mener, har været »en anset Skolemand eller en af Undervisningen fortjent gejstlig« [1]).

22. P. Laales Ordsprog-Samling er ikke udgaaet fra hans Haand ganske i den Skikkelse, hvori den er kommen til os. Den er vokset under Vejs, og da Øgningerne er

---

[1]) R. Nyerup, Peder Lolles Ordsprog 1828, S. IV—V. — N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie I, S. 148 (1ste Udg.).

gjorte af forskjellige Hænder, er de ogsaa af ulige Oprindelse; men om Hovedstolen i Samlingen, den oprindelige Stamme, er der næppe Tvivl, at den maa være dannet ved at Forfatteren har taget danske Ord og stræbt at gjengive deres Mening paa latinske Vers. Lignende Arbejder haves ogsaa i andre Literaturer; saaledes en hollandsk Samling »*proverbia communia*«, der allerede blev trykt 1480, hvis Ordsprog hyppig er de samme som Laales, medens de latinske Omskrivelser intet har til fælles [1]). Disse Samlinger, hverken vore eller de fremmede, angive selv deres oprindelige Bestemmelse, men de er dog sikkert gjorte i samme Øjemed, som det hvortil de i lange Tider tjente: at benyttes til Ungdommens Undervisning. Og dertil var de heller ingenlunde uskikkede; tvært imod, i Ordsprogene var der givet en Sum af Folkets Levevisdom, som under en dulig Lærers Vejledning kunde baade vække Eftertanke hos de unge og indprente dem Erfaringens gode Raad. Men da al Tidens Undervisning gaves paa latin, maatte Omskrivningen komme til, og da Tiden blev mere og mere aandløs, fordybede man sig i denne, og gjorde det, der oprindelig havde været Middel: Færdighed i Latinen, til Hovedsagen, indtil man forvildede sig ud i den tommeste Formalisme. Hvor dybt man i saa Henseende var sunket i de danske, svenske og norske Skoler, har Chr. Pedersen selv sørget for at bevare Erindringen om i hans senere Skrift om Skolen (1531). Men at man dog ikke rent havde tabt Maalet af Sigte, skjønnes af hans egne Forklaringer, medens de ved Siden deraf give klare Beviser paa, ad hvilken Afvej man var løbet ud.

Forfatterens Modersmaal røber sig stundum ogsaa i de

---

[1]) C. Bruun I, S. 140.

latinske Vers, og Chr. Pedersen kan ikke undlade at bemærke, det er barbarisk Latin, naar han kalder en Bænk *bancus*, eller taler om *marcis centenis* (100 Mark), for ej at nævne en Fortsætters Gjengivelse af Ordsproget: (»hvo som har meget af Smørret, han kaster somt i Kaalen«) *cui butyri satis est, smorinat ille colem.* Rask har gjort opmærksom paa en anden Danisme: *indigna polire*[1]). Men den »barbariske« Latin gaar ikke alene i Retning af Forfatterens Modersmaal. Chr. Pedersen gjør opmærksom paa det italienske *balariæ* (Dans), men især paa saa mange Gallicismer i hans Vers, at han et Sted (Nr. 439) siger: »Jeg kunde næsten fristes til at tro, Forfatteren havde været en Franskmand, eller at han i det mindste har opholdt sig længe i Frankrig«; og det sidste kan jo gjærne have været Tilfældet. Han bruger nemlig hyppig Ord, som ikke er latinske, men franske: *garcio* (Lejedreng), *grangia* (Lade), *gerba* (Neg), *guerra* (Krig), *follus* (Nar), *bladum* (Korn), og derhos gjør han ikke tilbørligt Skjel mellem *a* og *e*, men rimer dristig *grandes* og *prendes*, *des* og *vadas*; skriver *partica* for *pertica* osv. Undertiden, beskylder Chr. Pedersen ham for, danner han latinske Ord paa egen Haand.

Samlingen havde, som ovenfor bemærket, ikke fra først af det Omfang, som da den blev trykt 1506 og senere af Chr. Pedersen. Til Skolebrug blev den stadig afskreven, og Skolemestrene lagde da til af deres eget. Derved er den oprindelige alfabetiske Orden bleven forstyrret, og Chr. Pedersen bemærker i sin Udgave gjærne ved hvert Bogstav, hvor de nyere Tillæg begynde, som han finder hverken i

---

[1]) Nyerups Udg. Nr. 93, 582, 208 og 62; jf. Rasks Anmeldelse, saml. Skrifter II, S. 432.

Dybsindighed eller Sprogets Finhed kan maale sig med Laale selv, skjønt han dog har en Del at rette ogsaa paa hans Sprog. At man fandt det i sin Orden, at Samlingen saaledes blev fortsat, kan blandt andet ses deraf, at i de første Udgaver er der ligefrem ladet Plads aaben efter hvert Bogstav, for at flere Ord kunde føjes til, og i et Brudstykke af en Pergaments-Afskrift, paa to Blade, er der i Marginen gjort Tilføjelser med en yngre Haand [1]). Især iblandt disse yngre Tillæg er der hyppig anført Vers af latinske Digtere, som da sammenstilles med et dansk Ordsprog, der stundum allerede tidligere er brugt af Laale [2]), eller ogsaa gjengives de ved en dansk Oversættelse. Det gik dog sikkert meget langsomt med denne Tilvækst, saa kun faa Ord kom til ad Gangen, og derfor er der slet ingen Orden varetagen i disse Tillæg. Dette beviser, at den Skikkelse, hvori Bogen er bevaret paa svensk, — thi at det oprindelig er den samme, er utvivlsomt, — er betydelig ældre end den danske, som først kjendes fra Begyndelsen af 16de Hundredaar, siden den svenske har 100 Ordsprog i alt færre end vor [3]).

Før Bogen blev trykt, blev den vel dikteret Drengene til Afskrivning i Skolerne, og i saa Fald var der rig Lejlighed til at der kunde opkomme afvigende Læsemaader. At der i hvert Fald var saadanne, kan ses ved en Sammenligning mellem Chr. Pedersens og den første Udgave. Da de lærde Mænd ved Universitetet lod Bogen trykke

---

[1]) Haandskrift paa Kong. Bibl., ny kgl. Samling Nr. 813 4to.

[2]) Ikke færre end 126 Ordsprog af de 1200, som Samlingen omfatter, er gjentagne to Gange, 20 tre Gange, og »hver Fugl synger med sit Næb« endog fire Gange (Nyerup Nr. 203, 325, 718 og 1165).

[3]) H. Reuterdahl, gamla ordspråk på latin och svenska. 1840.

1506, ledsagede de den med et lille Forord, der er ret betegnende for Tidens Tankegang kort før Reformationen: »da alle Mennesker af Naturen har Trang til Viden, vil det være en Selvfølge, at alle Mennesker, som leve et naturligt Liv, tragte efter Kundskab, især om det godes Natur og Beskaffenhed; thi derved, sige Filosoferne, ligne de Gud.« Der er noget i den Tale, der betænkelig minder om den der fra Begyndelsen lød fra Kundskabens Træ, men det fristende mangler. Indledningen er netop beregnet paa, at det der skal vises hen til, er ikke lysteligt at se til, om det end var godt at faa Forstand af, og dette sidste er i det mindste de lærde Udgiveres Mening, naar de vedblive: »og for at man til Gavns kan lære Videnskabernes Grundvold at kjende, maa man nødvendig forstaa Ordene og Udtrykkene i den Videnskab, man vil studere. Det har ogsaa Fyrsten blandt Filosoferne, Aristoteles, krævet, hvor han siger: hvem der er ukyndig i Ordenes Betydning, fører løs Tale« osv. Derfor anbefale de nu Laales Ordsprog, hvor de forskjellige Udtryk og Talemaaders Betydning er forklaret i behagelige Vers (*sub stilo metrico et delectabili*), som en saare nyttig og i Skolerne meget almindelig brugt Bog (*satis utilis et in scholis valde communis*). Den fik god Afsætning og to Aar efter kom der et nyt Oplag af den (1508). Men det er mærkeligt, at Chr. Pedersen aldeles intet Hensyn har taget til denne sin Forgænger, da han faa Aar efter tog sig for, at lade Bogen trykke i Paris. Forskjellen mellem hans Udgave og den ældre er i Øjne faldende, baade i de latinske Vers og i de danske Ordsprog, og naar han stundum nævner forskjellige Læsemaader i Laales Vers, findes kun en enkelt af dem i Udgaven 1506. Enten har han ikke kjendt den, og det er jo muligt, at han allerede var rejst til Paris, da den udkom,

eller han har betragtet den som en af de mangfoldige Afskrifter, som fandtes; thi den unge Trykkekunsts Betydning var jo væsenlig at være en nemmere Maade at skaffe mange Afskrifter paa. Den Redaktion af Ordsprogene, som han lod trykke, er sikkert den, hvori han kjendte den fra sin Skolegang i Roskilde, og som han maaske senere selv har benyttet som Lærer; ligesom hans Kommentar, med de Forklaringer han giver til hvert af Versene, ikke er nedskreven paa en Gang, men vist for en stor Del samlet i Aarenes Løb.

23. Meget af dette er Udbyttet af egen Tænkning og den Læsning, især af de gamle latinske Digtere, som han, efter Citaterne at dømme, har udvidet en Del siden Ordbogen udkom 1510; men en væsenlig Del af sine Udlæggelser siger han selv, skylder han sin forrige Lærer, Rasmus Simonsen i Roskilde, og den støtter sig sagtens til Optegnelser, han har bevaret fra sin egen Skoletid. Thi at Drengene i Datidens Skoler flittig maatte bruge Pennen, for at følge Undervisningen, fremgaar bedst af et af de gamle Ord og hans Forklaring deraf. Det hedder (Nyerup Nr. 81): *artavus puero subtractus fertur obeso*, dansk: »Fetting [Dosmer] haver tabet sin Tæljekniv (eller Tællebasse)«. Derpaa lyder Chr. Pedersens Forklaring saa: »naar en Dreng er *obesus*, som egenlig betyder fed, men her staar i Steden for sløv og dvask, da siger man: han har tabt sin Pennekniv, og fordi han ikke kan skrive, vil han heller ikke kunne lære noget.« Han tilføjer endnu en anden Forklaring, men hvad enten han med den første har ramt Laales og hans Tids Opfattelse eller ikke, da har han i det mindste betrot os sin egen og sin Samtids. Spillede Skrivekunsten saa vigtig en Rolle i Skolerne, bliver det rimeligt, at han har haft sine Op-

tegnelser ved Haanden endnu, da han vilde til at udgive sin egen gamle Skolebog. Dette siges da ogsaa ligefrem i det lille Forord til Bogen, at Udgiverens Forklaring for en stor Del (*pro bona parte*) er uddraget af (skriftlige) Bemærkninger (*annotatis*), som han har fra sin Præst og Lærer Rasmus Simonsen, velsignet Ihukommelse![1])

Foran dette Forord er aftrykt et Brev fra den lærde Bogtrykker, hos hvem Peder Laales Ordsprog blev trykte, ligesom Aaret forud Saxos Krønnike, Jodocus Badius Ascensius. Deraf erfarer man, at denne har gjennemset Bogen, men hvor stor Hjælp hans Gjennemsyn har ydet Udgiveren, er det ikke let at blive klog paa. I Bogen selv nævnes et Par Gange Sprogbemærkninger, som skyldes ham (Nyerup 6), eller en Advarsel mod barbariske Ord, som bør undgaas (Nyerup 29); men selve Udtrykket her tyder paa, at Bogen maa væsenlig have været færdig, da den blev forelagt Badius til Gjennemsyn. Imidlertid faar man et andet Indtryk ved at læse dennes Brev, der giver Raad med Hensyn til Udgivelsen og lover Bistand dertil; og saa kommer igjen den Synderlighed, at Brevet er dateret den 15de Marts (*ad Idus Martias*) 1515 og Bogen er færdig trykt den 7de i samme Maaned (*ad Nonas Martias*), saa Tilbudet synes da at komme lovlig sent. Skulde der være en Trykfejl i Underskriften af Brevet (1515 for 1514)? eller gjælder Tidsangivelsen kun den Dag, det blev trykt, ikke den Dag, det blev skrevet?

Bogtrykkerens Brev er betegnende baade for ham selv og for hans Forhold til Chr. Pedersen. Han skriver: »Min lærde Ven Christiern! Du véd, hvad min Dom er om Peter Legistas metriske Ordsprog. Skjønt det er vanskeligt,

---

[1]) Bilag C 2.

at dømme alle til Behag om Mænd, der hos nogle allerede nyde fuld Anseelse, vil jeg dog — da jeg ikke kan nægte dit Venskab noget — i Korthed sige min Mening, og den falder da i to Dele, fordi jeg, lige saa lidt som Juvenal, kan rose en Bog, der ikke duer, men derhos, ligesom Plinius, ikke tror, at nogen kan være saa slet, at den ikke paa en eller anden Maade kan gjøre Gavn. Saaledes fortjener din Legista (det er jo det Navn, han gaar under) Ros for den sindrige Variation i Versene, for at han ikke bruger hverdags Ord, for den Fynd, der er i Sentenserne, og en Gang imellem for Vid. Men han bør ingenlunde efterlignes i denne ængstelige Jagen efter Enderim, eller i Brug af forældede, tit barbariske Ord, eller i den Frihed, han tager sig i Stavelse-Tallet. — Det gjør mig derfor ondt, at de bedste Hoveder i dit Fædreland endnu er saa trælbundne til Alexanders Doctrinale, at de ikke driste sig til at vige en Fingersbred fra ham, skjønt du skulde faa at se, hvis de i Stedet for ham læste gode latinske Forfattere, vilde mange blive Saxo Grammaticus' Ligemænd. Men Tider og Lande udvikles og smykkes kun lidt efter lidt, derfor maa man haabe, at ogsaa dine Landsmænd med det første vil lære at sætte Pris paa den højere literære Dannelse. — Naar du derfor har taget dig paa, i Korthed at forklare Legista, vil du gjøre det saaledes, at du advarer den ukyndige Læser imod de Fejl, som findes i hans Vers, og dersom du i den Sag skulde behøve vor Hjælp, vil du, som i alt andet, hvad hæderligt monne være, finde mig rede og villig« [1]).

24. Man mærker af Brevet ikke blot, at den Godhed for Chr. Pedersen, som Badius allerede udtalte i Brevet

---

[1]) Bilag C 1.

foran Saxo, hvor han ytrede sig om gammelt Kjendskab og varmt Venskab, er ikke taget af; men Humanisten vilde ikke have kaldt ham sin lærde Ven, uden paa Grund af hans Kjendskab til den klassiske, og det vil da nærmest sige den romerske, Literatur, der hos Tidens Fremskridts-mænd havde overstraalet og afløst den skolastiske, som Midalderen selv havde frembragt. Man faar ved Hjælp af denne korte, noget overlegne Skrivelse et lille Indblik i, af hvad Art denne ny Dannelse var, der sugede Næring af den gamle latinske Literatur. Lunde-Kanniken er næppe kommen til den lærde Mester i den troskyldige Tanke, at Peter Legista, om han end ikke kunde maale sig med Saxo, dog, ved gjennem Pressen at indføres i den store Verden, kunde skaffe sig Beundrere udenfor sit Fædreland; hans Formaal var sikkert kun at skaffe Skolerne lettere Adgang til den meget brugte Bog. Skulde han imidlertid have næret en saadan Tanke, er han i alt Fald bleven skuffet. Dog med hvor stor eller ringe Forberedelse til Værkets Fremme han var kommen til Paris, havde han været der længe nok, til selv at være inde i den humanistiske Smag, som der herskede, men han har derfor ikke villet opgive sit praktiske Øjemed. Andet godt ved Bogen end dens leoninske Vers saa' dens Udgiver næppe, saa lidt som dens Recensent, og dem har denne meget at udsætte paa. Han gav dem imidlertid dog baade Ros og Last, og skiller man ad, hvad han ud-deler af hvert Slags, bestaar det daarlige i lutter formelle Fejl: først Jagen efter Enderim; det var et Angreb paa disse i Midalderen saa yndede og efter deres Opfinder Leo kaldte »leoninske« Vers, (Hexametre med et Rim i Midten og i Enden), som nødvendig maatte støde et klassisk dannet Øre; dernæst forældede og barbariske Ord, og Fejl i Stavelse-Tallet, da Versene var langt fra alle at være

Hexametere, som de skulde være. Men paa den anden Side roser han dem, dels for Brugen af ikke trivielle (forslidte) Ord, og Ævnen til at variere det samme Thema, og dels for, hvad man skulde synes var det bedste: Tanke-Indhold, som er fremført med Fynd og stundum med Vid. Recensentens Mening er dog uden Tvivl, at Vægtskaalen med Dadlen skal synke dybest, og hans Udtalelse røber, at den humanistiske Dannelse, som han vilde lykkeliggjøre Chr. Pedersens Landsmænd med og som ogsaa de følgende Aarhundreder nød godt af, var meget formalistisk, og havde fra Begyndelsen mest Øje og Øre for at faa Midalderens barbariske Latin ombyttet med hvad der mere lignede Klassikernes. Fra denne Side var det jo, at Saxos Bog havde været en saa lækker Bid for de humanistiske Ganer.

25. I det korte Forord, der indleder Samlingen, har Chr. Pedersen fremsat sin Betragtning af Laales Bog. Ordsprogene er fyldte med god Lærdom, skriver han, og naar han føjer til: og med ikke almindelige Ord, ser man, han tænker nærmest paa de latinske Vers. Derved fremhæver han baade deres reale og deres formale Betydning og giver Vink om, hvorledes de skulde anvendes i Skolerne; først dog altsaa til at meddele god Lærdom, saa Indholdet af Sentenserne var, hvad der skulde forklares og lægges Børnene paa Sinde. Men dernæst og med det samme skulde de naturligvis lære Latin af dem og gjøres opmærksomme paa, hvad der var de retteste og de netteste Udtryk for enhver Ting. Han nævner tre Kilder, hvoraf disse Læresætninger er øste: en Del af den hellige Skrift, og dertil hører efter Tidens Sprogbrug ikke alene Bibelen, men ogsaa den kirkelige Literatur, især Kirkefædrene; dernæst af den kanoniske Ret, og saa af danske Ordsprog og Mundheld.

Deraf følger, at efter hans Opfattelse, som stadfæstes ved Samlingens egen Beskaffenhed, har Samlerne ikke udelukkende sanket gængse Ordsprog (saaledes som en senere Tid, med et andet Maal for Øje, har beflittet sig paa), og saa gjengivet dem paa deres latinske Vers, men de har taget deres Stof, hvor det frembød sig og hvor de fandt gode Lærdomme. Var dette nu i gængse Ordsprog, skulde disse jo udtrykkes paa latin, og de forsøgte da at omskrive dem paa deres Leoniner; men fandt de senere den gode Lærdom allerede udtrykt paa latin, som i et Vers af Ovid eller en anden Forfatter, og intet tilsvarende dansk Ordsprog havde rede, nøjedes man med en almindelig Oversættelse. Deraf er det kommet, at Samlingen, hvad Dansken angaar, og det samme gjælder da Latinen i Grunden, er temmelig uensartet, i det der ved Siden af ældgamle nordiske Ordsprog, som gjenfindes i Eddaerne og Sagaerne, findes andre Sætninger, der er lavede til Brug ved Lejligheden.

I Forklaringen af det allerførste Ordsprog (»med Lov skal man Land bygge«) gjør Chr. Pedersen Rede for den Fremgangsmaade, han agter at følge. Først vil han forklare Meningen paa dansk (det vil sige, tilføje det danske Ordsprog, som Laale allerede har); dernæst paa latin og endelig tyde de dunkle Ord, som naturligvis sker paa samme Sprog. Det første Punkt er nærved at være det svageste, og man faar stærkt Indtrykket af, hvorledes al Opmærksomheden har været vendt paa Latinen; thi undertiden passer Ordsproget ikke altid til denne, saa det forklarer den ingenlunde rettelig. Ved andre gjør han sig stort Bryderi med at forklare Verset, skjønt Gaaden lettelig løses, saa snart man ser det danske Ord, og endelig findes der saa grove Trykfejl i Dansken, at man næsten maa tro, hans Øje baade ved Forklaringen og ved Korrekturen er gledet den

helt forbi. Undertiden gjentager han endog i sin latinske Forklaring ordret det danske, som om dette slet ikke havde staaet der. Det andet Punkt følger han bedre, skjønt rigtig nok allertiest giver han en rent bogstavelig Udtydning, uden at han faar frem, hvad der ligger i Ordsprogets billedlige Indklædning, uagtet han selv et Sted meget rigtig forklarer dettes »Natur, som er: at det siger et, men forstaar et andet, saaledes dog, at Ligheden ikke skal søges langt borte«. Stundum bliver man ved en og anden udtværende Forklaring, i en Skolebog som denne, stærkt mindet om Forskjellen mellem Datidens og Nutidens Opfattelse af det anstændige og høviske. Men selv denne Indholds-Forklaring bliver sjældnere, alt som han skrider frem; derimod fortsætter han sin Ordforklaring, saaledes at det ikke alene er »de dunkle« Ord der tydes, men selv de i sig selv tydelige, der modtage en nøje Udtolkning (f. Ex. *annulus i. e. rotundus circulus ornamentum digitorum*). Ved den Lejlighed er det han særlig dadler og advarer imod Ord og Udtryk, som ikke høre til god Latin, hvad enten de er »barbariske«, som naar de stamme fra de nyere Sprog, eller, som han mener, vilkaarlig dannede af Forfatteren selv; eller de er græske, som han antager, Forfatteren ikke har vidst, siden han ikke bogstaverer dem rettelig.

Som en god Humanist hævder han stadig Latiner-Sprogets »elegantia« og Ægthed, og meget hyppig finder han sig foranlediget til at rette Laales Vers og foreslaa bedre Læsemaader; skjønt han, som sagt, sætter ham, baade med Hensyn til Indhold og Sprog, højt over dem, der har fortsat hans Samling. Hvor Tilføjelserne begynde, hedder det gjentagne Gange: »disse Vers er ikke den samme Forfatters, men er satte til af forskjellige, og har mere Dunkelhed

og mindre Ynde og Latinitet«, eller »er mindre tankerige og lidet latinske«, eller »mindre dannede«, Skjønt han selv siger, at han skylder sin gamle Lærer en Del af sine Forklaringer, er der nogle, som han hævder som sine egne, i Modsætning til hvad »andre« vil have. Ved at være brugt som Skolebog Slægt efter Slægt, havde der vel dannet sig traditionelle Forklaringer, men stundum underkaster han dem sin Kritik og misbilliger dem. Ved somme af Ordsprogene tilstaar han, han fatter ikke Meningen, og det er ikke altid ved dem, der vil forekomme os dunkle. Om Ordsproget: »det er ikke for gode, at Oksen ager i Vogn« (*bos in lectica non omnia signat aprica*) skriver han: »Ordene er klare, men Allegorien mørk«. Andre Steder misforstaar han Meningen og mærkeligt nok, hvor et Blik paa det danske Ord vilde have vejledt ham til at finde den; f. Ex. Nyerup 173, hvor han næppe, ved at forklare: *cui rudis est sonipes,* vilde have glemt, hvad *rudis* er som Substantiv, dersom han havde kastet Øjet ned og set, at det danske Ordsprog var: »det koster Ben at ride paa Stav«, medens han nu tager det som Adjektiv om en balstyrig Hest, og faar ingen Mening i Verset. Om han, som Nyerup siger, har bestræbt sig for at ombytte ældre Ord med nyere, lader sig ikke afgjøre; det kunde ligne ham efter hvad vi kjender til hans senere Fremgangsmaade som Udgiver af ældre Skrifter, men her har vi intet til Sammenligning uden Udgaven 1506, som han ikke har benyttet. Kan der findes Exempler, hvor den har et ældre Udtryk, saa findes der ogsaa Exempler paa det modsatte, som naar Chr. Pedersen har *hionen* for den andens *tjenere.*

26. De Lærdomme, som ligge i Ordsprogene, stræber han stadig at belyse ved Henvisninger til den hellige eller den verdslige og da især til den romerske Historie. Ogsaa

den klassiske Mytologi er han bevandret i, og omtrent ved hvert tiende Ordsprog citeres et Vers af en romersk Forfatter, fortrinsvis af Digterne. Til Læsning i den græske Literatur mærkes intet, skjønt flere af hans Ordforklaringer vise, at han ikke er helt ukyndig i Sproget; et enkelt Sted skrives et Par Ord med græske Bogstaver. At han kjender Aristoteles beviser ikke Kyndighed i Græsk, da hans Skrifter gjennem latinske Oversættelser spillede en vigtig Rolle i Midalderens gejstlige Skoledannelse. Henvisninger til den hellige Skrift forekomme hyppig, ogsaa Josefus citeres, og af Kirkefædrene de samme som i Ordbogen, især Avgustin og Hieronymus, men dernæst Hegesippus og de to berømte Psalmedigtere: Prudentius fra det 4de og Sedulius fra det 5te Hundredaar. I den klassiske og senere latinske Literatur har Chr. Pedersen udvidet sin Læsning i de forløbne fem Aar, siden Ordbogen udkom. Det udvortes Forhold er, at medens der i denne, til de 13000 Ord, forekomme omtrent 72 Citater af 19 latinske Forfattere, findes der til de 1200 Ordsprog anbragt ved 120 Citater af 26. Virgil er fremdeles hans Yndlings-Digter, og han kjender baade hans Æneide og Digtene om Landvæsen og Hyrdeliv; af Ovid baade hans Forvandlinger og »Elskovskunst«; i Ordbogen blev Horats og Juvenal kun sparsomt benyttede, her naa disse to næsten op til Virgil i Rangen, saa hyppig citerer han dem, og af Horats baade hans Oder, hans Breve og hans »Digtekunst«. Af de ny tilkomne nævnes hyppigst Persius og Lukan, men ellers et enkelt Citat af en Del Forfattere, som ikke forekomme i Ordbogen, nemlig Lucrets, Properts, Columella, som har skrevet om Havedyrkning, Livius og Seneca, Grammatikeren Palæmon o. fl.; medens andre, som blev nævnte i Ordbogen, ikke forekomme her. Af nyere Forfattere citeres flere Gange Humanisternes Lys, Lavrentius Valla.

27. Giver saaledes Chr. Pedersens Kommentar til Peder Laales Parabolæ Lejlighed til at faa et Overblik over den Kreds af Literaturen, hvor han var hjemme, da aabner den ogsaa stundum et Indblik i hans egen Tankegang om forskjellige Æmner, hans Sympatier og Antipatier, og derhos giver den en og anden kulturhistorisk Oplysning om hans Tid, som vel ikke indeholder noget nyt, men i alt Fald bekræfter, hvad man andet Steds fra véd. — At han skal være født i Svendborg, har vi ikke anden Sikkerhed for, end den der kan ligge i Birkerods Angivelse; men at han uden al Tvivl maa have været et Kjøbstæd-Barn, kan man slutte af denne hans Bog. Han kan umulig være opfødt paa Landet, siden Betydningen af det gamle men fremdeles gængse Ord: »kold Sommer gjør varmt Lade-Gulv« er ham »meget mørk«, saa han ikke har anden Forklaring, end at »det synes at sige, at efter Bøndernes Mening vender Kulden sig til Varme, naar Høsten er i Lade, for da skader Regnen og Kulden den ikke«. — Skjønt han ingenlunde manglede sin Del af Tidens Overtro, er det tidligere bemærket, at hvor Lejligheden gaves, advarer han imod den, som han ikke selv deler, og saaledes her ved Ordet: »mærk af Marsvin blæsende Storm«, mod Romernes Overtro paa Auspicier; men havde han selv været Sømand, vilde hans Tanke dog maaske ikke taget den Retning. — Hans politiske Standpunkt er bekjendt nok, for saa vidt som han var sin Konge tro hengiven, og republikanske Sympatier har han i alt Fald ikke haft. Han vilde vist ogsaa have rystet paa Hovedet ad vore nyere Stats-Forfatninger; thi han havde ingen Tillid til Flertals-Afgjørelser og Folkegunst. I Anledning af Ordsproget: »saa ganger Lov som hun haver Tov« (*a vi fautorum dependet lex populorum*) siger han: »naar noget henstilles

til Folkets Dom, staar dens Sag bedst, som har de fleste Velyndere, og derfor faar han sit Ønske opfyldt, men en saadan Lov er tit ubillig, fordi Folket ofte følger Lykken og det løgnagtige Rygte. Folkegunst er derfor Lovens første Hinder«. — Hans Uvilje mod Jøderne lægger han ogsaa for Dagen her; han har ingen Tillid til dem, selv om de lade sig døbe, siden han kommer til at tænke paa saadanne ved Ordet: »to Hund og kæm Hund, dog er Hund som førre vaar!« eller: »kast Hund i Jordans Flod, da er Hund som før vaar!« — Tyskerne har han her heller intet godt Øje til, og til Bastarder regner han ogsaa Blanding af dansk og tysk. Naar han skal forklare Ordet *hybrida*, hedder det: »egenlig er det et Dyr af forskjellig Byrd, som Afkom af en Jagthund og en Fæhund, af et vildt og et tamt Svin; ligervis ogsaa Mennesker af forskjellige Forældre, som af en romersk Fader og en fremmed Moder, eller af en dansk Fader og en tysk Moder«. — Ogsaa her benytter han Lejligheden til at formane Kirkens Tjenere til at være tro og flittige i deres Gjerning; naar Ordet siger: »Gavn skal med Ærvede [Arbejde] gjældes«, da forklarer han: hvem der glæder sig ved Indtægterne, skal ogsaa paatage sig de Byrder, som svare til dem, »dette gjælder dovne Præster og Bestillingsmænd, som kun vil høste Frugten«. Ordet: »hvo Selskab lægger med Gud, han skilles ikke ved ham« (*nactus pacta dei vix bene distat ei*) anvender han paa Gejstligheden: *pacta* er de *stipendia* og *emolumenta*, som Gud har givet dem, der tjene i Kirkerne, Beneficier og Præbender, som Præster og Kanniker nyde. Men den der nyder dem, maa da ogsaa forrette Tjenesten og være paa sin Plads, — »med mindre han har lovlig Grund til sin Fraværelse«, føjer

han til. Han tænkte maaske paa dem, der f. Ex. studerede i Paris.

Man lærer af hans Bog, at Sild var saa billig en Føde, fordi der var stor Fangst af dem i danske Farvande; derfor sagde man: »Sild er Mad vild«. — I Danmark var den Gang Heste-Opdræt en lige saa rig Indtægtskilde som Kornavlen. — Man har i Laales Dage og sagtens før gjort Forskjel paa sort Salt og det man i Reglen brugte, saa at det første kun havde ringe Værdi, siden Raadet lød: »tag sort Salt af onde Gjældere« [Betalere], fordi nemlig noget er bedre end intet; men dog synes det, at endnu i Begyndelsen af det 16de Hundredaar var man ikke kommen videre, end at Chr. Pedersen som en Mærkelighed anfører, at i Flandern og mange andre Steder raffinere de Saltet (*sal recoquitur*), saa det bliver hvidt. — Rotter lader ikke til at have været kjendt i Danmark før det 16de Hundredaar, i alt Fald ikke Navnet. Han beskriver et Slags Gnavere: »ikke Mus, men de, som Franskmændene kalde *rattas*«. I sin Postil taler han dog ogsaa om »Røtter«. — Langt Skæg var usædvanligt paa hans Tid, og han siger, man bør ikke bære det, »uden hvor det er Skik, saaledes som i Grækenland; deres Sæd vil jeg paa ingen Maade dadle, da Naturen intet har frembragt uden Hensigt«. — Det hørte med til Børnelærdommen, at naar man ler, maa man ikke aabne Munden for vidt, naar man spiser, skal man bruge sin Kniv og ikke flænge Maden med Tænderne, og hvad alle Mødre indskærpede deres smaa, var, at de kjønt først skulde spise Kaalen eller Ærterne, før de gav sig i Lag med Kjødet.

28. Jo mere man betænker den Masse af enkelte Bemærkninger, der gjøres om de allerforskjelligste Æmner og i mangfoldige Retninger, des klarere bliver det, at denne Bog kan

umulig, saaledes som Postillen for en Del, være nedskreven under Trykningen, men han maa tidligere have haft Haandskriftet omtrent færdigt, siden Bogen kunde udkomme en Maaned efter at Postillen var trykt. Den har til Titel:

Petri Legistæ Laglandici
parabolæ sententiosæ et argumentosæ
cum familiari explanatione
tam danica quam latina.

(Laalænderen (?) Peter Legistas tankerige og fyndige Ordsprog, med letfattelig Forklaring, baade paa dansk og paa latin).

Under denne Titel staar samme kongelige Vaabenbilled som i de foregaaende fire Skrifter. Paa Bagsiden af Titelbladet staar det oven omtalte Brev fra Bogtrykkeren, og Bogen indledes da med Udgiverens korte Forord, hvori han nævner Ordsprogenes Dyder og deres Kilder, samt hvorfra han væsenlig har sine Forklaringer [1]). Bogen slutter med de Ord: »Hæc sunt quæ in huius autoris expòsitionem putauimus quam brevissime adducenda. Impressa in edibus Ascensianis salutis humanæ M. D. X. V. ad nonas Martias. Deo sint gratiæ«. (Dette er hvad vi antog burde kortelig fremføres til Forklaring af denne Forfatter. Trykt i Ascensii Hus i Frelsens Aar 1515 den 7de Marts. Gud ske Lov!) [2])

Hverken af Chr. Pedersens Kommentar eller af Ordsprogene kom der flere Udgaver for det første; da sidstnævnte faa Aar efter kom paa de dødsdømte Skolebøgers Liste, og om P. Laale end den Gang slap fra Baalet, som Christiern II's ny Skolelov truede ham med, maatte han

---

[1]) Bilag C.

[2]) C. Bruun, I, S. 237.

henligge tre Hundredaar i Støv og Glemsel, kun ihukommet af en enkelt flittig Samler, indtil al gammeldansk Literaturs gode Ven, Rasmus Nyerup, for et halv Hundredaar siden fremdrog denne Ordsprog-Samling paa ny. Han bekjendte imidlertid, at han ikke vilde have formaaet at besørge sin Udgave (1828), dersom han ikke havde haft Chr. Pedersens Fortolkning af de latinske Vers til Hjælp, saa han anvender det gamle Ord om Lyra og Luther paa sin Forgænger og sig.

Med Udgaven af Peder Laale afsluttede Chr. Pedersen sine literære Arbejder og formodenlig ogsaa sit Ophold i Paris denne Gang; thi vel udkom der 1517 *Breviarum Lundense*, som han har haft Del i, men hvor stor Del kan ikke med Vished siges, og der er sikre Spor af, at han har været hjemme baade 1515, 16 og 17. Men det lader sig jo ikke bestemt afgjøre, om dette har været et stadigt Ophold, eller om han endnu en Gang er vendt tilbage til Paris med det Hverv af Ærkebispen, at besørge den for Stiftets Præster uundværlige Haandbog trykt; dog er det ikke sandsynligt, som det følgende vil vise.

III.

I Hjemmet 1515—26.

(Hjemrejsen. — Breviarium Lundense. — Ærkebiskop Byrges Død. — Arbejde paa Danmarks Krønnike. — Kongens Flugt. — Urolige Tider.)

Et af de yngre Universiteter, der i den senere Middelalder kappedes med Paris, var det i Løwen i Sydbrabant. Der studerede i disse Aar, blandt andre danske, Hans Valkendorf, Kannik ved Roskilde Domkirke, den yngste af de Brødre, der ved en tidligere Lejlighed er nævnte som Vitterligheds-Vidner ved et Gaard-Salg, sammen med Chr. Pedersen. Af et Brev fra ham til den ældre Broder Erik, der siden 1510 havde beklædt Trondhjems Ærkebispestol, erfare vi, at Chr. Pedersens Hjemrejse fra Paris gik over den nævnte Universitets-Stad, hvor han traf Valkendorf, og fik af ham et Brev med til Broderen. Denne havde vundet den unge Hertug Christierns Yndest, var bleven hævet til den høje kirkelige Stilling, han indtog, og skulde nu, da Hertugen havde besteget sin Faders Trone, betros at være Formand for den Sendefærd, som blev skikket til Nederlandene for at hente Kongens unge Brud. En Maanedstid før han tiltraadte denne Rejse, skriver Broderen til ham fra Løwen og raader ham at forsyne sig med tyske Folk,

der kunde tage sig ud, da »eders Naade selv véd, hvad Folk danske ere eller norske, og besynderlig naar de komme saaledes først ud«. I lige Maade raader han ham til at indkalde fremmede Sangere, »thi de synge da meget ilde i Kjøbenhavn«. I samme Brev skriver Hans Valkendorf til sin fornemme Broder: »Jeg skrev eders Naade til sidst med Herman Villumsen om alle Ærende og desligeste skrev jeg siden eders Naade til med Mester Christiern, da han fór hjem fra Paris« [1]). Da dette Brev er dateret St. Jørgensdag (den 23. April), og Peder Laales Ordsprog var udkommet i Februar, har Chr. Pedersen vel altsaa begivet sig paa Hjemvejen i Marts eller i Begyndelsen af April Maaned. Ordene sige ikke bestemt, at det var hans endelige Opbrud fra Højskole-Staden, men da der er Spor af hans Nærværelse i Hjemmet baade om Efteraaret 1516 og i Foraaret 1517, vil det dog være det rimeligste, at de er saaledes at forstaa, saa meget mere som der foreløbig indtil den sidstnævnte Tid intet Mærke findes, at han atter skulde være draget til Paris. I Lund havde han sin Kannike-Residens ved Domkirken, og et lille Tegn paa, at han var der, er at han i Efteraaret 1516 kjøbte to Gaarde i Tiustrup, Smedstrup Sogn, Ingelsted Herred i det østlige Skaane, af velbyrdig Svend Søren Trudtsen, der udstedte Skjøde paa dem til ham de 11000 Jomfruers Dag (21. Oktober) [2]).

Langebek har gjort Lyskander Uret, naar han tillægger ham den Efterretning, at Chr. Pedersen skulde have været Kansler hos Ærkebiskop Byrge, thi han siger kun,

---

[1]) Ny danske Magasin II, S. 121.

[2]) Lunde-Domkirkes Registrant, Privata 664 (Sv. Rigsarkiv, en Afskrift her i st. kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml. Nr. 725 d fol.)

at han var Ærkebiskoppens Kansler, og det er fuldkommen rigtigt, men det gjælder en af Byrges Eftermænd. Det er først i Resens Bogkatalog (i *Index tertius* af J. Birkerod) det indskydes, at han var Kansler hos Byrge, og det savner al Grund. At den gamle Ærkebiskop derimod var venligstemt imod ham og havde Tillid til ham, er der Beviser for fra de foregaaende Aar, da han skaffede ham en Kodex af Saxo, og fra disse, da han betrode ham at gjennemgaa og rette Præsternes Haandbog ved den daglige Bedetjeneste, det saakaldte *Breviarium*. Det kan vel ogsaa være Tegn paa det samme, at næste Gang vi træffe ham, er det i Ærkebispens Rejseselskab, og var han end ikke hans Kansler, saa har det dog formodenlig været i Egenskab af hans Sekretær eller Skriver, han fulgte ham til Herredagen i Kallundborg i Foraaret 1517. Kongen havde udskrevet denne til 29. Marts, og Rigens Raad mødte, for at give sit Samtykke til Krigen med Sverige og at bevillige en Udskrivning af hver tiende Bonde i Landet. Der mødte da ogsaa Lunds Ærkebiskop, og under sit Ophold der modtog han en Skrivelse fra Pave Leo X, dateret Viterbo 24. September 1516, i hans Pontificats fjerde Aar. Den ledsagede en eller anden Ansøgning forsynet med Pavens Anbefaling og er stilet til de tre: Ærkebispen, Biskoppen i Slesvig og Provsten i Børglum, og til hver især. Overbringeren var Povl Krogh, Præst i Fyens Stift og Notarius publicus med kejserlig Mandat, og man faar ret Indtrykket af den Ærefrygt, hvormed et saadant Pavebrev behandledes, naar man læser Overbringerens Paategning paa det lille Pergaments Blad: »den 4de Dag i April Maaned 1517 har jeg i Kallundborg personlig i hans egne Hænder overrakt og overleveret højærværdige Herre Birger, Lunds Ærkebiskop, dette apostoliske Brev, i hans Herberg mellem

Klokken syv og otte, ved Tusmørke-Tid, i de hæderlige Mænds, Magistrene, Lunde-Kanniken Christierni Daci og Odense-Præstens Johannis Andreæ Nærværelse, som tilkaldte Vidner« [1]). At den første af disse er Chr. Pedersen, tør anses for aldeles sikkert, og det Tilnavn *Dacus* (Danskeren), som han uden Tvivl havde baaret i Paris, har han da ført hjem med sig.

2. Har han saaledes været i Hjemmet i Oktober 1516 og i April 1517, bliver der liden eller ingen Sandsynlighed for, at han i Paris har læst Korrektur af det Lundske Breviar, som der udgik fra Pressen den 25. Januar 1517. Dette siges heller ikke i Bogen selv, men vel, at han har gjennemgaaet og rettet den, hvad altsaa maa gjælde Haandskriftet, der blev sendt til Paris for at blive trykt. Baade Lunde- og Roskilde-Stift fik deres Breviar trykt samme Aar, med ens Udstyrelse og hos samme Bogtrykker, Tyskeren Johannes Philippi i Paris. Lunds blev trykt først og i Efterskriften til det siges, at det »er med ikke ringe Dygtighed renset og befriet fra, saa at sige, utallige Fejl, som før vanheldede det, af Magister Christiern Pedersen, Kannik ved Lunde-Kirke«. (*Breviarium Lundense haud parvo Magistri Christierni Petri Lundensis ecclesiæ canonici ingenio, ab infinitis, ut sic loqui licet, mendis, quibus antehac sqvallebat, erutum atque exemptum*). Dette Skudsmaal om hans »*ingenium*« har Chr. Pedersen dog næppe skrevet sig selv, men med den Paategning er det afsendt fra Hjemmet. Roskilde-Breviaret, der udkom senere paa Aaret (den 24. Avgust) siges paa samme Maade at være rettet af tre Roskilde-Kanniker, der vist sad hjemme ved Isefjorden, da Bogen blev trykt i Seine-Staden, og

---

[1]) Gehejmearkivet, Registrant 51, S. 384.

den sidste Haand, som Manden selv udtrykker sig, blev lagt paa Værket af den studerte Bogtrykker, der lige saa vel som hans lærde Kollega, Jodocus Badius, var Magister *artium liberalium* ved Pariser-Universitetet [1]).

3. De to Gaarde, Chr. Pedersen havde kjøbt i Tiustrup, var ikke til privat Eje, men til Bedste for det Alter, han som *vicarius perpetuus* selv tjente ved i Domkirken. Ved Gavebrev, udstedt i Lund st. Erik Konges Dag (18. Maj) 1518 skjænkede han dem »med Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, vaadt og tørt« til st. Christoffers Alter, saa at Vikarierne skulde nyde Indtægten af dem, imod at de for den ene Gaard »til evig Tid« skulde udrede seks Skilling grot hver st. Jakobs Messedag (25. Juli), »inden Aftensang ringer, til st. Christoffers Fest og Højtid i Lunde-Kor til de fattige.« For den anden Gaard skulde Vikaren ved st. Christoffers Alter hvert Aar give Klokkeren ved Domkirken $1^1/_2$ Pd. Byg og 2 Skill. grot inden Juledag, for »til evig Tid« at ringe hver Dag Kl. 12 med Højmesse-Klokken og klemte tre Klemt efter hver Gang, Vor Herres Død og svare Pine til Amindelse«; dernæst skulde han yde Kirkeværgen 1 Skilling grot til Domkirkens *fabrica* (Værksted?) inden Jul, før Tolvklokken ringede. Tre Aar senere oppebar han paa samme Alters Vegne »400 Mark dansk Penninge for to Gaarde [nordøst for Lund] i Taagerup hos Gedinge Bro og en Gaard i Viberup«, og skjænkede til st. Christoffers Alters Vikarier en Gaard i Barsebæk, nordvest for Lund, ved Kysten. Gavebrevet er udstedt Tirsdagen før st. Elisabets Dag (19. Novbr.) 1521 [2]).

---

[1]) C. Bruun I, 244 og 246.

[2]) Lunde-Registr. B. 155 og A. 539. Gavebrevet ved førstnævnte Gaarde findes i to Afskrifter i Saml. til danske Adels Historie fasc. 51 (trykt i Ny kirkehist. Saml. V, S. 802—4).

4. Det var saaledes omtrent Aarsdagen efter, at hans Konge havde opført det blodige Skuespil paa Stortorget i Stokholm; men da havde det allerede vist sig, at Beregningen slog fuldstændig fejl, naar han tænkte dermed at ende Krigen med Sverige og bøje det under Aaget. Gustav Vasa havde løftet sit Banner og hans Folk sluttet sig om ham som Rigsforstander, saa nu optoges Kampen paa ny ret for Alvor og endte med, at Margretes Union brast.

Men, blev det urolige Tider og spændte Forhold i hele Riget i Løbet af disse Aar, saa mærkedes det særlig i Ærkebispesædets Stad. Lunde-Stift var for Tiden bleven et saadant Tvistens Æble, at i Løbet af to Aar bar ikke færre end fire Mænd, som alle levede, Navn af Ærkebiskop, og to Maaneder efter steg den femte op i Sædet, for efter et Aars Tid igjen at forsvinde. Den gamle hæderlige Byrge Gunnarsen var død kort før Julen 1519, og hans Støv var med stor Højtidelighed stedet til Hvile i den Krypt-Kirke under st. Lavrentii Kirkes Kor, som han med megen Bekostning selv havde ladet indrette til sit Gravkapel. Kong Christiern havde en særlig Grund til at faa en føjelig Mand til hans Efterfølger, for at bringe Ærkesædet til at afstaa Bornholm til Kronen; men skjønt Kongerne fra gammel Tid havde Forslagsret, skyndte Kapitlet sig og valgte Ugedagen efter Byrges Død til hans Eftermand Ærkedegnen Aage Jepsen Sparre. Det vilde Kongen ikke finde sig i, og skjønt han tidligere havde givet Vestfaleren Diderik Slagheck, som var kommen her ind med Aflads-Kræmmeren Arcimboldus og havde forstaaet at indynde sig hos Kongen, Haab om at blive Byrges Eftermand, skyndte han sig, da denne var fraværende, at vælge sin Sekretær, Ærkedegnen i Aarhus Jørgen Skodborg, til Ærkebiskop, maaske i Haab om i ham at faa en føjelig Mand. Kapitlet bøjede sig og Aage

Sparre trak sig tilbage; men saa kom Pave Leo med en ny og tredje Kandidat, og næppe var Jørgen Skodborg valgt den 5. Januar, før Paven udnævnte en af sine Yndlinge, den unge Kardinal Paolo Æmilio de Cesis til Ærkebisp i Lund. Det var dog mest for at afpresse den først valgte en anselig Pengesum, og da imidlertid Krigen med Sverige stod paa, holdt Skodborg sig et Aarstid som *electus* (udvalgt) paa det vaklende Sæde; men da han fandtes uvillig til at afstaa Bornholm, maatte han gjøre Plads for Æventyreren Diderik Slagheck, der havde gaaet Kongen flittig til Haande paa hans blodige Færd i Sverige og nu skulde lønnes. Han fik ogsaa Løn som forskyldt. Den 25. November 1521 holdt han overmodig et pompøst Indtog i sin ny Residens-Stad, men den Herlighed varede kun kort. Alt som Kong Christiern følte de bitre Følger af sin gruelige Daad, Blodbadet han havde anrettet i Stokholm, søgte han en Gjenstand for sin mørke Vrede og hans forrige Yndling blev Syndebukken. I Overværelse af en pavelig Legat blev Mester Diderik brændt paa Gammeltorv i Kjøbenhavn den 24. Januar 1522, efter et Fjerdingaar at have baaret Navn af Lunds Ærkebiskop. Han fik sin Landsmand Tyskeren Johan Veze til Eftermand, der Aaret efter fulgte Kongen i Landflygtighed. Hos denne Ærkebiskop var det, at Chr. Pedersen var Kansler, og det er maaske et Tegn paa, at han strags traadte i hans Tjeneste, naar Veze Dagen efter at han selv var udvalgt (den 23. Febr.), gav ham Kollatsbrev paa Stæfje Menighed, en Mils Vej nordvest for Lund, efter en Hr. Vestonis Død [1]).

Denne Ansættelse har selvfølgelig draget ham ind i

---

[1]) Lunde-Registrant B. 168. Naar der i Registr. staar »Electus lundensis Joannes Schotborg« maa det være Fejlskrift for Veze.

det praktiske Livs Handler, og naar dertil kommer, at han i det sidste Aar ses at have gjort Tjeneste som Sekretær hos Kongen selv, blev der sagtens ikke megen Tid til overs for hans boglige Sysler. Men, naar der her i en sammentrængt Oversigt er antydet, hvad der gjennem disse Aar maatte give baade Spænding og Bevægelse i Lund og hos de Mænd, der var nær knyttet til Ærkesædet, saa maa det jo ikke glemmes, at dels gik der nogle Aar mellem Chr. Pedersens Hjemkomst og Ærkebiskop Byrges Død, dels maa jo selv de urolige Aar have haft sine rolige Dage, og en Mand, der som han forstod at anvende sin Tid, har sikkert ogsaa mellem dem fundet Lejlighed til at fremme Arbejder, der var ham kjære. Et er allerede omtalt, som han udførte i de første af de Aar, hvorom her er Talen; det var Revisionen af Stiftets Breviar, men der er et andet, som han i disse Aaringer maa have været sysselsat med: at oversætte, udfylde og fortsætte Saxos Historie, med ét Ord: at arbejde paa sin store Danmarks Krønnike, som det vel ikke lykkedes ham at fuldføre og mindre at faa trykt, men hvortil han dog, som Levningerne vise, havde gjort betydelige Forarbejder.

5. Det kan siges med Sikkerhed, det er i disse Aar, som Chr. Pedersen da tilbragte i Hjemmet, at han gjorde dette Arbejde, om han endog tidligere, i Paris, har gjort Bekjendtskab med de fremmede latinske Krønniker, som han ogsaa dertil benyttede, og muligvis allerede da har gjort Uddrag af dem. Men hvad han hentede fra dem, er i alle Fald kun den mindre Del af hans Indsamlinger. Hovedparten og rimeligvis dog den første Sten, han bar til Bygningen som Grundsten, var Oversættelsen af Saxo, og den kan han ikke have udført, førend han havde faaet Originalen trykt, da han tidligere ikke havde nogen Tekst

ved Haanden til at oversætte efter. Men Resten af den Tid, han endnu tilbragte i Paris, var han saa optaget, at han sikkert ikke før sin Hjemkomst har kunnet give sig i Lag med dette Arbejde. Paa den anden Side vidner Fortsættelsen af Saxo fra Valdemar Sejer til Christiern den første tydelig nok selv om, at han var god Papist, da han skrev den, og det var han knap, da han 1526 atter forlod Fædrelandet og blev det med hver Dag mindre, mens han delte sin landflygtige Konges urolige Liv i Nederlandene, saa Krønniken er skreven, før han gik i Landflygtighed. Dertil kommer, at han i sin Historie omtaler Jens Andersen (Beldenak) »som nu er Bisp i Fyn« og Pavlus Æmilius »som nu bor i Paris«; men den første af disse nedlagde sin Bispestav samme Aar som den anden døde, nemlig 1529. Arbejdet maa altsaa være ældre, og skal Tiden nærmere begrænses, stammer det fra Tiaaret 1515—25, hvoraf de to første blive noget usikre og de sidste to, tre saa bevægede, at de sagtens helst maa drages fra.

Hvilken Tilskyndelse uden fra Christiern Pedersen har haft til at skrive Rigens Krønnike, siges ikke bestemt, men det er jo bekjendt, at Landets mest fremragende Mænd havde fulgt hans Arbejde i den Retning og tidlig lagt Mærke til hans Nidkjærhed, samt gjort deres Bedste for at støtte hans Flid; men lige saa sikkert er det, baade at den Sag laa den unge Konge paa Hjærte, og at han havde Tillid til Saxos Udgiver. Han havde ikke alene givet ham sin kongelige Bemyndigelse til at lade denne Bog prente; men »Kong Christiern til Tjeneste« havde han udsat og ladet Tidebogen trykke. Fremdeles havde Kongen befalet Chr. Pedersen at skrive den hellige Sebaldus' Krønnike, ligesom det ganske vist ogsaa er ham, der havde »budet og befalet« ham at opsøge Olger Danskes, ja lovet ham god Løn for dette

Arbejde [1]). Derfor er Lyskander vist rigtig underrettet, naar han meddeler, at Chr. Pedersen skrev sin store Danmarks Krønnike efter Christiern II's Befaling (*Corpus historiæ daniæ ex mandato Chr. II*). Naar A. Bartholin til denne Efterretning føjer, at den blev oversat fra fransk (*ex gallico in danicum translatum*), da er dette, bogstavelig taget, ikke sandt, efter som Chr. Pedersen selv siger, han ikke forstod det Sprog; og skal det sige, han øste af franske Kilder, der var skrevne paa latin, da gjælder det kun for en ringe Deel af Værket, som det vil ses senere [2]). Det er muligt, at Nyerup har Ret i, at Chr. Pedersen var beskikket til kongelig Historieskriver og i alt Fald udfyldte han denne Plads nok saa godt som flere af hans Eftermænd, der bare Navnet. Det kunde i det mindste stemme med, at den ældre Svaning først modtog Udnævnelsen 1553, altsaa Aaret før Chr. Pedersens Død, da denne var bleven helt affældig, og det ikke blot stemmer godt med, at Herluf Trolle som Rigets Hofmester krævede hans Danmarks Historie udleveret af hans Dødsbo som Rigens Ejendom; men det kan vel alene forklare denne Optræden fra Regeringens Side.

I øvrigt behøvede Chr. Pedersen næppe nogen Tilskyndelse til et Arbejde, der var ganske efter hans Smag og som han fandt, der i flere Maader var Trang til at faa udført. Endnu en halv Snes Aar efter, da hans Udgave af den latinske Saxo ikke blot var kommen, men nær ved at være udsolgt, udtaler han sig om det store Savn, at vi her i Norden ikke har en Fædrelands Historie, og om det

---

[1]) Danske Skrifter II, S. 274. V, S. 317 og 134.

[2]) Lyskander, scriptores Danorum (H. Rørdams Udgave, S. 203), og A. Bartholin, de scriptis Danorum 1666, S. 28.

store Værd, en saadan bør tillægges. »Man skal og endelig og med det første have Krønniker og Historier, paa hvad Maal man dem finde kan, thi at de ere ganske nyttelige til at bekjende Verdens Løb med, og til at regere og skikke alting vel med, og at se og lære Guds underlige Gjerninger og Tegn, som han har gjort med mange Konger, Herrer og Fyrster, Land og Rige«. Saaledes skriver han efter Luther i Bogen om Børn at holde til Skole, og føjer saa til af sit eget: »o hvor mange underlige og store manddommelige Gjerninger skulde vi Danske, Svenske og Norske have i vore Krønniker. om det havde blevet ret beskrevet, som vore Forfædre gjorde og bedreve i forme Tid i mange adskillige udvortes Land og Rige og des ligest hjemme. Man finder fast mere beskrevet derom i fremmede latine Krønniker, end vi have selve, baade paa latine, danske, svenske og norske; og det er alene sket, fordi at der var ingen, som dem kunde eller vilde beskrive. Vaar der og nogre, som det kunde gjøre, da vaar der ingen, som dem vilde lønne for deres Umage og Arbejde. Havde de og nogre gamle Krønniker i samme try Rige, da have de ladet dem forfare. Derfor vide vi Danske, Svenske og Norske en føje Ting at sige, hvad vore Forfædre gjorde og bedreve i udvortes Land og Rige og hjemme hos dem selve; men vise og lærde Mænd, som have været i Rom, Italien, Frankerige og Spanien, de kunne vel sige, hvor meget de vide der at sige af de Goter, som vare danske, svenske og norske, hvilke som vunde alle Land og Rige til Verdens Ende. Men det er nu kommen dertil des værre, at vi vide nu bedre at æde og drikke os fulde, og at kive, trætte og dele med hveranden, end at gjøre nogen saadan ærlig og manddommelig Gjerning, mens de latinske, græske og hebraiske skreve deres Gjerninger og Krønniker saa skarpt

og nøje, at hvor en Kvinde eller Barn gjorde eller talte noget som mærkeligt var, da maa al Verden det nu vide og læse; men vi Danske have altid været forsømmelige, og ere saa endnu des ligest, at vi ikke ville beskrive det, vi daglige se og høre for vore Øjen, hvad skulde vi da beskrive det, vi i Sandhed udspørge kunne af vore gamle Oldinge!« Slutningen taber noget af sin Brod i Klagen over hans Landsmænds Mangel paa historisk Sans, fordi den atter er efter Luther, der vender den samme Anklage imod sine; men igjennem det, som er af Chr. Pedersen, ytrer der sig en Misstemning over, at han selv havde høstet saa ringe Frugt af sit Arbejde paa den Mark; dog havde han ikke opgivet Haabet og ventede paa bedre Tider. Endnu 1534, da han udgav Olger Danskes Krønnike, var det hans Tanke, han skulde leve den Dag, han fik trykt »den store Danmarks Krønnike paa danske, som Saxo Grammaticus før skrev paa kostelig og dyb Latine« [2]).

6. Naar Chr. Pedersen her alene nævner Saxos Bog, uden at omtale, hvad han vilde føje til, antyder det, at han ansaa denne for Hovedsagen, men som det alt oven for er sagt, bestod hans Værk desuden af Tillæg og Fortsættelsen. Vi vil nu betragte hver af de tre Dele for sig. Det havde været ham selv en stor Glæde og var bleven mødt fra alle Sider med Anerkjendelse og Tak, at han havde draget Saxos Bog frem og maaske reddet den fra Undergang, men efter de nys anførte Ytringer kunde det ikke være ham nok, at lærde Mænd og Klerke kunde nyde godt af Saxos kostelige og dybe Latin; det laa ham paa Hjærte, at alle Danske, Svenske og Norske kunde lære at kjende de mange store manddommelige Gjerninger, deres

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 515—16 og V, S. 313—14.

Forfædre havde øvet i forme Tid. Derfor vilde han fordanske hans »subtilige« Latin; men dès værre er der ikke bevaret mindste Rest af denne hans Oversættelse. Den kom ikke til at gjøre den Gavn, han havde tilsigtet dermed, og vi er ikke engang i Stand til gjennem eget Kjendskab at se, hvordan denne Oversættelse var lykkets for ham. Vi maa da stole paa deres Dom, der i saa Henseende var heldigere stillede; men det er bleven vanskeligt nok, da de ligefrem modsige hinanden.

De to Mænd, hvis Dom om Arbejdet er os bevaret, maa begge kaldes sagkyndige og anses for at kunne dømme rettelig, da de begge var kongelige Historiografer, den ene Frederik II's i det 16de Hundredaar, Anders Sørensen Vedel, den anden Christian IV's i det 17de, Stephan. Joh. Stephanius. Thi hvad to andre Mænd i samme Stilling udtale, Joh. Pontanus og den yngre Joh. Svaning, har intet at betyde, da den førstes Ytring kun er et Ekko af Vedel, som saa den sidste simpelt hen afskriver. Men Vedels og Stephanii Dom er det, som gaar lige imod hinanden. Vedels læses i Fortalen til hans egen Oversættelse af Saxo, og blev foranlediget af Johan Friis. Den gamle Kansler havde forhandlet med den unge Hofpræst om at skaffe en Fædrelands-Historie til Veje paa Modersmaalet, og da til en god Begyndelse at fordanske Saxos Bog. I den Anledning laante Friis ham (vist nok af den kongelige Bogsamling) en stor skreven Bog, hvori Saxos Værk fandtes udsat paa dansk, og skjønt Forfatterens Navn ikke nævnes, er der ingen Tvivl om, at det har været Chr. Pedersens Oversættelse, som sexten Aar tidligere i Kongens Navn var krævet udleveret af Forfatterens Dødsbo. Da Vedel havde gjort sig bekjendt med Bogen, spurgte Kansleren ham om hans Mening, og efter at de havde talt en Del

om Sagen og prøvet Oversættelsen, blev de enige om, at »Saxos Mening var ikke ret dræbt [ramt], men gjort videre og af Vejen, ja ofte tvært der imod«. Den sidste Anke er jo unægtelig den værste, naar der var ligefrem Misforstaaelse og urigtig Gjengivelse. Var den »gjort videre og af Vejen« kunde dette jo nok ogsaa siges om en Del af hvad Chr. Pedersen ellers har oversat, saa det bliver ligere en Omskrivning end en Oversættelse. Spørgsmaalet er rigtig nok, ikke alene om det samme ej kan siges om Vedels egen Oversættelse, men om det overhovedet lader sig gjøre, paa anden Maade at fordanske Saxos »subtilige Latin«. I det hele gjør denne Forhandling mellem den gamle Kansler og den unge Hofpræst det Indtryk, at man ikke helt uden Fordom vejede Forgængerens Arbejde. Nyerup har allerede udtalt sin Fortrydelse over, at Vedel aldrig nævner sine Forgængere, hans »brave Landsmænd, Chr. Pedersen og H. Svaning» [1]). Hvad den første angaar, er det kjendeligt, at han tager med Handsker paa hvad der hidrører fra den Mand, som ikke blot var Christiern II's tro Tjener, men Jørgen Mynters »anden Haand«. Derfor, med al Anerkjendelse af Vedels egen Fortjeneste ved at oversætte Saxo, kan hans og gamle Johan Friis's Skjøn om Chr. Pedersens Oversættelse ikke ganske trøste os over Tabet af denne; og det saa meget mindre, som den Dom, Stephanius fælder over samme, lyder helt anderledes og stemmer godt med en ældre Udtalelse af Superintendenten i Lund, Mogens Madsen, i det de begge anerkjende Oversættelsen som god. Stephanius mener, at Chr. Pedersen har udødeliggjort sit Navn ved at udføre, hvad der ansaas for umuligt: at gjen-

---

[1]) Nyerup, A. S. Vedel om Danmarks Krønnike at skrive. S. 57.

give Saxos pragtfulde Sprog og dunkle Talemaader paa god Dansk [1]).

7. Af de Tillæg, hvormed Chr. Pedersen havde tænkt at forøge Saxos sexten Bøger, lod baade Vedel og Stephanius tage Afskrifter, men selve Oversættelsen har vist aldrig været til uden i Forfatterens eget Haandskrift, og dette har haft en trang Skæbne. Som ovenfor paavist, maa det være bleven til i Aarene før hans Flugt 1526, og da han saa vel som Christiern II's andre tro Tjenere rejste med det sikre Haab, snart at skulle vende sejerrig tilbage, har han vist ikke ført sine Haandskrifter med sig, men har faaet dem opbevarede hos en eller anden paalidelig Ven under sin Fraværelse, og af hans tidligere anførte Ytringer ses det, at Saxo var i hans Værge, da han 1532 opslog sin Bopæl i Malmø efter Hjemkomsten. Den Gang han paa sine gamle Dage flyttede ud til sin Slægtning i Helsinge, havde han sin Krønnike med sig, men efter hans Død led den en skammelig Mishandling, før den blev udleveret til Rigens Hofmester. Da denne Mishandling bl. a. bestod i, at der afskares 6 eller 7 Sexterner (Læg Papir) foran i Bogen, maa dette Slag have ramt Oversættelsen af Saxo. Vedel taler ikke om nogen Skade Bogen havde lidt, skjønt han havde god Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med den; thi fra den Dag, Kansleren overgav ham den, var den i hans Værge, indtil han 25 Aar efter (1595) fra Ribe maatte sende sine »danske historiske Dokumenter« til Kjøbenhavn. Blandt disse nævnes da som Nr. 1: »Joh. Friis' store tykke Krønnike, hvori Saxo med Fortsættelse til Christiern I og Tillæg med st. Sebald, st. Karl, Odin« [2]). Den stod nu Efterfølgerne, de

---

[1]) Historia Christ. III, S. 369.

[2]) C. F. Wegener, A. S. Vedel (2den Udg.), S. 204.

kongelige Historiografer, til Tjeneste, men havde hjemme i det kongelige Bibliotek, hvorfra Stephanius har haft den til Brug, og derfor mærket sine Afskrifter *Reg. B* (*regia bibliotheca*). At Bogen dèr hørte hjemme, er der et andet Bevis for. Paa det store kongelige Bibliothek findes tre løse Folio-Ark, som maa have hørt til en Katalog over det gamle *bibliotheca regia*, der senere som Gave indlemmedes i Universitets-Biblioteket. Der læser man, at »udi det øverste røde Laaseskab, hvorpaa Hs. Majestæts Krone staar« fandtes mellem andre »Dokumenter« ogsaa »Saxo Grammaticus danice E 14«, og da Talen her er om Dokumenter og altsaa Haandskrifter, kan det ikke være Vedels trykte Bog; men at det har været Chr. Pedersens, bekræftes ved at netop samme Signatur (E 14) har de Afskrifter af »Magister Christierni Petræi første Bog om Konning Dans Afføde« og af »st. Sebaldi chronica Mag. Chr. Petræi«, som findes imellem Stephanii Samlinger til den danske Historie, der kom til Sverige og nu tilhører Biblioteket i Stokholm [1]). Med »det kongelige Bibliothek« er saa Chr. Pedersens Krønnike, og deri hans Saxo, fulgt, da Christian IV skjænkede det i Nyaarsgave til Universitetet 1605, og med det gik den 1728 op i Luerne, saa det er kun et lykkeligt Tilfælde, eller maaske en tilfældig Uregelmæssighed fra Vedels Side, der har reddet en lille Seddel paa nogle faa Linier med Chr. Pedersens egen Haandskrift, som den sidste og eneste bevarede Rest af hans »store Danmarks Krønnike«. I Steden for, som Vedel ellers har gjort, at afskrive hvad han paa en eller anden Maade vilde bruge

---

[1]) Gl. kgl. Haandskrift-Saml. 1071 fol. i Kjøbenhavn, og Folio-Haandskrift gl. Sign. K. 7 i Stokholm; jfr. Hist. Tidsskrift IV, S. 136, hvor C. Molbech dog fejlagtig har antaget Løbe-Nummeret (E 14. 1619 og E. 14. 1699) for Aarstal og læst: exscr. 1699.

af »den store Bog«, Kansleren laante ham, har denne løse Seddel, hvis Indhold paa sit Sted nærmere skal blive omtalt, forvildet sig ind i hans egen Afskrift og er der klæbet paa ved Stedet, hvor den efter Indholdet hørte hjemme.

8. Skjønt nemlig baade Øgning og Fortsættelse, som de forelaa fra Forfatterens Haand, delte Skæbne med Saxo paa dansk, blev de for en Del bevarede gjennem Afskrifter, som først Vedel og siden Stephanius lod tage. Disse har atter haft de ulige Kaar, at af Øgningerne er Halvdelen bevaret til vore Dage, medens Fortsættelsen haves fuldstændig, i det mindste vist saa fuldstændig, som den reddedes ud af Chr. Pedersens Dødsbo, i en Afskrift, som Vedel har taget med egen Haand. Den maa han dog altsaa have sat Pris paa, siden han egenhændig skrev den af; men ogsaa Øgningerne til Saxos sexten Bøger tog han Hensyn til, og lod tage en Afskrift af dem, to Hæfter i Folio, hvoraf det første er gaaet tabt eller i det mindste ikke nu kjendes, det andet er derimod bevaret. Imidlertid er vi nogenlunde i Stand til at vide, ogsaa hvad det tabte Hæfte har indeholdt, da Vedel har affattet en saakaldet *Promus condus* (Forraadskammer), det er »en Katalog over de Skrifter om Fædrelandets Historie, som han benyttede til at skrive sine Værker«. Her opføres som de første Nummere: 1—4 Tillæg til Saxo (*Appendices Saxonianæ*), 5. »Den store Mest. Christ. Pedersens danske Krønnike, af hvilke de to første Tillæg til Saxo ere tagne« (*decerptæ*). Her er Talen foreløbig om disse to første, om Nr. 3 og 4 skal der senere blive talt. — Da den anden Tome af Vedels Afskrifter eller *Paralipomena* (Efterslæt), som han kalder dem, er bevaret, og dens Indhold ses at stemme med Katalogens Angivelse, har det samme sikkert været Tilfældet med den første, saa vi fra Katalogen kan slutte til den tabte Tomes Indhold.

Ulykken er nu rigtignok, at skjønt der haves flere Afskrifter, selv en med Vedels egen Haand, af hans »Promus«, saa er ingen af dem ret paalidelige [1]), og oplyser ikke fuldt det, som Spørgsmaalet her er om, nemlig: Omfanget af Chr. Pedersens Forarbejder til hans store Krønnike eller nærmest hans Indsamlinger til at udfylde Saxos Værk.

Det tabte første Folio-Hæfte eller første Tome af Paralipomena skal efter Vedels egenhændige Udkast til hans Promus have indeholdt: I. Kong Olav Trygvessøns Historie, hvorledes han kristnede Norge og blev overvunden ved Svolder Ø og drog siden til den hellige Grav og døde der som Prior i et Kloster. — II. 1) Kong Regners Børn og efterkommende Kongers Historie (K. Iver Regners., Erik [Afskrifterne: Harald] Klag, Erik Barn, K. Reuard [Afskrifterne: Ragvald] Regners., K. Bjørn Regners., K. Sigfrid og Godfrid, Brødre.) 2) Om nogle Kongers Idræt, som benævnes udi Saxone: lodne Knud, Svend Langfod, Kong Frode hans Broder, Harald Blaatand, som sendte det mægtige Tal Krigsfolk til England og tvang det syv Gange, Rolf og Geller, som indtoge Normandien. 3) Om nogle, som der ikke benævnes: Achilles, Guderen [Afskrifterne: Guderom], Trugillus, Hundenus [Afskrifterne: Hunting], Gjord. — III. St. Karls Krønnike af Flandern. — IV. Om fem danske Konger: Gøtrik, Galter, Henning, Harald Alfivesøn Knudssøn, Kong Frode hin store. — V. Item, at Danmark er aldrig vundet under det romske Rige. — Dette Indhold gjør et temmelig broget Indtryk, men synes at bekræfte, hvad den bevarede anden Tome ogsaa viser, at Chr. Pedersens Krønnike eller Johan Friis's store

---

[1]) Trykt findes den i Westphalens Monumenta germanica IV, Sp. 1585 ff., men meget fejlfuld; se gl. kgl. Haandskrift-Saml. 2438 og 39 i 4to. — Jf. C. F. Wegener, A. S. Vedel, S. 258 ff.

tykke Bog, som Vedel kalder den, var ikke, i det mindste hvad dens første Del angik, et fuldført Arbejde, men snarere Samlinger, foretagne gjennem en længere Tid. Adskillige Tegn, der er vedføiede i den Del af disse som er bevaret, og som angive, hvor det eller det Stykke »skal staande«, tyde paa, at en nærmere Sammenarbejdelse med Saxos Værk laa udenfor Chr. Pedersens Plan, og at han agtede at indfælde sine Stykker, hvor han fandt det mest passende. Efter Vedels Afskrifter at dømme, har denne forefundet dem paa løse Ark eller i mindre Hæfter, og hans Afskriver har ikke anvendt synderligt Omdømme, men skrevet af, omtrent som det faldt ham i Haanden. Dette er ogsaa kjendeligt i Indholdsfortegnelse over den tabte første Tome, der begynder med Olav Trygvessøn, som dog, lige saa vel som hele anden Tome maatte høre til Saxos tiende Bog og følgende, medens det øvrige Indhold af Tomen hører til hans første ni Bøger med Sagnhistorien. Denne tilfældige Ordning røber sig ogsaa flere Steder i den bevarede anden Tome [1]).

9. Efter hvad der fremgaar af de Tillæg, som siden skal omtales, er det sikkert nok, at det første af de nævnte Stykker er hentet af Olav Trygvessøns Saga, og naar det har omhandlet baade »hvorledes han kristnede Norge« og om Svolder-Slaget, maa det vist have været af temmelig betydeligt Omfang. Helt tabt er dette Stykke maaske dog ikke gaaet, da det kjendelig er det, Vedel har benyttet til sin Svend Tveskjægs Historie, som han ikke naa'de at faa

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 387 [19] (Bl. 42) henviser et »som forskrevet stonder« til det, som først følger 389 [28] (Bl. 44). — Stykket „om denne Gunild (387 [20]) har sikkert skullet slutte sig til 389 [27], hvor der fortælles om, at Knuds Datter Gunild blev gift med Henrik.

trykt, men som senere blev udgivet af hans Datterdatters Søn, Joh. Laurentsen. I denne indledes Olavs sidste Vendertog og hans Fald ved Svolder med, at Dronning Thyra ægger ham til at hente hendes Medgift og i Marginen bemærkes: »denne Historie vil ogsaa findes udførlig beskreven i den store Bog, som indeholder Lunde-Kanniken, Mester Christen Pedersens Krønnike« (*hæc historia reperietur quoque copiose descripta in amplo volumine historico Mag. Christierni Petri, canonici lundensis*). Derefter indføres Fortællingen »som den findes i sig selv at være antegnet og af de tvende norske lærde Mænd, Biskop Islef og Hr. Arvid fast Ord for Ord i efterfølgende Mening«. Vedels egenhændige Haandskrift til denne Bog er bevaret mellem hans Papirer [1]), med Rettelser i den ældre ham foreliggende Oversættelse; men stundum kommer ogsaa Dobbeltheden frem i den Skikkelse, hvori Bogen er trykt. Hvor der saaledes fortælles, at Kong Olav springer i Søen og drukner, eller »som den gamle norske Krønnike vil sige«, undkommer og dør som »en Forstandere udi et Kloster« ved den hellige Grav, tilføjes den Bemærkning, at Olav »dermed vilde bevise sin Pønitense for fremfarne Synder og give til Kjende, at han havde forsaget og forgæt al Verdsens Herlighed«. Og er dette sagtens den gamle Kanniks Ord, saa har Vedels Protestantisme givet sig Luft ved at slutte med: »om dette er saaledes gaaet Kong Olav paa det sidste, kan ikke siges for vist, maa vel ske, det er ikkun Munke-Digt, som gjærne vilde haft saadan en Broder i deres Lag. Enhver tør intet mere tro herom end hannem skjelligen synes« [2]).

---

[1]) Gl. kgl. Haandskrift-Saml. 825 fol.

[2]) Kong Sven Tiuvskiægs Bedrifter. Kjbhvn. 1705. S. 94 ff. — Dr. G. Storm antager, at Chr. Pedersens Kilde har været et Haand-

Det andet Stykke af den tabte Tome falder i tre Afdelinger, hvoraf første sagtens var taget af Regner Lodbroks Saga, men efter Sønnernes Navne at dømme udfyldt fra sydlandske Krønniker; ligesom Chr. Pedersen fra samme Kilder (norske Sagaer og franske eller engelske Krønniker), har hentet, hvad han havde at lægge til baade om de Konger, der er nævnte i Saxo, og dem der ikke er nævnte. De sidste er alle, paa én Undtagelse nær, danske Høvdinger, enten i England eller i Frankrig [1]). Undtagelsen er Achilles, og man maa jo næsten tænke, at vor gamle Kanniks patriotiske Havesyge har forført ham til at inddrage selv »Danaernes« berømte Helt i sin Danmarks Krønnike.

Før end Wegener ret undersøgte Vedels efterladte Papirer, var Lyskander den ældste Hjemmelsmand for, at Chr. Pedersen havde beskrevet Hertug Karl af Flanderns Levned, og man var nær ved ogsaa i det Stykke at drage hans Paalidelighed i Tvivl. I sig selv var det meget rimeligt, at Knud den helliges Søn, der selv naa'de at blive kanoniseret, efter Chr. Pedersens Opfattelse, nødvendig maatte have sin rette Plads i Danmarks Krønnike; og enhver Tvivl er ogsaa hævet, først ved at det af Vedels Katalog saas, at st. Karls Krønnike var et af de Stykker, han havde udskrevet af Chr. Pedersens store Krønnike, og endelig ved at jeg mellem Stephanii Papirer i Stokholm uventet stødte paa et Brudstykke af denne Krønnike, som havde skjult sig inde i en Afskrift af en yngre Krønnike. Dette Brudstykke, om hvis Herkomst der ikke kan være Tvivl, viser,

---

skrift af den store Saga om Olav Trygvessøn, der har staaet nærmest Codex Arn. Magn. 54 fol. (»Snorre Sturlassøns Historieskrivning« af G. Storm, 1873, S. 212).

[1]) Alle Navnene gjenfindes i Langebeks Tidstavle (Scr. R. Dan. V, 1 ff.) og i Suhms Danmarks-Historie, Tom. I og II.

at hvad Chr. Pedersen her havde givet, var en Oversættelse af Hertug Karls samtidige, Kanniken Gualters, Martyr-Historie. Det har af Oversættelsen bevaret fra først i Kap. 28 til Begyndelsen af 47, medens de første 27 og de sidste 7 Kapitler fattes [1]). Det synes en Tilfældighed, at denne Karls Krønnike i Vedels Afskrift er kommen til at skille fjerde Stykke »om fem danske Konger« fra de tidligere i andet. Det femte har vel ogsaa været Udtog af Krønniker, der skulde bevise hvad dets Titel lover.

10. Gaa vi nu over fra den tabte første Tome af det, som Vedel, lod udskrive af Chr. Pedersens Samlinger, til den anden som er bevaret [2]), da maatte vi vente der at finde Tillæg til de øvrige Bøger i Saxo (10—16), men det er ikke ganske Tilfældet. Hæftet, som bestaar af 95 Folio-Blade, indeholder, foruden Stykkerne om st. Sebaldus, Dans første Afføde og Odin, kun Tillæg til 10de og 11te Bog, samt et Brudstykke hørende til 14de Bog, om Erik Emun. Dette Brudstykke tyder paa, der har været mere; men naar Resten, det der ellers skulde have udfyldt 12te-16de Bog fattes, er det sagtens atter et af Mærkerne paa den Medfart, Haandskriftet led i Forfatterens Dødsbo, da Karlen, der skulde føre det til Kjøbenhavn, ikke blot udskar 6 eller 7 Sexterner (Læg) for i Bogen, men 5 eller 6 lignende midt i, og atter 7 eller 8 bag i, saa det er intet Under, der er Lakuner i Vedels Afskrifter, naar Originalen var bleven saa ilde mishandlet. I øvrigt er det jo muligt, at

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 536 ff. — Scr. R. D. IV, S. 77—110; jf. K. Lyskander ved H. Rørdam, S. 204, og C. F. Wegener, Carl danske 1839, S. 2.

[2]) Gl. kgl. Haandskrift-Saml. Nr. 827 fol. — En Del deraf i Ny kgl. Saml. 881 og 882, samt i Folio-Haandskriftet gl. Mærke K. 7 i kgl. Bibl. i Stokholm.

der i nogen Maade blev raadet Bod paa Skaden; thi Herluf Trolle tog den Sag meget alvorlig og gjorde Forbud paa en Gaard i Helsingør, der tilhørte Boet og skulde sælges for dets Regning, saa den maatte ikke tilskødes nogen, »før end samme Bøger hver med sin Titel kom til Stede«. Men helt kan Skaden ikke være bødet, det fremgaar af det oven nævnte Brudstykke til Erik Emuns Historie. Vedel omtaler intet des angaaende, og hans Afskriver gaar trøstig paa, uden at lægge Mærke til, at han springer fra Knud den helliges Historie midt ind i Erik Emuns [1]).

Tillægene til de sidste Bøger i Saxo kunne deles paa samme Maade som de til de første: Konger som er nævnte der og Konger som ikke der er nævnte. Til de sidste vilde da, foruden st. Karl, ogsaa st. Sebaldus være at regne; thi at det var Chr. Pedersens Agt at indfælde disse Legender i sin Danmarks Krønnike, lod sig vel tænke. Det skjønnes allerede af, at Vedel lader dem afskrive som Dele af denne, og det fremgaar desuden, hvad Sebaldus angaar, af Ordene strags i Indledningen. Chr. Pedersen skriver, han har faaet Befaling af Kong Christiern til at skrive den hellige Herres st. Sebalds Krønnike »her i samme Bog«. Dette kunde jo sigte til den Bog, som han nu skrev om denne Helgen; men da hele Legenden kun er nogle faa Blade, var det dog næppe dens Bestemmelse at udgaa særskilt. Udtrykket er snarere et Forsvar for, at Læserne fandt denne Nyrnberger-Helgen i Danmarks Historie og en Tilkjendegivelse af, at Kongen og hans Kannik deri vare enige, at saa burde være; »thi at han var en indfødder dansk Kongesøn her i Riget, fordi bør han ikke heller længer at blive forglemter i samme Krønnike«. Dette

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 432.

maa dog sikkert være den Rigs-Krønnike, han den Gang var i Begreb med at sammenskrive. For at st. Sebaldus da kunde ske sin Ret, oversatte han i forkortet Form hans Legende, som fandtes i *Passionale sanctorum* [1]).

11. Nogen stræng Orden er der, som sagt ,ikke i Vedels Afskrifter, thi ligesom Olav Trygvessøns Historie i hans første Tome maa have hørt til Saxos 10de Bog, saa findes i anden Tome, foruden Sebaldus, Stykkerne om Odin og hans Afføde, hvis Bestemmelse det var, at indføjes i de første Bøger hos Saxo, hvad der for det sidstes Vedkommende udtrykkelig i Marginen er bemærket. Men Hovedindholdet af den bevarede anden Tome er dog Tillæg til 10de og 11te Bog af Saxo, fra Harald Blaatand til Knud den hellige, væsenlig hentede fra de nordiske Sagaer og mest de norske Konge-Sagaer, saa det er en urigtig Forestilling, der ytres af hans nære Eftertid, at han især øste sin Historie af franske Krønniker. Vist nok har han benyttet disse, men, uden at tale om Olav Trygvessøns og Regner Lodbroks Saga, hvoraf hans Oversættelse ikke forefindes, er alene i anden Tome af Vedels Paralipomena i det mindste de tre Fjerdedele hentede fra de nordiske Kilder. Havde Chr. Pedersen naat at faa sin Danmarks Historie trykt, vilde han have indlagt sig den Fortjeneste, først at have indført Snorres Heimskringla i den danske Læseverden, og selv nu, da man har lært nøjere at kjende hans Arbejde, tilkommer der ham den Ære, at hans varme Kjærlighed til Fædrelandets Historie ledte ham til, tidligere end nogen anden her i Landet at benytte den islandske Saga-Skat, i

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 317 ff. jf. 536. Den er før trykt i Suhms krit. Hist. af Danmark III, S. 227 ff.

den Hensigt gjennem Oversættelse at gjøre den tilgængelig for sine Landsmænd.

Selvfølgelig har Chr. Pedersen hertil benyttet Haandskrifter, da intet af denne Literatur endnu forelaa trykt. Ovenfor nævntes den Liste, som Vedel 1595 forfattede, da Regeringen havde tabt Taalmodigheden med at hans Historie trak saa stærkt i Langdrag, over de Dokumenter, han havde skikket tilbage til Kjøbenhavn, hvor de skulde overgives til hans Efterfølger i Historiograf-Embedet. Naar man der, efter Nr. 1: Jo. Friis's »store tykke Krønnike«, læser Nr. 2: »en mærkelig gammel norsk Krønnike, hvor udi findes meget om vore danske Kongers Bedrift, som der udaf kan udsøges og indføres i den danske Historie« og Nr. 3: »endnu en gammel norsk Krønnike ogsaa skreven paa Pergament, af hvilken synderlige Dokumenter kan udledes med Flid«, saa taler al Sandsynlighed for, at ogsaa disse to norske Kodices, som han nu tilbageleverede, havde han i sin Tid faaet til Laans af Kansleren fra det kongelige Bibliotek, og at de tidligere har været i Chr. Pedersens Værge, saa det er disse, som ogsaa han har benyttet til sin Krønnike; men dermed blive vi rigtig nok ikke stort klogere, da de upaatvivlelig har delt Skæbne med »den tykke Krønnike« og det Bibliotek, hvori de var havnede, men som gik i Ilden 1728.

Selv nævner Chr. Pedersen stadig denne sin Kilde med Fællesnavnet »den gamle norske Krønnike« og som dens Forfattere »Biskop Islef og en gammel norsk Præst, som hed Are«, hvad enten det allerede har været Samtidens almindelige Antagelse, at Krønniken skrev sig fra dem, eller han selv har fundet derpaa; i begge Tilfælde sagtens fordi disse to Mænd nævnes i Snorres Fortale som Mænd af fremragende Betydning for Sagaens Tilblivelse,

medens der i denne ellers ingen Forfatter nævnes. Islands første Biskop, den navnkundige Isleif (død 1080) og Øens første Historieskriver, Are frode (død 1148), vedblev jo hele det 16de Hundredaar ud at faa Æren for Værket. Endnu 1594, da Præsten Jens Mortensen i Slangerup gav et Udtog af Sagaen, »udsæt af gammel norsk paa danske«, efter en Bog, Arrild Huitfeldt havde laant ham, tillægger han Sagaen de samme Forfattere, saa det var først da O. Worm udgav den norske Præst Peder Clausens Oversættelse af »Snorre Sturlesøns norske Kongers Chronica«, at den berømte Islænder kommer til sin Ret i vor Literatur.

12. At i øvrigt den Tekst, Chr. Pedersen har benyttet, ikke har gjengivet Snorres Værk uforandret, men har været udfyldt efter andre udførligere Sagaer, fremgaar af de Stykker, han har udtaget deraf. De Sagaer, hvoraf han har øst Tillægene i den bevarede anden Tome af Vedels Afskrifter, er for det første Ynglinge-Saga. Derfra er taget baade Stykket »om Odin« og det »om den første Kong Dans Afføde«. Det første er en noget forkortet Gjengivelse af Sagaens Begyndelse; naar det kaldes »første Bog« om Odin, betyder det næppe, at der skulde følge flere Bøger om Odin derefter, men er kun en Antydning af, at dermed vilde Chr. Pedersen begynde sin Krønnike. Det er maaske et Brudstykke, som Forfatteren har tænkt at udfylde med Efterretninger fra andre Kilder. Fortsættelsen i Ynglinge-Sagaen kunde han ikke bruge, da den handler alene om svenske Konger.

Derimod fandt han, der var Brug for Kongerne fra Dygve og indtil Ivar Vidfadme, som underlagde sig Sverige (Kap. 8--20); thi Dygvés Moder var jo Kong Dans Datter af Danmark, og derfor udskrev han de følgende 16, eller rettere 18, Kongers Historie og bestemte, at dette Stykke

skulde »staande hos den første Kong Dan«, altsaa strags i Begyndelsen af Saxo. Der behøvedes vist for Chr. Pedersen ikke anden Grund til at optage dette Stykke af Ynglinge-Sagaen i Danmarks Historie, end at Kong Dan var nævnet, saa han ved Datteren, Drotte, blev Stammefader for de følgende Konger; men da disse dog udelukkende er svenske, turde en anden Grund mulig have medvirket dertil. Naar man husker, at han arbejdede paa sin Krønnike i de Aar, da Spændingen med Sverige var paa sit højeste Punkt og hans Konge rustede sig af alle Kræfter, for at hævde sit Herredømme over Naboriget, fandt han det sikkert passende, at det optagne Stykke blandt andet meldte om, hvordan Svenske-Kongen Egil blev skatskyldig til Kong Frode, og da Sønnen vilde afryste Aaget, blev han strængt tugtet af sin danske Overherre. Dette Afhængigheds-Forhold fortsattes under de følgende Konger, indtil Sverige indlemmedes i Ivar Vidfadmes udstrakte Rige.

Hans Patriotisme har i øvrigt her spillet gamle Mester Christiern et lille Puds, i det hans Iver for at faa Dan til disse svenske Kongers Stammefader, ikke lader det være nok, at den ene af hans Døtre, Drotte, bliver Domars Hustru og derved Kongemoder, men den anden, Dagred, bliver ogsaa gift ind i Slægten, med Alrik, som maa være en Sønnesøns Sønnesøn af hendes egen Søster; thi at hans Mening ikke kan være, at hun er Datter af den anden Kong Dan, har han sørget for at vise, ved strags i Begyndelsen at anmelde hende som Drottes Søster. Han vilde sagtens sluppet for den Fejltagelse, dersom hans norske Haandskrift havde haft den rette Læsemaade: Dageid, Datter af Dag, i Stedet for: Dagred, Datter af Dan. Dr. G. Storm har paavist flere Misforstaaelser og Fejltagelser i Oversættelsen; men der er ogsaa Afvigelser fra den sædvanlige Redak-

tion, der tyde paa anden Læsemaade i den Kodex, han har benyttet. [1]).

13. Ligesom den tabte Oversættelse af Olav Trygvessøns Saga skulde have udvidet Svend Tveskjægs Historie, saaledes benytter han til Svend Alvivesøns Hellig-Olavs Saga, men især til Svend Æstridsøns Magnus den godes og Harald Haarderaades samt enkelte Træk af Olav Kyrres og Magnus Barfods. Da den store Lakune i hans Samlinger begynder i Knud den helliges Historie og omfatter hele det 12te Hundredaar, kan hans Benyttelse af de norske Kongesagaer ikke forfølges længer, men dog kan det skjønnes af Brudstykket om Erik Emun, at den er bleven fortsat, siden han finder Lejlighed til der at indflætte noget af Beretningen om Sigurd Slembe. Han synes at have standset ved Sverre (1177). I alt Fald benytter han ikke den norske Krønnike til Fortsættelsen af Saxo, hvad den dog kunde ydet ham lige saa nært liggende Stof til, og han omtaler ikke Sverre, saa lidt som hans Efterfølgere.

Foruden »den gamle norske Krønnike«, som tillægges Islef og Are, nævnes et Sted »Biskop Bjørns norske Krønnike«. Det Stykke, der er taget af den, skulde »staande i den tiende Bog hos Karlsheffn og Sivald«; hvor Talen er om de fangne Jomsvikingers kjække Opførsel efter Nederlaget i Hjørungavaag, og skulde føje Beretningen til om Palnatokes Sønnesøn, Vagn Aagesøn. Indholdet er en kort Gjengivelse af hvad der læses i Jomsvikinga-Saga Kap. 47 og 48: hvordan det gik den mandige Ungersvend, da Hakon Jarl holdt Dom, og Raden kom til ham. Naar Chr.

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 354 og 356, jf. S. 540. — Se Dr. G. Storm, a. Skr., S. 211 ff.

Pedersen her kalder sin Kilde Biskop Bjørns Krønnike, maa det være en Forveksling med Navnet paa Forfatteren af Jomsvikinga-Drapa: Biskop Bjarne Kolbeinsson paa Ørkenøerne [1]).

14. Ved Siden af sin Hovedkilde: de norske Konge-Sagaer, hentede Chr. Pedersen Stof til sin udførlige Fædrelands-Historie i det, som især de franske og engelske Krønniker havde at berette om de Danskes eller Normannernes Vikingstog. Saaledes fik han et enkelt Træk til Svend Æstridsøns og Knud den helliges Historie hos Robert Gangvinus, men især benyttede han ham til Harald Blaatands. Franskmanden R. Gangvinus levede i det 15de Hundredaar og var død 1501, faa Aar før Chr. Pedersen første Gang kom til Højskolen i Paris. Han var Lærer ved den og blev, som Chr. Pedersen kalder ham, »den ypperste Formand over alle Hellig-Trefoldigheds-Klostere i Kristendommen«, det vil sige: Trinitas-Ordenens General. Gangvinus var en god Ven af Erasmus fra Rotterdam, og havde været en højtbetroet Mand hos Kong Ludvig XI, der brugte ham som Sendebud til fremmede Hoffer. Han skrev en Frankerigs Historie fra de ældste Tider til 1491 (*Compendium supra Francorum gesta*), der blev oplagt mangfoldige Gange, og hvoraf der allerede var en halv Snes Udgaver, da Chr. Pedersen arbejdede paa sin Krønnike. I femte Bog omtaler Gangvinus, hvorledes den danske

---

[1]) Danske Skrifter V, 378, 392, 399, 406, 414 ff., 420, 422, 429 henvises til den norske Krønnike, som Islef og Are skrev; S. 377 til Biskop Bjørns, jf. Saxo (Müllers Udgave) S. 485. — Jomsvik. Drapa i Fornmanna Sögur XI, S. 163 ff. Dr. G. Storm (a. Skr. S. 212) antager, at Chr. Pedersen ogsaa her har benyttet den store Olaf Trygvessøns Saga; men i saa Fald er det mærkeligt, at han nævner den med et nyt Navn, og ikke med det sædvanlige: »den norske Krønnike, som Islef skrev«.

Konge, som han kalder snart Aygrotus, snart Erardus (ɔ: Haraldus), hjalp Normannerne og hærgede i Frankrig. Disse Steder udskrev Chr. Pedersen og vilde indfælde dem i Harald Blaatands Historie. Til samme kunde han da ogsaa benytte en anden fransk Historieskriver, som han maaske personlig kan have kjendt, da han endnu levede og bode i Paris; det var Pavlus Æmilius, Italiener af Byrd, som efter kongelig Befaling skrev Frankeriges Historie (*de rebus gestis Francorum ll. 4*). I dennes tredje Bog omtales ogsaa Kong Harald, her kaldet Aigroldus, ligesom senere Ædelreds og hans Dronning Annas (Emmas) Fordrivelse af Svend Tveskjæg [1]).

Ogsaa Vincentius Bellovacensis' Verdenshistorie har Chr. Pedersen benyttet. Den er sidste Del af hans store Værk *Speculum naturale, doctrinale et historiale*, om hvis Udførlighed man faar en Forestilling, naar man hører, at det tredje Afsnit alene indeholder 3739 Kapitler, fordelte i 31 Bøger. Det er imidlertid ikke meget, han laaner af denne Overflødighed; kun to Anekdoter af 25de Bogs 17. og 18. Kapitel. Den første er det gjennem hele Midalderen behandlede Æmne om en Dronning, der uskyldig sigtes for Utroskab mod sin Ægtefælle, men bliver frikjendt og hævnet, og som her er knyttet til Knud den stores Søster Gunild, der blev gift med den tyske Kejser Henrik III [2]). Den anden Anekdot er den, som Baggesen har behandlet i sit Digt Emma, men henlagt til Karl den store.

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 368—76, jf. 428, 431. — V, S. 377, 381.

[2]) Danske Skrifter V, S. 387—88. — Sv. Grundtvig, Danmarks Folkeviser I, S. 177 ff., II, S. 644, III, S. 780, IV, S. 722. — C. J. Brandt, Romantisk Digtning fra Middelalderen II, S. 87 ff., III, S. 336 ff.

Af Englands Krønniker har Chr. Pedersen benyttet Henrik af Huntingdons fra det 12te Hundredaar og Marianus Scotus, der foruden sin Verdens Krønnike har skrevet *de gestis Anglorum.* Den sidste er bleven brugt til Svend Alvivesøns, den første til Knud den stores Historie, til hvilken Forfatteren ogsaa citerer en »Krønnike af Nordmandien«, samt de to Italienere: Rafael Maffeius (Volaterranus) og Antonius Sabellinus, der skrev Venedigs Historie [1]),

Af tyske Krønniker har Chr. Pedersen gjort Brug af Adam af Bremens Kirkehistorie til Svend Æstridsøns og af Albert Krantz's *Saxonia* til Knud den stores, ligesom senere af hans *Vandalia* til Valdemar Sejers Historie. Af sidstnævnte Forfatters Bøger kan han have haft trykte Udgaver for sig; Adams derimod kan han kun have kjendt i Haandskrift, da den først blev udgivet af Vedel 1579. Det sidste gjælder da ogsaa om de to svenske Kilder, hvoraf han har øst: St. Eskilds Legende, saa fremt han ikke skulde have haft Strengnæs-Breviariet, der alt var trykt 1495, og i alt Fald om Erik Olavsons *gesta suecica*, der først er bleven trykt i vor Tid. Denne sidste bliver ham især en vigtig Kilde til Fortsættelsen af Saxo [2]).

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 389, 391—92, 389, 387—88. Henrik af Huntingdons Krønnike er trykt i Savilli rer. Angl. scriptores. — Citatet af Maffeius er sikkert af hans store Værk: *Commentariorum urbanorum* ll. 38, hvis mellemste Del skal handle om berømte Mænd. Bogen findes ikke paa vore Biblioteker. Anton Sabellinus var ikke, som Chr. Pedersen kalder ham, »Ærkebisp i Florens«, men Professor og Bibliotekar i Venedig (død 1506) og skrev denne Bys Historie i saakaldte »Decades« (Bøger i ti Kapitler), hvoraf han fuldførte de tre og begyndte paa den fjerde.

[2]) Danske Skrifter V, S. 428, 389, 443, 428. — St. Eskilds Legende, saa vel som Er. Olavi Krønnike er trykt i Fants Scr. R. Svec. II.

Foruden disse forskjellige Krønniker: en Verdenskrønnike, to franske, to engelske, to italienske, to tyske, to svenske og fremfor alt Rækken af de norske Konge-Sagaer, citerer Chr. Pedersen forskjellige andre Skrifter af Midalderens navnkundige Kirke-Lærere, Ærkebiskop Anselm i Canterbury og Joh. Gerson i Paris, samt den for sin Veltalenhed berømte Italiener Bernardinus de Bustis (død 1500), som har efterladt sig flere Prædiken-Samlinger. Ligesom Chr. Pedersens tidligere Skrifter havde til Forudsætning Kjendskab dels til en ikke ringe Kreds af den gamle klassiske, dels til Midalderens kirkelige Literatur, saa viser hans Samlinger til Danmarks Krønnike, at han ogsaa var hjemme i sin Tids Arbejder paa Historiens Omraade.

15. Naar Vedel angiver Indholdet af den anden Tome, som han dannede af det, han lod udskrive af Chr. Pedersens store Krønnike, nævner han, foruden hvad der nu er omtalt, ogsaa »Knud Hertugs og Martyrs Historie«[1]), og blandt hans Afskrifter findes ganske rigtig en tilsvarende, men mærkeligt nok paa latin. Dersom den er forfattet af Chr. Pedersen, er det vanskeligt at forstaa, hvorfor han ikke har skrevet den paa dansk, og hvad Hensigten kan have været med den. Til at indskyde den i Danmarks-Historien kan den næppe have været bestemt, selv om man vilde tænke, at han havde gjort et Udkast paa latin, som det senere var hans Agt at gjengive paa dansk; thi Stykkets Hovedkilde er Saxo, saa naar en Oversættelse af dennes Bog alt var givet, vilde det slet ikke passe der. Imidlertid er det ikke usandsynligt, at det kan hidrøre fra hans Haand.

---

[1]) Gl. kgl. Saml. 2438 i 4to, Vedels egenhændige Udkast til hans *promus condus*.

Den største Del af Indholdet er selvfølgelig hentet af Saxo, hvis sirlige Sprog Forfatteren — man kunde kalde det — oversætter paa jævnere, lettere forstaaelig Latin, og dertil benytter han hyppig Odense-Munken Thom. Gheysmers Udtog, hvoraf flere Stykker er ligefrem udskrevne, dog hist og her udvidede med Tillæg fra Originalen. Men ved Siden af Saxo, hvis Bog citeres som »Chronica Danorum«, er ogsaa brugt andre Kilder. Saaledes nævnes *Chronica Vandalorum*, hvormed forstaas Alb. Krantz's *Vandalia*. Denne Forfatter anføres ogsaa som Hjemmelsmand, og der udskrives større Stykker af hans nævnte Værk. Stundum gjengives de forskjellige Kilders forskjellige Fremstilling, saa som ved det Indtryk, Knud Lavards Mord gjorde paa den tyske Kejser. Først fortælles, at denne blev greben af hæftig Smerte og vilde hævne hans Drab, og deri er Helmolds Fremstilling i Slavekrønniken fulgt. Men saa lægges der til, at Saxo har en anden Efterretning, der gaar ud paa, at Kejseren vilde benytte Lejligheden og Spliden i Danmark til at erobre Landet. En anden Gang, hvor de to Kilder ikke stemme overens, bruges de begge, uden at der er gjort opmærksom paa Modsigelsen. Efter Helmold synes Knuds Hustru Ingeborg at have været hos ham, og fraraadede sin Husbond at ride til Roskilde, da hun havde haft en ond Drøm; efter Saxo sendte hun ham Advarsels-Breve, og var altsaa ikke selv til Stede. Det sidste stemmer med Knytlinga-Sagas Beretning, at hun den Vinter var i Rusland hos sin Fader, hvor hun fødte sin Søn. Der er intet Forsøg gjort paa at bringe de to forskjellige Fremstillinger til at stemme; men noget lignende hænder ogsaa Chr. Pedersen andensteds i hans danske Historie. Et og andet Træk har Forfatteren øst af andre Kilder, deriblandt ogsaa af sin egen Viden, naar han indskyder et »som jeg

tror« (*ut credo*). Slutnings-Linierne om Erik Emun ligner unægtelig Chr. Pedersens Tankegang, som man gjenfinder i hans Danmarks-Historie, og naar han skriver: »Saaledes viser det sig altsaa, hvorlunde denne Erik bukkede under, for den Retfærdigheds Skyld, som han øvede imod fattige, Enker, faderløse og Bønder, ligesom ogsaa flere Konger før og efter ham have gjort, i det de enten frivillige er dragne bort fra deres Rige, eller imod deres Vilje fordrevne,« — da kunde disse Ord nok være et Udtryk for den Sorg, hvormed han havde set sin egen kjære Konge sejle nord paa, ned ad Sundet, for at drage til Nederlandene [1]).

16. Det var Chr. Pedersens Agt, ikke alene at forøge Saxos Historie med Tillæg fra andre Kilder, men ogsaa at fortsætte den, fra Valdemar Sejers Tid til hans egen. Hvad han i saa Henseende havde tænkt at yde, kan man lære at kjende i sin Helhed, da det er bleven bevaret gjennem Vedels egenhændige Afskrift. Da Kansleren laante ham Chr. Pedersens store Danmarks Krønnike, lader det til, at Fortsættelsen af Saxo har haft størst Værdi for ham, saa den gav han sig strags i Lag med, endnu før end han tog fat paa Oversættelsen af selve Saxos Bog. Ved Nyaarstid 1571 havde han faaet Bogen og den 4de April havde han selv udskrevet denne Del, der fortalte om Kongerne efter Knud VI, og hans Afskrift er bevaret under Navn af tredje Tome af *Paralipomena*. Et ældre Spor af denne Del af Krønniken haves i den danske Aarbog, som den flittige Literator Henrik Smith efterlod sig og hvori han

---

[1]) *Historia st. Canuti ducis et martyris* er trykt af Langebek i Scr. R. D. IV, S. 230—56.

blandt sine Kilder til Begivenheder under Valdemar Atterdag og Christiern I nævner »M. Christiernus Petri« [1]).

Hvad denne har at berette om hver enkelt af Kongerne i de tre Hundredaar efter Saxo er temmelig kortfattet, men er i alt Fald det første Forsøg paa dansk at skrive Fædrelandets Historie i dette Tidsrum, uden at indskrænke sig til de tørre annalistiske Optegnelser. Den eneste Forgænger i saa Henseende er den danske Rimkrønnike, og den har Chr. Pedersen da ogsaa brugt saa flittig, at den maa kaldes en af hans Hovedkilder helt igjennem den nævnte Tid. Ved Siden af den har han benyttet Th. Gheysmers Fortsættelse af Saxo, og han synes at have haft denne Bog paa latin med samme Fortsættelse til Christiern I's Død, som findes i den plattyske Oversættelse. Skjønt det er umiskjendeligt at Rimkrønnikens Forfattere ogsaa har øst af denne Kilde, har Chr. Pedersen benyttet dem begge: Gheysmer og Rimkrønniken ved Siden af hinanden. Det fremgaar af, at han medtager Sætninger og Vendinger snart af den ene og snart af den anden: »der han kom til sig igjen« (Danske Skrifter V, S. 442 31) er Gheysmers *cum ad se redisset;* »der var langt her at skrive den store Nød og Tvang« (S. 457 4) er Gheysmers *longum est autem enarrare de malis*. Endnu hyppigere er Laanene fra Rimkrønniken. Sætninger som: »ingen skulde vinde Landen fra ham«, »ikke skulde gange ham fra Haande«, »med mange danske Ridder og Svende«, »Sverker sin Maag til Hjælp« (S. 440), »efter Guds Søn fødder var (S. 450), »at de skulde være deres Forsvar«, »den ene Ravn hugger ikke gjærne Øjen ud paa den anden« (S. 456), »turde dem ikke undsætte«

---

[1]) Gl. kgl. Saml. 828 fol. — Henr. Smiths Aarbog i H. Rørdams Histor. Kildeskrifter I, S. 592 og 604.

S. 461), »de rømte igjen med Skamme« (S. 462) o. fl. er ligefrem overflyttede fra de tilsvarende Vers i Rimkrønniken. Ved Erik af Pommern og Christoffer af Bajern faar han en ny Hovedkilde, som dog alt tidligere, i Valdemar Sejers, Erik Glippings og Dronning Margretes Tid, har ydet lidt, nemlig den upsalensiske Dr. Erik Olavsøns Sveriges Krønnike, og af denne Kilde øser Chr. Pedersen da især rigelig til Christiern I's Historie [1]).

At han til sit Arbejde har haft flere Krønniker for sig, tilkjendegiver han selv, uden nærmere at betegne dem, saaledes som han i Regelen, dog ikke altid, gjør med den svenske. Saaledes (V, S. 459), hvor han efter Gheysmer har fortalt om Niels Ebbesøn og hans Død, vedbliver han: »saa finder jeg i en Krønnike, men jeg finder i en anden« osv. Ved de forskjellige Konger indskyder kan ogsaa Efterretninger, som ikke findes i hans Hovedkilde, eller øger dem, der findes. Naar saaledes Valdemar Sejer lod sin Søn Erik krone i Lund af Ærkebiskop Uffe, tilføjer han: det skete en Juledag. De fleste Tillæg angaa Klostrene og Kirkens Personer, som han jo sikkert i Lund har haft Lejlighed til at vide Besked om, enten efter mundtlige Traditioner eller skriftlige Optegnelser. Saaledes om Bispen i Roskilde og Abbeden i Sor, som Valdemar Sejer lod hente til hemmelig Raadslagning (S. 443); om Erik Plovpennings Vold mod Kirken og hans Adfærd mod Biskop Niels af Roskilde og »den mærkelige Provst« Jakob (Erlandsen).

---

[1]) Th. Gheysmers Udtog af Saxo og Fortsættelse, trykt i Scr. R. D. II, bryder af i Valdemar Atterdags Historie, og siges at være skrevet 1431. Da den plattyske Oversættelse, der er trykt i Slutningen af 15de Hundredaar (s. l. et a.) gaar til Christiern I's Død, maa de sidste 50 Aars Historie altsaa være fra en yngre Haand. — Er. Olavi Sveriges Krønnike i Scr. R. D. II, jf. Danske Skrifter V, S. 443, 450, 468, 476—85, 492—94, 495 ff.

der blev hans Eftermand (S. 444—45); om Abels Fremfærd mod Biskop Esger i Ribe og Graamunken Regner, som han gjorde til Biskop i Odense (S. 446); om Dronning Margretes Gudsfrygt og Karmeliter-Klostrenes Stiftelse, under Erik af Pommern i Landskrone, Skjelskør, Helsingør (S. 485—86), under Christiern I i Varbjærg og Sæby (S. 508). Han har sagtens ogsaa haft ældre Krønniker for sig, hvor han fortæller om den store Turnering, Erik Mendved lod afholde i Rostok (S. 452), eller hvor han fortæller om den falske Olav (S. 473) og Erik af Pommerns Strid med de tyske Stæder (S. 474—75).

17. Ved Siden af Krønnikerne har Chr. Pedersen benyttet Folkeviserne. Fortællingen om Dagmars Forbøn for Biskop Valdemar (S. 439) stammer jo sikkert fra Visen om denne Dronning. Endnu tydeligere Skildringen af Dronning Bengjærd (S. 440), hvordan »hun var ond og udydelig af alt sit Hjærte og rette Natur, thi talede hun ilde for Almuen i Riget, og bad Kongen at han skulde lægge dem svar Skat paa, mod deres gamle Sædvane, og tage hver tredje Penning fra dem hvert Aar af alt det de havde, og bruge dem siden som andre Trælle«; men Kong Valdemar, som en dydelig Herre, vilde ikke lyde hendes onde Raad; da kom Dagmar til ham, som han laa »i første Søvn« og raadede ham at tage Bengjærd med i Leding og der »blev hun den første som vard slagen ihjel«. Det er ligefrem Indholdet af Visen med Omkvædet: »Ve da vorde hende, Bengjærd!« Marsk Stigs Viserne har han ogsaa haft i Tanker, hvor han (S. 449) fortæller om Erik Glippings Drab: »Hr. Marsti, som var en af de mægtigste Riddere i Jylland, han var ypperst i denne Raad og Gjerning, og Rane, hans Frænde, Kongens Hofsind, han forraadte Kongen i deres Hænder og sendte dem hemmelig Bud, naar de

skulde komme, thi han vidste al Kongens Lejlighed;« ligesom han ogsaa véd at fortælle, at »Rane blev stejlet for Roskilde« (S. 452). Morsomt er det at se, hvorledes han i Beretningen om Niels Ebbesøn (S. 459), der i øvrigt nøje følger Gheysmer, bruger Udtrykket »den kullede Greve« og indskyder Ord, der umiskjendelig er laante fra Folkevisen, som: »der sætte han sine Heste i Lunden og bandt dem ved Buske og Grene«. Ogsaa Visen om Dronning Margrete og Kong Albrekt skinner igjennem Fortællingen S. 466, og den om Bøndernes Opstand mod Christoffer af Bajern har han tydelig nok benyttet (S. 490—91), skjønt han kalder deres Høvding Mattis Tagesøn, da Ordene »han slog mere end femten Karle ene ihjel, siden han var skudt omkuld og stod paa sine Knæ« er en fri Omskrivelse af Verset:

»Det var Henrik Tagesøn, han vorded sig alt saa vel,
siden han kom paa sine Knæ at staa, vel otte Riddere slog han ihjel.«

S. 505 nævner han selv en Vise, »som kvædes nu almindelig«, der samtidig blev gjort om Karl Knudsøns Indfald i Skaane [1]).

18. Det er før bemærket, at enten Chr. Pedersen har baaret noget særligt Navn, som tydede derpaa, eller ikke, saa viser hans egne Ytringer, og Sagn som bevaredes i senere Slægtled, hen paa, at Kong Christiern havde betrot ham at skrive Rigens Krønnike, og det bestyrkes, naar man ser af hans Samlinger, at han maa have haft Adgang til Rigs-Arkivet, om han end efter sit Formaal ikke har benyttet det i nogen synderlig Udstrækning. Han henviser flere Gange

---

[1]) Dagmars Vise, se Sv. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser III, S. 202 ff.; Bengjærds Vise, s. St., S. 280 ff.; Niels Ebbesøns Vise s. St., S. 476 ff.; Christoffer og H. Tagesøn, s. St., S. 601 ff.

til »Breve og Domme«, skjønt kun et Par Aktstykker har han fundet Anledning til at optage, det ene udførligt, det andet i Udtog. Det første er Hertug Henrik af Meklenborgs Lensbrev til Kong Christoffer II, givet i Nykjøbing paa Falster 1323 (S. 457); det andet er Kong Kasimir af Polens »kjærlige Bebindelse« med Valdemar Atterdag, dateret Krakov st. Lucie-Dag (13. December) 1364 (S. 465). Dette sidste er skrevet paa en løs Seddel med Antegning paa, hvor den skal indskydes; det første er derimod af Vedel indskrevet i Teksten paa et lidet passende Sted i Aaret 1331's Begivenheder og efter Kong Christoffers Død. Sandsynligvis har dette Brev ligeledes været skrevet paa et løst Blad, som tilfældig er bleven indsat her, og man kunde vel tænke sig, at der i Chr. Pedersens Samlinger har været flere saadanne Udskrifter, som ikke er tagne med, maaske fordi Vedel tænkte selv rigeligere at benytte denne Kilde. Den løse Seddel med Kong Kasimirs Bebindelse synes ved en Forglemmelse at have forvildet sig og er lagt ind i Vedels Afskrift, hvor maaske en senere Haand har klæbet den fast paa sin rette Plads; thi den er kjendelig nok skreven, ikke med Vedels, men med Chr. Pedersens egen Haandskrift, og har altsaa hørt til hans Original, og er saaledes den, ovenfor omtalte, eneste lille Lævning af hele hans store Danmarks Historie, der er bevaret til vore Dage.

Af skriftlige Kilder, han har benyttet til sin Fortsættelse af Saxo, er foruden disse Dokumenter allerede tidligere nævnet Adam af Bremen og Erik Olavsøns Sveriges Krønnike. Der kan endnu føjes til: den Tale, som den italienske Ridder Filip Novolonius holdt for Kong Christiern I, da han paa Hjemrejsen fra Rom 1474 kom til Mantua, med mindre den skulde have foreligget ham trykt; i hvert Fald er han

i Stand til at meddele den i ordret Oversættelse, som det synes, og med en Udførlighed (S. 509—17), der staar i en forunderlig Modsætning til den øvrige kortfattede Fortælling om Ting, det forekommer os vilde have haft langt større Betydning, end en af de opskruede latinske Taler, hvormed man (som en af vore nyere Historieskrivere har sagt) »plagede« den arme Konge, der ej forstod Latin, ved hver Bys Port, han kom til paa Rejsen. Dog, kjender vi lidt til Chr. Pedersens Smag, forstaar vi let, at en saadan Lovtale over de danskes Bedrifter i fordum Tider faldt saa ganske i den, at det har været ham en sand Fryd at faa den fordansket, saa lang som den var.

19. Men foruden alle hans skriftlige Kilder, har han ogsaa, især hvad de senere Konger angaar, medtaget hvad der sikkert er forplantet gjennem Sagnet. Dertil turde vel høre den overdrevne Skildring af Erik Glippings Løsagtighed (S. 448), maaske ogsaa Fortællingen om den falske Olav, om Christoffer af Bajerns Død (S. 491), hvor det gode Vidnesbyrd, Kongen faar, ikke stemmer godt med det slemme Skudsmaal, den svenske Kilde kort efter tildeler ham. Sagnet om Christiern I's Styrke (S. 501) har sagtens endnu levet i Folket, saa vel som om den »fortvivlede« Spotter Hr. Iver, som blev slagen 1471 (S. 507). Et Par Steder faar han Lejlighed til at beraabe sig paa Øjenvidner, som levede endnu: Dr. Anders Christensen, den samme Mand, han kalder sin Lærer og som havde viist ham sin Velvilje, da det gjaldt om at skaffe en Kodex af Saxo; lige saa den fynske Biskop Jens Andersen Beldenak, der tillige med Dr. Anders og Mag. Anders Glob, 1499 af Kong Hans blev sendte til den russiske Czar, da denne havde forlangt Prinsesse Elisabet til Ægte for sin Søn. De bragte ham gunstigt Svar, men havde nær maattet bøde med Livet,

da det spurgtes, at hun alligevel var bleven trolovet med Markgrev Joakim af Brandenborg og bestemt til det Ægteskab, der siden voldte hende saa stor Sorg. Paa Hjemrejsen kom Gesandterne gjennem Danzig og saa' der i et Kloster en herlig Altertavle, som de tyske Munke svigagtig havde tilvendt sig fra Landskrones Kloster, til hvilket en Ridder havde skjænket den (S. 487). Samme Dr. Anders er ligeledes hans Hjemmelsmand for gamle Kong Christierns Kampdygtighed, da han efter Hyldingen paa Morastenen og Kroningen i Upsala 1457 holdt Turnering og Dysterend i mange Dage og rendte dem alle af Hesten, som komme paa Banen, baade svenske, danske og tyske. Det havde Dr. Anders hørt og spurgt af dem i Sverige, der selv havde været Øjenvidner dertil (S. 501). De fem svenske Faner, samme Konge erobrede ved Herliung, har han selv set, da »de endnu hænge i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, hver Mand til Syne« (S. 506).

Hvor Forfatteren indskyder sine egne Betragtninger, er han let at gjenkjende, og Anskuelser f. Ex. af Kvindens »Ufornumstighed« og Upaalidelighed, af Svenskens »onde Natur« og af Tyskens Hovmod og Havesyge er gamle Bekjendte fra hans andre Skrifter. At han endnu var god Papist, da han skrev sin Historie, fremgaar da ogsaa af Bogen selv og ikke mindst af »Jærtegnet«, han fortæller fra Skjelskør (S. 486) om Borgmester Hans Huid: »Da vor Frue Kloster der var stiftet, sang Brødrene deres Tider og sagde deres Messer under en Pavlun, mens de byggede paa Kirken og Klosteret. En Dag ringede de til Messe med en liden Klokke, da spurgte Hans Huid, hvad det betød, og fik det Svar, at de ringede til Messe der, som Klosteret skulde bygges. Da sagde han: jeg vil sætte baade mine Øjen derved, at her skal aldrig bygges vor Frue

Kloster. Saa blev han strags stenblind og saa' hverken Dag eller Sol. Men da han angrede storlig sin Synd og ofrede sit Offer og bad sine gudelige Bønner til Gud og Himmeriges Dronning, som han havde fortalet sig imod, at han maatte fange sit Syn igjen, saa gjorde Gud strags et stort Jærtegn mod ham, og han fik baade sine Øjen igjen samme Dag før Aften.« — Den Historie lyder som et Jærtegn, der var taget lige ud af hans Postil.

20. Efter de tre allerede omtalte Tomer af hvad Vedel kalder Tillæg (*appendices*) til Saxo, og som er udskrevne af Chr. Pedersens store Krønnike, nævner han som den fjerde: Samlinger (*collecta*) om: 1) Goter, 2) Longobarder, 3) Normanner og 4) Udger Danske. En tilsvarende Afskrift med dette Indhold findes nu, lige saa lidt som første Tome, blandt hans bevarede Papirer. Derimod findes der dels her i Landet, dels i Sverige flere, i det mindste fem, Afskrifter af en saadan Krønnike om udvandrede Nordboer, der ganske svarer til Vedels Angivelse, og der er sikkert ingen Tvivl om, at det er den, ogsaa han har haft i sin Samling som fjerde Tome af »Tillæg« [1]). Ligeledes er det sandsynligt, efter den Plads, hvorpaa han nævner den i sin Fortegnelse, at han har den fra samme Grube, hvor han har hentet de tre første Tomer, nemlig »den tykke Bog«, Joh. Friis laante ham, og som nævnes i sin Helhed som Nr. 5 paa Listen: »den store M. Christen Pedersens danske Krønnike«. Naar det her udtrykkelig

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 334—53. Afskrifter: Thotts Haandskrift 1543 i 4to (skrevet 1582); Karen Brahes Bibliotek (4to); ny kgl. Saml. 573 fol.; Stokholm kgl. Bibl. gl. Nr. 15 og K. 7 (jf. Hist. Tidsskr. IV, S. 136). Efter Linds Katalog over Karen Brahes Bogsamling, S. 141, synes Krønniken at have været trykt i Kjøbenhavn 1617 i 8vo.

tilføjes, som tidligere omtalt, at de to første Tomer er udskrevne af den, uden at tredje eller fjerde omtales, da er det godtgjort af Vedels lærde Biograf, og fremgaar saa kjendelig af Bogen selv, at der ikke er Tvivl om, at tredje Tome, den nys omtalte Fortsættelse af Saxo, er forfattet af Chr. Pedersen, saa, hvad Grund end Vedel kan have haft til særlig at kalde de to første, men ikke denne, tagne af hans Bog, saa betyder hans Tavshed om den fjerde ikke mere end om den tredje. Og naar man ser, at denne Udvandrer-Krønnike iblandt de Stephaniske Papirer i Stokholm, rigtig nok ved Siden af en Del yngre Sager, staar sammen med st. Karls og st. Sebalds Krønniker, og andre vel bekjendte Dele af »Mag. Christierni Petræi« store Bog, bestyrkes det, hvad jeg fremdeles antager, at den har hørt til denne, for saa vidt som den har været i hans Samlinger, da de blev udleverede til Regeringen og som de blev udlaante til Vedels Afbenyttelse. Men dermed er endnu ikke godtgjort, at den skriver sig fra Chr. Pedersens Haand, og jeg tilstaar, at derpaa er jeg nu ikke saa sikker, som da jeg for 25 Aar siden vovede at optage den mellem hans danske Skrifter.

Hvad der taler for hans Forfatterskab er mest kun udvortes Grunde: næst det, at Bogen er kommen til os i Selskab med hans øvrige Arbejder paa Danmarks Historie, at den ældste Afskrift angiver, den er bleven forfattet 1521, altsaa netop i de Aar, da det er sikkert, at Chr. Pedersen arbejdede paa sin Krønnike; dernæst at Forfatteren øser af de samme udenlandske Kilder, som han plejer at benytte, og endelig at Skriftet aander den samme Kjærlighed til Fædrelandet og til at bevare Mindet om Forfædrenes Bedrifter, der førte ham til saa »ukritisk som muligt« at samle alt hvad der lod sig bruge dertil. Men det skal indrømmes,

at disse Grunde, hverken enkelte eller samlede, er stærke nok til at bevise hans Forfatterskab, og at der kan rejses stærke Tvivl derimod. Det vilde være paafaldende, om Lyskander eller andre ikke skulde have vidst og omtalt det, dersom dette Skrift, der, at dømme efter de mange Afskrifter, har været vel kjendt, hidrørte fra den berømte Kannik, og Tavsheden vilde næppe kunde forklares af, at det blev betragtet som en Del af hans store Krønnike, da andre Stykker, som dog aabenbar var det, des uagtet nævnes særskilt. Skriftet kalder sig desuden selv »denne lille Bog«, der tyder paa et særskilt Arbejde, ikke paa en Del af et større; medens Muligheden for, at det kunde være affattet, for inden han tog fat paa den store Krønnike ikke er stor, da Mellemtiden, hvori det skulde være sket, næppe er til at finde. Hertil kommer, at denne Forfatter, hvad Dr. G. Storm har gjort opmærksom paa, ikke synes at have kjendt de »de gamle norske Krønniker«, som Chr. Pedersen viser sig godt bevandret i; og er Bogen, som det udtrykkelig siges, skreven 1521, saa er den jævnaldrende og rimeligvis yngre end det meste af hans Danmarks-Historie, da det tør antages for givet, at i de faa urolige Aar, der fulgte efter 1521 og indtil han nødtes til at gaa i Landflygtighed, har han udført den mindste Del af Arbejdet og har da næppe kunnet erhverve sig det Kjendskab til Konge-Sagaerne, han lægger for Dagen.

Betragter man Bogens indre Beskaffenhed, da ligner de smaa korte Stykker, hvert med sin Overskrift hvori Fortællingen er delt, ikke Chr. Pedersen, og kunde disse sidste Inddelinger muligvis være foretagne af en senere Haand, saa staar endnu tilbage, at selve Sproget ikke har mere til fælles med hans, end den indbyrdes Lighed, der kan være mellem Samtidens Talebrug i Almindelighed,

men savner, hvad der er ejendommeligt for ham. Det har gjennemgaaende en kortere Sætnings-Bygning, flere Vendinger og Udtryk og et ikke lidet Antal af Ord, som ikke findes hos ham, saadanne som: »der kom en Kejser, Zeno hed han«, »de slog Kongen ihjel, Eduard hed han«, »af disse danske Vendelboer, deres Magt«. Dernæst har denne Forfatter en vis Forkjærlighed for fremmede Ord, som Chr. Pedersen ikke deler med ham; han skriver Ludovicus *pius*, Kjær eller *paludes*, *a Vandalia regione*, Saxo *in extenso* o. s. fr., og en Snes Gange paa de faa Blade anvender han sit *item*, et Ord, der næppe nok findes i alle Chr. Pedersens Skrifter. Udtrykket »Mod [ɔ: Gran] i Sol« om en talløs Mængde forekommer tre Gange paa to Blade, saa det maa have hørt til denne Forfatters Yndlings-Udtryk, medens Chr. Pedersen ikke bruger det. Summen bliver, at dette i sin Art ret mærkelige og i hvert Fald for Tidsalderen betegnende Stykke næppe kan forsvare den Plads mellem Chr. Pedersens Skrifter, som jeg i sin Tid har givet det.

21. Vende vi fra denne Apokryf tilbage til de historiske Arbejder, som vi med Sikkerhed vide at være hans, saa gjælder det samme om Fortsættelsen af Saxo som om de Øgninger, han havde tiltænkt ham: at historisk Kritik efter Nutidens Maalestok er ham en ukjendt Ting, og deri stod han ikke alene, men var kun en Søn af sin Tid. Han tog ikke blot alt, hvad han forefandt, for gode Varer, men barede sig ikke for at trække det lidt ved Haarene, naar han syntes, det kunde passe og navnlig kunde forøge de danskes Ros. Han bliver ordenlig varm, naar nogen vilde bebrejde ham, at han følger sine Kilder, men det falder ham ikke ind at tvivle, om disse Kilder er saa paalidelige, at de fortjene at følges, skjønt selv hans egne Grundsætninger kunde dog ikke forsvare, at han ved tro at følge

forskjellige Hjemmelsmænd kommer i Modsigelse med sig selv; saa naar det alligevel sker, er det blandt Tegnene paa, at han vist ikke har faaet eller givet sig Tid til nærmere at gjennemgaa sine Uddrag af Kilderne. Vedføjede Noter, især i første Del af Værket, betegner hvor de enkelte Stykker skulde indskydes, men stundum hedder det ogsaa, at dette Stykke skal stande »der eller andensteds, hvor det passer bedre«. Muligvis er det ogsaa Tegn paa, at Indsamlingen er foretaget i Løbet af en længere Tid, og derfor har han ogsaa en Gang imellem glemt, hvad han tidligere allerede har medtaget, saa han ufrivillig kommer til at gjentage det samme. Saaledes fortælles Pavens Gaver til Knud den store (V, S. 387 og 390) og Erik af Pommerns Tog til Femern med den haanlige Modtagelse (S. 474 og 485) to Gange.

Hermed skal dog ikke være sagt, at Krønniken ikke i Hovedsagen var færdig, saaledes som Forfatteren havde tænkt at lade den udgaa. Tager man for Exempel den sidste Konges Historie, Christiern I's, da er det ikke løse Stykker fra de forskjellige Kilder, men en ret sindrig, om ikke altid heldig Sammenfletning af de forskjellige Bestanddele, mest af Rimkrønniken (Gheysmers Fortsættelse), og Er. Olavsøns Sv. Krønnike, der skifte med hinanden ikke færre end sex Gange. Der begyndes med Rimkrønniken (og Gheysmer), hvortil Forfatteren selv knytter nogle Betragtninger, derefter kommer atter Rimkrønniken (S. 495 3—20), saa Erik med lidt Indskud (495 21—496 8), atter Rimkrønniken (496 24—32), saa Erik til S. 497 31, atter Rimkrønniken til 498 2, saa Erik til 501 17, atter lidt af Rimkrønniken og andre Kilder til 503 8, Rimkrønniken, Erik 503 27—506 1, Rimkrønniken til 507 15, Resten af andre Kilder og lidt af Rimkrønniken, indtil der afsluttes med den italienske

Ridders pompøse Lovtale i Mantua. At Christierns Historie, og dermed Danmarks, slutter med denne, saa Kongen ej en Gang kommer hjem fra sin Romer-Rejse 1474, maa nødvendig være tilfældigt, og er Forfatteren bleven afbrudt her af ydre Omstændigheder og de urolige Tider før hans Flugt, vilde han dog vist senere have fundet Lejlighed til at fuldføre Arbejdet, da han igjen kom til Ro i Fædrelandet. Rimeligere er det, at det atter er et Mærke af Haandskriftets Mishandling efter hans Død, der, som ovenfor berørt, ogsaa traf Slutningen af Bogen, hvor der udskares syv eller otte Læg Papir. Disse vilde jo have været tilstrækkelige til ikke blot at føre Kong Christiern hjem, men til baade at omtale Kong Hans' Regering, og kanske Begyndelsen af hans Søns, som senere Efterretninger vil vide, netop havde overdraget sin Kannik at beskrive hans Bedrifter.

22. Dersom Knud Hertugs og Martyrs Historie er skreven af Chr. Pedersen, som en Del tyder paa, vilde Slutnings-Ordene være et sikkert Mærke paa, at han efter Kong Christierns Bortrejse igjen har syslet med sine historiske Arbejder, men i Hovedsagen henhører de dog vist fra Aarene, som laa lidt forud, og inden han var traadt i Tjeneste som Kansler hos den ny Ærkebiskop Johan Veze. Fra den Tid af har han sikkert haft andet at tage vare. I den Egenskab møder vi hans Navn første Gang i Slutningen af 1522 [1]), og desuden er der Spor til at han stod i et

---

[1]) Hans Skovgaards Regnskabsbøger (Geh. Ark., gl. sv. Jordebøger Nr. 25): »1522 Torsdagen fore st. Martins Dag paa Lundegaard gjorde jeg Hans Skovgaard min Herre Electus Mester Joh. Veze Regnskab af Officialedømmet. Nærværende vare Mester K. Kortsen, Ærkedegn, Hr. Adser Pedersen, Kantor i Lund, Mester Christiern Pedersen, Kansler, og Hr. Eskil Gregersen, Fadeburs-Præst paa Lundegaard.«

nærmere personligt Tjeneste-Forhold til Kongen som Sekretær. Som saadan underskriver han sig i et Brev, som han paa Kongens Befaling st. Mathiæ Apostels Aften (23. Februar) 1523 har skrevet, hvori Kongen beder og vil, at Tyge Brade skal fare til Lund næste Søndag for at tale og handle med Ærkebispen om nogle mærkelige Ærender [1]). Dette Brev er skrevet paa Kjøbenhavns Slot, og der kunde vist da ikke længer være Tale om et stadigt Ophold i Lund for Chr. Pedersen, eller om Arbejde paa hans Danmarks Historie. Johan Veze har vundet det Vidnesbyrd, at han var baade en dygtig og en hæderlig Mand, der med oprigtig Hengivenhed knyttede sig til Kong Christiern; men Chr. Pedersens Kansler-Stilling hos ham indviklede denne i en bitter Strid, som sikkert har voldet ham mange mørke Timer. Ærkesædets Official (Gods-Bestyrer) Hans Skovgaard var en trættekjær og ondskabsfuld Mand, om hvis Redelighed Joh. Veze vist havde Grund til at tvivle. Han krævede Regnskab af ham og lod ham ved sin Kansler fængsle, medens han lod hans Bøger og Papirer hente til sig for at undersøge dem. Officialen slap vel løs af Fængselet, men svor Joh. Veze et glødende Had, der ogsaa omfattede hans Tjenere. Kongen stræbte at mægle i Sagen og Paaske-Aften (4. April) 1523 udstedte han et Forligelses-Brev mellem Ærkebispen og hans Official, hvorefter den første skulde overgive al Ugunst, Fejde, Ret og Tiltale om Indtægt og Udgift og alt andet Regnskab, som han eller nogen paa hans Vegne maatte have til Hans Skovgaard paa Lunde-Stifts Vegne, samt tilbagegive ham hans

---

[1]) Geh. Ark., Chr. II, 50. Brevet er undertegnet: »*Commissio Regiæ Majestatis. Christiernus Petri, secretarius, subscripsit.*«

Forpligtelses-Brev paa 16000 Mark. Dernæst skulde Hans Skovgaard beholde Kirkens Len i Skaane, Vramsgaard, i tre Aar uden Afgift, samt lade Electus beholde det Guld og Sølv og Penge til Beløb 3500 Mark, som han nylig fik af ham, og endelig ej klage paa Electus, Jep Falck eller nogen af hans Tjenere, at han var sat i Fængsel, Taarn og Jærn, og »ej heller paa Mester Christiern eller Simon Skytte for Brev, Kvittance eller Regnskabs-Bøger, som Hans Skovgaard sagde, de havde baaret af hans Herberg, thi Electus var deres Hjemler og Tilstander dertil.« — »Dermed (slutter saa Brevet) lagde vi begge deres Hænder til Hobe og gjorde dem gode Venner, saa det skal altingest være dem, deres Venner og Tjenere imellem en klar Aftalen paa denne Dag. Derpaa fik Electus og Hans Skovgaard os deres Haand og tilsagde os paa Tro og Ære, at de denne Forligelse ubrødelige vilde holde i alle Maader. Bryder Hans Skovgaard, er alt dødt og alt aabent« [1]). — Men Hans Skovgaard brød. Trods denne dramatiske Forligelses-Scene paa Kjøbenhavns Slot, bevarede Hans Skovgaard sit Had, og da Joh. Veze var ude af hans Synskreds, overførte han det paa hans Tjenere og deriblandt navnlig paa hans Kansler, Chr. Pedersen. Ni Dage efter forlod jo nemlig Ærkebispen i Kongens Følge sit Stift og Landet, medens han lod sin Kansler tilbage, for at varetage hans Sager. Inden sin Afrejse udstedte Ærkebispen den 7de April fra Kjøbenhavn et Missive til Kapitlet i Lund: at det vilde holde Mester Chr. Pedersen, som var udskikket paa Domkirkens Vegne, »gyldig i sine Ærender«, hvad enten dette

---

[1]) Geh. Ark. Registr. 12 (Skaane, Halland og Bleking) Nr. 21 g. Trykt i D. Mag. 4. R. IV, S. 103.

nu har gjældt et Hverv, han fik til Lund, eller en Melding om, at han var bortrejst i Ærkebiskoppens Ærende [1]).

23. Den 13de April lidt efter Middag gik Kong Christiern om Bord paa »Løven«, et af Flaadens største Skibe, med sin trofaste unge Dronning og sine tre smaa Børn, fulgt af en Skare tro Tjenere, hvoriblandt den udvalgte Ærkebisp Joh. Veze. Øresunds-Kysten, som en sagte Vind førte dem forbi, skulde mange af dem ikke se tiere, Kongen først ni Aar efter, da han forraadt og fangen vendte tilbage. Det har været en trang Stund for de tro Tjenere, der blev tilbage, og de næsten tre Aar, Chr. Pedersen endnu tilbragte i Hjemmet, før han opsøgte sin Konge, har for ham været rige paa Sorger og Skuffelser. Det varede ikke længe, før han fik at føle, at Hans Skovgaard, trods Løfte og Haandslag, var langt fra at have glemt sin Vrede, og allerede 2. Juli fandt han sig nødt til at klage til Lunde-Kapitel, at Officialen havde tilskrevet ham, han vil have »Bøn og Løn« (Afbigt og Vederlag) for det Fængsel, Chr. Pedersen paa sin Herres Vegne havde brugt imod ham; og at Skovgaard af den Grund stod ham efter Liv og Helbred, saa at han ej engang i sit eget Hus kunde være sikker for hans Drenge (Karle), der stod ham efter Livet. I Sommerens Løb havde dog de to Modstandere et Møde i Skabersø Kirke, hvor de »under 1000 Mark« tilsagde hinanden, at lade deres Mellemværende afgjøre af Kapitlet, og i Følge deraf bød Chr. Pedersen sig til Rette den 10. Oktober s. A., men Hans Skovgaard udeblev, hvorfor hans »Løftesmand« opsagde Borgen for ham [2]). Hvad

---

[1]) Lunde-Domkirkes Registrant A 570 (Svenske Rigs-Arkiv, Afskrift i ny Kgl. Saml. Nr. 725 D fol.).

[2]) Lunde-Domkirkes Registrant, Privata 748 og 750.

den nærmeste Følge deraf blev, vides ikke bestemt, uden at Officialen har fortsat sin Forfølgelse, saa Chr. Pedersen maatte hos den ny Regering skaffe sig et Lejdebrev imod ham, hvad denne dog ikke synes at have agtet, siden det sjællandske og skaanske Rigsraad, da det efter Kjøbenhavns Overgivelse i Begyndelsen af næste Aar var samlet, atter maatte minde Skovgaard derom [1]). Imidlertid synes det dog, som den hidsige Mand efterhaanden er kommen til roligere Eftertanke, og hvad der hjalp ham dertil, var maaske, at han satte ikke saa lidet paa Spil, ved fremdeles paa den Maade at give sin Vrede Luft. I Forliget, Kong Christiern før sin Bortrejse havde bragt i Stand, var der lovet ham, at han skulde have Vram Gaard og Gods i Len og tre Aar være fri for at svare Afgift deraf, og dertil faa det Forpligtelses-Brev tilbage, som han havde udstedt til Ærkebispen paa 16000 Mark. Det sidste synes ikke at være sket. Umiddelbart efter Forliget mødte nemlig Chr. Pedersen som Ærkebispens Kansler i Lunde-Kapitel og forlangte i sin Herres Navn, at det skulde godkjende og »med Kapitelets Indsegl besegle« Forlenings-Brevet til Skovgaard; men da denne »havde saa bevist sig mod nogle Dannemænd af Kapitlet og forurettet dem«, nægtede Kapitlet sit Samtykke og vilde ikke sætte sit Segl under Brevet. Næste Dag gav Kansleren atter Møde og gjentog Ærkebispens Forlangende, men maatte nøjes med samme Afslag. Dog da Aaret var gaaet om med alle de Omskiftelser, det havde i sit Følge, og maaske ogsaa for om muligt at stille den urolige Mand, kom Kapitlet alligevel, med Ærkedegnen Torbern Bilde i Spidsen, til en anden Beslutning.

---

[1]) Geh. Ark., Danske Kong. Hist. Fasc. XI, jf. Allen, Breve og Aktstykker til Chr. II's og Fred. I's Historie, S. 498.

Det havde nemlig faaet at vide, at Skovgaard havde udstedt aabent Brev med Indsegl til Veze eller hans Efterkommere til Lunde Sæde paa 16000 Mark. Maaske det bevægede Kapitlet, og Hans Skovgaard fik den lovede Forlening. Han var selv mødt personlig for Kapitlet samme Dag (13. Juni 1524) og lovede, »at rette sig imod de Dannemænd i Lunde-Kapitel, som han havde fortørnet og at være dem til Vilje, ihvor han kunde« [1]).

24. Blandt disse Dannemænd var da vel ogsaa Chr. Pedersen, som i denne Tid sikkert sad stille i Lund, om han end med spændt Opmærksomhed fulgte Begivenhedernes Gang. At han i det mindste i dette Aar ud forholdt sig rolig og, skjønt han var vel kjendt som Kong Christiern hengiven, og derfor blev betragtet med meget mistænksomme Øjne af den ny Regerings Venner, dog endnu ikke kan have givet bestemt Grund til Klage, tør man slutte af et lille privat Sammenstød, han fik med den ny Konge, men som denne rigtig nok selv foranledigede. Frederik I var først i Avgust Maaned 1524 bleven kronet i Kjøbenhavn, og det er sagtens til Højtidelighederne i den Anledning og Gjæsternes Forsyning paa Slottet, at den kongelige Husholdning trængte til Humle; men betegnende for Tiden er det, at Kongen paa Grund heraf i Sundet lod opbringe et Skib, som var ladet med denne Vare. Skipperen Hans Leidecker, der agtede sig til Malmø for at losse, maatte vende Stævn og sætte Kaas til Kjøbenhavn, hvor han nødtes til at losse sin Ladning, da Kongen havde »stor Brøst« paa Humle. Men nu hængte Sagen saaledes sammen, at der var en Mand i Danzig, sagtens en Kjøbmand,

---

[1]) Geh. Ark. Registr. 12 Pakk. 21 g a. Trykt i D. Mag. 4. R. IV, S. 104.

ved Navn Willem v. Reyssen, som skyldte Chr. Pedersen en Sum Penge, og han havde derfor, enten til Udbetaling eller som Afbetaling sendt ham denne Ladning paa 16 Skpd. og 14 Lispd. Humle (Skpd. beregnet til 15 Mark), saa det vilde Chr. Pedersen ikke lade sig nøje med, da Skipperen kom til Malmø med tomt Skib; og han lod derfor lægge Beslag paa Leideckers og hans »Madtskabs« [Kompagnis] Gods baade i Malmø og Falsterbo, saa førstnævnte maatte sætte ham Borgen derfor. Den arme Skipper klagede sin Nød til Kongen og denne skrev da Tirsdag før st. Mavritsdag (22. September) til Raadet i Malmø: at Humlen vilde han gjærne beholde, men Raadet maatte tage sig af H. Leidecker og siden »paa vore Vegne forarbejde« hos Mester Christiern, at han undte Kongen Humlen til samme Pris. han selv havde faaet den, og saa vilde give Skipperen Kvittering derfor. Han »skulde nok faa Betaling til gode Rede« [1]).

Denne Forhandling forudsætter sikkert, at Chr. Pedersen endnu sad stille, enten i sin Kannike-Residens i Lund eller maaske i sin Præstegaard i Landsognet Stæfje; men dermed lader det sig nok forene, at han baade nærede de varmeste Ønsker om, at den ny Regering snart maatte faa Ende, saa hans kjære Konge kunde vende sejerrig tilbage, og at han var rede til at tilbyde sin Tjeneste, hvor Lejlighed gaves, til at han kunde udrette noget i det Øjemed. Der haves da ogsaa bestemte Beviser for, at baade var det hans Tanke, og at den udvortes Stilhed kun dækkede over, hvad der ikke blot stærkt gjærede i hans Sind, men hvad

---

[1]) Efter Udskrift af Malmø-Dombog 1524, velvillig meddelt mig af Hr. Sonnenstein-Wendt.

i det mindste hans Fjender, hvortil især hørte Adelen, baade paa Herregaardene og i Kirkens Tjeneste, beskyldte ham for, at han drev i Smug, saa de frygtede for ham og stræbte at gjøre ham uskadelig.

Vel var nemlig den væbnede Modstand mod den holstenske Hertug kuet, da Kjøbenhavn og Malmø faldt til Føje sidst i 1523, og han havde naat at sætte sin Brodersøns Krone paa sit Hoved; men alle Vegne var der Uro i Sindene og ingen Steder ret Tillid til Fremtiden. Paa faa Undtagelser nær bar Adelen et dybt Had til den bortdragne Konge og den havde just heller ikke Grund til at elske ham; men Almuen, baade i Stæderne og paa Landet, hang ved ham, dels fordi de havde Følelsen af, at han mente dem det godt, dels fordi de satte deres Haab til ham, som den der kunde staa dem bi, naar de følte Trykket fra deres nærmeste strænge Herrer. Misfornøjelsen var almindelig over hele Landet, i Stedet for Lettelse havde man faaet tungere Byrder, og den befalede Inddragelse af Kong Christierns Mønt »Klippinger« havde især sat ondt Blod i Folket. Intet af de gode Løfter, den ny Regering havde udstedt, var bleven holdt, og mange Steder var der faret frem med stor Strænghed; men i Skaane synes Stemningen at have været værst. I Slutningen af 1523 havde Bønderne holdt truende Samlinger og vedtaget, at hver Bonde, der ikke havde Værge, skulde skaffe sig det. Rigsmarsken Tyge Krabbe skriver 2den Paaskedag 1524 fra Helsingborg til Kong Frederik, at der er tolv, tretten Herreder, som endnu ikke havde betalt den paalagte Landskat, og de sige, at de vil ikke betale, før Kongen selv kommer. Han føjer til: her er mange Skalke, som føre underlige Rygter og Tidender omkring og gjøre Almuen

tvivlagtig [1]). Disse underlige Rygter angik naturligvis Kong Christierns snarlige Tilbagekomst. Om Marsken har regnet Kanniken Chr. Pedersen i Lund imellem disse Skalke, der pustede til Ilden, ved at holde en saadan Forhaabning oppe, kan ikke siges; men at han i alt Fald var mistænkt og maatte høre Beskyldningen for, at han var en Landsforræder, har vi hans eget Vidnesbyrd om, i et Brev, som han den 1ste September 1524 tilskrev sin Herre, Joh. Veze, hvori han dels skildrer den forvirrede Tilstand i Skaane, dels beretter om sine egne Gjenvordigheder, og fremfor alt beder ham opmuntre Kongen til snart at vende hjem, i det han forsikrer ham om, at han vil blive modtaget med aabne Arme.

25. Brevet er skrevet paa latin [2]), og vilde i Oversættelse lyde omtrent saa: »Højærværdige Herre! ydmygst Tjeneste med flittig Hilsen! Ikke kan jeg skrive alt, hvad her gaar for sig, saaledes som jeg heller end gjærne vilde, men jeg har bedt og overdraget dette Brevs Overbringer Hans Hofman, at han nøjagtig skal give eders Naade Besked om alle Ting. I kan have Tillid til ham, thi han er hs. kgl. Majestæt og eders Naade tro hengiven. Gud er mit Vidne, at alle Danske (undtagen de adelige) vente og haabe paa Kong Christierns Komme, ligesom Fædrene i Dødsriget ventede paa Christi. Derfor maa eders Naade lægge hs. kongl. Majestæt paa Hjærte, snarest muligt at vende tilbage til sine Riger for at fri og frelse sine arme Undersaatter fra disse Sorger og overvættes Plager. Thi mange have for hans Skyld allerede mistet Hals og Hoved.

---

[1]) Allen, de tre nordiske Rigers Historie 1497—1536, IV, 2, S. 348.

[2]) Bilag D.

Gid han trøstig vilde komme! Med Guds Hjælp skulde alt gaa godt og efter Ønske lykkes. Der vil ingen eller liden Modstand møde; thi hele Almuen over alt Riget (undtagen de adelige) er for hs. kgl. Majestæt og haaber stadig paa hans Tilbagekomst, ja raaber til Gud, at han vil føre hs. Naade tilbage og lykkelig bevare ham. — De skaanske Bønder er meget oprørske imod de adelige og vil ikke svare Kongen Skat, men raaber hver Dag: o, gid dog vor Konge Christiern vilde komme tilbage til os, ham vilde vi gjærne give mange Skatter og vove vort Liv for hans Bedste! Jeg tror fuldt og fast, det véd Gud, at det har den Helligaand selv lært dem; thi alle er de rede til at dø for hs. Majestæt, og til Lægfolk er de ikke bange for offenlig at sige det. Der er ingen af de adelige, der har vovet at møde paa Tinge med, for der kommer alle sammen væbnede med Bøsser og Stenslynger, som eders Naade videre kan erfare af Hans Hofman. — Jeg blev stævnet til Byen [Lund?] under Bands-Straf, jeg kjøbte mig Heste, forsynede mig med Klæder og var rede, men da blev det mig forbudt, under Livs-Straf og med Trusel om at berøves mit Embeds-Gods og anden Ejendom, at rejse ud af Riget. De adelige raabe imod mig og sige: den Forræder vilde rejse til Kong Christiern for at underrette ham om, hvordan Bønderne sætte sig op imod os. Saa forhadt er jeg bleven dem, de kalde mig baade en Landsforræder og deres Forræder. O, hvor meget har jeg lidt for hs. Majestæt og eders Naade! Gud alene har frelst mig af deres Hænder. Jeg, eders Naades fattige Tjener, er intet Sted sikker, men dog er jeg mere bedrøvet for hs. kgl. Majestæts og eders Naades Modgang og Gjenvordighed, end over min egen Skade og Sorg. Det er mit Haab, at den almægtige Gud snart vil føre Kong Christiern tilbage til Danmark, da vil

han befri os fra alle disse Elendigheder. Nu er det Tid at vende tilbage til Danmark ad Søvejen, thi hvor som helst Kongen vil styre sine Skibe til Land, der vil Folket glad strømme til, for at føre Kongen ind med Hæder og Ære. — Hans, som overbringer dette Brev, vil udførligere underrette eders Naade om alt, hvad der foregaar her hos os, end jeg kunde skrive. Eders Naade værdiges at have Tillid til ham i alle Maader, thi han er Kong Christiern og hs. Majestæts Tilhængere tro hengiven. Han vil ogsaa underrette eders Naade, hvorledes det staar sig med mine Sager. Eders Naade undskylde min daarlige Skrift og leve vel og lykkelig!

Lund, første Dag i September 1524.

Eders ydmyge Tjener
Christiern Pedersen.«

26. Adelen frygtede altsaa for, at han skulde rejse ud og fortælle den landflygtige Konge, hvor uroligt det var i Landet, og at der var gode Udsigter til, hvis han kom tilbage, da vilde han faa et stort Parti for sig, navnlig blandt Almuen. Dette behøvedes for saa vidt ikke, som Kong Christiern af andre var vel underrettet derom; men Chr. Pedersen viser, at han ikke véd ret Besked om, hvorledes hans Konges Sager stod, naar han taler om, at han blot skal komme med sin Flaade, saa vilde alt gaa godt. Det var hverken Lysten til at komme eller Haabet om at blive godt modtaget han fattedes, men derimod Midlerne til at komme paa den Maade, han vilde. Han havde trods alle sine Anstrængelser og den forbavsende Kraft han udviklede, ikke set sig i Stand til at samle en Hær, mindre til at udruste en Flaade, for at iværksætte Forsøget, saa lidt som at støtte sine tro Tilhængere hjemme i deres Bestræbelser for at rejse hans faldne Trone. Thi det er ikke

det ringeste Vidnesbyrd for den ulykkelige Konges blandede, men dygtige Personlighed, at den Kreds af begavede Mænd var ikke saa liden, som han havde knyttet saa fast til sig, at de som Chr. Pedersen var rede til at ofre alt for ham og hans Sag.

Den mest fremragende Kriger iblandt dem var da den kjække Søren Norby, og det kan nok siges med Sikkerhed, at mellem dem, der glædede sig, da denne i Begyndelsen af 1525 dristede sig til at løfte Fanen for Kong Christiern, var Kanniken i Lund. Norby sad inde med Gulland og paa Visborg Slot trodsede han alle sine Fjender, hvoraf han skaffede sig en Del. Han havde ikke været ledig, men rustet sig, det bedste han kunde, til den Kamp, som var hans Lyst. Heller ikke han havde dog ret Begreb om, hvordan hans Herre var stedt i sin Udlændighed, og de Løfter, denne noget rundhaandet gav, bidrog vel til, at hans Venner overvurderede hans Hjælpekilder. I Januar 1525 havde Norby skrevet til Kongen om at sende sig 8—12 Krigsskibe med tilbørlig Udrustning og Penge til at holde hans lille Hær, og samtidig knyttede han sine Forbindelser i Sverige, hvor han bejlede til Sten Stures unge Enke, Christine Gyldenstjerne. Kongen var ikke i Stand til at sende ham den forlangte Understøttelse, men han forstod selv at finde paa Udveje, og da Vaaren kom, sendte han sin Næstbefalingsmand Otto Stiesen ad Søvejen til Skaane, medens han selv ikke længe efter fulgte ham ad Landvejen. Hele Bleking blev erobret og Sølvitsborg taget med Storm. Rigsmarsken Tyge Krabbe, som var Lensmand paa Helsingborg, samlede hvad Krigsfolk han kunde overkomme og lagde sig for Aahus, som Otto Stiesen havde taget; men Bønderne røbede deres fjendske Sindelag og gjorde ham alt det Afbræk, de formaade. Da han brød

op, for at gaa imod Søren Norby, gik det ham ilde; han maatte trække sig tilbage og blev forfulgt, dreven til Lund og derfra til Malmø, hvor han led et stort Nederlag. Flere Dage opholdt Norby sig i Lund, og det har uden Tvivl været den Gang, at Chr. Pedersen, som det senere hedder i Klagen mod ham, »bifællede« Søren Norby, der paa Lunde-Landsting lod sig hylde paa Kong Christierns Vegne.

Hele Skaanes Bondestand og de fleste Kjøbstæder, dog ikke Malmø, havde sluttet sig til Opstanden og Søren Norby, ja endog en Del Adelsmænd, sagtens i Haab om paa den Maade at slippe for bedre Kjøb og redde deres Gaarde fra Ødelæggelse. Thi foreløbig gav Bønderne deres Had frit Løb og rundt om gik Adels-Gaardene op i Luer. I Lund var Stemningen delt, blandt andre blev den før omtalte Official Hans Skovgaard senere fængslet, paa Mistanke at han havde Del i Opstanden, og samme Skjæbne var tiltænkt Chr. Pedersen, men han unddrog sig i Tide.

27. Bladet vendte sig nemlig snart. Frederik I's dygtige Hærfører, Holsteneren Johan Rantzau, der havde indtaget Kjøbenhavn, bragte sine Standsfæller Hjælp og i Forening med Marsken Tyge Krabbe slog han først Otto Stiesens Bonde-Skarer ved Lund (28. April) trods det Fortvivlelsens Mod, hvormed de kæmpede. De tyske Landsknægte trængte ind i Byen, plyndrede og dræbte for Fode, saa ej engang Domkirken ydede Borgerne et Tilflugtssted. Hvem der kunde, fly'de og blandt dem Chr. Pedersen, saa det siden gjordes til Klagepunkt mod ham: at han »udrømte af Lund til Rigens Fjende, Søren Norby og hans Hob«; og hans Straf lod ikke vente længe paa sig, da Mester Johan Friis knap 14 Dage efter af Kongen fik »Præsentation« paa det Alter, som Chr. Pedersen havde tjent ved i Domkirken: de hellige tre Kongers, og Grunden ved-

føjes: »*per canonicam privationem magistri Christ. Petri canonici*« [1]). Han kaldes her endnu Kannik og hans præsteviede Embedsstilling kunde Kongen ikke fratage ham, men vel det Gods, der var lagt til Embedet. Det har været ved denne Tid eller kort forinden, mulig af Forsynlighed, for i de farlige Tider at sikre sig Hjælpekilder ved at have Midler staaende i Jordegods, at han kjøbte sig de fire Gaarde i Knyslinge, Gydinge Herred i Skaane, for 500 Mark af Jørgen Jensen (Ulfeldt), hvis Søster Ingeborg var gift med Jeppe Falck til Harrested, som der siden oftere vil blive Tale om.

Slaget var denne Gang tabt for den landflygtige Konges Sag, men den dristige og utrættelige Søren Norby indgjød endnu sine Fjender saa megen Frygt, at han fik en fordelagtig Kapitulation (28. Juli), og efter at have været indesluttet i Landskrone, drog han kvit og fri til Sølvitsborg i Bleking, der var ham indrømmet tillige med flere Slotte og andre temmelig betydelige Rettigheder, imod at han opgav Gulland. Der var bl. a. ogsaa tilstaaet ham og alle hans Folk og Tjenere fuldstændig Straffefrihed og Tilgivelse for alt, hvad der var sket i Fejdetiden. Men denne Amnesti har dog ikke kunnet omfatte Kanniken, der havde givet sig under hans Beskyttelse og var draget med ham til Sølvitsborg; thi fra dette Fristed skrev Chr. Pedersen den 10. Avgust (1525) til Domkapitlet i Lund, med Bøn om, at det vilde »tale og ramme hans Bedste, medens han er i denne sin Landflygtighed, for det han saa haardelige er hos Kongen angiven og beført for Forræderi«, i det han samtidig stræbte at forklare sig paa nogle Punkter, han

---

[1]) Frederik I's Registrant (udg. af Erslev og Mollerup), S. 66. — Danske Kong. Historie Nr. 13, Geh. Ark.

var beskyldt for. Dette Forsvar kjende vi des værre ikke, da Brevet selv ikke er bevaret, lige saa lidt som, hvad Svar han fik derpaa fra Kapitlet; thi det er sikkert en gjentaget Stævning, han har modtaget til at møde, som han under 13. December svarer paa og »aarsager sig, at han ikke turde møde i Lund dem til Tals og Rette, som noget mod ham havde at sige, uden behørigt Lejdebrev«, men blev han det mægtig [fik han det], skulde han ikke unddrage sig at møde. Derhos beklagede han sig over sine mange Forfølgere, som uden Sag hadede ham, alene for Kong Christierns Skyld. Paa dette Andragende har Kapitlet ikke villet indlade sig; thi en halv Snes Dage derefter, lille Juleaften, excommunicerer og dømmer Aage Jepsen (Sparre) Electus Lundensis Mr. Christiern Canonicum fra alle sine Ejendele, der skulde tilfalde Kapitlet, saa som han var skyldig og overbevist om Majestæts-Forbrydelse (*crimen læsæ majestatis*) og derhos havde trodsig (*contumaciter*) oversiddet Kapitlets Stævninger [1]). Heller ikke her er Tale om andet end hans Ejendele, da hans kirkelige Embede som Kannik ikke kunde fradømmes ham af politiske Grunde.

28. Saa længe Sølvitsborg var i Søren Norbys Værge, kunde den domfældte vist have et trygt Fristed der; men Chr. Pedersen har dog næppe siddet ledig Vinteren over, ligesom det er vist, at hans Beskytter, trods Forliget, langt fra at lægge Hænderne i Skødet, beredte sig efter bedste Evne til et nyt Forsøg paa at tjene sin landflygtige Konges Sag; og det er ikke utroligt, om Chr. Pedersen til Tak for Gjæstfriheden, hvis han har kunnet, har støttet hans Forsøg, i det mindste ved at bearbejde Stemningen

---

[1]) Lunde-Domkirkes Registrant. Privata Nr. 770, 773 og 774.

mellem Folket og vedligeholde Haabet om Kong Christierns Hjemkomst. Der er bevaret en lille Seddel, som Biskop Lave Urne med egen Haand har skrevet til Aage Sparre. Den er uden Datum, men efter alle Mærker, selv dem Ormene frembringe, maa den have været indlagt i en mere officiel Skrivelse fra Roskilde-Biskoppen til hans Kollega i Lund, skrevet Lørdag før Midfaste Søndag (den 10. Marts) 1526, og har en ganske privat Karakter. De to Kollegaer havde været paa Kant med hinanden, fordi Lave Urne holdt paa Jørgen Skodborgs Ret til Ærkebispe-Stolen, men fælles Fare forligte dem. Biskop Laves Skrivelse lyder saaledes: »Kjære Hr. Electus! jeg beder eder for Guds Skyld, at I forvare eder for Mester Chresten og Jep Falck. Eder Naade skal ikke tænke, at jeg skriver dette for den Uvenskab, os er imellem, men jeg véd, dersom Kong Christiern heller hans Folk er ventendes, da forraade de baade eder og flere. Kjære Herre! siden jeg havde skrevet eder til, da fik jeg at vide, det Hr. Søren Norby haver sendt nogen Brev lønlig hid og til Skaane, at Borger og Bønder skulle gaa ham til Haande paa Kong Christierns Vegne, og haver jeg nu Bud efter at lade gribe de Karle, som førte Breven fra ham, og have de Kong Christierns Brev med mange søde Ord.« — Vi har intet andet til at bestemme denne Seddels Datum end hvad der oven er anført; men efter hvad der nylig er oplyst om Chr. Pedersens Stilling og Kapitlets fuldstændige Brud med ham, saaledes at Aage Sparre endog havde fradømt ham hans Embeds-Gods, synes der ikke at være stor Grund til at advare imod ham nu; og da Christiern IIs Brev dog vist er det, som han allerede udstedte i Lier den 23. April 1525, saa kan der være Grund til at antage, at Sedlen maa være af ældre Datum og snarere hidrører fra forrige Aar, før Kampen

brød løs og Chr. Pedersen aabent bifællede Søren Norby. I alt Fald er den et klart Tegn paa, hvorledes Tiderne havde forandret sig; det var den samme Lave Urne, der for fjorten Aar siden havde skrevet til sin kjære Christiern i de venligste Ordlag; men Tonen var nu bleven en anden. Kong Christiern havde skilt dem ad, thi nu maatte alt andet tie, Løsenet var: for eller imod ham [1]).

Den Gang denne Seddel blev skreven, hvis den først er fra Marts 1526, var Søren Norby atter i fuld Virksomhed, og hans Konge, som i Udlandet var vidende derom, bestræbte sig for, fra sin Side at støtte det paatænkte ny Forsøg. Netop i samme Maaned var han fra Nederlandene atter rejst til Tyskland, for om muligt at bringe en Hær paa Benene; og for at vedligeholde Forbindelsen med sin Herre, behøvede Søren Norby sine sikre Bud, som han ikke havde vanskeligt ved, paa et af sine Skibe at befordre over Østersøen. Det blev da ogsaa siden et af Klagepunkterne, som Frederik I i en offentlig Erklæring rejste imod ham, hen i Sommeren: »have I og forskikket Mester Christiern, Anders Bing, Jørgen Bundtmager, Knud Skriver og andre Rigens Fjender, som aabenbarligt er« [2]) Skjønt det ikke ligefrem siges, fremgaar det af Sammenhængen, at de nævnte Mænd er sendte til Kong Christiern, der den Sommer over var i Nordtyskland og mest i Berlin hos sin Søster Elisabet, Kurfyrstinden af Brandenburg. Det vides af andre Kilder, at en af de ovenfor nævnte Mænd, Knud Skriver, netop i Juli Maaned 1526 var i Berlin, og lige-

---

[1]) Geh. Ark. Registr. Nr. 12 (Skaane, Halland og Bleking) Pakk. 21 b, r og s.

[2]) Danske Kongers Hist. Fasc. 10; jf. Allen, Breve og Aktst. til Chr. II og Fred. I, S. 499.

ledes, at Chr. Pedersen lagde sin Vej over denne By, saa det tør vel sluttes, at det var i Berlin han atter, efter tre Aars Skilsmisse, stedtes for sin landflygtige kjære Herre og Konge [1]). Det havde været tre strænge Aar for dem begge, baade for Kongen og hans Kannik, fulde af store Sorger og bitre Skuffelser, men dog havde de været strængest for den første; thi de var jo begyndte med at berøve ham Kronen, og de var ikke udrundne, før Døden havde berøvet ham hans unge trofaste og af ham oprigtig elskede Hustru, Dronning Elisabet.

---

[1]) Gemeinsch. Archiv cap. XXVI Nr. 36, jf. Allen, Breve og Aktst. S. 499.

IV.

I Landflygtighed 1526—32.

(Christiern II i Nederlandene. — Chr. Pedersens Rejse til Paris. — Ophold i Lier. — Ny Testamente 1529. — Forhold til Luther. — Hofpræst. — Davids Psalmer 1531. — Syv Smaaskrifter. — Om Børne-Skolen.)

Det stille Vejr, hvori Kong Christiern, omgivet af sin Familie og en Skare af hengivne Tjenere, den 13. April 1523 havde forladt sin Hovedstad og sine Riger, blev snart afløst af Storm, og det blev en besværlig Rejse over Vesterhavet, saa adskillige Skibe af hans Flaade var bleven skilte fra ham, da han med 16—18 Sejlere den 1. Maj landede i Veere paa Øen Walcheren, i Landskabet Zeeland, den Gang en berømt Handels- og Orlogshavn. Og denne stormfulde Begyndelse gav et Varsel om, hvad der biede paa ham. Der var Skyer alle Vegne paa Himlen, og hver Gang der viste sig en lille Stjærne, forvandlede den sig snart til en gjækkende Lygtemand. Hans Svoger, Kejser Karl, laa i Krig med Frankerig, og hele Evropa frygtede for et nyt Angreb af Tyrkerne, saa hvor der i Forvejen kun var ringe Lyst til at tage sig af den landflygtige Konges Sag, laa der Udflugter og Undskyldninger nær for Haanden til at nægte Hjælpen. Den samme Mand, som

for halvandet Aar siden, som Kejserens Svoger og Nordens mægtige Drot, havde gjæstet Nederlandene og var bleven modtaget med saa stor Pragt og Herlighed, lod man nu stige uænset i Land. Men nu blev han jo ogsaa fulgt af Skyggerne fra hans grusomme Færd og vendte tilbage som en fattig Mand, der ikke havde det fornødne til sit Ophold, end sige til at gjøre sine Rettigheder gjældende. Dronning Elisabets kvindelige Hofstat bestod af en jævn hollandsk Pige og en Amme til Børnene, af hvilke Døtrene, Dorothea og Christine, var mellem et og to Aar, medens Sønnen, Hans, var fem. Anderledes stod det rigtig nok for Kongen selv; han mødte med gyldigt Krav paa at faa Resten af sin Dronnings Medgift udbetalt. Denne var ved Bryllupet bestemt til 350000 brab. Gylden (svarende efter Tidens Priser til 1 Million Tdr. Rug), hvoraf de 150000 Gylden resterede endnu; men selv om Lysten havde været der, vilde den kejserlige Regering have ondt ved at skaffe Pengene. Den mægtige Mand, »i hvis Riger Solen ikke gik ned«, havde nok Medlidenhed med sin unge Søsters trange Kaar, men han havde begge Hænder fulde, det vil sige af Arbejder og Planer, medens de i en anden Forstand tit var tomme, naar det gjaldt om Midler til at sætte Planerne i Værk. Desuden opholdt Kejser Karl sig mest i Spanien, hans kraftige Faster Margrete regerede Nederlandene, og, som man har sagt: Karl elskede ikke sin Svoger, og Margrete hadede ham. Sin Broderdatter og hendes tre smaa Børn bar hun vist oprigtig Kjærlighed til; men Kongens Forhold til Sigbrit og hendes Datter havde længe været hende en Torn i Øjet; dertil kom, at han havde været haard mod de hollandske Kjøbmænd, og endelig havde hans Efterfølger paa Tronen og Adelen i Danmark kappets med andre Fjender om at skildre hans grusomme Regimente med

de sorteste Farver. Hvad der i Kong Christierns Øjne kun var Afdrag paa gammel længst forfalden Gjæld, blev i Statholderindens derimod en Almisse, som hendes Sparsomhed fandt altfor stor, skjønt den slog kun daarlig til for at dække de daglige Fornødenheder, saa det kongelige Ægtepar maatte stadig gjøre Laan i større eller mindre Summer. Endelig kom dertil, hvad der maaske i Margretes Øjne var den værste Torn, da det viste sig, at baade Kongen og hendes elskede Broderdatter blev stærkt berørt af, ja den sidste vist ærlig vundet for Evangeliet efter den lutherske Forkyndelse.

Hvad Kongen selv angaar, da var jo Gjenlyden af Luthers Tale og hans Skrifter naat til Danmark, længe før han forlod sit Rige, og han havde gjort Forsøg paa at faa Reformatoren selv til at gjæste sig. Det lykkedes imidlertid ikke, og hverken Reinhards eller Carlstadts Besøg fremmede Sagen; men det er dog vist meget tvivlsomt, om den vittenbergske Bevægelse ikke mest eller alene tiltalte den reformatoriske Konge fra den rent udvortes Side, fordi han ventede der at finde kraftige Vaaben mod de mægtige Prælater. I sin Nøds Dage, da al Verden lod til at have vendt ham Ryggen, er der næppe Tvivl om, at han søgte sin Trøst i Evangeliet og virkelig følte sig grebet deraf i Luthers mægtige Forkyndelse, ligesom det er aabenbart, at denne fattede Godhed for den landflygtige, haardt prøvede Konge. Det var efter et Ophold hos sin Morbroder, Kurfyrst Frederik den vise i Saxen, at Kong Christiern lod Luther og Melanchton hente til sig i Klosteret Schweinitz, og for at nyde mere godt af deres Tale, begav han sig selv til Vittenberg, hvor han opholdt sig et Par Maaneder i Huset hos den berømte Maler, Luthers Ven Lukas Cranach, der jo ogsaa har malet Billeder af ham. Det maa

vel være et Udtryk for hans Stemning, naar han daterer et af sine Breve derfra til sin Hustru »fra den hellige Stad Vittenberg«, ligesom han ogsaa, efter sit første Møde med Luther, havde skrevet til hende: at saaledes havde han aldrig hørt Guds Ord forkynde, han kunde aldrig glemme det. Til samme Tid, som han fra alle Sider var bestormet af gridske Gjældnere, der tit for ublu Betaling havde hvervet Tropper til ham, saa at han mangen Gang maatte holde sit Opholdssted skjult, for ikke at ske Overlast, pønsede han stadig paa at arbejde for den ny Lærdoms Fremme i sit eget Rige.

Det Middel dertil, som han for Tiden ene kunde anvende, var at faa Bibelen eller dog det ny Testamente og nogle Smaaskrifter oversatte paa Dansk, og Reformatorerne har sikkert givet ham Raadet eller i alt Fald styrket ham i Planen. Som bekjendt udkom ogsaa allerede 1524 en Oversættelse af Ny Testamente, der gjærne har gaaet under Hans Mikkelsens Navn, skjønt det fremgaar tydelig nok af Bogen selv, at de historiske Skrifter og Brevene maa have haft forskjellige Oversættere, og det er da ogsaa i den nyere Tid gjort sandsynligt, at det er Dr. Chr. Vinter, en lærd og i Græsken kyndig Mand, Kongens Sekretær og tro Tjener, som har oversat Evangelierne og Apostlernes Gjerninger, nærmest efter Erasmi latinske Oversættelse, medens den forhenværende Borgemester Hans Mikkelsen kun har oversat Brevene og det efter Luther. Ogsaa den bekjendte Literator, senere Vejer i Malmø, Henrik Smith har ydet sin Bistand. Hans Mikkelsen besørgede sin Del ringest, og da han derhos ledsagede den med en meget krigersk Fortale, som senere maatte udskjæres, gav han Kongens og Reformationens Modstandere hjemme Vaaben i Hænde. Povl Helgesen havde let ved at slaa sig til Ridder paa,

hvad han med Føje sagde hverken var tysk eller dansk, saa hvis man ikke havde Originalen ved Haanden, skulde man ikke blive klog paa Meningen. Dog var det ikke Fjenderne alene, der dømte saaledes; thi Vennerne maatte give dem Ret, som det ses af Chr. Pedersens Ytringer i Fortalen til hans Oversættelse, der fulgte fem Aar efter: at »mange kærede for at de kunde ikke forstaa Dansken i de Testamenter, som først var satte i Lipsk« (vti Lijbs i landt til Myssen). Foruden dette Arbejde synes Kongen selv at have syslet med at oversætte af Bibelen, og efter hans Tilskyndelse ligeledes en ung lærd, Paulus Petrus Kempe, der stod i stor Yndest hos ham. Af Povl Helgesens Angreb ser man, at Oversættelsen dog er bleven udbredt i Landet rimeligvis ved Venners Hjælp i det protestantisksindede Malmø, og i Mangel af bedre er den vel endog grebet med Begjærlighed, indtil den blev afløst af Chr. Pedersens [1]).

2. Denne sad endnu hjemme i Lund, og havde ikke Lejlighed til at tage fat paa Bibel-Oversættelse, medens det landflygtige Kongepar flakkede om i Tyskland, indtil Christiern efter halvandet Aars Forløb saa' alle sine Planer strande. Han kunde ingen Hær faa hvervet, og fik han en Del Tropper samlet, kunde han af Mangel paa Penge ikke holde dem sammen. Til sidst, da han ingensteds følte sig sikker for sine paatrængende Kreditorer, blev det bestemt, at han med sin Familie skulde tage Bolig i Lier (Lyra), en flamsk By ved Nethefloden. Der blev det gamle Slot sat i Stand til at modtage dem, og her indrettede Kongen da sin Hofstat, der var en Del talrigere og dyrere end Faster Margrete fandt det nødvendigt.

---

[1]) Allen, de tre nordiske Rigers Historie IV, 2. S. 458 ff.

Byen Lier ligger fire Mil fra Antverpen mod Sydøst, og tre Mil fra Mecheln, hvor Regentinden residerede, saa den var nær nok til at hun ved sine Spejdere kunde have Øje med sin Gjæst og Byen, der dog var en Del anseligere end nu, var ikke større, end at der maatte kunne føres en tarveligere Husholdning. Den ligger i en venlig Omgivelse og den danske Konge vandt ved sin jævne Omgængelse den godlidende Befolkning saaledes for sig, at Mindet om »de roode Koning«, som han hed i Folkemunde paa Grund af sin pelsbræmmede røde Kappe, skal endnu være bevaret, ligesom ogsaa flere Bygninger fra den Tid staa tilbage, ikke alene Domkirken og Raadhuset, men ogsaa til Dels »het Hof van Denemarken«, hvor Kongen bode, samt Værtshuset »Falken«, hvorfra der stundum indkom Regninger, som Statholderinden ingenlunde saa' mildt til [1]).

Det var i Efteraaret 1524 det blev bestemt, at Kongen skulde bo i Lier og i Begyndelsen af næste Aar tog han og saa mange af hans Hof, der kunde rummes, Bolig paa det istandsatte Slot. Resten maatte bo i »Falken«. Der er i Christiern II's Arkiv, som efter besynderlige Skæbner for største Delen til sidst havnede i Christiania, opbevaret en Mængde Breve baade fra Kongen, Dronningen og deres Omgivelser; disse give tydelig nok til Kjende, at det var et trangt Liv, de der førte, og vise, hvorledes skuffede Haab og fejlslagne Planer, Pengeforlegenhed og smaaligt Spioneri forbandt sig, til at forbitre dem Opholdet der. Men dog skulde det blive endnu trangere for Kong Christiern. Landflygtighedens Trængsler, aandelige og legemlige Anstrængelser havde udtømt Dronning Elisabets Kræfter, og efter

---

[1]) Sick, Bidrag til Christiern II's Historie under Landflygtigheden. 1860.

knap et Aars Ophold i Lier blev hun paa en Rejse dødssyg og hensov paa Slottet Swinard (Zwynaerd) den 19. Januar 1526, ikke 25 Aar gammel, efter i ti Aar trofast at have delt med sin Ægteherre Glæder og Sorger, men flest af de sidste.

3. Efter Dronningens Død blev Christiern II's Forhold til hendes mandhaftige Faster endnu mere spændt, og da det var ordnet med Børnenes Opdragelse nogenlunde til hendes Tilfredshed, rejste Kongen til Tyskland, hvor han tilbragte det meste af Sommeren (1526), stadig sysselsat med nye Planer til at gjenerobre sine Riger, og for Tiden da nærmest med at understøtte det Forsøg, Søren Norby atter rustede sig til. Det har jo, som ovenfor bemærket, vist været med Brev og Budskab til ham i den Anledning, at Chr. Pedersen mødte Kongen i Berlin, hvorfra han noget senere fulgte efter ham til Lier og hørte der i de næste fem Aar til den landflygtige Konges Hof. Thi han kan næppe være kommet til Lier før sidst paa Aaret, maaske i November Maaned; og det kunde ligge nær at tænke sig, at han har benyttet Sommeren til et Besøg i Vittenberg, skjønt bestemte Spor findes ikke. At han er rejst over Berlin og endnu den første Uge af November ikke var ankommen til Nederlandene, fremgaar af bevarede Brevskaber. Næste Foraar udsteder han nemlig i Lier en Kvittering paa tolv Gylden, som han fik udbetalt af Hans Mikkelsen, (der var det vanskelige Hverv betrot, at være Kongens Skatmester), for en Hest, som han i Berlin havde overladt Dr. Chr. Vinter, og i et Brev til Kongen af 8. November skriver samme Vinter: »den første Gang jeg red fra Berlin med Kort Penning, da gjorde Chr. Pedersen som en Dannemand imod mig og laante mig sin Hest til Esling og her ned igjen«. Han tilføjer, at Chr. Pedersen **nu** selv

vilde have brugt Hesten, for at ride til Vesterland [Nederlandene], men havde dog overladt ham den mod en Anvisning paa Betaling af Kongen inden Jul, og disse Penge beder han da Kongen at betale, »thi han har svoret, fattige Mand, at han maatte laane de Penge, som han kjøbte Hesten for«. Inden Jul fik nu Chr. Pedersen ikke sine Penge, men dog 3. Marts næste Aar, da hans Kvittering er udstedt [1]).

Den Gang havde han nødvendig Brug for Pengene, thi han beredte sig til at rejse til Paris, sikkert i Kongens Ærende, enten nu dette nærmest har været diplomatisk eller literært; da den virksomme Konge ikke glemte det ene over det andet. Derfor maatte ogsaa Hans Mikkelsen forsyne ham med Rejsepenge, som det vil ses af et Brev fra denne til Kongen, der atter var i Tydskland 6te Marts (1527): »Mester Christiern beklagede og storligen for mig sin Armod og Modgang. Da fandt jeg Raad og betaler ham af den Gjæld, som eders Naade bliver ham, tolv Gylden, og der foruden fanger jeg ham fire Guld-Gylden at rejse med«. Til Rejse-Udstyret hørte da sagtens ogsaa den graa Hest, som han i Følge nysnævnte Kvittering fik af Hans Mikkelsen for sin brune, som Kongen havde kjøbt af ham i Swinard hos Gent, men rimeligvis ikke betalt endnu, den »som Thomas [Pedersen Holste] plejede at ride og kaldte siden Robert« [2]). Hvad Anledningen til og Hovedøjemedet for denne Pariser-Rejse var, lader sig ikke sige bestemt; men kun at han blev brugt til at virke der for Kongens Sag, og at derfra stammer sikkert den af hans Bøger, der næst Udgaven af Saxo, bedst har bevaret hans Navn og

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 460 og 499.

[2]) Sammesteds, S. 460 og 461.

som blev ved at gjøre sin Gavn, efter at hans mislykkede diplomatiske Ærende for længe siden var glemt.

Det kunde godt stemme med hans egen Tilbøjelighed, saa vel som med Kongens Sans for at bruge sin flittige Historiograf, om han nærmest er rejst til Seinestaden, hvor han var godt kjendt, for at fortsætte sit Arbejde og navnlig faa det Hul udfyldt i Danmarks Krønnike, som de følte der var, saa længe vor berømteste Landsmands Bedrifter ikke var skildrede deri. I alt Fald kan det vel anses for vist, at det var under det næste halve Aars Ophold i Paris, at han fandt, hvad han før havde søgt forgjæves: Olger Danskes Krønnike. Des værre var den kun paa fransk, og det Sprog var Chr. Pedersen ikke selv mægtig, skjønt han en Række Aar havde bot og færdets i Frankerigs Hovedstad, men naturligvis i dens latinske Kvarter ved Universitetet og st. Genovevas Kloster med det danske Herberg. Han maatte derfor lade Krønniken oversætte for sig paa latin og fra dette Mellemled overførte han den saa paa sit Modersmaal. Har han fuldført Oversættelsen i Paris, maa han have gjemt paa den, til han atter kom tilbage til sit Fædreland, hvor han først fik Lejlighed til at udgive den i Malmø 1534 [1]).

4. Men hvad enten hans literære Arbejder nu har været Hovedformaalet eller ej, saa afgav de i hvert Fald et bekvemt Dække for det politiske Ærende, han ved Siden deraf kan have faaet, og især paa et Sted, hvor der af flere Grunde, og særlig af Hensyn til Kongens kejserlige Svoger, vist maatte fares med Læmpe. Kong Christiern havde Brug for mange Sendebud og han forstod at bruge sine Folk, om han endogsaa stundum af Mangel paa at

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 134.

kunne vælge, har maattet give dem Hverv, der mindre laa for vedkommende.

Saaledes var Dr. Chr. Vinter, der trofast havde fulgt Kongen fra Kjøbenhavns Red, i flere Maader en dygtig Mand; lærd var han, Doctor *utriusque juris*, baade i Kirke- og Kejserloven saa vel som i Medicin, og kyndig i de gamle Sprog. En kort Tid var han betrot at være Lærer for den lille Prins Hans, men paa Grund af hans lutheranske Tilbøjeligheder blev han af Regentinden forvist fra Nederlandene. Han blev da af Kongen ansat som hans Fuldmægtig ved Kammerretten i Spejer, og det var maaske paa Rejsen til sin ny Post, at han traf sammen med Chr. Pedersen i Berlin, hvor han blev forsynet med Hest. Thi rigt udstyret blev ingen af Kongens Sendebud, og Beskrivelsen af, hvorledes Chr. Vinter maatte tigge aflagte Klæder af gjennemrejsende Landsmænd, giver kun ringe Forestilling om den Rolle, han spillede ved Kammerretten, paa en Post, som han selv under mindre vanskelige Forhold næppe havde været voksen, saa det er troligt, at han, trods al sin oprigtige Iver, mere skadede end gavnede den landflygtige Konges Sag [1]).

En baade dulig og trofast Tjener havde Kongen mistet, Aaret før Chr. Pedersen kom til ham, i Kansleren Klaus Pedersen, og der var ingen, som kunde udfylde hans Plads, skjønt der var Brug for saadanne Folk paa flere Steder. Det var jo ikke alene hans Hustrus nære Slægt, hos hvem Kongen søgte Hjælp: Regentinden i Nederlandene og hendes to Brodersønner, Kejser Karl og Ærkehertug Ferdinand; selv havde han i sin Landflygtigheds første Aar, i Selskab med sin Hustru, besøgt Henrik VIII i England,

---

[1]) Allen, Breve og Aktstykker, S. 505, 527.

men de var kun bleven afspiste med tomme Løfter af ham og hans snilde Kansler, Kardinal Wolsey. Kong Christierns Sendebud havde haft Ærende hos de fleste Fyrster saa vel i Tyskland som i Nabolandene; ogsaa til Frankerig saa' han sig om efter Hjælp, men saa længe Krigen varede mellem Frants I og Kejseren, var Lejligheden i ingen Henseende god. Nu var Freden i Madrid sluttet (1526) og han kunde have Haab om at finde ledige Tropper, hvor han før havde fundet saadanne; thi det var nemlig ikke længer siden, end da han 1519 rustede sig til den sidste Kamp med Sverige, at Kong Frants overlod ham 2000 Mand, anførte af Gaston de Brezé, Prins af Fouquarmont eller, som hans Landsmænd gjærne kaldte ham, »den lille Prins« (*le petit prince de France*), af en gammel normannisk Familie og Broder til Stor-Seneschallen af Normandiet. Denne Prins kom den Gang til at opholde sig noget længere i Danmark end han havde Lyst til, men blev des uagtet nu ved Chr. Pedersen indbudt til at gjentage Besøget [1]).

Blandt Christiern II's tro Mænd og Tjenere var ogsaa Godskalk Eriksøn Rosenkrans, i sin Tid Sveriges Kansler, som siden havde opholdt sig paa Gulland hos Søren Norby; men da denne maatte opgive Øen, drog Hr. Godskalk som from Katolik paa en Pilgrimsfærd til Jakob de Compostella i Spanien og paa Hjemrejsen derfra kom han Aaret efter til Lier, medens Chr. Pedersen opholdt sig i Paris. Det var ham, der i Forening med Hans Mikkelsen, som nedenstaaende Brev viser, af Kongen (ved Bud, han sendte dem fra Tyskland med Johan Veze) havde faaet Befaling at tilskrive Chr. Pedersen om at pleje Underhandling med Prins Gaston. Da Chr. Pedersen sidst i Avgust

---

[1]) Allen, de tre nord. Rig. Hist. III, 1, S. 135 ff.

var vendt hjem fra Paris, tilskrev han Kongen, som endnu var fraværende, og aflagde Beretning om Udfaldet af denne Forhandling i følgende Brev fra Lier den 28. Oktober:

»Min ydmyge tilpligtige underdanige tro Tjeneste eders Naades Højmægtighed altid ydmygelige forsendt med vor Herre!

Højmægtigste højbaarne Fyrste, kjæreste naadigste Herre! Værdes eders Naade at vide, at Hans Mikkelsen lod mig forstaa, at eders Naade skrev ham til, med Ærkebispen, at han og Mester Godskalk skulde skrevet mig til, til Paris, at jeg skulde talet med den peti Prins om de Ærende, som jeg skrev eders Naade til om efter Paaske. Da værdes eders Naade at vide, at der forskrevne Prins var hos Kongen at forhverve sig Lov og at tale der med sin Broder om Hjælp, da kom der en Holster til Hoffet, som kaldes Otte Ransov, som sagde sig at være Hertug Frederiks Sendebud. Han talede der mange unyttige Ord om eders Naade, som Gregorius Urgemester mig sagde, som hørte samme Ord. Samme Gregorius spurgte ham ad, om eders Naade skulde ikke kunne komme i Danmark igjen. Da svarede han: min Herre, Kong Frederik, har saa forbundet sig nu med Kongen af Frankerige, Kongen af Paalen, Mesteren af Prydssen[1]) og med andre Herrer og Fyrster og med alle Hansestæderne, at Kong Christiern og hans Børn skulle aldrig komme i Landet igjen. Han talede og med nogre andre gode Mænd der i Hoffet, som før havde været i Danmark og Sverige og faanget der stor Skade. De sagde siden til forskrevne peti Prins, at han var mere end galen, at han vilde gjøre eders Naade

---

[1]) Den tyske Ordens Stormester, Albrekt.

nogen Tjeneste og fare did igjen, som han før havde faanget stor Skade og ledet Nød og Armod. De truede og storlige, at hvor de kunde overkomme nogen af eders Naades Tjenere, eller nogen som eders Naade vilde godt, da skulde de gjøre dem ondt. Da Mester Quintin det hørte, da sagde han, at jeg var faren tilbage igjen. Nogen Stund derefter kom Jak. Rønnow did st. Olufs Dag [Aften?], som var den 28 Dag i Juli, han sagde der for de danske Munke, som talede med ham: at han havde her været hos Mikkelsen. Det sagde jeg Hans. Da forundrede Hans, at han var i Paris; thi han sagde her for ham, at han vilde strags faret til Danmark igjen. Samme Jakob kom sig strags i Tale med forskrevne Prins, som da var i Paris, der han did kom, og jeg fornam af Mester Quintin, som var til Gjæst hos dem, at han gjorde alting værre end den Holster Ransov før gjorde. Thi samme Prins fulgte ham bort til Kongen, som da var i Amiens hos Kardinalen af England. Der jeg det fornam, i Sandhed da havde jeg intet Haab længer til, at forskrevne Prins skulde gjøre eders Naade nogen Hjælp med Skib eller Folk, som han før bød sig selv velvillig til, mens disse to forskrevne Bud, Jakob og den Ransov, havde saa det forvendt. Thi kjøbte jeg mig strags en liden Hest og red der af den fjerde Dag i Avgust og kom hid til Lire st. Lavrents Aften [9. Avgust]. Fjorten Dage derefter, som var om st. Bartolomæi Dags Tide, kom Jakob Rønnov hid tilbage igjen igjennem Brabant til Amsterdam og fo'r der strags over til Husum, det sagde mig en dansk Karl, som da talede med ham i Amsterdam, og saa' ham der gaange til Skibs. Thi tror jeg, at det er aldeles intet bevendt, at eders Naade lader herefter noget tale eller handle med forskrevne Prins om Hjælp med Skib efter denne Dag, fordi at forskrevne Sendebud, Ransov og Rønnov,

have det forvendt med deres Løgn og unyttige Ord, saa at han og andre dèr gjør der intet til, som jeg fornam af Mester Quintin, som hørte deres Ord og Tale osv. Thi vil jeg blive her udi Lire eller i Andorp eller hvor jeg kan faange Kost og Herberge til Laans og Borgen denne Vinter over, til Gud føjer, at eders Naade maa komme i eders Naades Rige igjen, og at det kan blive bedre. Hermed eders Naades Liv, Sjæl, Stat og Værdighed hellig Trefoldighed befalendes til evig Tid!

Skrevet i Lire st. Simonis og Judæ Apostlers Dag Aar 1527.

Eders Naades Højmægtigheds ydmyge tro Tjenere
Christiern Pedersen.

Højmægtigste højbaarne Fyrste Hr. Christiern
med Guds Naade Danmarks, Sveriges, Norges,
Venders og Goters Konge osv., sin kjæreste
Herre.« [1])

5. Det har ikke været nogen glædelig Tidende for Kongen at modtage, men han var des værre vant til at modtage saadanne Jobsposter, og at se sine Forhaabninger briste som Bobler. Af Brevets Begyndelse lære vi, at Chr. Pedersen havde skrevet et tidligere Brev til Kongen, ved Paasketider, og maaske selv henledt hans Opmærksomhed paa »den lille Prins«, som tidligere havde ført franske Hjælpetropper til Danmark. Denne synes ogsaa først at have været villig til at gjentage Rejsen, saa der stod kun tilbage, at han maatte have Tilladelse dertil af Kong Frants og dernæst vilde han raadføre sig med sin Broder, Stor-Seneschallen. Men Kong Frederik I, der paa alle Punkter

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 496—97.

stræbte at krydse sin Brodersøns Planer, havde ogsaa Øje for Muligheden af, at han kunde søge Hjælp i Frankerig, naar Landet havde faaet Fred, og derfor mødte først Holsteneren Otto Rantzau og siden Jakob (eller Joakim) Rønnov, der to Aar efter blev Lave Urnes Eftermand paa Roskilde Bispestol, som var saa forsigtig, at føre Hans Mikkelsen paa Vildspor, for ej at røbe Hensigten med sin Rejse. »De unyttige Ord,« Chr. Pedersen her skriver, de talte, er sagtens et mildt Udtryk for den sorteste Skildring de kunde finde af Christierns Grusomhed og Tyranni; men dennes Sendebud havde dog ogsaa Venner ved Hoffet: »Urgemesteren« (Organisten) Gregorius og den berømte Maler Quintin Massys, der 1521, da Kongen var i Nederlandene, havde malet hans Portræt [1]). Disse gav Chr. Pedersen fornøden Underretning om hvad der foregik, og dækkede hans personlige Sikkerhed, ved at bilde Fjenderne ind, han var allerede afrejst, maaske Chr. Pedersen ogsaa har fundet det klogest at fremskynde Hjemrejsen, efter de Oplysninger han fik. Naar man ogsaa brugte det Middel til at bringe Prins Gaston fra at holde fast ved sin første Beslutning, at man mindede ham om, hvorledes han blev behandlet, da han sidst var i Danmark, saa var disse Minder maaske heller ikke helt lyse. Han havde været Admiral over den Flaade paa 16 Skibe, som 1519 overførte 2000 Mand Lejetropper, der kom hertil for at bruges paa Toget mod Sverige, og som vakte stor Opsigt ved deres lystige Væsen, deres usædvanlige Dragter og deres sære Tungemaal. Den første Prøve paa Hjælpen, de skulde yde, var ikke heldig og gav snarere Vidnesbyrd, skriver Allen [2]), om fransk Letsindighed

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 497 og 210.

[2]) Allen, de tre nord. Rig. Hist. III, 1, S. 135 ff.

end om fransk Tapperhed; men de gav siden fuldelig Oprejsning. Imidlertid kom der Vanskelighed med Lønningen, og skjønt Prinsen ikke var Hovedføreren, holdt man sig fra dansk Side til ham og han nødtes til at blive i Roskilde eller Kjøbenhavn, til baade hans egen Gjæld var betalt, og Erstatning var givet for noget Gods, som de franske Søfolk havde røvet. Der gik Aar og Dag, før det kom i Orden og det Forsøg, »le petit prince« en Gang gjorde, forklædt som Bonde, at flygte bort, mislykkedes for ham. Han blev greben og ført til Nykjøbing Slot paa Falster, indtil endelig Sagen blev klaret og »Arve-Marskalken af Normandiet«, som han holdt af at kalde sig, slap hjem til Frankrig igjen. Saadanne Minder fra hans første Danmarks-Tog kunde vel ikke virke synderlig dragende. — At Udsigterne til Hjælp for Kong Christiern nu, 1527, ikke klaredes, men formørkedes ved den franske Konges Møde med Kardinal Wolsey i Amiens, var en Selvfølge, da denne var langt fra at være den fordrevne Konge eller hans Sag gunstig. Efter Rejsen vilde Chr. Pedersen altsaa opslaa sin Bopæl enten i Lier hos Kongen eller i Nabobyen Antverpen, men at kunne betale for Kost og Logis tænker han ikke paa; hans Haab er, at kunne leve paa Kredit Vinteren over; thi længer, haaber han, vil det ikke vare, før Kongen kan komme tilbage til sine Riger igjen, og saa vilde alt blive godt. Dette hans lyse Haab gik, som vi véd, aldrig i Opfyldelse, og der gik endnu fire Aar hen, før Kongen endelig gjorde det Forsøg paa at vende hjem, der for ham tog en saa sørgelig Ende.

6. I disse Aar hørte Chr. Pedersen til Hoffet i Lier, indtil dette blev hævet i Sommeren 1531. Man har en Liste over de Personer, der udgjorde Kongens Husstand, som maa være fra disse Aaringer, og paa den findes da ogsaa hans

Navn. Efter Dronning Elisabets Død havde Regentinden sat igjennem, at Hofholdningen i Lier yderligere blev indskrænket, saa Husstanden bragtes ned fra 60 til 40 Personer. Øverst paa Listen staa Upsalas og Lunds Ærkebisper (Gustav Trolle og Johan Veze), derefter Kansler Hr. Gottschalk (Eriksøn Rosenkrans), og som ottende og niende: Hans Mikkelsen med Hustru og Knægt, og Mester Christiern fra Lund. Ser man hen til den Samling af Skrifter fra den sidstes Haand, som efter de fire Aars Forløb laa færdige fra Pressen, og deriblandt en Oversættelse baade af Ny Testamente, i to Udgaver, og af David Psalmer, kan man vel slutte, at han i den Tid i Reglen har siddet stille i Lier eller denne Bys Nærhed, maaske i Antverpen, hvor Bøgerne blev trykte, ligesom han da ogsaa jævnlig i Aarene 1527 til 1530 nævnes i Kongens og hans Tjeneres Breve[1]).

Naar man betragter de omtalte Skrifters Indhold, ligger det klart for Dagen, hvad der nu bevægede sig stærkt i hans Sind, og at hans Hu stod til, efter Ævne at tjene Reformationens Sag; men at han dog har arbejdet i Stilhed og mest været optaget af sine literære Sysler, fremgaar deraf, at i det mindste de to, tre første af disse Aar havde han endnu ikke hendraget den aarvaagne Statholderindes eller hendes Spioners Opmærksomhed paa sig, skjønt den jo særlig var vendt imod den meget frygtede lutherske Smitte. Det gjorde hende dobbelt bitter mod Kongen, at han var betaget af Røsten fra Vittenberg, og det havde været hende en virkelig Hjærtesorg, at hendes Broderdatter, Elisabet, overgik sin Husbond i Hengivenhed for Luther og det evangeliske Vidnesbyrd, som han førte. Da hun var død,

---

[1]) Sick, a. Sk., S. 68, jf. Allen, Breve og Aktst., S. 500.

traadte Margretes Uvilje endnu stærkere frem, og ikke mindst paa dette Punkt. Allerede i September 1526 havde hun skrevet et trods al ydre Høflighed skrapt Brev til »den højbaarne mægtige Fyrste«, »hendes kjære Herre og Onkel«, at det var hende forebragt, at naar han kom til Antverpen, havde han holdt gudelige Forsamlinger i sit Herberg, hvor Prædikanter af den lutheranske Sekt havde talt, og forskjellige Personer, der var mistænkte for at høre til samme Sekt, var komne sammen hos ham der, hvad der havde gjort stor Opsigt i Staden. Da det kunde blive ubehageligt baade for ham selv og hende, beder hun ham aflade med sligt, og med Brevets Overbringer give hende skriftligt Svar des angaaende. Da dette ikke ret har frugtet, greb hun senere til strængere Forholdsregler, og tilbageholdt et Par Maaneder (Maj og Juni 1528) den Kongen tilstaaede Sum til Underholdning, ja ikke længe efter var det, at Hans Mikkelsen og hans Tjener Henrik Smith m. fl. blev fængslede og forhørte om deres Kjætteri. Ved Underretningen herom ilede Kongen, som var i Tyskland, til Nederlandene, og det lykkedes ham at befri Fangerne, undtagen Willom van Zwoll, der havde været Sigbrits Tjener; han maatte lide Døden paa Baalet den 10. Oktober 1529. Chr. Pedersen havde nu ogsaa paadraget sig Mistanke, og det var ikke saa underligt, siden han allerede et Par Maaneder, før det nye Martyrbaal blev tændt i Antverpen, havde udgivet sin Oversættelse af det ny Testamente, hvor han i Fortalen ikke lagde Dølgsmaal paa, at han hyldede det samme Kjætteri [1]).

7. Hvorledes eller naar Chr. Pedersen først blev berørt og tiltalt af det lutherske Vidnesbyrd, har vi ingen

---

[1]) Allen, Breve og Aktstykker, S. 443, jf. Sick, Bilag XIII.

Underretning om; men da vi kjende hans tidligere literære Virksomhed, forstaa vi let, at det maatte ske, thi Betingelsen var til Stede hos ham. Det mærke vi paa hans Nidkjærhed, allerede da han udgav sin Postil, for at Folket ret maatte forstaa Evangeliet og tage sig det til Hjærte. Muligvis har han, som tidligere bemærket, brugt Sommeren 1526 til at gjæste »den hellige Stad« og, ligesom Povl Helgesen siger om Hans Mikkelsen, været »udi Vittenberg to eller tre Maaneder« [1]); men i hvert Fald var der jo ogsaa adskillige Mænd blandt Kongens Omgivelser i hans Landflygtigheds Aar, der kunde yde den ny tilkomne hvad Vejledning han behøvede, og dertil var Luthers ildfulde Skrifter trods alle Forbud spredte rundt i Tyskland og alle Nabolandene. Sit offentlige Skriftemaal aflagde Chr. Pedersen i den allerførste Bog, han udgav i Nederlandene; Oversættelsen af det ny Testamente fra 1529, hvor han i Fortalen skriver: »Jeg bekjender her og selv min store Vildfarelse, som jeg var før udi, den Tid jeg lod sætte de Jærtegn og Fabler i de andre Bøger i Paris, som Menneskene have selv opdigtet og drømt, at man skulde leve som de Helgene gjorde og dermed fortjene Himmerige, med sine egne gode Gjerninger, hvilket dog er Løgn og Vildfarelse; thi at Christus haver alene gjort Fyldest for vore Synder og fortjent os Himmeriges Rige med sin Død og Pine. Thi beder jeg alle, at I lade samme Jærtegn og Fabel henfare, og sætter ingen Tro eller Love til dem, men bliver al eneste stadelig og fast hos Guds egne sande Ord og Evangelia; og lader ingen drage eder fra dem, med nogre andre falske Lærdomme. Gud være benedidet til evig Tid! som drog mig af min Vildfarelse af sin Miskundhed og undte

---

[1]) P. Eliæsens Danske Skrifter I, S. 123.

mig sin Naade til at lære og forstaa sine Ord og Evangelia bedre end jeg gjorde førre.« Han kommer oftere tilbage til denne Sag og beklager, at han selv før har holdt meget af saadanne Bønner, som Paverne havde begavet med mange tusende Aars Aflad, men kan ikke nok som takke Gud for, at han har udfriet ham af denne store Vildfarelse[1]).

Muligvis kan det have staaet i Forbindelse med hans evangeliske Opvækkelse, at han frivillig opgav sit Kannikedømme og altsaa nedlagde sit Præste-Embede ved Domkirken i Lund. Der findes i den gamle Registrant over Ærkebispe-Arkivet der den Notering: »M[ester] Christiern opdrager M[ester] Ingemar i Korsør sit Præbend og Kannikedømme, som han havde i Lunde Domkirke. Dat. i Kjøbenhavn die st. Michaelis 1528«[2]). Under Navnet »Mester Christiern« er ingen anden kjendt af de samtidige Lunde-Kanniker, medens han stadig af Samtid og Efterslægt kaldes saa; derfor kan her næppe være Tanke om andre end ham. Man havde fradømt ham hans Gods og overgivet Indtægterne af hvad der hørte til Kanonikatet til andre, men selve Navnet og Præstestillingen kunde en Domherre saa vel som en Biskop vedblive at hævde. Selv i Exkommunikationen og Dommen for Højforræderi, som Kapitlet udstedte, kaldte det ham stadig endnu Kannik, men efter 1528 skriver han sig selv altid »som fordum var Kannik«, ligesom han ogsaa nu regner Kanniker til Paven og hans Selskab med »gammelt Afguderi og ond Sædvane«[3]). Saa det lod sig vel tænke, at han ved en

---

[1]) Danske Skrifter III, S. X; IV, S. 3, 214, 306 o. fl.

[2]) Lunde-Domkirkes Registrant Privata Nr. 792, jf. Ny kirkeh. Saml. V, S. 804.

[3]) Danske Skrifter 1V, S. 437.

saadan frivillig Nedlæggelse af sit Embede kunde have følt Trang til at vitterliggjøre sit Brud med det gamle Væsen. En Frasigelse som denne kunde være sket skriftlig, men da den hverken er udstedt i Lier, hvorfra den i saa Fald udgik, eller i Lund, hvor den modtoges, men i Kjøbenhavn, er det jo heller ingen Umulighed, at han kan have haft Lejde, og at de paagjældende har mødtes der for at afgjøre Sagen.

Hvis saa er, har han sagtens haft mere at ordne. Man havde fradømt ham hans Ejendomme og uddelt dem. Saaledes havde bl. a. hans Kollega, Kanniken Hans Ulf 1526 faat hans Land-Sogn Stæfje; 23. December 1527 fik Tyge Krabbe, Rigsmarsken, Ejendomsbrev paa en Gaard i Landskrone, der havde tilhørt Chr. Pedersen [1]); men dog havde han beholdt en Del tilbage. Af dette var nu vist noget temmelig usikker Ejendom. Saaledes er det ovenfor fortalt, at han for 500 Mark havde kjøbt fire Gaarde i Knyslinge af Jørgen Jensen (Ulfeldt), der havde forbeholdt sig Ret til at indløse dem for den nævnte Sum. Deraf benyttede Jørgen Jensens Svoger, Jeppe Falck, sig og indløste dem 1528, dog ikke af Chr. Pedersen, men af den daværende Ærkebisp Aage Sparre, der »for lang og tro Tjeneste« tilskjødede Jeppe Falck dem, medens Chr. Pedersen gjemte paa det nu værdiløse Pantebrev, og, som det siden vil ses, kom dette til at spille en vis Rolle i hans Dødsbo. Af samme Slags var andre af hans Værdipapirer, hvis Beløb stod i faste Ejendomme, som Regeringen hjemme efterhaanden disponerede over, og i Landflygtigheden kalder han sig selv og kaldes af andre en fattig Mand, hvorfor Kongen ogsaa, under sine egne trange Kaar, kom sin flittige Historieskriver i Hu, og skriver f. Ex. i et Brev fra Torgau,

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. II, S. 133. — Frederik I's Registr., S. 146.

Maj 1528, til Hans Mikkelsen, om at hjælpe Chr. Thomesen og Mester Christiern, at de ikke lide Armod [1]).

8. Hvad denne havde færdigt af Danmarks-Historien hørte vel ogsaa til de Værdier, han har maattet lade tilbage hos en eller anden god Ven i Fædrelandet, og han har næppe arbejdet paa dens Fortsættelse i disse Aar, hvor han hvert Øjeblik ventede, atter at kunne vende tilbage. Det skulde være, om han først i Lier har udført Oversættelsen af Olger Danskes Krønnike; men ellers var hans Pen der viet til at tjene Reformationens Sag. Den var han selv oprigtig hengiven, men det undgik ikke hans Opmærksomhed, at det var ikke Tilfældet med alle dem, der omgav Kongen. Han havde saaledes, lige saa lidt som Hans Mikkelsen, noget godt Øje til den fra Upsala fordrevne Ærkebisp Gustav Trolle, der vedblev at være ivrig katolsk, uden Tvivl mest fordi der laa den eneste Vej, som førte op til hans gamle Magt og Højhed, og Chr. Pedersen havde fortalt Hans Mikkelsen i et Brev, hvad denne da ikke tøver med at berette Kongen: at de sidste Penge, G. Trolle havde modtaget, havde han brugt til at kjøbe »Jura, Decretaler og andre Materier contra Lutherum« [2]).

Sin første Tjeneste ydede Chr. Pedersen den evangeliske Vækkelse ved at oversætte det ny Testamente. Det tidligere Forsøg i den Retning havde ikke været heldigt, skjønt der var dog vist slet ikke Tale om at kassere det og erstatte det med en ny Oversættelse; men i de fem Aar der var gaaet er det snarere bleven udsolgt, og da der blev Trang til et nyt Oplag, vilde man ikke optrykke det, hvorfor

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 500.

[2]) Samme Steds.

Kongen, under hvis Øjne Chr. Vinter og Hans Mikkelsen havde arbejdet, saa har overdraget Gjerningen til Chr. Pedersen, hvor den visselig ogsaa kom i bedre Hænder. I øvrigt forberededes der samtidig af andre i Kongens Omgivelser en forbedret Oversættelse, navnlig af den tidligere omtalte Petrus Paulus Kempe, som Christian II. satte megen Pris paa. Han skriver allerede 17. November 1526 til Kongen, at han er sysselsat med en saadan og véd kun ikke, hvor han skal faa Penge til at faa den trykt. Nyaarsdag 1528 sendte han Kongen den sidste Del af Matthæos' Evangelium, og endnu 20. December 1529 (fire Maaneder efter at Chr. Pedersens Oversættelse er færdig trykt) den sidste Del af Lukas. At dømme efter hans Breve, havde Kempe næppe været Manden til det Arbejde, og det er da sagtens ogsaa gaaet i Staa, da det ved Chr. Pedersens blev overflødigt[1]).

Denne har sikkert med Glæde paataget sig dette Hverv; det lyser ud af hans Fortale, at han intet heller ønskede, end at bane Vej for Evangeliet hos sine Landsmænd, danske, svenske og norske, og dertil vidste han intet bedre Middel end, i Luthers Spor, at sætte dem i Stand til selv at »høre og læse Guds Ord og Evangelia paa deres eget Tungemaal«, men saa skulde det ogsaa være »paa ret Danske«, og det, fandt han og mange med ham, ikke var sket med Oversættelsen, der 1524 blev trykt i Leipsig. Det var jo hans gamle Yndlingstanke, at Evangeliet skal lyde paa det Maal, »hvorudi vi ere fødte«, men nu, da han havde lært det at kjende i sin uforvanskede Renhed, bliver hans patriotiske Yndlingstanke ham en kristelig Hjærtesag. Han skriver derom i sin Fortale: »Kjære Venner, os bør nu alle at love, hædre, ære

---

[1]) Allen, de rebus Chr. II exulis commentatio 1844, S. 33.

og takke den alsommægtigste Gud af alt vort Hjærte, for de mange utallige Velgjerninger, som han haver gjort os, særdeles i det, at han af sin evige Godhed og store Miskundhed haver nu undt os arme Menneske, som bo nordest i Verden, at vi maa høre, se, læse og lære hans hellige, sande rene Ord og Evangelia paa vort eget Tungemaal, ligesom han selv lærte og prædikede her paa Jorden, og som hans hellige Apostle og Evangelister dem siden beskreve.« — »De som elske Christum, de elske og hans Ord og Evangelia, og Gud elsker dem igjen... Christi Ord ere Guds Ord, og Guds Ord og Evangelia ere Fredens, Frihedens, Glædens, Salighedens, Gjenløselsens og Livsens Ord.« — Nu kan det vel kjendes, at »Evangelium er en god ny Tidinge eller et glædeligt Bud om Guds store Naade og Miskundhed«, thi det var Løgn og Bedragelse, at vi selv skulde fortjene Himmerige med vore egne gode Gjerninger; »det er umuligt, at noget Menneske kan selv gjøre Fyldest for sine Synder med al den Pligt og Bod han kunde gjøre i alle sine Dage, men Christus gjorde ene Fyldest for dem med sin Død og Pine.« »Hvad bedre Tidinge kunde vi høre eller faa i alle vore Dage! thi bør os alle at være glade og takke og love Gud af vort ganske Hjærte.«

Men lige saa lyse og glædelige som Udsigterne aabne sig for ham, naar han ser ud i Fremtiden og naar han betænker den Vækkelse, Guds Aand har fremkaldt i Kristenheden, og hvis Frugter han haaber ogsaa skal kjendes i hans Hjem, lige saa mørkt bliver Billedet, naar hans Pen skal skildre Fortiden og hvordan det længe har set ud og endnu ser ud mange Steder. Dette har da især været Bispernes, Prædikernes og Sognepræsternes Skyld, der i Steden for at føde Herrens Hjord, havde gjort deres til at

øde den. Han harmes over, at der er nogen som kan ville formene Lægfolk at læse den hellige Skrift, og dog er der »mange hovmodige Klerke«, der tale saa »vanvittelige, at ingen Lægmænd, som ikke kunne Latin, hverken Herrer, Riddere eller Svende, Bønder, Embedsmænd [Haandværkere], Kvinder eller Piger eller nogen anden af den menige Almue maa have Evangelia paa deres eget Tungemaal, eller læse, se eller bruge dem, hvilket dog er aabenbar Usandhed [2den Udg. Løgn], som mange gode Kristne vel selve vide.« Christus taalte saa svar Død og Pine saa vel for den mindste Dreng, Kvinde og Pige og for den armeste Bonde, som for den ypperste Kejser og Konge [i 2den Udg. indskydes her: Pave], Biskop og Prælat, Doktere og Mestere, der er til, og vil, at de alle skal blive salige, saa vel den ene som den anden.« Men det nægte jo altsaa de vanvittige Klerke, som sige, at den hellige Kirke og hendes Prælater har forbudt, at Almusfolk skal have eller læse i Evangelie-Bøger. »Gud forbarme sig over deres store Vildfarelse, og unde dem Naade til at se og kjende deres Brøst og Blindhed!« Deres Paastand om Nøglemagten, »at de have Nøglerne til Himmerige og at dem bør at løse og binde og ingen anden«, vil Chr. Pedersen ikke lade gjælde og henviser dem til Matth. 23, naar Herren raaber: ve! over de skriftkloge, Farisæer og Øjenskalke, der vil lukke Himmerige i for Mennesker og selv ikke gaa derind. »Christus prædikede altid selv for Almuen baade i Marken, Ørken og Skoven, hvor mange Tusende kom til Hobe og fast flere Kvinder, Piger og Drenge, end Klerke og andre.« Han beraaber sig paa Erasmus Roterodamus, der skriver [i Fortalen til sin Udgave af det ny Testamente], at »han vil heller høre somme Piger tale om Christus end somme af de ypperste Doktere og Mestere«, og at »Bønder og

Fiskere, Sudere og Skindere [Skomagere og Garvere] og alle andre Lægfolk, Svende og Tjenere, Piger og Kvinder, Skøger og Horer, Horkarle og Bolere, Tyrker og Hedninger, Jøder og Kættere« har Ret til at læse, høre og lære Guds Ord, thi selv for saadanne prædikede Christus.[1])

I Fortalen til Apostlernes Gjerninger kommer han tilbage til det samme Æmne, og glæder sig ved den Forandring, som nu er sket, da Gud »gjør nu daglig store underlige Ting paa Jorden, saa at simple, enfoldige og ulærde Lægfolk, Fiskere og Sudere og andre saadanne Embedsmænd, kan mange Steder bedre forstaa Guds Ord paa deres eget Tungemaal end somme af de ypperste Doktere, Klerker og Mestere.« Og derover skal ingen undre sig, thi »den Helligaand blæser hvor han vil og giver hver sin Naade, naar og hvor han vil og saa meget som ham tækkes.« Det skulde man takke Gud for, at hans hellige Ord nu bedre forstodes end Tilfældet havde været i mange Hundredaar tilforn, hvor de var dulgte, skjulte, formørkede med Fabel og Skvalder og med Menneske-Digt og Paafund. Men desto værre, som Lukas skriver, at det gik i Apostlernes Dage, saa gaar det endnu. De, der »ret prædike Guds Ord, bespottes, forfølges, foragtes, hudstryges, pines, plages, sænkes og brændes, og kaldes Luthere og Kættere, Bedragere og Skalke.« Dog, saaledes gik det Herren selv, og han har forudsagt, at det ikke vilde gaa hans ærlige Disciple bedre. — Dette var ingen Overdrivelse, thi der hvor Chr. Pedersen skrev, kjendte alle Folk Exempler, som beviste hans Ord var sande; det var kun faa Aar siden to unge Avgustiner-Munke, Voes og Esch, var bleven brændte i Bryssel; medens han skrev, sad H. Mikkelsen og H. Smith m. fl. i

---

[1]) Danske Skrifter III, S. III—IX.

Fængsel og ventede paa deres Dom, og snart maatte Willom v. Zwoll stige paa Baalet. Man maatte næsten undre sig over, at han uantastet kunde skrive saaledes i Nederlandene, men han skrev jo rigtig nok paa dansk, og Oplaget af Bogen er muligvis sendt hjem snart efter Trykningen [1]).

9. Da det var for at give sine nordiske Landsmænd Adgang til at læse og forstaa »Guds Ord og Evangelia«, at Chr. Pedersen tog sig paa at oversætte det ny Testamente, saa ligger det ham varmt paa Hjærte at gjengive dem i et godt Sprog. »Jeg gjorde og mest min Flid derpaa, skriver han, efter den Naade som Gud gav mig, at jeg kunde saa sætte dem ud paa ret Danske, at de som dem læse, maatte forstaa dem«, og det er da ogsaa til Læsernes Tarv, at han hævder sin Oversætter-Frihed, saa »derfor skal ingen forundre derpaa, at Dansken følger ikke alle Steder lige Ord fra Ord med Latinen, thi at den som vil noget udsætte, han bør det endelige saa at tale, digte og skrive, at andre som ere af det Tungemaal kunne det og forstaa og vide«. Og det gjælder da især, naar Talen er om at oversætte st. Pavlus, der »mangen Steds skriver saa dyblige, af den store Visdom og Naade, Gud ham gav, at man kan næppelige forstaa af Latinen, hvad han men'«, saa »skulde jeg skrevet Ord fra Ord ligesom det staar i Latinen, da havde ingen Danske forstaandet Dansken rettelige« [2]). Af disse Udtalelser fremgaar det klart nok, at han betragter den latinske Oversættelse som Grundskriftet, han har at følge, og det har ikke forarget nogen i hans Samtid. Det var endnu saa uvant, at have Ny Testamente paa græsk, og Kirkens

---

[1]) Danske Skrifter III, S. 219 ff.

[2]) Danske Skrifter III, S. 287.

Oversættelse havde saa mange Hundredaars Hævd, at det kun var de allerfremmeligste, der kunde slaa sig løs fra den og gaa et Skridt længer tilbage, til dens græske Kilde. Desuden, skjønt Chr. Pedersen ikke var helt ukyndig i dennes Sprog, saa tyder alt dog paa, at det Kjendskab, han havde til græsk Literatur, mest var erhvervet gjennem latinske Oversættelser. Hvor vidt han enkelte Steder har raadført sig med den græske Original, der jo flere Aar havde foreligget i forskjellige Udgaver, er det umuligt at afgjøre, og det modbevises ikke helt derved, at der er Steder, hvor han i det mindste kjendelig har forsømt det [1]).

Naar han har betragtet Kirkens latinske Oversættelse som Grundskrift, var det vel simpelt hen en Følge af, at han var ingen ung, uforsøgt Mand, da han gav sig til dette Arbejde, at oversætte Ny Testamente, men var uddannet til Kirkens Tjeneste og vel bevandret i sin latinske Bibel. Men des uagtet havde han i de sidste Aar lært saa meget og var selv bleven grebet saa stærkt af den ny Bevægelse, at han villig lyttede til, hvad dens Ordførere havde at sige; saa naar han nu udsatte Vulgatas Tekst, da gik han ikke i de gamle Spor, som han hidtil havde traadt, eller paa egen Haand, men da efterfulgte han, som han selv siger, »de allerbedste og ypperste Klerke, som nu ere til«. Til de ypperste Klerke vilde han tidligere have regnet Nicolaus de Lyra, men Tillæget: »som nu ere til« peger paa, hvad da Oversættelsen selv bekræfter, at dermed mener han særlig Erasmus og Luther. Den første var det jo, der 1516 havde udgivet Ny Test.s Grundtekst og ledsaget den med en ny latinsk Oversættelse, og den sidstes tyske Oversættelse var trykt første Gang 1522. Man finder let Exempler paa,

---

[1]) Danske Skrifter III, S. 558.

hvor hyppig han giver Erasmus' Oversættelse Fortrinet for Vulgata, og at han jævnlig følger Luther; men i mange Enkeltheder lader det sig ikke afgjøre, om det er fra Erasmus eller fra hans Tekst-Recension gjennem Luthers Oversættelse, han tager det, eller endelig, om han ikke har benyttet sine Forgængere (Chr. Vinter og Hans Mikkelsen), der øste af de samme Kilder og derved er komne til de samme Udtryk, som han har valgt [1]).

Sammenligner man hans ny Oversættelse med den, han 1515 gav af Evangelier og Epistler i sin Postille, da er der sket en mærkelig Forandring; thi medens han før gav en Omskrivning, der paa én Gang skulde gjælde for Oversættelse og Fortolkning, følger han nu trolig sin Grundtekst, Sætning for Sætning, skjønt aldrig med den ængstelige Nøjagtighed, der lod hans Forgængere og mange af hans Efterfølgere glemme, at det dog frem for alt gjaldt om at udtrykke sig saaledes, at Læserne kunde forstaa Meningen. Han vælger i Herrens Lidelses-Historie med sin gamle Frihed Udtryk som »Skærtorsdag« og »Langfredag«, »Bisperne«, »da Klokken slog ni« (ved den niende Time); 1 Tim. 5, 8 gjengiver han »vantro« ved »Jøder«, og for at afvæbne den pàpistiske Misbrug af Stedet, Apostl. Gj. 2, 46, til at forholde Lægfolk Kalken i den hellige Nadver, tillader han sig endog efter »de brød Brødet« paa egen Haand at indskyde: »og gav de fattige«.

10. Skjønt M. Luther er den af de ypperste Klerke »som nu ere til«, af hvem Chr. Pedersen har haft bedst Vejledning ved at oversætte Testamentet, nævner han dog ikke hans Navn, uden som ovenfor bemærket en Gang i Fjendernes Mund entydigt med »Kætter«. Denne Tavshed

---

[1]) Danske Skrifter III, S. 288 ff., 555 ff.

synes noget paafaldende, ved Siden af, at han med Flid fremhæver Erasmus, og det kan jo til Dels være et Klogskabs-Hensyn til de vanskelige Forhold, hvorunder han levede og skrev; thi i Nederlandene kunde man frit beraabe sig paa den Mand, der, selv naar han udtalte saadanne Anskuelser, der skar hele Kleresiet i Øret, dog var et Lys som blev beundret over hele Kristenheden og derfor var Nederlandenes Stolthed; ej at tale om, at Erasmus kun havde udskudt sine skarpe Vittigheds-Pile imod og dadlet hvad de fleste kunde skjønne fortjente Dadel, medens han aldrig havde vovet sig ud med en personlig Bekjendelse. Anderledes forholdt det sig med Røsten fra Vittenberg. Luther vilde ikke blot rive ned — thi det kommer i Reglen ikke til at savne Bifald i Verden —, men han vilde først og fremmest bygge op, og fik det Værk Fremme, saa maatte der ikke blot lappes paa det gamle, men det vilde blive løftet ud af Stillingen, som gammelt Løv der falder af, naar de unge Vaar-Spirer bryde frem. Derfor var der ingen Fare ved at rose Erasmus, men at bekjende sig enig med Luther, det var Kætteri og gjorde skyldig til Døden. Under saadanne Omstændigheder er det vel muligt, at Chr. Pedersens Tavshed om Luther kunde være udsprunget af Hensyn til Forholdene. I Oversættelsen af Davids-Psalmerne nævnes dog »Martinus« blandt dem der har oversat »efter den rette hebraiske Psalter«; men ellers er det paafaldende og stridende mod Samtidens Skik og Brug, at heller ikke i Smaaskrifterne nævner Chr. Pedersen Luther, skjønt disse dog var bestemte til at føres lige hjem til Danmark og nogle af dem endog var ligefrem Oversættelser efter Luther. Derfor kunde man fristes til at gjætte paa en anden Grund, som i alt Fald kan have været medvirkende til denne ellers uforklarlige Tavshed.

Chr. Pedersen var, da han gjorde Bekjendtskab med Luther og hans Skrifter, og overhovedet inden Luther traadte frem, allerede ikke alene i en moden Alder, sikkert flere Aar ældre end denne, men var derhos, trods alle de Vildfarelser, som han delte med sin Samtid, en from troende Kristen, der ikke, saaledes som saa mange af de yngre, der endnu ikke var aandelig udvoksede, uden videre kunde følge med i et og alt. Han kunde ikke strags skifte Overbevisning, fordi en anden Opfattelse var udtalt paa Højskolen i Vittenberg. Desuden var hans Karakter vist meget forskjellig fra Luthers; han havde ikke dennes Ildkraft, som turde bryde alle Bomme, der hæmmede ham paa den Vej, som Aanden bød ham at gaa, men hvad ogsaa gjorde, at han i sin Ubændighed kunde forløbe sig, og maatte takke den Naade, der ved Siden af en Kæmpes Kraft gav ham et Barns troskyldige Ydmyghed, for at han kunde standse og træde tilbage, naar han mærkede, han havde forløbet sig. Den danske Kannik var af en blødere Malm og ikke udrustet til at bryde Isen og gaa i Spidsen, skjønt han havde Kjærlighedens Styrke til at lide for, hvad der var bleven hans Overbevisning, og havde tilmed en saa stor Ærbødighed for det overleverede og nedarvede, at han betænkte sig længe, før han vilde slippe det. Dette kommer da ogsaa frem i hans Gjerning som Bibel-Oversætter. Som bekjendt udtalte den saksiske Reformator sig, som om alt andet, ogsaa meget frit om det Værd, han tillagde de enkelte apostoliske Skrifter, og da særlig i Fortalerne til første Oplag af hans Oversættelse af det ny Testamente 1522; senere dæmpede han og til Dels ændrede han sin Udtalelse. Men Chr. Pedersen kan kun have kjendt denne Fortale i dens oprindelige Skikkelse, og den har ikke smagt ham, men, bundet af sin

rodfæstede Kjærlighed til og indgroede Ærbødighed for den hellige Skrift i sin Helhed og som den af Kirken var overleveret, stræbte han i al Beskedenhed at hævde sit og den ældre Kirkes Standpunkt.

Luther havde i Fortalen til det første Oplag givet kristne Læsere en Anvisning, som han siden udelod, til selv at dømme om, hvilke der var de bedste af Bøgerne, og det var da st. Johannes' Evangelium og st. Pavli Breve, især det til Romer-Menigheden, samt st. Peters første Brev. De var »den rette Kjærne og Marv i alle Bøgerne«; thi: »i dem finder du ikke meget af Christi Gjerning og Mirakler beskrevet, men du finder mesterlig fremhævet, hvordan Troen paa Christus overvinder Synd, Død og Helvede, og giver Livet, Retfærdighed og Salighed, og det er som du har hørt den rette Art af Evangeliet.« Fremdeles: »Johannes Evangelion er det eneste fine rette Hoved-Evangelion, og langt, langt at foretrække og højere at skatte end de andre tre. Ligeledes har st. Pavli og st. Peters Epistler stort Fortrin for de tre Evangelier af Matthæos, Markos og Lukas.« Næst Romer-Brevet sætter Luther Galater-Brevet og udtaler saa den Dom over Jakobs Brev, der vakte saa stor Forargelse: »det er et rigtigt Straabrev (*ein recht strohern Epistel*) i Sammenligning med dem, thi det har dog ingen evangelisk Art ved sig«. I Overensstemmelse hermed satte han saa Hebræer-Brevet, Jakobs og Judæ Breve, næst Johannes' Aabenbaring, sidst i Samlingen, og i Fortalen til det førstnævnte hedder det: »Hidtil har vi haft det ny Testamentes rette sikre Hovedbøger. Disse fire efterfølgende har fra Arilds Tid (*vor Zeiten*) haft en anden Anseelse.« Han giver sine Grunde. hvorfor Hebræer-Brevet ikke kan være fra en Apostel (Kap. 2, 3), mindst fra Pavlus, hvis Lærdom modsiges i Kap.

6, 10 og 12, og han antager, at det er sammensat af flere Stykker uden indre Overensstemmelse. Des uagtet har det stor Værdi, er skrevet af en fortræffelig lærd Mand, maaske en Apostel-Discipel, der bygger paa den rette Grundvold med Guld, Sølv og Ædelstene, men han blander noget Træ, Straa og Hø imellem (jfr. 1 Kor. 3, 12). Ligeledes begrunder han, at Jakobs Brev heller ikke kan være apostolisk, men skjønt de gamle forkastede det, sætter han dog Pris paa det. »Summa, han (Jakob) har villet værge mod dem, der stolede paa Tro uden Gjerning, og har ikke haft Aand, Forstand og Ord til at klare den Sag, han gjør Vold paa (*zureisset*) Skriften og modstaar dermed Pavlus og hele Skriften . . . Derfor vil jeg ikke have Brevet i min Bibel blandt de rette Hovedbøger; men jeg vil ingen hindre i at tage det med eller lade være, som han har Lyst, thi der er ellers gode Sprog deri.« — Judæ Brev anser Luther for et Udtog eller en Afskrift af Peters andet Brev, og skjønt han priser det, bør det dog ikke regnes blandt Hovedbøgerne, som skulle lægge Troens Grund. — Heller ikke Johannes' Aabenbaring vilde han tælle blandt disse, og Fortalen til Bogen i Udgaven 1522 (som han dog siden selv udelod og ombyttede med en mere anerkjendende) udtalte dette skarpt. Han vilde vel heller ikke her paanøde nogen sin Anskuelse, men han fandt Bogen hverken profetisk eller apostolisk. Mange af Fædrene havde forkastet den, og skjønt st. Hieronymus roser den i høje Ord, og siger, at der er lige saa mange Hemmeligheder i den som der er Ord, kan han dog ikke bevise det. »Min Aand kan ikke finde sig til rette (*nicht schicken*) i den Bog.«

11. Saadanne Udtalelser kunde Chr. Pedersen ikke billige. Han fandt, det var at gaa den hellige Skrifts Ære

for nær. Hans Mikkelsen havde ufortrøden gjengivet Luthers Fortaler til de apostoliske Breve, og Chr. Pedersen har ogsaa benyttet dem, men med stor Varsomhed og ikke uden i forskjellige Punkter at nedlægge sin Protest. Hans indledende Fortale til Testamentet og ligeledes den til Apostlernes Gjerninger og Pavli Breve, saa vel som de korte Levnedstegninger af de tre sidste Evangelister og Brevenes Forfattere er uafhængige af Luther. Det skulde da være, at det var en Paavirkning af ham, naar det i st. Johannes' Levned hedder: »Johannes overgaar de andre Evangelister, thi han skriver dyblige og klarlige om Jesu Guddom og Manddom, og om hans hellige Ord, Lærdom og Prædiken, men de andre skrive meget om hans Gjerninger, thi lignes han ved en Ørn, der flyver højt i Skyen og ser mod klar Sol med aabne Øjne.« I Fortalen til Pavli Breve sporer man ogsaa Luther i Enkeltheder, og navnlig er den Række af kristelige Begreber, som der nævnes, Troen, Naade, Gave osv. laant af hans Indledning; men, medens Luther netop giver en Forklaring af dem i det enkelte, siger Chr. Pedersen, efter at have udtalt, at han gjorde sin Flid for at udsætte alt paa ret Danske, for at Læserne maatte forstaa det: »der er dog somme Ord, som kunne ikke anderledes udlægges eller skrives med faa Ord, end som de staa i Latinen, som er Troen, Naade, Gave, Loven, Retfærdighed, Synd, Kjød og Aand og andre saadanne flere, hvilke hver kan dog vel forstaa i den Mening, som dem bør at tages. Det havde og blevet meget for langt, om jeg skulde her skrevet og udlagt hvert Ord særdeles med sin Udtydning og Glose.« Og han angiver sin Grund dertil: »thi lod jeg det nu betæmme, paa denne Tid, at samme Bøger maatte blive des smærre og læmpelige at bære. Thi det er hvert kristet Menneske meget nytteligt, som dem kan læse og

forstaa, at have samme Guds Ord daglige for Øjen og læse og mærke dem vel, sin Sjæl til evig Føde og Salighed« [1]).

Alle Indledningerne til de enkelte Breve har han dannet dels af de historiske Oplysninger, der stod til hans Raadighed, dels ved en Indholds-Angivelse, som stammer fra Luther, og som Chr. Pedersen synes at have taget fra sin Forgænger Hans Mikkelsens Oversættelse saaledes, at han har forkortet, rettet og glattet hans knortede Stil. Hvor Hans Mikkelsen ved Misforstaaelse eller Trykfejl bliver helt uforstaaelig, udelader han nemlig blot Sætningen, skjønt havde han set efter hos Luther, vilde han let kunnet have rettet Fejlen [2]).

Komme vi saa til de fire Skrifter, som Luther ikke vilde regne med til de rette evangeliske Hovedbøger, træder Oppositionen frem. For det første flytter Chr. Pedersen Hebræer-Brevet frem paa sin gamle Plads efter de anerkjendt pavlinske, medens han lader Jakobs Brev blive staaende, hvor Luther havde sat det, tæt foran Judæ; og hævder, at Pavlus er Forfatter til Hebræer-Brevet. Han minder om Hebræernes Fjendskab mod Evangeliet og Pavlus, og finder deri Grunden til, at han skrev til de kristne Hebræer, for at trøste dem med Guds Ord og Løfte; men han skrev ikke sit Navn i Brevet, fordi de ikke gad hørt det, da han kaldte sig Hedningernes Apostel. Enten han nu selv har udtænkt disse Grunde eller hentet dem anden Steds fra, saa er det som han har en Fornemmelse af, at de er ikke stærke, og siger saa kort og godt: »Man maa klarlig forstaa og mærke, at det er hans Brev og ingen andens (som somme mente)«. Det kalder man at af-

---

[1]) Danske Skrifter III, S. 167 og 288.

[2]) Danske Skr. III, S. 560 nederst (hvor 2 Thess. skal rettes til 1 Thess.).

gjøre Sagen ved et Magtsprog, men Datids-Formen »mente« kunde jo henvise til ældre Paastande; dog er den sikkert stilet til Luther, uden just at nævne ham. — Efter Pavli Breve følge saa »de andre Apostles Breve«, og dertil henføres udtrykkelig ikke alene Peters og Johannes, men ogsaa Jakobs og Judæ, og derefter »st. Johannes Evangelistes og Apostels Bog, som han skrev af Jesu Christi egen Aabenbarelse, efter som hans hellige Engel underviste og sagde.« Det er tydeligt, at han her allerede i Registeret vil hævde Aabenbarings-Bogens apostoliske Oprindelse og Gyldighed, som Luthers »Aand ikke kunde finde sig til rette med«. — Men især er det da, hvad Luther havde udtalt om Jakobs Brev, der sætter Chr. Pedersens Sind i stærk Bevægelse. Luther havde hentydet til Pavli Ord i 1. Kor. 3: at nogle bygge med Guld, Sølv og Ædelsten, andre med Træ, Hø og Straa; skjønt alle byggede paa den sande Grund, var deres Arbejde af forskjelligt Værd. Men Lunde-Kanniken, som flere blandt de ældre af Luthers Samtid, savnede den Bevægelighed i Aanden og den Klarhed, til at skille smaat og stort og til at veje den mere eller mindre fuldlødige Tale om aandelige Ting, saa han og mange med ham forargedes over, at Luther turde vrage og gjøre Forskjel paa de Skrifter, der igjennem Aarhundreder havde fulgtes ad og udgjort en Helhed; og han har fundet, det var et Ukvemsord, Luther havde brugt om Jakobs Brev, naar han, i Sammenligning med Pavli Guld- og Sølv-Breve, kaldte det »et Straabrev«. Efter at han derfor har forsikret, at Jakob var Apostel og Herrens Broder, og angivet Indholdet af hans Brev, saaledes at han kjendelig med Flid gaar uden om det, Luther udpeger som det svage Punkt: om Gjerningers Forhold til Troen og Forfatterens Stilling til Pavli Lærdom, slutter han med et

Udbrud af, hvad der har ulmet under alt det foregaaende: »thi forstaar jeg ikke, hvorfor somme driste dem til at kalde dette st. Jakobs Brev et Straabrev, ligesom det ikke var mere værdt. Dog vide alle Kristne vel, at han var Christi Apostel og talede af den Helligaand. Men hvad Gejst eller Aand de tale af, som det sige, det véd Gud allerbedst, som ingen Ting kan skjules for. Han skal og dømme alle!« Hans Sind har været lidt i Oprør, da han skrev disse Ord, hvad enten de saa er stilede til Luther selv eller til hans blinde Eftersnakkere. — For Juda hævder han da ligeledes Apostel-Værdigheden og mener, det er af Ydmyghed han ikke selv har tillagt sig Navnet. — Fortalen til Aabenbarings-Bogen gjentager saa noget udførligere, hvad der alt er sagt i Registeret: at den er skreven af Apostelen og Evangelisten Johannes, og det maa vist ligeledes være en Hentydning til Luthers Ytringer »Apostlerne omgaas ikke med Syner« (*Gesichten*), naar Chr. Pedersen skriver: »Gud bød st. Hans, at han skulde aabenbare de mange store underlige Ting for sine Tjenere, det var for alle kristne Mennesker; og han sagde: salig er den som læs og hører dem, og han bad, at han skulde ikke dølge samme Profetis Ord for dem. Thi er det ingen Drømme, som mange vanvittige sige!«

12. Bogen blev trykt i Antverpen og sluttedes den 14. Avgust 1529. Dens Titel er:

»Det ny Testamente
Jesu Christi Ord og Evangelia, som han selv
prædikede og lærte her paa Jorden, hvilke hans
hellige Apostle og Evangeliste siden beskreve.
De ere nu udsætte paa ret Danske
Gud til Lov og Ære
og den menige Almue til Tjeneste.«

Den er trykt med temmelig smaa gotiske Bogstaver, af hvilken Trykker siges ikke, og den er ikke saa smukt udstyret som hans tidligere i Paris trykte Bøger. Den er prydet med adskillige Billeder: i den udskaarne Ramme om Titelbladet afbildes Stormen paa Genesaret Sø, Antverpens Vaaben og Evangelisternes Tegn. Paa Bagsiden af Titelbladet Jesus som den gode Hyrde, der træder paa Dragen og Løven. De i Chr. Pedersens tidligere Skrifter brugte Initialer med Rigsvaabnene findes ogsaa her. Inde i Bogen findes Evangelisternes, Peters og Pavli Billeder, samt et Pinse-Billede, ligesom Aabenbaringsbogen har forskjellige Træsnit. Paa sidste Blad læses:

»Her ender det ny Testamente, sat i Andorp vor Frue Aften dyre [Jomfru Mariæ Himmelfartsdag var den 15. Avgust] Aar efter Guds Byrd MD xx i x« [1]).

Denne Oversættelse af den ny Pagts hellige Skrifter var et stort Fremskridt; thi den skal ikke sammenlignes med Luthers, som var dens nærmeste Forbillede og en Frugt af den enestaaende Aandskraft og Klarhed, han var begavet med, i Forening med grundig Lærddom og Fortrolighed med Grundsprogene hos ham og hans Medarbejdere. Fra Sprogets Side er det C. Molbechs Dom om dette Chr. Pedersens Arbejde, at det »næppe viger for Luthers tidligste tyske Bibeltekst fra 1522« [2]); og sammenlignes det med det tidligere, vel mente men slet lykkede, danske Forsøg og de fleste af sine Efterfølgere, da man begyndte at rette efter Grundteksten, afgiver det et godt Bevis paa, hvor udmærkede Ævner dets Forfatter besad til at føre sit

---

[1]) Danske Skrifter III; jfr. C. Bruun I, S. 380 ff.

[2]) C. Molbech, Bidrag til Historien af de danske Bibeloversættelser, 1840, S. 44.

Modersmaal rent og naturligt i Pennen. Det var Skade, at han ikke fik Lejlighed at udføre sin allerede den Gang udtalte Plan: at udsætte ogsaa det gamle Testamente[1]), og der blev kun til Dels raadet Bod derpaa ved at han blev Hovedmanden for den samlede Bibel-Udgave 1550, da han her tydelig nok blev bunden til, Ord for Ord at følge Luthers Forskrift.

13. Det er næppe tilfældigt, at der ingen Bogtrykkers Navn er angivet, da det i Antverpen kunde være farligt nok at trykke lutheranske Bøger, hvortil en Oversættelse paa et Folkesprog af det ny Testamente sagtens maatte regnes, især forsynet med en saadan Fortale. I denne By havde der alt dannet sig en Menighed af Lutheranere, som Regentinden holdt skarpt Udkig med, og hun havde jo tidligere alvorlig advaret Kong Christiern, »hendes kjære Herre og Onkel«. Imidlertid lykkedes det Chr. Pedersen uhindret at fuldende sit Arbejde; men selv om han ingen Hinder havde lidt, holdt man dog nu Øje med ham. Han var blandt de mistænkte, thi der findes en Fortegnelse, som Regentinden havde ladet optage, efter en Undersøgelse af Kongens Omgivelser, paa dem der maatte antages at være luthersk-sindede og som i den Henseende udøvede mest Indflydelse paa ham, og deri nævnes næst Hans Mikkelsen, Mareskalken Benedictus van der Wisch »item en Sekretær ved Navn Christiern« som de farligste, der først og fremmest burde fjærnes[2]). Hun blev mere og mere mistænkelig mod Kætteriet, som omgav Kongen og tog strængere Forholdsregler. Som ovenfor omtalt, blev flere fængslede og en brændt af dem der hørte til Kongens

---

[1]) Danske Skrifter III, S. X nederst.

[2]) Allen, Breve og Aktst., S. 500 Noten.

Hofholdning; men maaske var det dog mindre disse Trusler, end Haabet om at naa det Maal, der stod ham højere end alt, som bevægede Kong Christiern til i Februar 1530 at underskrive en Forpligtelse, hvori han vedkjendte sig Katholicismen og lovede ikke at ville understøtte Lutherdommen eller dens Tilhængere. Naar man hermed sammenholder hans Optræden i Norge Aaret efter, hvor han ansaa det for klogest at komme som Opretholder af den gamle Tilstand, faar man intet stærkt Indtryk af Kongens Fasthed i at ville fremme Reformationen, men des stærkere af, at han nødig skød noget Middel fra sig, der kunde tjene til at fremme hans Maal: atter at bestige sin Trone. Det synes som den nævnte Forpligtelse har stemt Regentinden mildere, saa hun, der jo længe havde været kjed af den Gjæst (gjennem Joh. Veze, som var traadt i hendes Tjeneste), lod Kongen sige, at hun nu vilde understøtte hans Sag hos Kejseren. Under disse Omstændigheder er det et Tegn paa, hvor nødig Kongen vilde give Slip paa Chr. Pedersen, der sikkert maa have fungeret som hans Huskapellan, at han bestræbte sig for at beholde ham hos sig i den Egenskab; men det var ikke saa let en Sag med en, der allerede stod paa det sorte Bræt. Joh. Veze, der skulde ordne det, havde en Del Betænkeligheder og skriver i Marts 1530 til Kongen: »Jeg har modtaget eders Naades Skrivelse, hvorefter det er fornødent, at min naadige Frue beskikker eders kgl. Majestæt en Kapellan og at eders kgl. Maj. gjærne vil beholde Mester Christiern. Naadigste Konge og Herre! jeg vil gjærne gjøre min Flid for at forsøge det, men jeg frygter, det vil ikke blive eders kgl. Maj. godt optaget, og at det vil fremkalde en stærk Mistanke, da Mester Christiern er vel kjendt, at han ikke har holdt og haft sig, som Skikken er i disse Lande.

Dog tror jeg, at min naadige Frue skal blive tilfreds, saa at han ogsaa skal blive som eders kgl. Naades Kapellan. Eders kgl. Maj. ville vel beraade og betænke sig i denne Sag, før jeg videre handler deri.« Det synes virkelig, som om Kongen har faaet sit Ønske opfyldt i dette Stykke og at han har beholdt Chr. Pedersen; men da denne, sagtens samtidig med at han opgav sit Kannikedømme, havde aflagt sin gejstlige Dragt, skriver den forsigtige Veze et Par Uger efter til Kongen: »I de andre Sager, som eders kgl. Maj. har befalet mig og Kansleren, skal jeg anvende al Flid; dog beder jeg eders Naade tjenstlig, at eders kgl. Maj. ville give Mester Christiern en Kjortel [Præste-Dragt?], og at han ogsaa holder sig som en Præst og undertiden læser Messe, da jeg ellers frygter, man skal tage Forargelse deraf,« og denne Frygt, som Joh. Veze ytrer, var vist ikke ugrundet [1]). Imidlertid fik Margretes Regimente snart Ende; hun bortkaldtes ved Døden i Slutningen af samme Aar, og da hun til Efterfølgerske fik Kejserens og Dronning Elisabets Søster, Maria, Enke efter Kong Ludvig II af Ungarn, aandede sikkert baade Kong Christiern og hans luthersksindede Tjenere mere frit.

Haabet luede forstærket op, at den længselsfuldt ventede Time kunde slaa, og Kongen rustede sig af alle Kræfter, men hans Kapellan og Historieskriver rustede sig ogsaa med de Vaaben, der stod til hans Raadighed og som han førte godt; og da Kongens Udrustning var færdig, havde Chr. Pedersens Pen skabt en hel Bogskat, som i Fædrelandet, naar alt gik vel, skulde tjene til den evangeliske Sags Fremme. Det gik nu helt anderledes, end som Fremtiden har stillet sig for dem i lyse Øjeblikke, men

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 576 og 582.

Kanniken naa'de dog bedre sit Maal end hans Konge, for saa vidt som de ni Skrifter, større og mindre, som han fik færdige fra Pressen i Antverpen 1531 før Afrejsen, kom til deres Bestemmelses-Sted og har vel i det stille ikke været uden Betydning som Næring for det ny Liv, der i disse Aar ogsaa var vakt i vort Fædreland.

14. Disse Skrifter, som han med Navns Nævnelse vedkjendte sig, havde efter alle Mærker dog maaske haft en anonym Forløber det forudgaaende Aar. 1530 var et af Mærkeaarene i Reformationens Historie, og jo trangere Kaar dens Tilhængere fristede i Nederlandene, med desto-større Opmærksomhed maa de have fulgt Begivenhedernes Gang i Tyskland. Kejser Karl havde indkaldt Rigsdagen til at møde i Augsburg 1. Maj 1530, og Kurfyrsten af Saksen drog did med sine evangeliske Prædikanter; men da Luther baade var bandlyst og fredløs, blev han ladt tilbage paa Slottet ved Koburg, og fra dette halvaarige Ophold i hans »Ørken Gobruk«, som han, ved Omstilling af Bogstaverne i Slottets Navn, kaldte sit ufrivillige Asyl, udsendte han flere Srifter, foruden en stor Mængde Breve. Et af de første som udkom inden Rigsdagen blev aabnet den 20. Juni (og altsaa ogsaa inden den augburgske Bekjendelse fem Dage efter blev overrakt Kejseren), var en »Vermanung an die gejstlichen versamlet auf dem Reichstag zu Augsburg«, et kvikt og kraftigt lille Skrift, hvori han paa sin luthersk tager Bladet fra Munden og udpeger med Bestemthed, hvorom Striden staar. Deraf udkom en dansk Oversættelse kaldet:

»En kristelig Formaning, som Dr. Morten Luther
skrev til alle Bisper og Prælater
og til alle andre aandelige Personer
som forsamlede vare paa den almindelige Herredag
i Augsburg Aar efter Guds Byrd 1530.«

Efterskriften gjentager omtrent det samme, og da den heller ikke har andet Aarstal, er Oversættelsen sikkert udkommen samme Aar som Originalen. Hvor den danske Bog er trykt, oplyses ikke, men da den er sat med samme Skrift som Chr. Pedersens anden Udgave af Ny Testamente (1531) og i sin hele Udstyrelse ligner denne: har samme Ramme om Titelbladet, med de nordiske Vaabener, og flere af Chr. Pedersens udskaarne Initialer, saa taler alting for, at den er trykt i Antverpen i samme Officin, som han benyttede. Og naar hertil kommer, at Sproget og Stilen skiller sig saa vidt fra hvad der kjendes af Skrift fra Kong Christierns andre Ledsageres Haand, medens de saa kjendelig ligner Chr. Pedersens, da kan der næppe være Tvivl om, at han har oversat denne lutherske Formaning, saa lidt som om, af hvilken Grund Udgiveren lod Bogen være saa navnløs, som muligt; thi Regentinden Margretes strænge Regimente, der holdt skarpt Udkig efter det lille Hof i Lier, varede endnu til Udgangen af 1530[1]).

15. De ovenfor nævnte ni Skrifter var ikke alle ny, da det ene var anden Udgave af den for to Aar siden udkomne Oversættelse af Ny Testamente; men de øvrige er vist alle udarbejdede i Løbet af 1530—31. Bogen om at holde Skole, antyder Forfatteren selv, er skreven i førstnævnte Aar (16 Aar efter at han havde udgivet Saxo i Paris 1514), og et andet af dem er en Oversættelse af en Prædiken, som Luther holdt i Fasten 1531. At der allerede kunde behøves en ny Udgave af Testamentet tyder paa, at den første er bleven godt modtaget og hurtig afsat. Den anden afviger ikke væsenlig fra den første, men er dog helt

---

[1]) C. Bruun II, S. I ff.

igjennem rettet i Enkeltheder, for at forbedre Sproget og gjøre Meningen tydeligere, hvor noget kunde misforstaas; for at fjærne Mislyd, der kunde fremkomme ved enslydende Ord tæt ved hverandre, ligesom Ordene stundum er omflyttede for Velklangens Skyld; en enkelt Gang er et nyere Ord indsat for et, der begyndte at blive gammeldags. Der er gjort et lille Tilløb til at fordanske Apostlernes Navne, men det er ikke gjennemført; ogsaa en Bestræbelse er synlig efter at gjøre Retskrivningen simplere. De Forkortelser, der er anbragt i Indledningerne til de enkelte Bøger, er uden Tvivl mest for at spare Plads. I første Udgave er Korrekturen ikke fejlfri, men den er ringere i den anden. Dog bærer denne i det hele Vidnesbyrd om, at Chr. Pedersen har stræbt efter at forbedre sit Arbejde, for at han med forøget Glæde, som han haabede, kunde forelægge sine Landsmænd den dyrebare Bog; og der er næppe Tvivl om, at selv Rammen om Titelbladet i den ny Udgave bærer Tegn paa, at Hjemkomsten var i Vente, og Timen nær, da Nordens Trillingkrone atter skulde smykke Kong Christierns Hoved. Medens den første Udgave nemlig nøjes med den for Kongen og hans Følge betegnende Fremstilling af Skibet paa den oprørte Genesaret-Sø, har den ny i Rammens øverste Del faaet Danmarks tre Løver i Skjoldet, holdt af to Vildmænd, og i nederste en tredje Vildmand, der holder et Skjold i hver Haand: i den venstre det norske Vaaben med hellig Olavs Løve, i den højre det svenske med de tre Kroner. Ligesom første Udgave er denne prydet med adskillige Billeder, til Dels de samme. Den er trykt med en gotisk Skrift, forskjellig fra førstes; kun til Titelbladet er brugt hans Pariser-Typer, hvormed de øvrige Skrifter fra 1531 er satte. Titelen er den samme, med Indskud af et Par Ord: Jesu Christi egne Ord ... ud-

sætte igjen paa danske og forbedrede... Almue til Nytte og Tjeneste, 1531 [1]).

16. Skjønt Chr. Pedersen ikke naa'de at udføre den Plan, han havde: at oversætte alle den gamle Pagts hellige Skrifter, var der dog et af dem, der ikke maatte savnes i hans Forsyning til Hjemrejsen, og det var Davids Psalter (Psalmebog), som ogsaa M. Luther havde lært den ny Tid at sætte særlig Pris paa. Den havde til alle Tider været højt skattet og af alle Bøgerne i det gamle Testamente flittigst benyttet, men Luther elskede den som sin »lille Bibel«, gjengav den livlig paa sit Folks Tungemaal, og lod sin Oversættelse af den følge umiddelbart efter den af det Ny Testamente. Chr. Pedersen fulgte deri hans Exempel, og det saa meget heller vel, som det var ham intet nyt og uvant Arbejde at oversætte disse Psalmer, hvoraf han allerede i sin Tidebog 1514 havde gjengivet en Mængde paa dansk. Han ledsagede sin Oversættelse med et Forord og en Efterskrift, af hvilke det første er laant fra Luther, som deri priser Davids Psalter og anbefaler den til kristelige Læsere i Steden for alle de Passionaler og Helgen-Legender, fulde af Jærtegn og Drømme, som Menneskene selv havde digtet, og hvoraf Kristenheden var bleven opfyldt.

Dertil har Chr. Pedersen føjet en Forklaring af Ordene »Psalter og Psalme«, som han sikkert har hentet fra en anden af sine Kilder, og selv har han lagt en Slutning til, om »hvorledes man skal tale i Psalteren og forstaa Ordene«, især om Brugen af Tidsformerne (Fortid i Spaadommene brugt om det tilkommende) og Omskiften af anden og

---

[1]) Danske Skrifter III med Anmærkn., S. 535 ff. — C. Bruun II, S. 7 ff.

tredje Person. Han slutter med den varme Taksigelse: »Gud være velsignet til evig Tid, som undte mig Naade til at udsætte denne Psalter paa danske, det er hans Gjerning og ikke min!« Denne Taksigelse gjentager han i Efterskriften, hvor han gjør nærmere Rede for sit Arbejde:

»Gud være velsignet til evig Tid, som haver undt og tilladet af sin Naade, at denne Psaltere er nu udsat paa danske. Der ere dog mange avindsyge, som det fortryde og sige, at Lægfolk burde ikke at læse ham paa deres egne Tungemaal. De ere blinde og vide ikke bedre, thi skal der ingen agte deres vanvittige Ord og Tale, men læse daglige i ham og takke og love Gud derfore, at han haver nu undt os af sin egen Godhed, at vi mue deraf lære og se, hvorledes de hellige Profeter og Helgene bade til ham i forme Tid med en stærk Tro og et fast Haab og bleve dermed salige, at vi mue og saa blive. — Der skulle og nu mange sige: denne Psalter lyder sommesteds paa Vers og Rim; ikke staar der saa i Latinen. Der svarer jeg saa til: ja, Psalteren skulde vist med rette være paa Vers og Rim, saa at det ene Kor kunde sjunge og svare det andet med faa Ord, og love Gud dermed, som her staar i denne sidste og næste Psalme saa: lover Herren med Trommer og Korsang! St. Povel siger og: sjunger vor Herre Lovsang! Kong David sang og selv Psalmerne med Sangerne paa Vers og Rim, den ene mod den anden. Koræ Sønner sunge dem ogsaa med Leviterne og andre Sangere, som forskrevet staar. Man siger og nu almindelige: det staar i det Vers i den Psalme i Psalteren; thi kan hver nu selv deraf se og mærke, at Psalmerne burde med rette at udsættes paa Vers og Rim, om det vaare muligt; thi de vare saa først paa det hebraiske Maal, som er ganske sub-

tiligt, mens vort Tungemaal er for meget grovt dertil. Thi kunde jeg ikke det saa tilbørlige gjøre, som det sig med rette burde. Jeg gjorde dog det, jeg kunde, efter som Gud gav mig Naade til. — Vil nogen straffe denne Danske, da læse sig først de Psaltere, som Felix, Pellicanus, Faber, Martinus og andre flere have udsæt efter den rette hebraiske Psalter og mærke sig vel deres Udtydning og Mening, og sige sig siden herom, hvad han tykkes godt og ret at være; thi jeg er vel til Freds, hvad lærde og vise sige herpaa. Men ulærde vanvittige Munke skulle ikke dømme herom. Skulde jeg sæt Dansken efter den Latine, som st. Hieronimus skrev, da havde der ingen forstaandet hende, hun havde og hverken haft Hoved eller Hale, som hver kan selv se og mærke af de andre Psaltere, som før vare udsætte. Alle kære derpaa, at de kunde ikke forstaa dem. Det sker fordi, at de, som dem udsætte ville, strags saa lettelige sætte Ord efter Ord ligesom dem tykte at de lydte, og de ville ikke gjøre dem Umage at søge og lede i gode Bøger efter den rette Mening af Ordene, at de kunde siden udsæt den rette Mening af dem, som dem allermest burde at gjøre; thi at Ordene i Latinen haver tit en anden Mening end de strags synes at have af hver Mand. — Hvo som vil noget udsætte af Latinen, Hebraiske eller Græske, han skal det saa udsætte, at alle andre, som ere af det Tungemaal, kunde det vel forstaa, ellers vaare det bedre, at han lode det betæmme; thi at de, som dem læse og kunne ikke forstaa dem, de faange Lede deraf til Guds Ord og kjedes siden ved at læse dem, og sige: hvad skulle vi gjøre med disse Bøger? vi forstaa dem ikke, det er Flensborgs-Danske (thi man taler der danske og tyske til Hobe). Disse Ord har jeg hørt af mange; de sige og saa almindelige i Dan-

mark, som alle vel selve vide. Tager fordi dette føje Arbejde til Takke, til Gud vil unde mig Naade til at udsætte mere paa danske! Hvilken ske Lov, Tak, Hæder og Ære af alle sine Kreature til evindelig Tid! Amen!« [1])

17. Af denne Efterskrift fremgaar det atter, at Latinen er Grundsproget, hvorfra han oversætter. Han ser op til de Mænd som sine Lærere og Vejledere, der har kunnet oversætte Psalmerne lige fra »den rette hebraiske Psalter«, men han gaar ikke længer tilbage end til den latinske Oversættelse, og væsenlig i dennes kirkelige overleverede Tekst, som han længe havde været fortrolig med. Dog følger han den ingenlunde slavisk, og han navngiver fire lærde Oversættere og Fortolkere som sine nærmeste Kilder. Af latinske Oversættelser stod syv til hans Raadighed, hvoraf fem i Jacobus Fabers (le Févre) Polyglot, den samme som han allerede benyttede, da han udarbejdede sin Tidebog (s. S. 52). Desuden to nyere Oversættelser, begge fra Grundsproget, en af den 1518 døbte Jøde-Missionær, Felix Pratensis, den anden af Orientalisten Konrad Pellicanus, der 1526 var bleven Protestant, og endelig Martinus Luthers tyske Oversættelse. Han brugte nu sine Kilder paa en anden Maade end før. Naar han tidligere oversatte Davids Psalmer, eller Ny Testamente, gav han en fri Omskrivning, hvori han uden Betænkelighed indflettede sine egne Udlæggelser og Tilføjelser; nu stræbte han at holde sig nærmere til sin Tekst, men han tog sig saa en anden Frihed, i det han ikke alene mellem sine Kilder valgte det Ord og Udtryk, han fandt bedst; men, naar han finder, det kan tjene til Oversættelsens Tarv, sammenføjer han dem, saa han holder sig nok til

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 153 ff.

Teksten, men hans Oversættelse kommer stundum til at sige to Gange, hvad Originalen kun siger én. Dette gjorde han ved Psalmerne til Dels, naar han syntes det kunde bidrage til at faa dem gjengivne paa »Vers og Rim«; thi det erklærer han jo, er hans Bestræbelse, og skjønt han ikke altid har naa't det, saa at det tilfredsstiller ham selv, har han »dog gjort det dertil, han kunde«, og han har kjendelig mange Steder lagt an paa at knytte Sætning og Modsætning (*thesis* og *antithesis*) sammen med Rimstave. Som et Par Exempler kan anføres:

Psalme 24:

> Denne er den Slægt, som **a**dspørger Gud,
> som Jakob **a**dspurgte Guds **A**nsigte;
> I **H**øvdinge, opløfter eders **H**oved,
> viger, **H**elvedes Porte!

hvor Udtrykkene er hentede fra to forskjellige af hans Kilder. Det samme er Tilfældet, naar det i 104. Psalme hedder:

> Herre, hvor mange og store er dine **G**jerninger,
> du **g**jorde dem alle med din egen Visdom.
> Jorden er fuld af dine **g**ode **G**aver,
> og af dit meget **G**ode, som du skabte.

At han dog ogsaa stundum, for at opnaa »Vers og Rim« gjør mere vilkaarlige Indskud, kan man se et Exempel paa i følgende Vers af Psalme 4, hvor de i Klammer satte Ord er indskudte af ham:

> Herre, optænd dit Ansigts Lys (og Skin)
> over os (arme syndige Menneske),
> (med hvilket) du gav mig (Lyst og) Glæde
> (til at elske dig) af (alt) mit Hjærte.

Ved at give Psalmerne paa Vers og Rim, forstod han nemlig, som ogsaa de Grunde, han henter fra det gamle og ny Testamente, vise, at de skulde være s y n g e l i g e, og han udfyldte sagtens Sætningerne, for at Versene skulde kunne synges paa en eller anden kjendt Melodi. Da den ny

Psalmesang vaagnede, søgte den en af sine Hovedkilder i Davids Psalter, og man oversatte dem da for en Del, baade i Tyskland og hos os, i rimbundne Vers, som Folkesangen her ellers krævede; men man benyttede ogsaa til Kirkesang og optog i Psalmebøgerne, som dannedes til dette Brug, adskillige af dem, oversatte i Prosa. Allerede inden Chr. Pedersen var kommen hjem, havde man i den første Psalmebog, som Klaus Mortensen udgav, optaget nogle Psalmer af Frans Vormordsens Oversættelse; og senere benyttedes Chr. Pedersens Oversættelse paa samme Maade.

18. Af Davids Psalter var der jo nemlig allerede kommen en fuldstændig, dansk Oversættelse, trykt i Rostok, 1528, tre Aar før Chr. Pedersen udgav sin. Da han ikke nævner den, har han i sin Udlændighed maaske endnu ikke kjendt den, men det er i hvert Fald uden Tvivl en Misforstaaelse af hans Ord, naar man har ment, hvad der atter og atter er bleven gjentaget, at det er den, han stikler til, naar han i ovenanførte Efterskrift taler om Flensborgs-Dansk. Det vilde da ogsaa være ikke blot en haard men en ligefrem uretfærdig Dom. Frans Vormordsen, der var født i Holland, men fra Barn havde levet i Danmark, gjør beskeden Undskyldning for sit Sprog, men henviser til sin Lærer og Medhjælper, Povl Helgesen, og hans Hjælp er ogsaa kjendelig nok i Bogen. Men var hans Stil end noget tung og bred og kunde ikke maale sig med Chr. Pedersens lette og naturlige Ordlag, saa er Oversættelsen gjort med Flid og Dygtighed, ligesom den blev modtaget med Tak og ingenlunde vraget, saaledes som Hans Mikkelsens flensborger-danske Oversættelse af Pavli Breve. Og det er langt snarere denne, Chr. Pedersen atter sigter til, her hvor han taler om Oversættelser i Almindelighed. Der hvor han tidligere i Efterskriften taler om de

daarlige Oversættelser af Davids Psalmer, kan det ikke være Vormordsens, han tænker paa; thi paa den passer Ordene aldeles ikke. Han taler ikke om Psaltere, som før vare »sætte« (ɔ: prentede), men om dem der før vare »udsætte« (ɔ: oversatte), og dermed omfatter han alle de haandskrevne. Der er ingen Tvivl om, han sigter til de mange Oversættelser af Davids Psalmer i Tide- og Bønnebøger, som han allerede ved en tidligere Lejlighed har været efter. I det Brudstykke af Fortalen til hans egen Tidebog, der er os bevaret, skriver han om, hvor gode disse Psalmer var, »naar de ret udtydes efter Kong Davids Mening, og ikke saa grovelig som de der før vare udsætte i de andre Tidebøger«. Hans Anke gaar jo desuden fornemmelig ud paa, at »de, som dem udsætte ville, strags saa lettelige sætte Ord efter Ord ligesom dem tykte«, og at de ikke vilde »gjøre dem den Umage at søge og lede i gode Bøger efter den rette Mening af Ordene«. Og den Skose ramte vist lige paa de omtalte Oversættere, men aldeles ikke Fr. Vormordsen og Povl Helgesen, der brugte netop ganske de samme Hjælpemidler som Chr. Pedersen selv, hvad der laa i, at det var de rigeste og lettest tilgængelige, Tiden kjendte. Der er kun den Forskjel, at medens han her dog nævner Dr. Martinus — ved Fornavn maaske, fordi Slægtnavnet havde mindre god Klang i Nederlandene —, saa har hans Forgænger, eller snarest dennes Medhjælper, fundet det var nok, blot at nævne »tvende tyske Psaltere, den ene paa østertysk og den anden paa Brabants Maal og menige Vesterlands Tungemaal«. De er imidlertid begge Luthers, paa højtysk og plattysk, ligesom hans Fortale til Bogen ogsaa kjendelig er benyttet af Fr. Vormordsen.

Enten Chr. Pedersen har tænkt paa bestemte Personer,

naar han taler om de avindsyge som ærgre sig over, at man vil oversætte Psalteren paa Folkesproget, og sige, at den ikke er Læsning for Lægfolk, eller det er talt i Almindelighed om »de ulærde vanvittige Munke«, hvis Dom han foragter, saa tyder det paa, at han følte sig lettet, ved selv at være sluppet ud af Kloster-Standen og at hans Uvilje imod denne var i Tiltagende. Men i øvrigt er disse Udbrud nærmest Ytring af hans egen Kjærlighed til denne Psalme-Skat og hans Overbevisning om den store Velsignelse, den kunde udbrede. Derfor er hans Hjærte ogsaa fyldt af Glæde over, at Gud har skjænket ham Naade til at fuldføre dette Arbejde: at give en fuldstændig Oversættelse af hele Psalteren, saa med Taksigelse derfor baade slutter han sit Forord og begynder sin Efterskrift, samt med Bøn om at maatte kunne fortsætte. Og det er øiensynligt, at der er intet af alle hans Arbejder, han har anvendt saa stor Flid paa som dette, ikke engang det ny Testamentes Oversættelse, ligesom det vel ogsaa turde siges, at der er intet af de andre. hvortil han havde en saa grundig Forberedelse.

19. Bogen er trykt med hans Pariser-Typer, som han synes at have set sig i Stand til at anskaffe sig til den frugtbare Virksomhed han udviklede, inden han forlod Nederlandene, og dem førte han hjem med sig. Maaske har han ikke faaet dem, før anden Udgave af Ny Testamente var kommen i Pressen, siden de der kun er anvendte til Titelbladet, medens den ellers er sat med en hollandsk Skrift, eller han ikke har haft Typer nok til begge Bøger, hvis de blev satte samtidig. Titelen lyder:

»Davids Psaltere,
hvilken den Helligaand selv gjorde gjennem Davids Mund.
Han er alle kristne Menneskers rette Bog,

thi man finder i ham,
hvorledes man skal tro, tjene og elske Gud
af alt sit Hjærte, og blive salig.
Han maa vel kaldes en liden Bibel,
thi det staar i ham med faa Ord, som staar i Bibelen.«

Under Efterskriften læses:

»Denne Psaltare er udsæt paa danske af Christiern Pe[dersen],
som var Kannik i Lund, og prentet i Andorp
Aar efter Guds Byrd M D x x x i.«

Titel-Rammen fører de nordiske Rigs-Vaaben. Af Billeder findes kun et daarligt Træsnit, der forestiller Kong David, som knælende leger paa Harpen [1]).

At der ikke, saaledes som ved det ny Testamente kom nyt Oplag strags, turde vel ligge deri, at dette den Gang som til alle Tider havde en langt videre Læserkreds; men mærkeligt er det dog og det afgiver et godt Bevis, at man fandt Behag i denne Oversættelse, naar man et halvt Hundredaar senere og altsaa en Menneskealder efter at den samlede Bibel var trykt, optrykte Bogen paa ny, i det en Adelsmand, Gregers Ulfstand, overtalte den kjøbenhavnske Bogtrykker Mogens Vingaard til at besørge en ny Udgave (1582—86).

20. Chr. Pedersen nøjedes ikke med at føre disse to Hovedstykker af vore hellige Skrifter med sig hjem: Nypagtens Bog og Davids Psalmebog. Han forsynede sig desuden før Afrejsen med syv andre Skrifter, som han oversatte og fik trykte i Antverpen. Valget af dem er ikke mindre betegnende for ham end Maaden, hvorpaa han behandlede dem. Hvor meget han end, som han selv

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 1—155, jvnf. 575—86. — C. Bruun II, S. 3 ff.

beklager, havde været hildet i Tidens Overtro og Vildfarelser, havde han været en from, troende Kristen, længe før han havde hørt Luthers Navn nævne, og som han havde indledet sin Postille med »Vor Herres Pines Ihukommelse«, havde han tydelig nok udtalt, at Jesu Christi Lidelse og Død for vore Synders Skyld var ham Hovedsagen og mere end alle Helgenes Forbønner og alle gode Gjerninger eller Pønitense-Øvelser. Derfor var det intet Under, at han var let modtagelig for det gjenfødte evangeliske Vidnesbyrd fra Vittenberg, og han griber da ogsaa senere enhver Lejlighed til selv at vidne om vore egne Gjerningers Utilstrækkelighed til at forhverve os Salighed, medens den alene skjænkes os, som tro, af Guds uforskyldte Naade ved den Forløsning som er sket ved Jesus Christus, vor Herre, ved hans Lidelse og Forsoningsdød. Fra dette Midtpunkt har han fulgt Luthers Fodspor, for at oplyse den rette Kirkegrund, og har gjengivet tre Skrifter, efter tre forskjellige Forfattere: Luther, Urbanus Rhegius og Joh. Agricola (det sidste trykt i Malmø 1533), som hver især med et fælles Navn kunde kaldes »den kristelige Børnelærdom«, samlet om, hvad Luther til Dels efter den ældre Overlevering havde fastslaaet som Katekismens fem »Parter«. Dertil har han saa føjet et Par Skrifter, som efter Luther skulde vejlede til en sundere Opfattelse af enkelte Sider af Livet, nemlig om Ægteskabet og Ungdommens Oplærelse. Det er aabenbart ud af denne Tankegang, at Chr. Pedersen har truffet sit Valg, men dermed skal der ikke været sagt, at han har valgt efter en forud lagt Plan, thi han har sikkert taget, hvad der laa ham for, og foretrukket det, der personlig mest tiltalte ham selv, og som han derfor havde Lyst til at gjøre sine Landsmænd bekjendte med, i den Overbevisning, at de kunde

have Gavn og Glæde af at lære at kjende det. Luthers talrige Skrifter, som udkom i de Aaringer, Chr. Pedersen opholdt sig i Nederlandene, eller som allerede var udkomne før hans Ankomst, var den rige Kilde, hvoraf han især øste, men, som allerede antydet, indskrænkede han sig dog ikke til ham alene.

Det er saaledes Luthers Fodspor, han følger, naar han forsyner sig med en lille bibelsk Billedbog, som han kalder:

»Om Vor Herres Død og Pine og om Billeder«, en Titel, der nærmest gaar paa den Fortale, som Luther havde forudskikket en lignende Billedbog paa tysk, og som Chr. Pedersen, frit oversat og en Del udvidet, ogsaa optog som Indledning til sin Bog. Man havde fra tidligere Tider saadanne bibelske Billedbøger, »Fattigmands-Bibler«, og navnlig var »Passionalerne« (Herrens Lidelses-Historie) smykkede med tilsvarende Billeder. Luther fulgte denne Skik og forsynede en Række af et halvt Hundrede bibelske Billeder, overvejende af det ny Testamente, med tilsvarende Sprog af den hellige Skrift. Chr. Pedersen efterlignede Luther, men stræbte, betegnende for hans Standpunkt, i Valget af Billederne at føre Bogen til at svare nærmere til de gamle »Passionaler«, i det han end yderligere indskrænkede Brugen af det gamle Testamente, saa han kun beholdt »Syndefaldet« og »Uddrivelsen af Paradiset«, men derimod, i Overensstemmelse med Titlen, gjengav han Herrens Lidelses-Historie udførligere. Luthers Fortale benyttede han, men hvor denne lader det blive ved en kort og kraftig Afvisning: »om Billedstormerne vil fordømme og foragte (Bogen), bryder jeg mig ikke om«, udvikler den roligere Chr. Pedersen den store Forskjel der er paa at dyrke Billeder paa afgudisk Vis og saa at bruge dem til Nytte og Gavn for

ulærde Lægfolk, og dernæst gaar han over til at indskærpe den frugtbare Betragtning af Herrens Lidelse og Død. Bønnerne har han selv lagt til, og ligeledes gjort et frit Valg af tre Davids-Psalmer (67, 51 og 136), hvoraf Oversættelsen stemmer med den i den samlede Psalter, men dog med smaa Ændringer, der vise den Omhu, han har anvendt paa denne; thi Oversættelsen af disse tre Psalmer er kjendelig ældst, saa den lille Billedbog er udarbejdet før Davids-Psalteren. Men jævnfører man Psalmerne i denne med de samme i hin, bære de Mærke af at være eftergaaede og afglattede helt igjennem, for at faa de eftertragtede »Vers og Rim« til at falde mere rytmisk. Efterskriften melder, at

»Denne Bog er prentet i Andorf og rettet af
Christiern Pedersen, som var Kannik i Lund,
Aar efter Guds Byrd M D x x x i.«

Hele Bogen udgjør $3^1/_2$ Ark i lille Oktav-Format, trykt ligesom Davids-Psalmer med hans egne Typer uden Angivelse af nogen Bogtrykkers Navn. Paa hvert Blads Forside findes saa et Billede, i temmelig daarligt Træsnit, med tilsvarende Tekst paa den modsvarende Bagside af det forrige Blad og der neden under en Bøn. I alt er der 45 Billeder, men af disse er Herren paa Korset gjentaget tre Gange.

Der er intet fuldstændigt Aftryk af den bevaret, men den maa have fundet saa god Afsætning, at Chr. Pedersen, formodenlig medens han var bosat i Malmø, har trykt et nyt Oplag, der bl. a. skilles fra det første ved at det i Efterskriften hedder:

»Denne Bog er udsæt paa danske af Christiern Pedersen, som var Kannik i Lund, og hun var prentet i Andorp
Aar efter Guds Byrd M D x x x i.«

De Exemplarer, der nu findes paa Bibliotekerne er sammenstykkede af Ark fra de to forskjellige Oplag [1]).

21. Af de sex andre Smaaskrifter, Chr. Pedersen førte hjem med sig, var de tre Oversættelser af Prædikener, som Luther havde holdt og udgivet. Først en Passions-Prædiken fra 1521, som senere blev optaget i hans Kirke-Postille paa Palmesøndag. Naar denne Passions-Betragtning er delt i »femten Maader«, da er det sikkert med Hentydning til de gamle Passionaler, hvor Herrens Lidelses-Historie var afdelt efter »de femten Steder, vor Herre taalte sin Pine paa«, som Titelen lyder paa en Bog, Godfred af Ghemen trykte her 1509. Den nys omtalte lille Billedbog udgjorde en Del af Luthers »Bethbüchlein«, hvis forskjellige Udgaver havde flere eller færre Tillæg. Til disse hørte da ogsaa den her nævnte Passions-Prædiken, og det var Grunden til, at den var bleven oversat paa dansk og udgivet fem Aar tidligere end Chr. Pedersens Oversættelse blev trykt, nemlig af Povl Helgesen, der 1526 udgav Luthers Bedebog paa dansk med Tillæg af denne lutherske Prædiken [2]). Dette Skrift, der udkom kort efter at Chr. Pedersen forlod Fædrelandet, synes han ikke at have kjendt, og har vel heller ikke været tilfreds med det, selv om han kjendte det; thi skjønt Povl Helgesen endnu ikke havde rejst sig i sin Jætte-Harme over Reformationen, havde han dog ikke kunnet bare sig for, at lægge Fingrene imellem, naar han skulde slaa til, og at faa anbragt et og andet Ord til Forsvar for Skærsild og Messen »naar hun rettelige høres« osv. Og desuden, skjønt Chr. Pedersen næppe vilde regne Povl Helgesens Sprog til flensborger-

---

[1]) Danske Skr. IV, S. 159 ff., jf. S. 187 ff. — C. Bruun, II, S. 19 ff.

[2]) P. Eliæsens Danske Skrifter I, S. 42 ff.

dansk, har det dog vist ikke klinget ret i hans Øren, især naar det gjaldt om et for ham saa dyrebart Æmne som:

»Hvorledes hvert Menneske skal betænke
Vor Herres Død og Pine
og vide hendes Kraft og Magt, Frugt og Godhed.«

Saaledes kaldte Chr. Pedersen sin Oversættelse af Luthers Prædiken. Han følger ikke saa nøje Originalen som hans Forgænger, der med Undtagelse af sine smaa Indskud, oversætter temmelig ordret, medens Chr. Pedersen paa sin sædvanlige Vis bevæger sig friere, som den, der er hjemme i hvad der skal siges, og hvem det ligger paa Sinde, at det, der bliver sagt, ogsaa bliver forstaaet. Udstyrelsen af Skriftet er den samme som det forriges, og Efterskriften angiver ligesom der: hvor Bogen er prentet, af hvem den er rettet og naar det er sket. Den er bleven en saa stor Sjældenhed, at man kun kjender det eneste hele Exemplar, som findes i Karen Brahes Bogsamling i Odense.

De to andre lutherske Prædikener, som han fandt var godt at faa omplantede paa Modersmaalet, var:

»Hvorledes hvert kristet Menneske
skal bære sit Kors
med Jesu Christo vor Herre og Frelsere«,

og »Om Ægteskab og Børn at opføde
Gud til Lov og Ære og deres Sjæle til Salighed«.

Ved disse saa lidt som ved de øvrige nævner han Forfatterens Navn. Den første havde Luther holdt i Fasten samme Aar som den danske Oversættelse udkom, den anden var fra 1519. Det var denne sidste, Luther havde den Ærgrelse med, at en Tilhører, som i Kirken havde skrevet den op efter hans Tale, tillod sig paa egen Haand at lade den trykke, men i en Skikkelse, Luther slet ikke vilde vedkjende sig; derfor fandt han sig opfordret til, selv

at besørge en rettet Udgave, og det er denne, Chr. Pedersen har fulgt. Til den første af de to Prædikener er føjet et Tillæg, der sikkert ogsaa er hentet fra Luther, i den sidste har Chr. Pedersen selv i Slutningen en Del udvidet og nærmere udført Luthers Formaninger. Hver af dem udgjør et Par Ark i lille Oktav (den ene 24, den anden 15 Blade), udstyrede som den foregaaende. Skjønt han vist staar i samme Forhold til dem som fri Oversætter, siger Efterskriften i den første, at »denne Bog er udsæt paa danske« af Chr. Pedersen, i den anden at »denne Bog er rettet« af ham. Begge er de trykte i Andorp 1531 [1]).

22. Saa vel den lille Billedbog som den første af disse tre Prædikener plejede at danne Tillæg til Luthers »Bedebog«, der fra 1522 tryktes i en Mængde Udgaver, men dennes Hovedbestanddel er dog egentlig en Udlæggelse af de Stykker, der fra Arilds Tid regnedes til den kristelige Børnelærdom: de ti Bud, Troen, Fadervor og Ave Maria. Det sidste Stykke udelod Luther, som bekjendt, da han udarbejdede sin lille Katekismus, men tilføjede i Steden derfor de to Stykker om Daabens og Alterens Sakrament. I den Oversættelse, Povl Helgesen gav af Bedebogen, medtog han kun de tre første Stykker; Chr. Pedersen oversatte uafhængig af ham alle fire og føjede dertil dels andre Stykker af Luther, navnlig Forklaringen af Fadervor, dels indskød han midt i Udlæggelsen af Troens Artikler et helt lille Skrift af Luthers Ven og tro Medarbejder Urbanus Rhegius, et Skrift, der i øvrigt allerede tidligere havde fundet en dansk Oversætter, og var bleven trykt i

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 193 ff., 425 ff. og 451 ff., jf. 592 og 599. — C. Bruun II, S. 22, 24 og 10.

Rostok 1528. Af disse Bestanddele dannede han en Bog paa 15 Ark lille Oktav, som han gav Titelen:

»Den rette Vei til Himmeriges Rige,
han læres her i de ti Guds Budord, og i Credo og Pater noster, i hvilke hvert kristet Menneske finder alt det som staar i Skriften og alle de Ting, som ham er nyttelige og tilbørlige at vide
til sin Sjæls Salighed.
Læs Bogen til Ende,
da skalt du det saa finde!«

Udstyret som de foregaaende, prentet samme Sted og Aar, »rettet af« Chr. Pedersen. Bogens Indhold er godt, skjønt ved den Sammenfældning, som er sket, ikke ganske ensartet. Imidlertid er den vist faldet i Samtidens Smag, siden den fandt en skotsk Oversætter. En John Gau, der siden døde som Præst i Kjøbenhavn, har til sine Landsmænds Tarv oversat den paa engelsk, og trykt den i Chr. Pedersens Trykkeri i Malmø 1533. I hans Fædreland Skotland skattes den som det første protestantiske Skrift der[1]).

Endnu en sjette Bog af opbyggeligt Indhold beredte Chr. Pedersen sig paa at føre hjem. Det var en af en unavngiven tysk Forfatter, kaldet »trostliche Disputation den Glauben und die Liebe betreffent«, der udkom som et Tillæg til Urbani Rhegii ovenfor nævnte Forklaring af »Troens tolv Artikler«. Chr. Pedersen kaldte sin Oversættelse i Lighed med Originalen:

»En kristelig Bog om mærkelige Spørgsmaal og Svar
om Troen og Kjærlighed
og hvorledes en Kristen skal ret lære og undervise den

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 211 ff. og 595 ff. — C. Bruun II, S. 13 og 65, jvnf. I, S. 348.

anden i mange gode Artikle, som alle Mennesker ere nyttelige at vide til deres Sjæles Salighed«.

I Efterskriften siges, at »denne Bog er udsæt paa danske« af Chr. Pedersen; den er prentet samme Sted og Aar og med samme Udstyrelse som de foregaaende. Den udgjør en 8—9 Ark i lille Oktav, og da den især behandler Forholdet mellem Tro og gode Gjerninger og giver Vejledning i mange praktiske Spørgsmaal, var man her i Landet alt bleven opmærksom paa den, saa den havde fundet en Oversætter samtidig med Chr. Pedersen. Det var, formodenlig en jydsk Præst, Jens Pedersen, der samme Aar, som Chr. Pedersen trykte sin Oversættelse i Antverpen, fik sin trykt af Hans Vingarthener (Vingaard) fra Stuckgarthen, sagtens i Viborg, hvor Fortalen er dateret Nyaarsdag 1531. Den er ikke uheldig, og en mærkelig Prøve paa jydskfarvet Skriftsprog fra Reformations-Tiden; men den kan dog ikke maale sig med sin Medbejler. — Med stadig Henvisning til Ord af den hellige Skrift handler Bogen, næst om Hovedspørgsmaalet: Tro og Gjerninger, om ret Skriftemaal og Nadverens rette Brug, og giver kort sagt Svar paa alle de Spørgsmaal, Reformationen havde rejst og som de, den havde vækket, trængte til at faa Rede paa: om Helgener og Skærsild, Øvrighed og Ægteskab, Skriften og Kirken, Kættere og Klosterfolk; og Svarene gives paa en saa jævn og livlig Maade, saa det sikkert har været efter Chr. Pedersens Smag. Her har han ikke behøvet at dæmpe Talen, for at faa den til at stemme med hans egen Ejendommelighed, som naar Luther fører Ordet og han skal til at tolke sine Landsmænd, hvad han har sagt [1]).

Det var saaledes ikke færre end tre, eller om man vil

---

[1]) Danske Skr. IV, S. 333 ff. og 598. — C. Bruun II, S. 15 og 18.

fire, af de Opbyggelses-Bøger, Chr. Pedersen trykte i Antverpen 1531, der allerede tidligere var bleven danske Læsere bekjendte: Luthers Bedebog med Sermonen om Herrens Lidelse og Død, Urbani Rhegii tolv Artikle, og Bogen om Tro og Kjærlighed; men der er vist ogsaa blevet Brug for disse ny Oversættelser i den aandelig bevægede Tid, og de høre alle nu til de store Sjældenheder.

23. Medens saadanne Skrifter af Luther og hans Medarbejdere, som nærmest hørte til Opbyggelses-Literaturen, lettest forplantede sig til Nabolandene, ogsaa til vort Fædreland, er Chr. Pedersen ene om den Ære at have omplantet et Skrift fra samme Kilde paa vort Modersmaal, som han næppe havde valgt, hvis ikke hans eget Syn havde haft en videre Kreds end de fleste af hans samtidige Landsmænds. Det behandlede et Æmne, som han fra sin Ungdom af havde følt og vist levende Deltagelse for, men hvor han ogsaa kom til at gjøre den Erfaring, at Vækkelsen fra Vittenberg og da navnlig den Mand, der bar den, havde aabnet nye Udsigter og udtalt et frigjørende Ord, der lod Skæl falde fra Øjnene, saa den gamle Tids mange Brøst aabenbaredes, og en god Anvisning blev givet til at lede Sagen ind i bedre og mere frugtbare Spor. Talen er om Ungdommens Undervisning, om den rette Maade at holde Skole paa. Det er bekjendt, hvorledes Chr. Pedersen i sine yngre Dage arbejdede for Skolen, efter det Syn, han den Gang havde og som han delte med sin Tid. Hans første literære Arbejde var en latin-dansk Ordbog og hans sidste, inden han sluttede sit Studium ved Pariser-Højskolen, var at besørge en ny kommenteret Udgave af den meget brugte Skolebog, Peder Laales Ordsprog. Nu kunde han ikke længer billige den gamle Maade at holde Skole paa, hvis Hovedopgave var, at indprente og indprygle Drengene

daarligt Latin, og man mærker det tydelig paa hans Gjengivelse af Luthers Skrift om dette Æmne, med hvor stor Glæde han har grebet denne Udtalelse af helt nye Skoletanker.

Luther havde allerede 1520 behandlet Skolesagen i sit glødende Skrift »til Tysklands kristelige Adel«. Det var, da Dr. Eck just var vendt tilbage fra Rom, forsynet med en Bandbulle imod ham, at han deri tog Bladet fra Munden og med aaben og drøj Frimodighed blottede Tidens og Kirkens mange og store Brøst, saa han afgjørende brød med Romer-Hoffet, som han hidtil ydmyg havde underkastet sig. I dette Skrift behandlede han, ved Siden af mange andre Spørgsmaal, ogsaa Universiteternes og Skolernes elendige Tilstand, og han havde indstændig bedet Herrerne at raade Bod paa den Forsømmelighed, der nu saa lang en Tid var víst imod Ungdommens bedre Undervisning. Da det ikke syntes at frugte, udsendte han fire Aar senere en ny Opfordring, denne Gang stilet til »alle Stæders Raadsherrer i Tyskland«, til at stifte og holde kristelige Skoler. Han paamindede dem om, hvor daarlig det stod til, og at Forandringen, der var foregaaet ved den ny Forkyndelse af Evangeliet, des værre syntes at have været den at da Forældrene ikke længer havde Haab om at faa Børnene anbragte i rigt lønnede Embeder, lod de dem slet ingen Ting lære; men var Børnenes Forældre saa uforstandige eller vrangvillige, da burde Øvrigheden tage sig af Sagen. Han fremsatte saa nærmere, hvad han mente der skulde læres i Skolerne, i Steden for det Skarn, Børnene før havde været pinte med, og gjendrev den Vildfarelse, at det alene var »de gejstlige« der skulde have Undervisning, da det meget mere var nødvendigt, for at det borgerlige Samfund kunde bestaa og trives, at baade Piger og Drenge blev

godt oplærte. Sluttelig bad han dem anlægge Bogsamlinger i Byerne, med skjønsomt Valg af deres Indhold og til fri Benyttelse.

Det er nu dette Skrift, hvis sunde Tanker Chr. Pedersen ønskede at gjøre sine Landsmænd bekjendte med; og naar man mindes Kong Christierns tidligere Bestræbelser for og Forsøg paa at forbedre Skolerne i sine Riger, falder det ikke urimeligt, at han ogsaa kan have haft Indflydelse paa Valget af denne Bog og anset den for vel skikket til at føres hjem fra Nederlandene. Men ligefrem at oversætte den, lod sig her mindre gjøre, end ved de kristelige Opbyggelses- eller Oplysnings-Skrifter, og naar Chr. Pedersen endog behandlede disse frit, som han mente det bedst vilde passe for de Læsere, han skrev for, saa maatte han her ikke alene bruge Frihed med Hensyn paa Formen, men lade Friheden gribe ind i selve Indholdet, ja stundum give Ordene en helt anden Adresse. Alle Luthers Skrifter bære jo et stærkt Præg af hans Personlighed, og det gjælder da ikke mindst denne hans Henvendelse til Raadsherrerne om Skolen. Det er denne Mand der taler, Reformatoren i Vittenberg, Dr. Martin Luther, og som han taler og skriver, kunde ingen med Sandhed gjøre Ordene til sine; saa hvor det gjaldt — ikke om, historisk at vide, hvad den Mand havde ment og sagt, men som for Chr. Pedersen at fremme den Sag, ogsaa han vilde fremme, skjønt under andre Forhold og Omstændigheder —, der kunde Luthers Ord ikke anvendes, uden at der toges fornødent Hensyn til disse Forhold og Omstændigheder. Han skrev som Tysker til Landsmænd om tyske Forhold; men disse brød Chr. Pedersen sig ikke om at oplyse for sine nordiske Landsmænd. Han kjendte af egen Erfaring de tilsvarende Onder hjemme fra, og dem skildrede han efter eget Øjesyn,

lige som da Midlerne til at afhjælpe dem ogsaa maatte afpasses efter det Krav, Omstændighederne i Hjemmet medførte. Naar saaledes Chr. Pedersen, lige saa gjærne som M. Luther, vilde vække sine Landsmænds nationale Følelse, maatte hans Formaninger gaa i en anden Retning end den tyske Reformators; thi det var særlig imod dennes Landsmænd, han fandt det fornødent at opmande Danske, Svenske og Norske. Derfor finder han sig foranlediget til, ikke blot at indskyde en Advarsel mod Indførsel af den Mangfoldighed af tyske Øl-Sorter, hvormed Landet blev oversvømmet, men overhovedet mod de tyske Kræmmere med deres udenlandske Varer. Dette gjaldt da især Hansestæderne, der »se vel, hvad Folk og Kjøbmænd, de have for Hænder«, og »dermed drage Penge, Guld, Sølv, Øxen, Kjød og Flæsk og andre gode Varer af Landene, og sleske, bedrage, svige og daare os af det bedste og meste vi have. Naar de komme hjem igjen til Stæderne, da rose de storlige deraf i deres Kompani, Drikke-Kollats og Gilde, hvorledes de have gækket og bedraget os med deres gamle, forledne og fordærvede Varer, og fanget mere end tidobbelt Fyldest for dem igjen. Og sige de tilmed: so sall man de Horssen Dänen wtrecten! Gud naade os, at vi end have Spot og Spe til Skaden« osv. (IV, S. 486).

24. Men det er ikke alene i saadanne Punkter, han afviger fra sin Original; hvor Meningen og Øjemedet nødte ham dertil. I de fleste Tilfælde sker det ved Indskud og Tillæg, hvor han har frygtet for, at Luthers Udtryk var for korte og ikke tilstrækkelig tydelige for Læsere, der ikke, som dennes Landsmænd, var inde i Forudsætningerne; men ogsaa hvor Chr. Pedersen ikke med Sandhed kunde eller vilde gjøre hans Ord til sine, eller hvor han af eget Kjendskab kunde lægge til og videre udføre Æmnet. Naar

Luther saaledes nævner en Del af Samtidens daarlige Bøger, fordobler han Listen og benytter Lejligheden til at anbefale sin kjære Saxo, som han for sexten Aar siden havde reddet fra Glemsel, ej at tale om andre gode Bøger, der havde været skrevet for over Tusend Aar siden, og »nu opledes alle Vegne og prentes og sættes paa ny«. Han lægger ikke Fingrene imellem, naar han ellers dadler den aandelige Stands dybe Forfald, men naar Luther farer i Harnisk og tager til sit ejendommelige drøje Sprog, og hans yngre danske Disciple gjorde sig Flid for at fremsøge de tilsvarende Udtryk i vort Modersmaal, for at bruge dem i Stridens Hede, da ligger sligt ikke for Chr. Pedersen. Naar det knitrer fra Reformatorens Pen med »die Teufelslarven, die Müniche und der hohen Schulen Gespenst, die wir mit unmenschlichem Gut gestift, und viel Doctores, Prædicatores, Magistros, Pfaffen und Müniche, das ist: grosse, grobe, fette Esel, mit rothen und braunen Bareten geschmuckt, wie die Sau mit einer gülden Kette und Perlen ... die ... alle unser Gut frässen, und sammelten nur des Drecks und Mistes ihrer unflätigen, giftiger Bücher aller Klöster, ja alle Winkel voll; das greulich zu denken ist« — og saaledes knitrer det temmelig hyppig —, da indlader Chr. Pedersen sig ikke paa at efterligne dette Tordenvejr; men beklager med al Ro, at mange Klerke har snarere studeret paa Skoler og Universiteter for deres egen Hæders og Æres Skyld, for at kunne kaldes Mestere, Lectores og Doctores, end de har gjort det for Guds Ords og Viljes Skyld, eller fordi de agtede derpaa at kunne lære og undervise unge og fattige Mennesker om den rette Vej til Himmerige.

Chr. Pedersen tør nok beholde Luthers »jeg«, naar han udtaler, hvor stor Synd det er, at forsømme Ung-

dommens Undervisning, og han taler derfor i første Person, naar han raader og beder alle kristne Mennesker ej at ringeagte denne Sag, eller naar han har gjort samme Erfaring, som den Luther udtaler. Men naar denne f. Ex. siger om den hellige Bernhard, »han er en Mand af stor Aand, som jeg tør dristig sætte over alle berømte Lærere, baade gamle og ny«, saa er det vist ikke, fordi Chr. Pedersen var ubekjendt med st. Bernhard, men snarere fordi han fandt Dommen for absolut, og var i alt Fald for beskeden til at tale saaledes i sit eget Navn, at han gjengiver dette »jeg« med »gode, vise og lærde Mænd«, som »skulde vel rose og prise ham over alle de andre Lærere og Doctores, baade gamle og ny«. Hvor Luther beraaber sig paa sine egne tidligere Skrifter, maa Chr. Pedersen selvfølgelig omskrive det, og han gjør det paa forskjellig Vis. Naar Luther i et længere Udfald mod »Valdenserne«, fordi de ikke skatte de gamle Sprog, men raabe paa »Aand«, gjør sin egen Personlighed stærkt gjældende, kan Chr. Pedersen ikke anvende dette, men forstaar Adressen rigtig, at det er Hussiterne der er ment, og gjør da (IV, S. 497) et lille skarpt Udfald mod »dem i Bømen«, som »ikke skulde rose dem for meget af deres Aand, thi det er storlige befrygtendes, at deres Aand er mere af Djævelen end af den værdige Helligaand«.

Naar det skal antydes, hvad den ny Skole skal yde til Ungdommens bedre Undervisning, følger han jo i Hovedsagen Luther, men der kan dog spores en Forskjel, som dels stammer fra hans personlige Ejendommelighed, dels fra at han selv var modnet og udviklet i den gamle Skole. Luthers Tanker var alle fra første Haand; han laaner ikke, dertil var han for rig. Hans Aand har Fylde og Kraft til at tage hver Sag op fra Roden af, og hans skarpe Syn

opdager de nye Begyndelser, Kilderne som kan give levende Vande. Vor Lunde-Kannik, som tiltales af denne Friskhed, fordi hans Hjærte er med paa Livets Side, føres dog let ind i de gamle vante Spor; han kan ikke altid løftes til at ville fornye, men nøjes med at ville forbedre det gamle. Dette gjælder mindre, hvor Talen er om Evangeliets Forkyndelse; thi der er han selv bleven saa forfærdet over de gamle Vildfarelser, og har personlig følt, hvad Lægedom der laa i det foryngede Vidnesbyrd. Kjendeligere er det, naar Talen bliver om Skolens Reform. Det ligger for ham at følge Luther i at anbefale Historien til Ungdommens Undervisning, og lige saa, endnu lidt stærkere at fremhæve Fædrelandets; men naar han da der faar Lejlighed til at fremdrage sin elskede Saxo, er det ikke alene for Indholdets Skyld, men tillige for Sprogets, denne »ædelige gode og dybe Latine han skrev«. Medens Luther ganske vist ogsaa lægger Vægt paa Dyrkelsen af det latinske Sprog, griber Chr. Pedersen enhver Lejlighed til at anbefale det, og for ham er det kjendelig det tredje hellige Sprog, jævnbyrdigt med Hebraisk og Græsk. Hans Nidkjærhed derfor er paa en Maade en Fortsættelse af hans Ungdoms Bestræbelse: at lære Drengene Latin; men der er sket den Forandring eller om man vil, det Fremskridt, som begyndte ved hans egne Studier i Paris: at naar han tidligere nøjedes med Munke-Latinen, saa anser han den nu for den store Ulykke i de gammeldags Skoler, og kappes med sin Ven, den lærde parisiske Bogtrykker, om at prise den klassiske, og da frem for alt den kostelige Latin, Saxo skrev.

Paa en anden Maade dukker hans gamle Minder ligeledes frem. Luther skriver et Sted, at havde han Børn og ævnede det, skulde de ikke alene lære Sprog og Historie

men ogsaa at synge og lære Musiken med hele Matematiken. Det gjengiver Chr. Pedersen: »Jeg siger for mig, at havde jeg Børn og formaade at holde dem i Skole og Studium, da skulde de ikke aleneste lære Latin, men og andre Tungemaal og desligeste Krønniker og Historier. De skulde ikke heller dermed lade dem nøje, men de skulde og lære vel at sjunge, og at regne og lægge Regnskab, og at maale Dybhed og Langhed paa Vand og Land, og at forstaa dem paa Himlens Planeter og Løb«. Dette Skole-Program er tydelig nok tegnet efter Midalderens *Quadrivium* (Musik, Aritmetik, Geometri og Astronomi). Ved Siden af Teologien studeredes nemlig »de syv frie Kunster«; de tre (Grammatik, Retorik og Dialektik) dannede Begyndelsen, og Behandlingen i Skolerne af dette *Trivium* fik sin skarpeste Dom, ved at »trivielt« blev enstydigt med kjedsommeligt; men Kronen paa Værket skulde sættes ved de fire førstnævnte Fag, og det er til denne Krone, Chr. Pedersen forhaabningsfuld løfter Øjet. Luther kræver hvad han tror kan være gavnligt i Livet, Chr. Pedersen bliver nærmere ved det vante Spor og former sit ny Krav i Lighed med det gamle Forbillede.

Den danske Gjengivelse af Luthers Skrivelse om nye Skoler udgjør en lille Oktav paa 56 Blade og kaldes i Efterskriften »rettet af Chr. Pedersen«. Dens Titel er:

»Om Børn at holde til Skole og Studium
og at skikke gode Skolemestere til dem«.

Neden under et Træsnit af Jesus som Tolvaars-Barn i Templet.

Medens Luthers Henvendelse til Raadsherrerne skal have gjort sin Virkning og bidraget til at Byernes Øvrighed mange Steder søgte at raade Bod paa det daarlige Skolevæsen, lader der sig ikke eftervise nogen synlig Frugt af dens danske Tolk. Men derfor kan Bogen i Stilhed nok

have gjort Gavn og afgiver i hvert Fald et utvetydigt Vidnesbyrd om det varme danske Hjærtelag, der bode i dens Forfatter.

At man i øvrigt dog skjønnede paa Chr. Pedersens Bøger, derom haves bl. a. et Vidnesbyrd i et af de malmøske Prædikanters Skrifter. Det er Peder Lavrensen, som i sit Skrift »En stakket Undervisning af Guds egne Ord og den hellige Skrift imod Pavens Statuter, Love, Bud og Skikkelser« (Malmø 1533), skriver: »byde dem, at de læse hos de syge nogle gudelige Psalmer og andre Traktater og kristelige Undervisninger, besynderlig af dem, Mest. Christiern Pedersen har udsat paa dansk og med stor Omkostning ladet prente, baade syge og karske til Nytte, Gavn og Saligheds Hjælp«. Dette gjælder dog jo nærmest hans Opbyggelses-Skrifter, medens Bogen om at holde Skole først atter blev fremdraget i forrige Hundredaar af J. Langebek og R. Nyerup [1]).

25. Alle disse Skrifter: anden Udgave af Ny Testamente, Davids Psalmer og de syv mindre fik Chr. Pedersen trykt i Antverpen 1531 og, paa førstnævnte nær, alle med den smukke fransk-gotiske Skrift, som han tidligere benyttede i Paris og som han førte med sig hjem og vedblev nogle Aar at benytte i Malmø. Han maa have set Udvej til at anskaffe sig Trykkeriet det sidste Aar af sit Ophold i Nederlandene, og skjønt der ingen Bogtrykkers Navn angives i nogen af de 1531 trykte Bøger, er han

---

[1]) Danske Skrifter IV, S. 467—518 og 600—5. — C. Bruun II, S. 11 ff. — Luthers Werke (Erlangen) XXII, S. 168—99. — D. Mag. I, S. 45—53 og R. Nyerup, libri qui ante Ref. in scholis Dan. præleg., S. 68 ff., samt »Borgervennen« 1797, Nr. 4 og 1820, Nr. 24—26. — H. Rørdam, Malmøbogen af P. Lavrensen, S. XLII.

dog sikkert allerede i Antverpen traadt i Forbindelse med den Johan Hochstraten, af en hollandsk Bogtrykker-Familie, som senere trykte hans Bøger, hvad enten han nu var Medejer af Trykkeriet eller han tjente Chr. Pedersen som Faktor. Paa alle ni Skrifter nævner han sig selv som den, af hvem Bogen enten er »udsæt paa danske« eller »rettet«, saa der er ogsaa det ydre Mærke paa, at han er Ophavsmanden.

Denne travle Virksomhed med Pressen i Antverpen stod sikkert i Forbindelse med Kong Christierns gjenvakte Haab om at Hjemvendelsens Stund snart skulde slaa, fordi Luften 1531 var bleven friere i Nederlandene efter Margretes Død, og Udsigten var bleven noget lysere til at skaffe de fornødne Midler for at naa Maalet. Hans trofaste Historiograf havde da ogsaa brugt Tiden flittig til at forsyne sig med det Forraad, hvormed han haabede i den danske Læserverden, til sine Landsmænds Gavn og Glæde, at skulle yde sit Bidrag til at tjene den Sag, der i hans Udlændigheds Aar var bleven hans Hjærte kjær. Vi véd ikke paa hvilken Maade det lykkedes ham at faa sin Bogskat hjem, og der er ej engang Efterretninger om, ad hvilken Vej han selv kom tilbage; men det skete. Han naa'de Hjemmet, og tog Bolig der paa ny, for endnu i en Række af Aar, skjønt ingenlunde i uafbrudt Stilhed, at fortsætte sin flittige literære Virksomhed.

V.

Efter Hjemkomsten 1532—43.

(Bopæl i Malmø. — Giftermaal. — Agrikolas Katekisme. — Lægebøger. — Folke-Krønniker. — Psalmebog. — Rimkrønniken. — Grevens Fejde. — Reformationen. — Bibeloversættelsen.)

Det Regent-Skifte, som var sket i Nederlandene, blev en kjendelig Lettelse for den landflygtige Konge. Baade var Enkedronning Maria af et mindre strængt Sind og personlig stod hun i et venligere Forhold til Svogeren, hvorhos hun havde fattet stor Kjærlighed til dennes ældste Datter, den vel begavede Prinsesse Christine. Nu kunde Kongen røre sig friere, uden at blive set paa Fingre af mistænksomme Øjne fra alle Sider. Vel havde han ingen Sinde, trods de trange Kaar, været ledig; tvært imod, med utrættelig Ihærdighed havde han udviklet sin medfødte Dygtighed, for at forfølge sit Maal, men hidtil var alt glippet for ham. Nu kom der et lille Lysglimt, som opflammede hans Haab, og de Efterretninger, han modtog fra sine tro Venner i Hjemmet, tydede paa, at Misfornøjelsen med det nuværende Regimente var stor, og at han vilde blive modtaget med aabne Arme; men ogsaa det Lysglimt viste sig at være en Lygtemand, der lokkede ham i Fælden og sluktes i Fængsels-Mørket paa Sønderborg-Slot.

Det var lykkets Kong Christiern at samle en ikke ringe

Hær, og Kejseren, som nok vilde hjælpe ham og i hvert Fald gjærne vilde af med ham, men ikke aabenlyst turde yde ham Understøttelse, lukkede Øjnene og knurrede lidt uden at slaa til, da hans utaalmodige Svoger paa sin voldsomme Maade tiltvang sig Gjennemgang gjennem Holland med 6-7000 Mand hvervede Tropper, for at naa Kysten og den Flaade paa 25-30 Skibe, som han havde set sig i Stand at faa samlet, for under »Skipper« Clements Styrelse at overføre ham og hans Hær. Den var efter Forholdene godt forsynet, baade med Kanoner og Penge til Troppernes Sold, og den 26de Oktober 1531 gik den under Sejl for at sætte Kaasen til Norges Klippekyster, Adskillige af Kongens tro Mænd fulgte ham, men Lykken var ikke med i Følget; Storm adsplittede Flaaden og flere af de bedste Skibe sank, deriblandt de, der førte Artilleriet og Krigskassen, og hartad som en skibbruden Mand naa'de Kongen med fire Skibe at lande ved Grimstad 5te November.

Blandt de trofaste, som fulgte, var Hans Mikkelsen, P. Povl Kempe, Mester Hans Hansen o. fl., men var Chr. Pedersen ikke iblandt dem? Ja, derpaa lader der sig, efter hvad der vides, ikke med Sikkerhed svare, hverken benægtende eller bekræftende; men, alt vejet mod hinanden, taler Sandsynligheden for, at om han ikke strags har fulgt sin Konge, har han senere stødt til ham, og at han om ad Norge er kommen tilbage til Fædrelandet. Sit Trykkeri har han uden al Tvivl sendt hjem ad Landvejen, og sagtens fulgte hans Boglade med det; i det mindste har den samme Bogtrykker Johan Hochstraten, som siden arbejdede for ham i Malmø, i Avgust 1531 trykt en Bog af Bugenhagen i Lybek, hvortil en af ham ogsaa senere anvendt Vignet er benyttet, og endnu i April næste Aar en anden Bog [1]).

---

[1]) C. Bruun II, S, 56.

Skulde det nu være saa, at Chr. Pedersen har selv været med der, og, som man har formodet, langsomt nærmet sig Hjemmet, for at oppebie Udfaldet af hans Konges Norges-Tog, saa kunde Lyskander faa Ret, der melder, at han i Lybek skal have udgivet en dansk Oversættelse af Hier. Savonarolas Betragtninger over den 80de (eller 8de) Davids-Psalme [1]). Man har saa tit gjort Lyskander Uret, saa at man kan unde ham ogsaa denne Oprejsning, hvis det skulde kunne bekræftes, at en saadan Bog der er udkommen, men bygge noget paa denne løse Angivelse, vilde dog være for dristigt, især da der jo var den Mulighed, at Joh. Hochstraten kunde have trykt Bogen, uden at Chr. Pedersen personlig var nærværende, selv om han havde oversat den.

At han var om Bord med Kongen og gjorde Norges-Toget med, siges nu rigtig nok ingen Steder. Hans Navn nævnes ikke; men der er dog nogle Omstændigheder, som synes at kunne tale derfor. For det første véd man, hvem der var Kongens Kansler, hans Skatmester, hans Skriver, for ej at tale om, hvem der førte Flaaden og Hæren, men hvem var hans Huspræst? Det nævnes ikke, og man kan dog være sikker paa, baade efter Samtidens og Kongens personlige Stemning, at han er næppe gaaet om Bord og har tiltraadt sit Hjemtog, uden at denne Post var besat. Men er det saa, da var der igjen ingen nærmere til at beklæde samme, end den Mand, han Aaret forud, i de vanskelige Tider, da Faster Margrete endnu regerede, havde bestræbt sig for at beholde som sin Kapellan, og som det synes, er det virkelig lykkets ham. Satte han saa stor Pris paa, at have Chr. Pedersen til sin Præst, da der var store Vanske-

---

[1]) K. Lyskander, udg. af H. Rørdam, S. 204.

ligheder for, at det kunde ske, saa er der al Rimelighed for, at han har beholdt ham, da disse — især efter at han i Juli 1531 havde hævet sit Hof i Lier — ikke mere fandtes, og de »katolske« Sympatier, han nu stræbte at lægge for Dagen, har vist ikke hindret ham fra, i det Stykke at følge sin egen Lyst. Imidlertid har hverken Allen eller Heise i de mange og udførlige Papirer, som haves om Kongens Ophold i Norge, fundet Spor til Chr. Pedersens Tilstedeværelse der, saa efter den førstes Mening maatte han i alt Fald senere være ankommen[1]).

At han har været med i Norge, synes ene at kunne forklare, at der i Foraaret 1532 fra den danske Regering udsendtes et af disse Vredes-Lyn mod Chr. Pedersen, som efterhaanden havde berøvet ham hans tidligere Ejendomme; thi det synes at savne al Grund, dersom han som en stilfærdig Bogtrykker nærmede sig til Fædrelandet, medens selve den Begrundelse, der gives, ligefrem tyder paa, at han stod midt i Ilden og færdedes mellem de bevæbnede. Kong Frederik overlader nemlig den 15. Marts 1532 en Borger i Malmø den Gaard, som Chr. Pedersen havde faaet i Pant for et Laan af Kanniken Henrik Conradus (Hvidstet), men som var inddraget af Kongen, »efterdi forskrevne Mester Christiern har givet sig ind til Rigens Fjende Kong Christiern og bruger Avindskjold mod Riget«[2]). Det Udtryk vilde dog næppe være bleven brugt, dersom han vel for sex Aar siden var rejst ud til den fordrevne Konge, men hans Ophold der var endt med, at han forlod denne i Nederlandene, uden at deltage i Toget til Norge. Var han derimod med der, selv i Egenskab af Huskapellan, saa vil Udtrykket passe:

---

[1]) Allen, Breve og Aktst., S. 501. Jf. A. Heise, Kristiern II i Norge.

[2]) Frederik I's Registrant ved Erslev og Mollerup, S. 302.

at han bar Avindskjold mod Kong Frederiks Rige, og det forklares let af Stemningen hos Regeringen, der ingenlunde var rolig ved Kong Christierns Fremgang i Norge og var langt fra at vide, hvad det kunde føre til, saa meget mindre som den Vinteren igjennem ikke ret vidste, hvordan Sagerne i det enkelte egentlig stod der oppe, og derfor ikke blot væbnede sig det bedste den kunde med Skibe og Mandskab, men ikke engang forsmaade at bruge List og Underfundighed.

Endelig maa det have en Forklarings-Grund, at den samme Mand, som om Foraaret fik det ny Bevis paa Regeringens Unaade og regnedes blandt Fjenderne der bare Avindskjold mod Riget, han faar, faa Maaneder efter, Borgerskab i Malmø som Bogtrykker, i det der, vist i de sidste Dage af Juli, skjænkedes ham kongeligt »Protectorium, at han maatte bo udi Malmø og nære og bjærge sig af Prenteri og være kongelig Majestæt huld og tro« [1]). Dette bliver ikke let at forstaa, dersom han er kommen hjem ad Landvejen, og rimeligvis var i Lybek, hvor hans Trykkeri synes at have været; thi da var det et saare ubetimeligt Øjeblik, om han, der i Forvejen stod paa det sorte Bræt hos Regeringen, selv havde meldt sig just i de Dage, da hans Konge blev ført som Fange til Als. Derimod ser det langt rimeligere ud, i Fald han har været om Bord paa Flaaden, der den 24de Juli ankrede paa Kjøbenhavns Red og Ugedagen derefter sejlede syd paa med sit Bytte. Thi vel beretter Huitfeldt, at der blev faret strængt frem mod nogle af Kong Christierns Ledsagere, og flere blev kastede i Fængsel; men det var ikke utænkeligt, at der er

---

[1]) Frederik I's Registrant, S. 467. Brevet er uden Datum. men det næste er udstedt den 5. Avgust.

faret læmpeligere frem mod en Mand, hvis Pen man midt i den kirkelige Brydningstid kunde skjønne at have Brug for, saa at, om han end vedblev at være de styrende en mindre velset Personlighed, kan hans literære Virksomhed have været en god Lynafleder, og det Bog-Forraad, som han enten medbragde eller som var under Vejs, maatte betragtes som en værdifuld Haandpenge paa Forliget. Lægger man Mærke til, at det var i det afgjort protestantiske Malmø, han faar Lov til at nedsætte sig, kunde det vel være, at han har fundet gode Talsmænd blandt den skaanske Adel, af hvilke han ogsaa fra yngre Dage stod i Forbindelse med flere Familier, og Tanken ledes blandt andre hen paa Mogens Gyldenstjerne, Broder til Biskop Knud, der bragte Fangen fra Norge. Baade var han selv Reformationen hengiven og medens han som Befalingsmand paa Aggershus kjækt og snildt forsvarede sin Borg mod Kong Christiern, indtil Broderen ankom med Flaaden, havde han oftere været til Gjæst hos Kongen og altsaa haft Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med hans Omgivelser. Derhos var han Slotsherre paa Malmøhus, saa det kunde alt passe paa, at han kan have taget sig af Chr. Pedersens Sag og skaffet ham det ny Hjem.

Helt uanfægtet synes han dog ikke at have siddet i Malmø paa Grund af hans tidligere politiske Optræden; thi i November samme Aar udstedtes Brev til Degnen i Lund, Ove Sparre, »om Mester Christierns Ærende, at den Tid Søren Norby kom i Skaane, da bifældede han ham« [1]). Hvorledes han er sluppet fra denne Undersøgelse, er ikke nærmere bekjendt, men vist er det, at han fik Lov til at bruge den Bogtrykker-Bevilling, som han havde faaet, og

[1]) Frederik I's Registrant, S. 472.

da hans Trykkeri, sagtens i Følge med Johan Hochstraten, ankom til Malmø, fik det Plads i Gaarden »ved Færgestedet«, som han siden selv blev Ejer af[1]).

2. Det har sikkert været hans eget Valg, naar han tog Bopæl i Malmø, thi ingensteds i hele Riget havde Reformationen gjort raskere Fremskridt end der. Den unge nidkjære Klaus Mortensen havde allerede i flere Aar, i Forbindelse med Hans Olufsen, dèr prædiket Evangeliet og var for to Aar siden bleven Sognepræst ved St. Petri Kirke. De havde i Fællesskab gjennemført den evangeliske Ændring ved Gudstjenesten, saa baade Messen udførtes paa dansk, og danske Psalmer fra Menighedens Læber havde afløst Korets latinske Hymner eller lød i alt Fald ved Siden af dem. Dernæst var der oprettet en højere Skole i Byen, et saakaldet Gymnasium i luthersk Stil. Det havde Chr. Pedersen hørt tale om, da han endnu var i Udlandet; thi et Sted i sin Bog om Skolen, hvor han atter klager over de Skoler, »som have været her til Dags«, og som en Dreng maatte gaa i, 15 eller 20 Aar, for at lære Donat, Alexander, Peder Laale og andre saadanne Bøger og hudstrøges daglig derfor, enddog han paa det sidste saa godt som intet havde lært; der føjer han saa til: »det er nu en anden Verden, og gaar nu anderledes til, særdeles udi Malmø og Kjøbenhavn og i Jylland, som jeg har spurgt«[2]).

Ved Skolen i førstnævnte By virkede Mænd som Frans Vormordsen, Peder Lavrensen og Oluf Krysostomus, og største Delen af Borgerskabet og dets Førere, deriblandt den snilde Jørgen Kock Mynter, var stemt for Reformationen. Vel havde Byen allerede sit Trykkeri i den evan-

---

[1]) Ny kirkehist. Saml. I, S. 655.

[2]) Danske Skrifter IV, S. 506.

geliske Sags Tjeneste, men der blev i det mindste nogle Aar Brug for dem begge. I Linkøping Stift havde nemlig den djærve Forkæmper for det gamle, Biskop Hans Brask, tidligere (1523) faaet et Trykkeri anlagt, for at kæmpe for den Sag, han forsvarede; men Præsten i Søderkøping som forestod det, Oluf Ulriksøn, er sagtens kommen til Akkord med den gamle Prælat og flyttede med Trykkeriet til Malmø, hvor han alt nogle Aar, før Chr. Pedersen kom hjem, havde trykt Bøger for de reformatoriske Lærere i Byen og vedblev dermed endnu mange Aar efter.

Chr. Pedersens Trykkeri kom snart i Brug, og til en ikke ringe Del af de Bøger, som udgik derfra, var han selv Forfatter. Men forinden vi nærmere omtale disse, skal det bemærkes, at uden Tvivl ikke ret længe efter at han havde nedsat sig i Malmø, og rimeligst i Løbet af de første Aar, havde han giftet sig. Han kom jo ikke som en fremmed til denne By, men under sit tidligere mangeaarige Ophold i det nærliggende Lund havde han upaatvivlelig stiftet Bekjendtskaber der, hvor Rejsen stadig gik igjennem til Hovedstaden, og som varm Tilhænger af Christiern II fattedes ham vist heller ikke der Venner, som delte denne hans Hengivenhed. Maaske har den Jakob Mikkelsen, hos hvem han fik Lejlighed til sit Trykkeri, da han kom til Byen, og sagtens ogsaa til sig selv, hørt til en af dem. I alt Fald blev han bekjendt i dennes Familie, og ægtede Jakob Mikkelsens og hans Hustru Annas Datter, Else. Han vilde træde i det protestantiske Spor, da han, medens Aarene randt og Tiderne skiftede, ogsaa i det Stykke vel maa have ændret sine Anskuelser. Thi i sine yngre Aar og sin enlige Stand havde han just ikke kvædet Kvindernes Pris. Han nedskrev allerede i Anledning af Sebaldus-Legenden: at enddog Ægteskabet er Gud »tak-

nemmeligt« det vil sige: tækkes ham vel, saa er det jomfruelige Liv ham dog meget mere taknemmeligt, og hans Betragtning af Kvinden, naar den lejlighedsvis kommer frem, er temmelig skarp og ugunstig. Han beskylder Kvinderne for, at de er tilbøjelige til at blive hofmodige, naar de komme til Magt og Vælde; det blev saaledes Magnus den godes Moder, og, føjer han til: »det pleje Kvindfolk altid at blive«. Ja, han kan være endnu mere nærgaaende imod dem, og gaar strængt i Rette med Kong Abel, der havde for stor Tillid til sin Dronning: »o, hvilken stor Ufornumstighed og Galenskab var det af samme Konge, at han lod sin Hustru have Nøgel og Gang til Rigens Breve og andre dyrebare Klenodie, som gjaldt Land og Rige!« Thi det maatte han dog besinde: »at Kvindfolk er gjærne løsagtige i Hu og Hjærte, naar de se noget som dem behager«. Imidlertid skiftede han Tanker, da han aflagde Kannike-Dragten og kom i Luthers Skole; han lærte nu at hævde Ægtestanden som Guds egen Orden i Modsætning til den enlige Stand og alle de selvgjorte Ordener, ja da han i Antverpen samlede sit Bog-Forraad til at føre hjem med sig og gjøre Gavn i Fædrelandet, følte han sig tilskyndet til, ogsaa derimellem at medtage Luthers Prædiken om Ægteskabet, som han i nogle Punkter udvidede. Saa længe han flakkede om i Landflygtighed og spiste Naadsens Brød i Nederlandene, havde han ikke kunnet følge Luthers og de danske Reformatorers Spor: at omsætte Teorien i Praxis; men saa snart han fik Foden under eget Bord i Malmø, skete det, og Else Jakobsdatter blev som sagt hans Hustru.

Han var den Gang ingen ung Mand længer, han maa have været flere Aar over det halve Hundrede; men Else havde da ogsaa traadt sine Børnesko, i det mindste havde

hun allerede en Gang før været gift og var bleven Enke. Hendes første Mand var en Borger i Malmø, som hed Christoffer Madsen. Det maa have været en vel anset Mand, siden han 1530 selvanden gik i Borgen for 500 Mark, der var Kjøbesummen for de Billeder, som blev solgte fra st. Petri Kirke, skjønt det vil ses af det følgende, at formuende har han dog just ikke været. Reformationen havde jo alt den Gang gjort raske Fremskridt i Malmø, og st. Petri Kirke var bleven overladt de protestantiske Prædikanter; men i øvrigt tyder dette Billed-Salg dog paa, at den Skildring, som Krønniken om Graabrødrenes Forjagelse giver af Kapellernes Nedrivelse, Præsternes Udjagelse, Altrenes Forstyrrelse og Helgenbilledernes Ødelæggelse er noget overdreven, siden Billederne alene indbragte den nævnte Sum og altsaa dog vel næppe var bestemte til at tilintetgjøres, om de end ikke længer blev taalt i Kirken [1]). Christoffer Madsen, der ved den Lejlighed nævnes som Kavtionist, maa være død ikke længe efter, og hans Enke indgik saa nyt Ægteskab med Chr. Pedersen. Hvad Aar Bryllupet stod, kan ikke siges med Vished; thi fordi Arveforholdet blev ordnet kort før Jul 1535 mellem det nygifte Par og Svigermoderen, der nu var Enke, følger deraf ikke, at Bryllupet nylig havde fundet Sted, midt under Malmøs Belejring, men snarere at Jakob Mikkelsen nu var afgaaet ved Døden. Det sidste halvandet Aar havde været Krigsaar og Chr. Pedersen havde selv været saa optaget af Grevens Fejde og den Tjeneste han havde ydet, at det maa findes rimeligere, han har giftet sig, inden den udbrød Sommeren 1534. Hertil kommer, at Datteren Anna, som blev Frugten af dette Ægteskab og sagtens blev opkaldt efter sin Mor-

---

[1]) Ny kirkehist. Saml. II, S. 157.

moder, synes at være bleven gift 1552, saa ogsaa med Hensyn til hendes Alder bliver det sandsynligst, at Forældrene er bleven gifte 1533 eller 34.

Den omtalte Ordning af Arveforholdet gik ud paa at Svigermoderen, Jakob Mikkelsens Enke, skulde betale 300 Lod Sølv, som Elses første Mand skyldte bort. Det Mellemværende, som Anna Jakobs paa sin afdøde Mands Vegne havde med en Peder Skriver, skulde være Datteren uvedkommende; men i øvrigt frafaldt Chr. Pedersen og hans Hustru Krav paa al videre Arv. Dette Ægteskab blev ikke langvarigt, thi allerede 1539 døde Hustruen; derimod overlevede Svigermoderen baade sin Datter og Svigersøn, og var endnu i Live 1555 [1]). Om flere Børn end den nævnte Datter er der ikke Tale, og det er kun en løs Gjætning, naar man har antaget en Peder Christiansen H[elsinge?]' som lejlighedsvis nævnes, for Søn af Chr. Pedersen [2]). Datteren er efter Moderens Død sagtens kommen i Huset hos sin Mormoder og derfra bleven gift med en indvandret Tysker. Hendes Navn anføres flere Gange de efterfølgende Aar i Malmøs Raadhus-Protokoller, men hun træder ellers ikke frem; ikke engang under hendes gamle Faders Skrøbelighed og Sygdom. Des mere høre vi om hendes trættekjære Mand Bastian Hülsebrock.

Har Chr. Pedersen giftet sig snart efter sin Bosættelse, saa har det dog kun været en kort Tid han kunde nyde et stille Husliv, før Uroligheden atter indtraadte og igjen tog ham i Tjeneste, og han har forenet det med en travl Virksomhed i Brugen af sin Presse. Dersom man turde stole paa Lyskander, har han allerede samme Aar han kom

---

[1]) Ny kirkehist. Saml. I, S. 252—53, jvnf. S. 656—57.

[2]) Langebekiana, S. 46.

til Malmø (1532) udgivet et Skrift *de gratia divina et confessione lib. I.* At Lyskander angiver Bogens Titel paa latin, beviser intet, hvad Sproget angaar, da hans lille Literatur-Lexikon er skrevet paa latin; men naar senere Literatur-Historikere, selv naar de skrive paa dansk, vedblive at anføre denne latinske Titel, betyder det, at de selv ikke har set Bogen og kun gjentager Lyskander. Det tør kaldes en Umulighed, at Chr. Pedersen til nogen Tid og allermindst nu, da han var kommen hjem og skulde fæste Bo i det protestantiske Malmø, vilde have skrevet paa de lærdes Tungemaal om et Æmne, som det netop laa ham paa Hjærte at oplyse alle sine Landsmænd om, læge som lærde. Jeg har tidligere antaget, det kunde være en Fejltagelse og Forveksling med den Bog, han udgav Aaret efter, med Spørgsmaal og Svar, væsenlig »om Guds Naade og Skriftemaal«; og selv om denne derved kom til at figurere to Gange i Lyskanders Liste, saa er der flere, som dele samme Kaar. Men det er jo nok saa sandsynligt, at hvad der har givet Anledning til den nævnte Bogtitel, har maaske været første Udgave af en lille, hidtil ubemærket Bog, der i disse Aaringer (1531—33) udgik og, som Typerne vise, fra Oluf Ulriksøns Presse. Dens Titel svarer nøjere til Lyskanders korte Angivelse, i det den lyder: »En nyttelig Bog for unge og gamle om Guds store Miskundhed og Naade, som han gjør os arme Mennesker, og om ret Skriftemaal og Christi Legems Annammelse«. Lyskanders Fejl bestaar saa i, at han har trot, Chr. Pedersen var dens Forfatter [1]).

---

[1]) K. Lyskander ved H. Rørdam, S. 204. I Dr. Rørdams Redaktion af Boglisten er endnu en Fordobling, da VIII og XII er samme Bog. — Se Danske Skrifter IV, S. 606, Ny kirkeh. Saml. I, S. 673 og II, S. 187, samt C. Bruun, II, S. 45.

3. Men om der intet Skrift udkom fra hans Presse samme Aar, som den var sat i Gang i Malmø, saa har den dog stragsværet i Virksomhed; thi allerede elleve Dage ind i det ny Aar, Fredagen næst Helligtrekongers Dag, udgik derfra Ped. Lavrensens Undervisning om Præste-Embede og om deres Levned, Giftermaal og ret Kyskhed, og i første Uge af Fasten fulgte et Skrift fra Chr. Pedersens egen Haand. Det var denne Gang ikke et Skrift af Luther, han anbefalede sine Landsmænd og gjorde tilgængeligt for dem; men derimod et, som havde fremkaldt en Del Modsigelse fra den lutherske Lejr. Johannes Agrikola eller, som han efter sin Fødeby kaldtes, Magister Eisleben (født 1492) havde studeret i Vittenberg og sluttet sig nær til Luther, hvis Bordgjæst han jævnlig var. Han virkede flere Aar som Lærer og Præst i sin og Luthers Fødeby (1525—40) og sidst som Hofpræst hos Kurfyrst Joakim II i Berlin, hvor han døde 1566. Hans urolige Aand aabenbaredes stærkere jo ældre han blev; men allerede i sine yngre Dage fandt han, at man i Vittenberg lagde for stor Vægt paa Lovens Betydning for kristne Mennesker, og han havde skarpt angrebet Melanchtons »Visitations-Artikler« (1528), fordi de formanede til Lovens Prædiken. Aaret i Forvejen havde han som Lærer i Eisleben udgivet den Katekismus for Pigeskolen, som Chr. Pedersen fik Lyst til at overføre paa dansk. Den kaldtes »130 Fragestücke für die jungen Kinder in der deutsche Magdlinschule zu Eisleben« og blev ved at udkomme i stadig forøgede Oplag, indtil den, oversat paa latin, var svulmet op til 331 Spørgsmaal (Berlin 1541). Skjønt hans senere bitre Polemik ikke er kommen til Orde i denne Bog, mærker man dog, som det ogsaa blev gjort gjældende i den siden udbrudte »antinomistiske« Strid, allerede her den Retning, hvori han

efterhaanden gik videre og videre. Den Udgave, Chr. Pedersen oversatte efter, har været en af de første, hvor Spørgsmaalenes Tal endnu kun var naat 170. I den lyder Svaret paa det Spørgsmaal (78): hvad er den daarlige Prædiken? »Gud saa', at det var sandt, at des mere han straffede og plagede Mennesken for deres Synder, des slemmere og værre bleve de. Da tænkte han og sagde: jeg saa' vel, at Menneskene vilde ikke bedre dem, alligevel jeg lod straffe dem med adskillige Plager; thi vil jeg nu bevise dem stor Kjærlighed og se, om jeg kan dermed drage dem til mig, jeg vil sende dem min eneste og kjæreste Søn ned paa Jorden« osv. — Paa 114de Spørgsmaal: »skal og Mose Lov tvinge kristne Mennesker? svares der: »nej, thi de Kristne gjøre med Lyst og Glæde alt det som Gud begjærer og æsker af dem, thi de ere beseglede med den Helligaand, og fordi skal ingen Lov tvinge dem«. Svaret paa det næste Spørgsmaal lærer, at vi skal bruge Loven »lige som alle gode Kristne bruge alle Kreatur [alt det skabte] til deres Nødtørft, naar og hvor og saa tit som dem lyster ... Lige som vi læse og bruge græske, hebraiske og latinske Historier, saa skulle vi og læse og bruge Mose Lov i Bogstavene og i udvortes Ord, og lade os af intet tvinges af hende, og ej heller gjøre os nogen Conscientse derpaa [Samvittighed deraf], thi vi have intet med hende at gjøre.« — Hvortil blev Mose Lov givet Jøderne? spørges der, og Svaret er: Mose Lov blev givet Jøderne, ligesom Loven er danske Folk given (skyder Chr. Pedersen ind) og ligesom de romerske og tyske have Kejser-Loven, saa skulde og Jøderne holde Mose-Lov og regere dem derefter udvortes« osv.

Disse Agrikolas Lærdomme er jo ikke værre end hvad der siden saa tit er hørt og hvad der er gjentaget midt

iblandt os i vore Dage, men i hvert Fald fandt de ikke Bifald i Vittenberg, og Luther selv tog skarpt til Gjenmæle mod saadan Tale, saa den antinomistiske Strid førtes med ikke ringe Hæftighed. Det var imidlertid kun det første Afsnit af denne Fejde, og den var endt, da Chr. Pedersen oversatte Agrikolas Katekisme; denne havde endnu ingenlunde brudt med Vittenberg, det var tvært imod fra først af hans Mening, at han hævdede Luthers egen Opfattelse mod Melanchtons Forvanskning, og derfor blev han meget skuffet, da Luther afgjort tog dennes Parti. Imidlertid var Forholdet ikke anderledes end at, ligesom Agrikola, der var en god Taler, tidligere var optraadt som evangelisk Prædikant ved Rigsdagen i Speyer, saaledes var han ogsaa med i Avgsburg 1530; og at han fremdeles var en kjær Gjæst hos Luther, forstaa vi saa meget bedre, naar vi mindes, at denne Mands bedste Skrift var hans værdifulde tyske Ordsprogs-Samling med Forklaringer. Han passede vist godt i den lutherske Bord-Kreds; kun med Melanchtons Personlighed synes han aldrig at have kunnet forlige sig. I flere Aar sad han nu stille i Eisleben, røgtende sin Gjerning der.

Det var nu vist langt fra, at Chr. Pedersen ved at oversætte Agrikolas Bog tog Parti i den begyndende Strid om Forholdet mellem Lov og Evangelium. Han tog imod Bogen i god Tro, da den indeholder mange andre Sandheder, ved Siden af dens Lærdomme om Lovens Brug, og desuden kunde hverken han eller mange fromme Kristne efter ham komme til at føre saadan Tale om Loven, uden fordi de stræbe at fremhæve en sand Side af Sagen, der af andre overses og tildækkes; men det vildledende bliver alligevel: at drage Guds aabenbarede Lov, Udtrykket for hans hellige Vilje — selv om den er givet under særegne

Forhold og til et udkaaret Folk, der indtager en ganske ejendommelig Stilling — ned til og stille den jævnsides med den romerske Kejsers, eller med skaanske og jydske Lov. Det var ikke blot i Vittenberg, at saadan Tale fandt Modsigelse, men der vil altid i Herrens Menighed blive gjort Indsigelse derimod, og denne vil finde Medhold hos den Apostel, der har talt de stærkeste Ord om Loven i den gamle Pagt, men dog indrømmer, at den er hellig, og det er hverken Kong Valdemars eller Kong Eriks eller Kejser Justinians. — At den gode gamle Kannik fra Lund hældede til den Side, der fik sin ikke heldige Fortaler i den hidsige Magister Eisleben, er umiskjendeligt af al hans Skrift i opbyggelig Retning, hvor han med sine Tilføjelser gjengiver den lutherske Forkyndelse af de gode Gjerningers Kraftesløshed og Syndsforladelsen af Guds frie Naade, og det er et Æmne, han ved enhver Lejlighed faar anbragt i Modsætning til det Lovens Aag, han selv lige til en modnere Alder havde trællet under i Pavekirken, ligesom hans ovenfor udpegede Indskud om »den danske Lov« viser, hvor fuldt han gik ind paa Tankegangen.

Men sikkerlig var det ikke denne Sag, der bevægede ham til at indføre Agrikolas Katekisme for Pigeskolen blandt sine Landsmænd. Han fandt i denne Bog saa mange andre gode Oplysninger om Daaben og Nadveren, om Troen og Fadervor, om Kors og Modgang, om Læsning og Bønner m. m., at han turde anbefale den under Navn af:

»Hundrede og halvfjerdsindstyve
mærkelige og ret kristelige Spørgsmaal
med deres Svar,
som enfoldige kristne Mennesker baade unge og gamle
meget nyttelige ere at lære og vide til deres Sjæles

Salighed, og til at trøste og styrke dem med mod Djævelens Fristelser og mod alle hans Disciples falske Lærdomme.«

Efterskriften melder, at »denne Bog er udsat paa danske af Chr. Pedersen i Malmø og prentet der samme-steds den første Uge i Faste« 1533. I et lille Forord udtaler han, at selv om disse Spørgsmaal maatte forekomme mange »børnagtelige«, skulde man dog finde gode kristelige Svar og mærkelige Artikler i dem, »som mange Kristne ikke før vidste, og ej heller de Papister, som holde dem meget kloge og vise i Skriften, endnu vide, hvad de skulle ret svare til dem«. Bogen udgjør 48 Blade i lille Kvart-Format, og dens Titelblad indfattes af Rammen med de nordiske Vaaben. Teksten har han behandlet med sædvanlig Frihed, saa han baade lægger til og tager fra, hvor han tykkes, det gjøres behov, og navnlig har han indskudt en længere Betragtning og Redegjørelse for den Opfattelse af Kirkens Vildfarelse i de forløbne Aarhundreder, der havde ført til og nødvendiggjort Reformationen, som nu var i Gang [1]).

4. Med dette Skrift slutter Rækken af de Opbyggelses-Skrifter, Chr. Pedersen under sit Navn har udgivet, men der udgik i de nærmest følgende Aar fra hans Trykkeri flere saadanne, som det er muligt, men kun for det enes Vedkommende rimeligt, at han staar i et nærmere Forhold til, og de skal senere blive omtalte. Dog, det var ikke alene religiøse Æmner, han behandlede, og efter sin Hjemkomst til Fædrelandet og Bosættelse i Malmø fremtraadte han som Forfatter eller Samler i en ny Gren af Literaturen, som han ikke tidligere havde forsøgt sig paa. Hans næste

---

[1]) Danske Skr. IV, S. 519—68, jf. S. 605 ff. — C. Bruun, II, S. 56.

Skrift er en Lægebog, der snart efterfulgtes af en Bog om Urtevand; af disse udkom den første endnu midt i samme Aar ved st. Hansdag, og den anden i paafølgende Foraar, 1534.

Chr. Pedersens Lægebog var den første af den Art, der blev trykt paa dansk, men man havde jo i Haandskrift haft saadanne i lange Tider, i det mindste siden Henrik Harpestrængs. Det var dog ikke en af de ældre, Chr. Pedersen trykte, men han udarbejdede selv en ny. Han førtes dertil af samme Trang til at tjene sine Landsmænd, som ellers var Drivefjederen til hans Skribent-Virksomhed. Ligesom han ved sine Opbyggelses-Skrifter vilde sørge for deres aandelige Vel, saa vilde han ved sine Lægebøger hjælpe dem i deres legemlige Trang. Denne Tanke, ved Siden af hans fromme troende Sind, giver sig til Kjende i dem. »Der er ikke mange Doktere og Mestere i Lægekunsten her i disse Land,« skriver han, »og de der ere, anvende ikke de mange Haande Ting eller Redskaber, som de bruge i Valland, Tyskland og Overlandene.« Derfor vil han gjøre sit til, at syge Mennesker kan faa gode Raad og hjælpe maaske baade sig selv og andre; thi er Lægerne faa, saa er de endnu færre, der ville lære eller sige fattige gode Raad eller Lægedomme »uden de formaa at give dem store Penninge; det vide de rige bedst, som det har forsøgt til forn.« I Fortalen til Lægebogen udtaler han nærmere sin Betragtning, og den er ret betegnende for hans egen Personlighed.

»Den alsommægtigste Gud skabte Menneskene første Tid dejlige, stærke og føre foruden alle Siugdomme, men siden de begyndte at leve overflødige og ukyskelige, da bleve de meget skrøbelige og krænkelige paa deres Natur. Og siden at de foragtede Guds Bud og Vilje og vilde ikke

leve efter hans hellige Ord og Prædiken, men øvede dem jo fast længere og mere i mange store og slemme Synder, da kastede han dem og mange svare Sotter og Siugdomme paa, med Pokker og mange andre adskillige Plager, af hvilke de gamle Forfædre vidste plat intet at sige udaf i forme Tid, saa at mange, des værre, ere halte og blinde, døve, værkbrødne, lemmelæstede og plat fordærvede, at vi maa nu alle Vegne se og høre stor Jammer og Ynk fra vore fattige Jævnkristne. — Derfor skulle alle gode Kristne, som vidste nogre gode Raad eller Lægedomme dertil gjærne hjælpe, trøste, læge og husvale dem, som det behov have; thi Gud almægtigste skabte ikke Urterne forgæves paa Jorden, men han gav dem adskillige store Dyder, Kraft og Magt af sin egen Godhed mod alle Haande Syger, at gode Læger og andre, som vel forfarne ere, maa hjælpe, trøste og læge dem, som skrøbelige ere, med dem. Fordi staar der ogsaa i den hellige Skrift, Ecclesiastici xxxviii Cap. [Jesu Siraks Visdomsbog 38, 12]: du skal hædre Lægen for Trangs Skyld og al Lægedom er af Gud. Der staar ogsaa stragshos [v. 4]: den almægtigste Gud skabte Lægedom af Jorden og en vís Mand skal ikke forsmaa ham. Heraf kan hver mærke og besinde, at Lægekunst er meget nyttelig, mens Gud byder, at man skal hædre Lægen for Trangs Skyld; thi forundrer mig storlige, at der ere end nu saa mange onde og daarlige Mennesker, som ikke vil takke og love Gud for samme Kunst, Urter og Lægedomme, som han os undt og givet haver, mens de forsmaa samme Guds gode Gaver og sige: hvad have vi Urter eller Lægedom behov til vor Sygdem? vil Gud, da blive vi vel karske og sunde: vil han og ikke, da kan ingen Urter eller Lægedom hjælpe os. Er dette ikke dejlige og skjønne Ord af dem, som ville kaldes gode Kristne?

Sagde de dem med en fast og stadig Tro, da vaare det vel godt, men Djævelen, som fristede Christum, Guds Søn, og bad, at han skulde kaste sig ned af Templen, som det staar Matthei iiii Cap., han indskyder dem disse onde Tanker i deres Hu og Hjærte, at de skulle og saa friste Gud og forsmaa hans gode Gaver, som han os alle undt og givet haver med Urter og Lægedomme til vore Siugdomme. Thi skal der ingen foragte dem, men hvo som har nogen Brøst, han skal spørge om Raad og Lægedom dertil, og gjøre sit Bedste, saa meget som ham er muligt, at han kan faa sin Helbrede, saa hjælper og Gud ham snarlige. — Og efterdi at her ere ikke mange Doctere og Mestere i Lægekunst i disse Land og Rige, som den menige Mand læge eller hjælpe kunne for saadanne Siugdomme, da haver jeg nu uddraget denne Lægebog, den menige Mand til Nytte og Tjeneste, af mange mærkelige latine og tyske Bøger, som de ypperste og bedste Doctere og Mestere i Lægekunst have beskrevet og mange adskillige Sotter og Siugdomme, og gode Raad og Lægedomme til dem, som her efter følger i denne Bog, at hver, som læse kan, maa nu hjælpe sig selv og andre flere med de Urter, som her vokse i Landene. Og beder jeg alle kjærlige, som samme Bog læse, at I tage dette mit Arbejde til Takke og udlægge det i de bedste Maade; thi at jeg haver gjort det i en god Mening for siuge Folks Skyld.«

5. Chr. Pedersen var ikke lærd Teolog og lige saa lidt lærd Mediciner. Begge hans Lægebøger er snarest at kalde en Samling af Husraad, hvoraf mange var forplantede gjennem Aarhundreder i de berømteste Lægers Forskrifter, medens han derimod ved andre beraaber sig paa sin egen Erfaring. Som oftest lyder Anbefalingen »det hjælper«, »det hjælper meget«, »det er tit forsøgt og hjælper visselig«.

Man kunde næsten af Lægebogen faa Formodning om, at han selv har praktiseret i Kunsten. naar han f. Ex. skriver: »jeg tror, at god Mumme [en Øl-Sort] skulde meget læske«, eller »det skal hjælpe inden tre Timer, dette er fast og vist. Jeg kjender og mange, som det har forsøgt og fanget deraf god Hjælp og Trøst«; »det er tit forsøgt her i Landet af mange og hjalp dem vel, som de sagde mig«. Som han beraaber sig paa egen Erfaring, saaledes ogsaa paa lærde Mænds Udsagn. »Jeg kjender en lærder Mand, som vel véd dette«, skriver han, og et andet Sted, at han kjender »en mærkelig Mand, som begjærede Raad af Alexander Skotte, som var i Kjøbenhavn«. Det maa være den Alexander Kinghorn, som menes at have været Livlæge hos Christiern II 1513—23 og var Lærer ved Universitetet. Største Del af Bogen har han dog, som han selv antyder i Fortalen, uddraget af latinske og tyske Lægebøger. Muligvis har han haft et bestemt Forbillede, og i hvert Fald var den Maade han bruger at ordne Sygdommene og Raadene imod dem, efter Legemets Lemmer fra Hovedet og ned efter til Benene, ikke usædvanlig i Midalderen. En Lægebog efter det Mønster har man f. Ex. af Guilielmus af Brescia, Pave Bonifacius VIII's Livlæge, der ogsaa hører blandt de Kilder, Chr. Pedersen har benyttet.

Store Fremskridt havde Lægekunsten ikke gjort i Vesterlandene gjennem mange Hundredaar. Det var stadig endnu enten Oldtidens eller Orientens Visdom man levede af ved Udgangen af Midalderen, og hvis Bøger de yngre Forfattere enten oversatte eller gjorde Udtog af. Chr. Pedersen nævner i sin Lægebog nitten medicinske Skribenter, hvis Raad han beraaber sig paa; men det er dermed ikke sagt, at han selv har benyttet alles Skrifter; thi det er stadig de gamle, der gaar igjen i de nyere. Læge-

videnskabens Fader Hippokrates nævnes, hyppigst dog Dioscorides og Claudius Galenus fra det første og andet kristelige Hundredaar; men saa vel disse som Araberne: Jahia Ebn Serapion og Abu Ali Ebn Sinah (Vestens Avicenna), Perseren: Mohamed Ebn Zachariæ Arrasi (dets Rasis), og Jøden: Jacob Ben Isaac Israel, alle fra det 9de til ind i 11te Hundredaar, var bleven Vesterlandene bekjendte gjennem Oversættelser og Uddrag af Constantinus fra Kartago (11te Hundredaar), Gerardus, Gilbertus Anglicus (Slutningen af 13de Hundredaar), og Petrus Hispaniensis (maaske Pave Johan den 21de, i sidste Halvdel af 13de Hundredaar) — Navne, som alle hyppig forekomme i Chr. Pedersens Lægebog.

Denne gjør vist nok Indtryk af, at den, som han selv siger, er forfattet »i en god Mening«, men den giver ikke noget højt Begreb om Datidens Lægekunst. Af en sagkyndig Dommer har den i vore Dage faaet det Vidnesbyrd, at »der findes større Orden og færre overtroiske Midler i den end i Mængden af de skrevne Lægebøger, skjønt Overtroen ogsaa i den spiller en vigtig Rolle. At for Resten de allerfleste af de angivne Kur-Metoder ere højst uvirksomme og til Dels skadelige, derom kan man paa enhver Side i Bogen overtyde sig. Dog dette er mindre Mandens end Tidens Fejl. Ligesom i andre (ældre) Lægebøger findes ogsaa her en stor Mængde af de væmmeligste, baade ind- og udvortes Midler, hentede fra en eller anden *materia stercorea*« [1]). At hente Lægemiddel fra saadanne urene Kilder var Tidsalderen altsaa vant til, men en enkelt Gang synes det dog, som om Forfatteren selv har følt det mod-

---

[1]) Dr. F. V. Mansa, Samlinger til den danske Medicinal-Historie I, S. 47.

bydelige, og indleder sit Raad: »en grov Bonde-Lægedom er« osv., men slutter saa: »det er forsøgt og hjælper.«

Bogen, der er trykt med hans egne Typer og udgjør en Kvart paa 92 Blade, har til Titel:

»En nyttelig Lægebog
for fattige og rige, unge og gamle
om mange adskillige Siugdomme som Menneskene hænder til at komme paa deres Legeme i mange Haande Maade,
og om gode Raad og Lægedomme til dem,
at de, som læse kunne, mue hjælpe dem selve og andre flere med Urter, som her vokse i Riget.«

Den træskaarne Ramme, som omslutter Titelen, fører her kun det danske Vaaben: de tre Løver og de ni Hjærter; thi Unionen var jo nu bristet. Efterskriften siger, at

»Denne Bog er udskreven paa danske af Chr. Pedersen,
som var Kannik i Lund,
og prentet i Malmø St. Hans' Aften«, 1533 [1]).

Dens Beskaffenhed gjør, at skjønt den unægtelig hører med til hans »danske Skrifter«, har den i sproglig Henseende kun sin Værdi som Ordsamling, især ved de mange danske Plante-Navne. Da den nemlig fra Ende til anden er en Række Recepter efter Formen: tag det eller det! og gjør det eller det! bliver der ikke Brug for en mere sammenhængende Tale uden i Fortalen og ved enkelte korte Indledninger til nogle af de Sygdomme, som der gives Raad imod.

6. Det samme gjælder da, og det endog i højere Grad, om den Urtebog, han udgav ved Midfaste-Tid Aaret efter, udstyret paa samme Vis, kun med forskjellig Ramme

---

[1]) C. Bruun II, S. 85 ff.

om Titelbladet og omtrent af samme Omfang (98 Blade), med Titel:

»Om Urtevand
til at læge alle Haande Sotter og Siugdomme,
Bulde, Blegner, Pestilense og al anden Brøst med,
indvertes og udvertes paa Menneskens Legeme,
og hvorledes og paa hvad Tid om Aaret man skal brænde
samme Vand af de Urter, som her vokse i Riget.«

Fortalen indledes med paa ny at indskærpe Raadet til at bruge Lægemidler: »Den allermægtigste Gud haver skabt mange, utallige kostelige og ædelige Urter her paa Jorden, alle Menneske til Hjælpe, Trøst og Gavn imod adskillige Sotter og Siugdomme, som dem hænder til at komme paa deres Legeme. Han haver og givet samme Urter dejlige og subtilige [fine] Blomster, som Christus selv siger Matth. vi Cap.: ser til Lilierne, som gro paa Jorden, hvorledes de vokse, de arbejde ikke, de spinde ej heller, dog siger jeg eder, at Salomon var ikke saa klædter i al sin største Ære som en af dem ere! Gud har og givet Urterne kostelig sød, ædelig og god naturlig Lugt i deres Blomster, Blad eller Rødder, saa at Menneske glædes derved naar de se, lugte eller tage dem. De have og mange store naturlige Dyder og Kræfter i dem imod mange adskillige Siugdomme, som Mennesken hænder til at komme paa deres Legeme. Derfore skulde der ingen forsmaa samme Guds gode Gaver, som han os alle af sin egen Godhed og Kjærlighed givet haver til vor Sundhed og Helbrede. Der ere dog mange saa vanvittige, at de ikke ville nyde eller bruge dem, naar de blive siuge eller faange nogen anden Brøst paa deres Legeme, men de sige: naar Gud vil, da bliver jeg vel karsk og sund igjen. Det er vel sandt foruden alt Tvivl, at Gud kan gjøre ham hel-

brede, naar han vil; men saa at sige og ville ikke hjælpe sig selv, om han kan, det er at friste Gud; thi han skabede ikke Urterne forgjæves paa Jorden, men at vi skulle hjælpe med dem i vore Siugdomme og takke og love ham derfore, og spørge Raad og Lægedomme af andre, om vi ikke indse dem selve, og ikke gaa hen den ene Dag efter den anden som andre uskjellige Kreature, og lade Siugen selv regere i os efter sin Vilje. — Hun begjærer allermest en lad og ulystig Krop og Legeme, og vil der helst være, som hun maa længe ligge stille med Lædie [Ladhed] og ikke bortdrives med Urter og Lægedomme. Fordi skulle alle Menneske gjærne ville lære at kjende og vide samme Urters Nature, Dyder og Krafter, at de med dem kunne hjælpe andre og dem selve fra adskillige Siugdomme, til hvilket de faange nu her en god Aarsage af denne Bog, i hvilken de finde klarlige beskrevet, hvorledes og paa hvad Tider om Aaret de skulle brænde samme Urtevand mod alle Haande Siugdomme, af de Urter, som her vokse almindelige i Riget paa Markerne, i Skovene og desligest i Urtegaarde.«

Derefter gives en udførlig Anvisning til »at brænde« [destillere] Urtevand. Har man Raad dertil og vil forsyne sig med meget, beskrives en Ovn med tilhørende Kjedel og Glas, »stort neden til og smalt oventil og kaldes paa tysk en Kolv«. Men ogsaa Fattigfolk faar et Raad, der er langt billigere og kræver kun en Gryde eller vel glaseret Lerpotte, som man binder et Linklæde over. Ogsaa meddeles Raad om, hvordan Urtevand bedst bevares. Dernæst følger en Forklaring, Forfatteren anser nødvendig. »Du finder, skriver han, alle Vegne i gamle danske Lægebøger, at den eller den Urt er hed eller kold eller tør i den første, anden, tredje eller fjerde Trappe, hvilket Ord Trappe den

menige Mand ikke forstaar, eller véd, hvad dermed mærkes. Det kaldes og paa latine *gradus* og paa tyske en Grad. Det mærker dog ingen Trappe, som man gaar op ad. Derfore skal man styndem bruge Lignelser der, som man har intet Ord paa danske, som man kan sige Meningen ud med paa de Ting, som man vil tale om«. Nu oplyser han Sagen ved forskjellige Eksempler, bl. a.: »En æder søde Mandel og finder en føje Værme i dem, det er i den første Trappe. Han æder siden Anis eller Fennike og finder en større Hede i dem, det er i den anden Trappe. Han æder siden Negliker og Ingefær, og finder en fast større Hede i dem, det er i den tredje Trappe. Han æder siden Peber og finder saa mærkelige stor Hede i ham, at han kan ikke lide eller taale ham i sin Mund, det er i den fjerde Trappe«.

Bogen om Urtevand har det historiske Værd, at den giver os Oplysninger om Kemiens og Botanikens Standpunkt paa sin Tid, og viser, at man besad en ikke ringe Kundskab om Urterne, ligesom den meddeler endnu flere hjemlige Plante-Navne end Lægebogen. Den nævner henved et halvt Hundrede Urter, som siges at vokse almindelig her i Landet dels paa Mark og i Skov, dels i Haverne, og ved mange, især i Begyndelsen af Bogen, angives nærmere deres Voksested, deres Farve, Bladenes og Stænglernes Beskaffenhed. Men »den medicinske Del af Bogen har, bedømt efter vor Tids Fordringer, ringe eller aldeles intet Værd«, og bortset fra dens ikke uvigtige Ord-Forraad, har den endnu mindre Værdi end Lægebogen, da Fortalen er den eneste Del, der ikke er opløst i lutter Recept-Formler. Efterskriften lyder:

»Her endes denne Bog om Urte-Vand, at bruge mod alle Haande Siugdomme, som er udskreven paa danske af

Chr. Pedersen, som var Kannik i Lund, og prentet i Malmø Midfaste Tide, Aar efter Guds Byrd 1534« [1]).

Om sit Forhold til de Bøger, han tidligere havde udgivet, hvor han nævner sit Navn, bruger han Udtrykkene »rettet af« eller »udsæt paa danske« som det synes i Flæng; anden Udgave af Ny Testamente kaldes »rettet paa ny«, men Davids Psalmer »udsæt paa danske«; det første Oplag af det lille Passionale med Billeder kalder han »rettet af«, det andet derimod »udsæt paa danske«. Det sidste Udtryk bruger han fremdeles om Bogen med Spørgsmaal og Svar om Troen og Kjærlighed, om Agrikolas Katekisme og den ene af Luthers Prædikener; de andre to, saa vel som »den rette Vej til Himmerige« og Bogen om Skolen kaldes derimod »rettet af«, ligesom han tidligere havde kaldt Tidebogen »corrigeret af«. Naar han nu kalder sine to Lægebøger »udskreven af« turde det vel antyde, at han selv betragtede dem som Frugt af en mere selvstændig Virksomhed.

Ingen af hans Lægebøger naa'de at udkomme i nye Oplag, sagtens fordi de faa Aar efter blev afløste og overfløjede af Henrik Smiths forskjellige »Urtegaarde«, der fandt en saa stor Indgang i Folket, at de stadig maatte oplægges paa ny og endnu i den sidste Tid, efter halvfjerde Hundredaars Forløb, er udkomne i forskjellige Oplag. Lægebogen og Urtebogen er her omtalte sammen, fordi de behandle det samme Æmne, skjønt det er mærkeligt, at vel er de ordnede paa ens Maade, i det den sidste ligesom den første gjennemgaar Sygdommene efter deres formentlige Sæde i det menneskelige Legeme, men alligevel stemme de kun undtagelsesvis i de Lægeraad, som de meddele

---

[1]) Mansa a. Sk., S. 48—51. — C. Bruun II, S. 89 ff.

mod samme Sygdom. Det ligger noget i, at den ene, paa enkelte Undtagelser nær, udelukkende holder sig til Urterne og de deraf uddragne Lægemidler; men selv naar Lægebogen ogsaa anbefaler saadanne, er det ikke de samme Urter, den giver Anvisning paa. Urtebogen har, ved at holde sig til Planteriget det Fortrin, at den er fri for den andens væmmelige Lægemidler, og Grunden til Forskjellen kunde jo ligge i, at han betragtede Urtebogen som et Tillæg til Lægebogen.

7. I den Mellemtid, der forløb fra sidstnævnte Bog udkom ved Midsommerstid 1533 og til førstnævnte fulgte efter ved Midfastetid 1534, havde Chr. Pedersen imidlertid udgivet to andre ikke ubetydelige Bøger, ja dem, der næsten bar den varigste Frugt af hans flittige Skribent-Virksomhed og som, selv om de ikke førte hans Navn med sig og holdt det i hans Landsmænds taknemmelige Erindring, dog blev ved at være en yndet Folkelæsning, hvad de da endnu er den Dag i Dag. Det var de tvende almenkjendte Folkebøger: Karl Magnus' og Olger Danskes Krønniker. Chr. Pedersen havde en livlig Aand og mange Interesser, og dem alle stod hans Pen til Tjeneste, naar han dermed kunde glæde og gavne sine Landsmænd. Snart arbejdede han for Kirken og snart for Skolen, snart for Folks aandelige og snart for deres legemlige Vel, men al Tid og alle Vegne for Fædrelandet, og efter hans egne Udtalelser tør det siges, at, næst Evangeliet, laa intet ham saa varmt paa Hjærte, som det: at pleje Fædrenes Ihukommelse og derved kaste Glans paa hans dyrebare Fædreland. Der er nu næppe nogen Tvivl om, at han jo selv betragtede Udgivelsen af disse to Krønniker som et Arbejde paa Fædrelandets Historie. Med Hensyn til Olger Danske er det sikkert, men at det var Omtalen

af samme Folkehelt i Karl Magnus-Krønniken, der lod ham skatte denne saa højt, er vist lige saa sikkert. En senere Tid, og da navnlig vores, ser anderledes paa disse æventyrlige Fortællinger, og efter dens Maalestok maatte det snarere siges, at Udgiveren her optræder i en ny Egenskab, nemlig som Belletrist, som Romanskriver. Vist er det, at det lykkedes ham at skjænke sine Landsmænd to historiske eller, om man vil, uhistoriske Romaner, der i saa høj Grad tiltalte ikke alene Samtiden, men Slægt efter Slægt, om end i forskjellige Lag, og Ungdommen i dem alle, saa de kan siges først i vore Dage at have faaet deres jævnbyrdige i Ingemanns.

Efterslægten stillede ham i samme Forhold til begge disse Krønniker; men den Misforstaaelse har Chr. Pedersen ikke selv givet Anledning til. I den første Udgave af Bøgerne fra 1534, som sagtens er den eneste, han selv besørgede, er Forskjellen tydelig betegnet, og maaske er den allerede antydet ved, at han kalder Karl Magnus »rettet af«, og Olger Danske »udsæt paa danske«; men hans tidligere løse Brug af disse Udtryk kan jo have bidraget sit til at føre Folk paa Vildspor. Hovedgrunden til, at de blev slaaede sammen og begge kom til at gjælde for hans Værk, var dog sikkert, ikke at hans Rettelser i den første var saa gjennemgribende, at Bogen derved kom til at bære hans Præg, men meget mere, at det Sprog, han selv førte, var Folkets Tale saa ligt, at hvad der (som denne gamle Opskrift af en Saga) saa at sige var lige udgaaet af Folkemunden, ikke let kunde skilles fra hans Skrift, fordi han hentede denne af den samme Kilde.

Krønniken om Karl Magnus forefandt Chr. Pedersen nemlig som en allerede kjendt og yndet Folkelæsning, der ikke alene havdes i Afskrifter, men ogsaa var bleven trykt

og det flere Gange. Den stammer fra de talrige og udførlige franske Digte og Sange om Karl den store og de vældige Bedrifter, han øvede i Fællig med sine tolv »Jævninge«, den Kæmpeskare, hvormed Sagnet efter Haanden havde omgivet ham i Lighed med ældre Sagn-Konger. Paa et Udvalg af disse æventyrlige Heltedigte til Grundvold dannedes der i det 13de Hundredaar i Norge en Karl Magnus Saga, som, maaske snarest ad mundtlig Vej, ved Gjenfortælling, er bleven Moder til vor Krønnike, saaledes som den i en god Afskrift endnu er bevaret, skreven i Børglum Kloster 1480 [1]). Denne Krønnike paa dansk blev allerede trykt af Godfred fra Ghemen 1501 og, efter Chr. Pedersens Vidnesbyrd, ogsaa senere, 1508 eller 1509. Det er denne Ghemens trykte Udgave han har taget sig for at udgive paa ny; men han indskrænkede sig dog ikke til at optrykke den uforandret; thi han var ingenlunde fornøjet med den, som den forefandtes. Æmnet tiltalte ham, om »den mægtige Kejsers store vidunderlige, manddommelige Gjerninger, som han bedrev i Orlog og Krig, med de tolv Jævninge og mange andre kristne Kæmper, Riddere og gode duelige Hofmænd og Krigsfolk mod Turkere og Hedninge og mod mange flere den hellige kristelige Troes Fjende, som hende vilde nedertrykke og ødelægge, hvilke han med den alsommægtigste Guds Hjælp, Trøst og Naade dejlige overvandt og ihjelslog mange Tusende af dem i Orlog og Krig«. Og ikke mindst behagede det ham, at et helt Afsnit af denne Krønnike handlede om en dansk Kongesøn, den berømte Olger, hvis særegne Krønnike han møjsommelig havde søgt og endelig været saa lykkelig at

---

[1]) C. J. Brandt, Romantisk Digtning fra Middelalderen III, S. 295 ff. og 339 ff. — C. Bruun, I, S. 112 ff.

finde. I Karls-Krønniken stod Olger allerede skildret som en af de tapreste mellem Kejserens Jævninge.

Men de trykte Udgaver behagede ham ikke, og Haandskrifter har han ikke kjendt. Udgaverne var slet besørgede og fulde af Fejl, siger han i en Efterskrift til Krønniken, og han gjorde derfor sin Flid, for at Folk bedre og lettere kunde læse Krønniken, og forstaa hvad de læste. I det Øjemed ændrede han den vrange Stavemaade og gjennemgik den »med svart Arbejde«, »fra det første i Bogen til det sidste«, for at rette og forbedre den. Ved at sammenligne hans Udgave med en af de ældre, „som var prentede i Kjøbenhavn ved 25 Aar siden«, mener han, vilde enhver mærke Forandringen. Dels var »mange gamle danske, svenske og norske Ord, som mange Danske nu ikke ret forstaande kunde«, bleven ombyttede med nu brugelige, dels var, som sagt, Stavemaaden forbedret og endelig havde han sørget for en nøjagtigere Korrektur, medens Bogstaverne i de ældre Oplag »var meget vrangelig og urettelig til Hobe sat, saa det der skulde staa fore, det stod bag, og det stod bag, som fore skulde staa med rette«. Han ventede sig god Nytte af sit Arbejde, og »særdeles for unge Folks Skyld, Piger og Drenge, som gjærne vilde lære at læse og skrive ret Danske, og stave hende tilbørlig, som hende bør at staves og skrives.« Grunden til de mange Fejl var for Resten de tyske Bogtrykkeres Skyld, »som ikke vel have forstaandet Dansken og ikke ret kunnet tale hende«, for der var »næppelige en Linje i al den ganske Bog, at der ej fandtes nogen Brøst paa somme af Ordene«, da deres Korrektør havde været meget forsømmelig eller ogsaa »plat vanvittig og uforstandig i den Kunst.« Det er en skarp Dom, han fælder over sine Forgængere, men da der kun er bevaret nogle Brudstykker af en af Ghemens Udgaver,

og det maaske ikke er det Oplag han benyttede, kan det ikke godt siges, om den er retfærdig. Efter Resterne at dømme, er den i alt Fald meget stræng.

Hans ny Udgave fører Titelen:

»Kejser Karls Magnus Krønnike,
hvorledes han stride mandelige for den hellige
kristelige Tro med de tolv Jævninge, som vaar
Roland, Oliver, Turpin Ærkebisp, Olger Dansk,
og andre flere som her efter følger.
Dansken er og meget forbedret og rettere end hun vaar
førre i de gamle Bøger.«

Bogen udgjør 78 Blade i Kvart, trykt med hans egne Typer. I Efterskriften nævnes Bogtrykkerens Navn:

»Denne Bog er prentet i Malmø af Jehan Hogenstraten,
og rettet af Chr. Pedersen, som var Kannik i Lund,
Aar efter Guds Byrd I534« [1]).

8. Inden en Maaneds Forløb udkom dens Mage i Indhold og Udstyrelse, men lidt større i Omfang (111 Blade), kaldet:

»Kong Olger Danskes Krønnike,
som vaar Kong Gøtrikes Søn og en vældig Konge
her i Danmarks Rige og i Engeland og Babylonien,
som her efter beskrevet staar,
og om hans store underlige og manddommelige Gjerninger,
som han bedrev i Orlog og Krig til Verdens Ende
for den hellige kristelige Troes Beskærmelse,
som de mue se, som hende kunne læse
og sige det andre fremdeles«.

Med Efterskrift: »Her endes Kong Olger Danskes

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 1—128, jvnf. S. 525 ff. — C. Bruun, II, S. 112 ff.

Krønnike, som er udsat paa danske af M. Christ. Pedersen, som vaar Kannik i Lund, og prentet i Malmø af Johan Hochstraten. Den Fredag næst fore Kyndelmøsse Aar 1534« [1]).

Til denne Krønnike staar Chr. Pedersen i et andet og nærmere Forhold; thi, skjønt han just ikke kan kaldes dens Forfatter i den Betydning, at han paa en selvstændig Maade skulde have øst af dens Kilder og efter egen Plan sammensat den, saa har han den samme Ret her til Forfatter-Navnet som ved sine andre danske Skrifter, til hvilke der ved dem alle foreligger et Grundskrift, som han mere eller mindre frit har oversat og bearbejdet, som det tyktes ham bedst at kunne svare til hans Øjemed. Han har selv i en Fortale og en Efterskrift gjort Rede for, hvorfra han har den og kommer med det samme til, ikke alene at forsvare sin Fremgangsmaade ved dette enkelte Skrift, men ogsaa til at udtale sig bestemt og udførligere end anden Steds om de Grundsætninger, hvoraf han følte sig bundet som Krønnike-Skriver, og som han krævede, at alle i samme Egenskab skulde føle sig bundne af. Man faar da med det samme Beviset for, hvor fuldt og fast han følte sig overbevist om, at han her havde med den sandfærdige Historie at gjøre, eller egentlig, hvor flydende og usikker hans og i det hele hans Samtids Forestilling var om Grænsen mellem Digtning og Virkelighed; men ved Siden deraf dog tillige, at den frembrydende Reformation ogsaa paa dette Omraade var i Begreb med at gjøre sig gjældende og lære den mere sløve end troskyldige Tid: at der dog var saadan en Grænse, saa det gik ikke an, lige

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 131—314, jvnf. S. 532 ff. — C. Bruun II, S. 115 ff.

saa lidt paa det verdslige som paa det kirkelige Omraade at tage alt for gode Vare og lade det løbe ud i et, thi deraf maatte Følgen blive, at alt var lige meget eller lige lidt troværdigt.

Efter at have begyndt med den kategoriske Erklæring: »alle skulle mærke og vide i ret Sandhed, at Kong Olger Dansk var Kong Gøtriks Søn og fødtes her i Danmark«, indordner han ham trøstig som Nr. 88 i Kongerækken og gjør ham identisk med Saxos Oluf, der hos Kejser Karl blev kaldet Olger »paa deres Maal, som er Oluf paa danske«. Tavsheden i den gamle danske Krønnike om denne mærkværdige Helt og hans Bedrifter tør ingen forundre sig over; han er ikke den eneste, det er sket med, at han »skammelige og skadelige« er bleven forglemt, og Grunden har simpelt hen været den, dels at der ingen Konge eller Herre var i Landet, som vilde bekoste saadanne mærkelige Krønniker, og dels var der ingen Klerke, der vilde tage sig et saadant Arbejde paa uden Vederlag. Nu siges det ikke rent ud, men det læses tydelig mellem Linjerne, at han havde haft den Lykke, personlig at kjende og at tjene slig en Konge og Herre, der var højhjertet nok til at ville bekoste og lade saadanne mærkelige Krønniker rettelige beskrive. Det er ingen Hemmelighed, at denne Herre, der stod ham for Tanke, da han nedskrev disse Ord, var hans egen kjære Konge, Ørnen der sad vingeskudt som Fange i Sønderborg Taarn. Meningen kan ikke være tvivlsom, naar Ordene falde: »jeg var dog ofte derom bedet, det var mig og budet og befalet, at jeg skulde gjøre mit Bedste dertil, at jeg kunde nogen Sted oplede hans [Olgers] Krønnike. Mig var og lovet god Løn for mit Arbejde, om jeg hende paa danske beskrive vilde«. Han beretter saa fremdeles, hvorledes han anvendte al sin Flid derpaa, at op-

spørge den, og var da saa heldig i Paris — rimeligvis paa den Rejse, han 1527 gjorde dertil — at finde Bogen prentet paa fransk, men da han, skjønt han tidligere i flere Aar havde bot i Frankerigs Hovedstad, ikke forstod det franske Tungemaal, lod han den »for Guld og Penninge« oversætte paa de lærdes Fællessprog, og fra Latin havde han saa oversat den paa Modersmaalet.

Om Kong Christierns Kjærlighed til Fædrelandets Historie og hans Redebonhed til at lønne dens flittige Dyrkere, kunde Chr. Pedersen tale af egen Erfaring. Derimod har han ingen fast Grund at bygge paa, naar han af Olger Danskes Krønnike, saaledes som denne fra de store Ridder-Digtninger om Karl Magnus og hans Kæmper havde afsat sig i denne korte prosaiske Fortælling, dristig henter Bevis for den fejrede Kejsers varme Sans for Historien. Han tillader sig nemlig at slutte, at siden han, som flere franske Konger, ikke alene lod skrive deres egne Krønniker og underlige Manddoms-Gjerninger, som de og deres Forfædre havde bedrevet i fordum Tid, men endogsaa denne fremmede udenlandske Herres, Kong Olgers, Historie paa deres Tungemaal, ham til en evig Ihukommelse, Pris og Ære, da maa deres Kjærlighed til Krønniken og et priseligt Eftermæle have været saare stor. Derfor haaber han, at hans Landsmænd skal lære at sætte dobbelt Pris paa denne Olgers Krønnike, naar de høre, at selv de fremmede har ladet den skrive og prentet »mange Tusende« af den. Og det er ej blot til Lyst en saadan udgives, men han nærer det sikre Haab, at Ungdommen baade der i Udlandet og her i Fædrelandet vil tage godt Efterdømme til at bruge dem mandelige i Orlog og Krig baade ude og hjemme.

Han tænker sig dog den Mulighed, at nogen kunde

drage det i Tvivl, om Olger virkelig kan have udført de mange store Gjerninger, som tillægges ham og som kunde synes umulige for en Mand. Alligevel finder han dem troværdige og støtter sin Antagelse paa, at de fremmede har undt ham den Ros, skjønt han var en Udlænding. Ja, det er Chr. Pedersen en Trøst, at det er hos fremmede han har fundet Olgers Krønnike, thi dersom den var fremkommen her i Landet, kunde man maaske have tænkt og sagt: at en dansk Konge havde ladet den digte, for at rose sin Landsmand. Nu derimod kan ingen mistænkes for det, og hvad det umulige angaar, da henviser han til de endnu større og underligere Gjerninger der berettes i den hellige Skrift og som dog er troværdige. Han tænker nærmest paa Samson. Og beroliget fra denne Side tager han saa trøstig fat paa at skildre sin Helt som den mægtige og vældige Konge i Danmark, Engeland og Babylonien, som Folket her i Landet hidtil kun havde kjendt af Kæmpevisen med Omkvædet: »Olger Danske han vandt Sejer af Burmand«.

9. Skjønt han saaledes kjækt hævder Krønnikens Troværdighed, er der dog, som det synes under Udarbejdelsen af Bogen, opkommen en og anden Betænkelighed hos ham, saa da han kom til Slutningen, følte han sig dreven til at gjøre to Bemærkninger, for ligesom at begrænse sine tidligere Ytringer. Den ene angaar, hvad »den som skrev Bogen« har ment med, at Olger skulde komme igjen hen imod Dommedag og stride mod Antikristen med Sværd og Spyd. Det, siger Chr. Pedersen, »er dog ikke troligt«, for det findes ikke i den hellige Skrift, men, føjer han til, »hver maa derom sige, hvad Gud giver ham i Sinde.« Værre synes han det er med »de seks dejlige skinnende Jomfruer, som man kalder Vætter«, der efter den franske

Krønnike komme og give dèn nyfødte Olger Gaver paa Vuggen, og han har derfor ikke taget denne Begyndelse af Fortællingen med, skjønt han kan dog ikke undlade at meddele i Slutningen af Bogen, hvad Gave hver af de seks Feer giver Barnet (Tapperhed, Kamp, Sejer, Veltalenhed, Kvinde-Yndest, Udødelighed); men føjer saa atter til: »det er dog ikke troligt, at saa skulde sket, men det er Fabel og opdigtet Ting,« og bryder ud i en Tak til Gud, som havde kaldet ham og hans Samtid ud af den store Vildfarelse de var i før, men nu vide de, at ingen kan give Mennesker god Lykke eller saadanne Gaver uden Gud alene.

Dette fører ham ind paa, at udtale sig om Historieskriverens Pligter, hvor hans Grundsætninger dog ingenlunde kan vente at finde Billigelse i vor Tid. Hverken den Kritik, der udarter til Tvivlesyge, eller den, der vil anvende en ædru Dømmekraft, synes han at have nogen Anelse om. Nej, hvad der saa end møder ham i hans Kilder, paastaar han frejdig, det er hans første Pligt: »mig bør alligevel saadant at skrive, som jeg finder for mig i Krønnikerne, derfor tør ingen med rette at straffe mig«. Og det véd han, vil heller ingen vís og fornumstig Mand gjøre, der selv har læst de mærkelige og gamle latinske Krønniker, hvori der findes endnu utroligere Ting end disse. Hvem der vil udsætte dem paa noget andet Tungemaal, — og deri bestod for ham en væsenlig Del af Historie-Skriverens Kald, — er pligtig til at skrive dem lige som de staa; de maa ikke forvende dem efter deres eget Hoved og gode Tykke. Kun naar de støde paa noget, der strider mod vor kristne Tro, skal de, i Lighed med hvad han, som ovenfor bemærket, selv gjorde, takke Gud for at vi nu ikke skal tro saadanne Djævelens Vildfarelser og Bedragelser.

Paa given Anledning vender han endnu en Gang tilbage til det samme Æmne, for at gjentage sine Anskuelser og forsvare sin Fremgangsmaade, som synes at have fremkaldt Indsigelse: De to Krønniker maa være bleven satte og trykte omtrent samtidig, efter som de begge kunde udkomme i første Maaned af det ny Aar; men dog maa Karls-Krønniken have været en kort Tid i Folks Hænder og være bleven læst, inden Olgers fulgte efter, Fredagen før Kyndelmisse, siden han i en Efterskrift til sidstnævnte finder sig opfordret til at imødegaa nogle skjæve Domme i Anledning af den allerede udgivne Bog, som er komne ham for Øren. Man havde nemlig anket over, at i denne kaldte Kejseren paa st. Dionysius som sin Patron i Orlog og Krig, og over at Roland skattede sit Sværd Dyrendal saa højt, fordi der var indlagt Helligdomme i Hjaltet (st. Peders Tand, af st. Blasii Blod og st. Dionysii Haar). Dette havde forarget i det protestantiske Malmø, og der var somme som raabte og sagde: at saadant burde man ikke prente. Den Anke har Chr. Pedersen nu ikke svært ved at afvise, men han gjør det med en Hæftighed, der minder om, at det var bevægede Tider og at der laa brændende Spørgsmaal tæt ved. Han finder den Klage er »vanvittig og ufornymstig«, naar man selv er kommen til den Oplysning, at Helgener og Helligdomme ikke kan hjælpe eller frelse noget Menneske, og det røber kun, siger han, deres Uvidenhed om, hvorledes man bør skrive Krønnike, da alle gamle Krønniker er opfyldte med saadanne Stykker, men »Sandhed er den første Regel i Krønniker«. Derfor skal man skrive som det er gaaet, enten det er ondt eller godt, man skal ingen spare, enten det er Konge eller Fyrste, Bisp eller Prælat, rig eller fattig, ung eller gammel, men dristelig skrive, hvordan de har

baaret sig ad. Dog kan han ved Siden deraf ikke undlade at tage de gamle Kæmper i Forsvar. De ansaa sig selv for gode Kristne og beviste det ved at vove Gods og Liv for Troen. Var de end bedragne af falske Prædikere, saa at de satte deres Lid til Helgener og paakaldte dem, da skulde Kristne, som læse derom, takke Gud, at de er komne ud af Vildfarelsen, men ikke dømme dem; thi Gud kjender sine og kunde vel give dem den rette Tro paa deres yderste Time. Havde de haft den Oplysning, vi nu har, vilde de vist have været bedre Kristne end vi er; men havde han tænkt sig, at Folk kunde dømme saa vrangt, skulde han nok have ledsaget Karl Magnus Krønnike med denne Redegjørelse, for at afværge en saa grov Misforstaaelse. Han maa blive ved sit: »mig bør at skrive og prente Krønniker efter som Exemplaria og de gamle Bøger lyde og holde for mig, af hvilke jeg dem udskriver paa danske, og ikke efter mit eget gode Tykke, eller hver Mands Hoved, som dem vel lyster at høre.« Saaledes agter han da ogsaa fremdeles at fortfare, hvis det lykkes ham at faa den store Danmarks Krønnike paa danske trykt, som Saxo Grammaticus før skrev paa kostelig og dyb latine.

Over for disse Klagere har han fuldkommen Ret i at hævde sin Forpligtelse til at lade Personerne handle og tale saaledes som det var ejendommeligt for dem og ikke efter Læsernes forskjellige Smag, saa Kejser Karl maa i Krønniken paakalde Helgener, naar han gjorde det i Livet, og Roland faar i Krønniken beholde sine Relikvier, hvis han har haft dem i Dyrendal, da han svang det. Men ligesom det ovenfor er vist, at han dog fandt sig beføjet til at trække en Grænse og gjøre nogen Indskrænkning i sin altfor rummelige Grundsætning: at optage alt i Krønniken, Rub og Stub, som han forefandt det i Kilderne (især naar

de vare latine), saa mærker man, at han selv undertiden gjør indskrænkende Smaarettelser af den Art, som Klagerne netop krævede. Naar saaledes Hedningen Otvel i den gamle Krønnike afsværger sin Vantro og lover at tro paa Jomfru Maria og hendes Søn, da er det Chr. Pedersens protestantiske Følelse for stærkt, saa han lader ham tro paa Gud og hans Søn. Kejser Karl faar ikke Lov til at befale Roland til Gud og Jomfru Maria, men til Gud almægtigste. Naar Roland siger, at Hedningernes falske Dravels-Guder ere afmægtige mod Guds Søn af Himmerige, bør han ikke lægge til: og sancte Peder Apostel. Derfor stryger ogsaa Chr. Pedersen de sidste Ord, skjønt efter hans egne rigtige Grundsætninger medførte det intet Ansvar for Forfatteren at lade Personerne beholde, hvad der hørte med til deres historiske Karakter.

Men om ogsaa saadanne Smaaknur er bleven hørte, blev hans to Krønniker vel modtagne, og blev sikkerlig oplagte langt tiere end der nu er Spor tilbage af. De fulgtes ad gjennem de følgende Hundredaar som et Par Tvillinger, hinanden saa lige, at en Mand, der kjendte Folkets Smag og dets Yndlings-Bøger saa nøje som Rasm. Nyerup, erklærede dem for at være »to Alen af ét Stykke«.[1]) Vist nok tog den gamle brave Ex-Kannik fra Lund Fejl, da han vilde udgive dem for, hvad han selv ærlig trode de var, historiske Skildringer og paalidelige Efterretninger om Fortidens Bedrifter; men han tog ikke Fejl, naar han udtalte det Haab, at de kunde tjene til at opflamme Ungdommens Fædrelandskjærlighed; thi derom er der næppe Tvivl, at de, med al deres fantastiske Leg, har gjort det gjennem de mange Slægtled, de allerede har gjennem-

---

[1]) Nyerup, Alm. Morskabslæsning i Danmark og Norge S. 85.

vandret; og for at minde om et enkelt Eksempel, saa var det jo netop bl. a. Karl Magnus og Olger Danskes Krønniker, som Grundtvig trøstede sig ved under Skolegangen i Aarhus, naar han om Aftenen læste dem højt paa et Skomager-Værksted, der var i Gaarden hvor han bode[1]).

10. Disse fem Skrifter udgav Chr. Pedersen under sit Navn i Aarene 1533 og 34, mens han »bjærgede sig af Prenteri i Malmø«, nemlig: Agrikolas Katekisme, de to Lægebøger og de to Folkekrønniker; men foruden dem udgik der adskillige andre Bøger fra hans Trykkeri, før han 1536 solgte det. Paa nogle af disse er Johan Hochstraten nævnt som Trykker, andre af dem ere kun betegnede som »trykte i Malmø«, men alle har de det fælles Mærke paa deres Ophav, at de er satte med de letkjendelige fransk-gotiske Typer, hvormed saa godt som alle Chr. Pedersens danske Bøger er trykte, og hvortil ingen anden Bogtrykker her i Landet havde Mage. En Del af disse Bøger, som er udgaaede fra Chr. Pedersens Officin i Malmø, er nu af andre, navngivne Forfattere, men nogle af dem er ogsaa anonyme, og ved enkelte af disse kan der være Spørgsmaal om, i hvilket Forhold han staar til dem: om han ikke selv er Forfatter, det vil sige Oversætter eller i alt Fald Udgiver. For nogles Vedkommende kan derpaa svares med et bestemt Nej eller Ja, for andres maa vi lade det staa hen med Svaret, til der kan naas større Sikkerhed.

Af andres Arbejder udgik fra hans Trykkeri saaledes den før omtalte skotske Oversættelse af hans egen Bog »om den rette Vej til Himmerige«, (S. 226), fremdeles tre Skrifter, som han trykte for Peder Lavrensen og to for

---

[1]) Grundtvig, Smaaskrifter om den histor. Højskole, S. 139 og Erslevs Forfatter-Lexikon I, S. 508.

Fr. Vormordsen, der jo begge den Gang havde deres Virkekreds ved Skolen i Malmø. Blandt de anonyme Skrifter, som blev trykte i Malmø med hans Typer, er de to rimede Satirer, kaldede Vigilies og Dialogus, begge oversatte efter tysk. Det første maa vel kaldes omtrent det ringeste, og det andet omtrent det bedste af de satiriske Digte, der er bevarede paa dansk fra Reformations-Tiden; men de er begge ganske sikkert Chr. Pedersen uvedkommende, uden for saa vidt de er trykte hos ham Det første er en noget kejtet og tung Oversættelse af en plattysk Satire, som giver et Vrængebillede af Kirkens »Vigilies«, det vil sige: Sjælemessen for afdøde med dens Psalmer, Antifoner og Lektier. Det er et saa raat og plumpt Stykke, at om det end kunde gjøre Lykke i Reformationens hidsige Dage, kan den Spot umulig være flydt af Chr. Pedersens Pen. Det bærer intet Aarstal, og naar Langebek har sat det til 1529, saa savner denne Angivelse vist al Grund. Typerne er Chr. Pedersens, men selv i Antverpen kan Bogen ikke være trykt det Aar, thi han fik først disse Typer 1531, og det er derfor rimeligere, at Satiren er udkommen i Malmø, omtrent samtidig med Dialogus, der bærer Aarstallet 1533. Dennes fulde Titel er: »Dialogus: en græselig ond Tidende, som Paven fik til Rom om den papistiske Messe, som er det ypperste Hovedstykke i hans og Antikristens Kirke, og hvad Svar han og hans hellige aandelige Selskab dertil svaret have«. Ogsaa denne Satire er af tysk Oprindelse, men Originalen er Prosa, medens den danske Bearbejdelse med en ikke ringe Dygtighed er stedfæstet i vore indenlandske Forhold paa godt flydende rimede Knittelvers, der ikke staa tilbage for dem i den fordanskede Reinike Foss, saa man med god Grund

har gjættet paa, at Herman Veiger kunde ogsaa være Forfatter til Dialogen om den syge Messe.[1])

Paa Chr. Pedersen kan der i alt Fald vanskelig gjættes, da han ingensteds har givet Prøver paa, at han kunde skrive flydende Vers. De to eneste danske Rim, der forekommer i hans hidtil omtalte Skrifter, synes i det mindste ikke at bevise det. Det ene er nemlig det, hvormed Titelen til den rette Vej til Himmerige slutter:

«Læs Bogen til Ende,
da skal du det faa finde.«

Det andet er i samme Bog Citatet af Paaskepsalmen: Christ stod op af døde, som han lader slutte:

»thi ville vi alle være glade
og sjunge hans Lov med Hæder og Ære«.

Thi han vilde næppe have omflyttet »glade være«, hvis han havde haft et skarpere Øre for Enderim. Han skrev ikke alene en ypperlig Prosa, men havde ogsaa det Øre for Rytmen i Sproget, som forudsættes dertil, og han har, som han selv siger, gjort sig Flid med Oversættelsen af Davids Psalmer, at de kunde komme til at lyde i »Vers og Rim«, men han tænker vist ved det sidste Udtryk mere paa Stav-Rim end paa Liniernes Enderim; thi for at faa de første frem er der en kjendelig Bestræbelse i samme Oversættelse, men om de sidste er der ikke Tale. Men fordi han ikke selv kunde skrive flydende Vers, er det kjendeligt nok, at han havde Sans for og Kjærlighed til Digtekunsten. Han havde en levende Kjærlighed til Davids Psalmer, og som det vil mindes, at han var vel bevandret i de latinske Digtere,

---

[1]) Vigilies er optrykt i Danske Magasin II, S. 150 ff., og Dialogus i C. J. Brandts: Ældre danske Digtere; jf. Sonnenstein Wendt, Ny Kirkeh. Saml. S. 200 f. C. Bruun, Viser fra Reformations-Tiden S. 63-70, og sammes: den danske Literatur til 1550 II. 25 og 60.

saa omfattede hans Kjærlighed ogsaa, hvad der paa vort Modersmaal var frembragt i den Retning. Ligesom Kæmpeviserne lød for hans Øre, saa snart han kom til et Æmne, de behandlede — baade om Olger Danskes Kamp med Burmand og de historiske fra Valdemars-Tiden nedefter til Christoffer af Bajern og Karl Knudsen, — saaledes er han saa fortrolig med den danske Rimkrønnike, at den bliver Traaden i hans Fortsættelse af Saxo.

Naar han ved at oversætte Davids Psalmer lagde an paa, at de skulde synges, skete det i det Haab, at de skulde bruges ved Gudstjenesten, saa de danske Toner, lagte paa Menighedens Læber, kunde afløse de latinske, som knap Korsangerne selv alle forstod; og der vil forud kunne være Sandsynlighed for, at da han naa'de hjem igjen til Fædrelandet og kom til at bo ved en af Reformationens Brændpunkter hos os, har han ydet sin Skjærv til, at man i den vakte Menighed kunde tale hinanden til med Psalmer, Lovsange og aandelige Viser. Fremdeles véd man, ikke alene at han bevarede sin Ungdoms-Kjærlighed til Fædrelandets Historie og altid havde haft et godt Øje til den kjærnedanske Rimkrønnike; men der maa vel ogsaa have været nogen Anledning til, at hans Navn blev sat saa nær i Forbindelse med denne, saa at han af mange senere nævnes som Rimkrønnikens Forfatter. Det kan han nu af gode Grunde ikke være; men naar der fra hans Officin i Malmø i disse Aar udgik baade en dansk Psalmebog og en Udgave af den danske Rimkrønnike, hvoraf ingen er simpelt Optryk af ældre Udgaver, men den første en ny Redaktion, og den sidste helt igjennem rettet, og naar derhos Ændringerne i dem begge i alle Maader ligner Chr. Pedersen, efter hvad vi af hans andre Arbejder kjende til ham, — saa bliver Formodningen stærk om, at de tvende Bøger stamme fra

ham, og jeg nærer slet ingen Tvivl om, at det er ham, der har besørget baade den danske Psalmebog, som udkom i Malmø 1533, og den danske Rimkrønnike, samme Sted Aaret efter.

11. Det er kun en ringe Levning, der er bevaret os af vore første danske Psalmebøger og, des værre, er det ogsaa kun sparsomme Efterretninger vi har fra Samtiden om de Bøger, der støttede den ny Sang paa Modersmaalet, som vaagnede ved Luthers Forkyndelse. Disse blev slidte op ved Brugen, og Tiden var saa optagen af Sangen selv, at den lagde kun føje Mærke til de Papirs-Blade, hvorpaa den stod beskreven. Men af de Rester, der er gjemte, kan vi dog med nogenlunde Sikkerhed fastslaa Hovedpunkterne i Psalmebøgernes Historie, indtil den første Gjæring fik sin foreløbige Afslutning, da Hans Thomissøn 1569 udgav sin Kirke-Psalmebog. Man havde samtidig (1528) i Viborg og i Malmø begyndt at trykke danske Psalmer, men Klaus Mortensens fra sidstnævnte Stad blev den almindeligste og den er sikkert bleven trykt tiere end vi véd; men ikke et eneste Exemplar af de Oplag, der er trykte her i Landet, er bleven bevaret, eller i hvert Fald hidtil opdaget. Derimod har vi (det vil sige i Sverige) et Eftertryk, besørget af Bogtrykker L. Dietz i Rostok, fra 1529, som sikkert er denne malmøske Psalmebog og hvoraf vi da kan lære at kjende dens Indhold [1]). Den næste Rest og tillige den bedste, allerede fordi den er original og trykt her i Landet selv, er den ovenfor nævnte Udgave fra Malmø 1533. Ogsaa den er vandret ud og findes nu i Rigsbiblioteket i Kristiania; men des værre er den ikke fuldstændig, da

---

[1]) C. Bruun, Psalmebøger fra Reformations-Tiden I. Jf. sammes: den danske Literatur til 1550 I. S. 385.

den ellers maaske selv vilde have nævnt os sin Udgiver, som i en Efterskrift, hvoraf Begyndelsen mangler, taler i første Person. I sin Helhed vil den med Kalender foran og Register til Slutning have udgjort 132 Blade; men foruden den nævnte Skade: et Blad, der er bleven borte med Slutningen af Registeret og Begyndelsen af Efterskriften, mangler ogsaa Titelbladet, to Blade i Kalenderen og et Blad i selve Psalmerne. Trods disse Mangler, røber Bogen dog tydelig sit Ophav, og ligner Chr. Pedersen saa godt i stort og smaat, at man kan ikke tage Fejl deraf. Af den ydre Udstyrelse tør man intet slutte, og selv hans Retskrivning kan i hans Trykkeri være fulgt ved Bøger, som der tryktes, naar ingen bestemt Forfatter krævede sin egen; men Beviset foreligger, naar man nærmere gjennemgaar Bogens Indhold og lægger Mærke til de Ændringer og Rettelser, der er foretagne i den ældre Tekst. Klaus Mortensens Psalmebog, saaledes som vi kjende den fra Dietz' Eftertryk, ligger til Grund for den, og den kunde kaldes en ny, rettet, omordnet og betydelig forøget Udgave.

Titelbladet mangler, som sagt, og derfra kan altsaa ingen Oplysning hentes, men allerede Bogens første Bestanddel peger paa Forfatteren. Det er en Kalender med tilhørende Gyldental og Søndags-Bogstaver, og denne Psalmebog har først indført den Skik, som de følgende optog: at forsyne sig med en saadan »evig« Kalender med alle Helgendagene. I Klaus Mortensens Psalmebog findes ingen saadan, og tænker man sig Tidens Lejlighed og Henrykkelsen ved de nye Psalmer paa Modersmaalet, hvori de Skarer, der fyldte Kirkerne, gav deres Bekjendelse Luft, forstaar man ogsaa let, at et saadant Tilknytningspunkt til Kirkeaarets Søndags-Række, end sige til de mange Helgeners Mindedage, havde man i Øjeblikket ikke Trang til.

Alt gik op i Lysten til og Glæden ved at kunne synge Herren en ny Sang. Men var det saaledes, da kunde man jo spørge, om en saadan Trang da allerede var kommen til Stede saa faa Aar efter, allerede 1533, da den her omhandlede Psalmebog kom ud? Nej, sikkert ikke hos »Protestanterne« i Almindelighed, men des stærkere tyder det paa, at dette Tillæg af en Kalender i den gængse Kirkepsalmebog maa hidrøre fra en Mand, der skjønt han fulgte den ny Strøm, dog ikke saaledes havde klippet Baandene over, som bandt ham til Fortiden, fordi han havde Erindringer fra den, der ikke stred imod, men godt kunde forenes og sammensmelte med det ny, som han med Glæde havde lært. En saadan Mand var Chr. Pedersen og ellers ikke mange, om ellers nogen af de ordførende i Samtiden; og ham kan det derfor særlig godt ligne at forsyne den ny Tids Bønnebog med hvad der havde været en nødvendig Bestanddel af den gamles. Saa meget mere som han havde den liggende til rede, thi Kalenderen her er et ordret Aftryk af den Kalender, som han en Snes Aar tilbage havde udarbejdet til sin Tidebog. Den eneste Forandring, han har foretaget, er, at han selvfølgelig har udeladt Betegnelsen »buden Faste« til en eller flere Dage i hver Maaned, og et enkelt Helgennavn (f. E. st. Dorotheas i Februar), der maaske endda snarere er glemt end forsætlig strøget, samt at han i Maj Maaned har tilføjet Augustins Navn, den Kirkefader, der paa en Maade var bleven Lutheranernes kjæreste Helgen. Endvidere har Kalenderen her i Psalmebogen faaet en Forøgelse, der ligeledes passer paa Chr. Pedersen, som i disse Aaringer udarbejdede sine Lægebøger, i det hver Maaned har faaet et Lægeraad tilføjet efter en af de mere eller mindre berømte Læger, af hvis Kyndighed han har samlet de nævnte Bøger. Saa vel med

Hensyn til Kalenderen som til de maanedlige Lægeraad blev denne Psalmebog et Forbillede for de efterfølgende, der optog begge Dele i lidt udvidet Form, lige indtil den kingoske Psalmebog udelod dem.

Efter Kalenderen følger Fortalen. Den er en noget forkortet Omarbejdelse af Kl. Mortensens, hvortil Hovedpunkterne er laante af Luthers til Vittenberger-Psalmebogen fra 1524; men Chr. Pedersens Pen kjendes let paa, at hvad der var fremsat noget haardt og knudret, er her bleven mere jævnt og flydende. Og endnu vissere er det, at Efterskriften, hvoraf des værre Begyndelsen fattes, har Chr. Pedersen skrevet. Den bevarede Slutning lyder saaledes: ...[Thi] skal ingen forundre derpaa, at jeg haver ikke nu anderledes fordansket somme af Psalmerne i denne Bog, end de vaare førre prentede. Jeg lod det nu saa blive paa denne Tid, thi jeg fornam, at den menige Mand vaar før bevan saa at sjunge og kvæde dem almindelige over alt Riget baade med Ord, Noder og Toner, og kunde dem ogsaa meste Parten uden til. Fordi lod jeg her nu ingen Noder sætte. Dog haver jeg mangesteds forbedret Dansken, som de vel se og mærke som hende læse kunne«. — Det er nu ikke alene paa disse sidste Ord, der omtrent er ligelydende med hvad han skrev om Behandlingen af Karl Magnus' Krønnike, men ogsaa paa det øvrige Indhold og Maaden, hvorpaa Ordene føjes, at han gjenkjendes. Det har været ham en Overvindelse, ikke at benytte sin egen bedre Oversættelse, af Davids-Psalmerne vist især; men han har overvundet sig selv af Hensyn til hvad der allerede var kjendt og kjært i Menigheden. Han var kommen lidt for sent hjem, saa den evangeliske Vækkelse havde allerede med Glæde grebet hvad der blev den budet, skjønt det i Formen ingenlunde var godt alt sammen, og da han

»fornam« ɔ: efter sin Hjemkomst havde gjort den Erfaring, at de ringere Oversættelser allerede havde vundet Indgang, bøjede han sig derfor og indskrænkede sig til, dels at stille nogle bedre ved Siden til Valg, dels at iværksætte Forbedringen der hvor Folket, saasom ved Nadver-Ritualet, ikke just kunde Ordene udenad.

12. Dog helt urørte optog han ikke de gamle Psalmer og mange af disse Rettelser røbe, at de er af ham. Alle danske Forfattere havde hidtil fulgt den Maade at tælle Davids Psalmer paa, som Vulgata bruger, i det den ved at føje 9de og 10de sammen, kommer et Tal tilbage i Angivelsen af alle de følgende. Saaledes citerer F. Vormordsen, P. Lavrensen, H. Tavsen, ej at tale om P. Helgesen. Hos Luther blev 9de og 10de igjen to særskilte Psalmer, som i den hebraiske Tekst, saa de følgende Tal forandres derved, og Chr. Pedersen er den første danske Forfatter, som deri fulgte ham. Denne Forandring er gjennemført i Psalmebogen 1533, medens den ældre af 1529 følger den gamle Tællemaade.

Hvad nu de øvrige Rettelser angaar, da kjende vi kun Klaus Mortensens Samling af et Eftertryks Eftertryk — thi Dietz aftrykte en Psalmebog, hans Bysbarn Hans Meyer samme Aar havde ladet trykke i Magdeborg —, og derfor kan en Del af, hvad der hos Chr. Pedersen for os ser ud som Rettelser, hidrøre fra Trykfejl og Vildelser i et af de de tyske Eftertryk; men en stor Del er dog kjendelig nok forsætlige Ændringer, og flere af dem røbe deres Mester, thi de stemme nøje med hvad han har udtalt i Efterskriften til Karl Magnus og med Maaden, hvorpaa han behandlede denne ældre Folkebog. Dog, naar han der taler om at fjærne forældede Ord, saa er her ikke Brug for den Rettelse, efter som det var nye Arbejder, som her forelaa;

men derimod har han bestræbt sig for at rette og glatte de knudrede Sætninger, og fremfor alt at fjærne Germanismer, der mylrede ind i Oversættelserne af de nye Psalmer fra Saksen. Han taalte ikke sin for hans, eller Ord som: klinge, nømme, røme, hilsomt, dyllig, Veldæder, fire en Fest, men fik dem ombyttede med: lyde, tage, rose, herligt, lydig, Velgjører, holde Fest o. s. fr. Og ved Siden heraf er der atter gjennemgaaende saadanne Sprog-Rettelser, som mere maa siges at stamme fra hans personlige Smag, men er nøjagtig de samme som han har foretaget i Karl Magnus; han foretrak det relative Stedord som for der, men derimod Bindeordet der for da, blive for vorde, han skriver aldrig hinanden, men hveranden, han bruger (ligesom Grundtvig) næsten aldrig det reflexive sig i Flertal, men dem. Og baade i Karl Magnus og i Psalmebogen har han skaffet disse sine Yndlinger Plads. Naar det gjælder om at rette Sproget og Rettelsen træffer i Rimet, har han ikke altid et andet at erstatte dette med, men foretrækker da at opofre Rimet.

Han vilde hans Liv bortnømme,
David maatte Riget rømme.

er bleven til:

Han vilde hans Liv borttage,
David maatte Riget rømme.

Den ældste Oversættelse af *Agnus dei* var lidt skrøbelig i sproglig Henseende, naar den lød:

O Guds Lam uskyldig
paa Korset var slagtet,
altid var funden dyllig [t. duldig]
ihvor du est foragtet.
Alle Synder haver du borttaget
ellers vare vi forsaget, osv.

Chr. Pedersen retter tredje og fjerde Linje til:

din Fader vaast du lydig,
ihvor du vaast foragtet;

den sjette til:

ellers vare vi fortabet.

Og af den Slags Rettelser er der ikke saa faa.

Hvad der allerede fremgaar af Rettelserne i Psalmerne, at de hidrøre fra Chr. Pedersens Haand, vinder Bekræftelse ved den Redaktion af »det hellige evangeliske Messe-Embede«, som findes i Bogen. De første danske Psalmebøger havde det Fortrin for den kingoske og alle dens Efterfølgere, at de lettede Menigheden Kjendskabet til Ritualet for den hellige Nadvers Forvaltning ved Gudstjenesten, ved at dette var helt aftrykt i dem. I den ældre Malmø-Psalmebog, ligesom i den tilsvarende Messebog, var nu Epistelen (1. Kor. 11) og Evangeliet (Joh. 6, 27 ff.), som hørte til Nadver-Ritualet, gjengivne efter Hans Mikkelsens og Chr. Vinters Oversættelse, førstnævnte rigtig nok med en Mængde højst fornødne Rettelser; men i denne ny Malmø-Psalmebog (1533) er de begge ombyttede med Chr. Pedersens egne Oversættelser, og det er dog upaatvivlelig en Forandring, der er foretaget af ham selv.

13. Hidtil har Talen nærmest været om den Del af Bogen, der er optaget fra Forgængeren; men der er kommen en betydelig Del nye Psalmer til. Klaus Mortensens Samling indeholder, i den Skikkelse vi kjender den, 70 Psalmer, der alle her er beholdte, men da den er vokset op omtrent som Grundtvigs Festpsalmer, i det hvert nyt Oplag blev forøget med flere, saa er Ordenen bleven temmelig broget, og dette er her rettet, saaledes at de Psalmer, som høre sammen (til Jul, Paaske osv.), komme til at staa samlede. Men dernæst er der optagne andre 40, som er

føjede ind paa den Plads, hvor de nærmest høre hjemme. Af disse er der nogle som skyldes bekjendte Forfattere eller Oversættere, saa som Hans Spandemager, der har oversat en Davids-Psalme, Præsten i Skanør og Falsterbo, Jakob Madsen (Strobius), Broder til Sjællands Biskop Povl Madsen, der har leveret et Par [1]); andre er laante fra Hans Tavsen. Fra ham og Sadolin stammer jo sikkert ogsaa den »Aftensang som i Jylland sjunges med Antifoner, Psalmer og Magnificat«, der blev trykt 1529 [2]), og nu indlemmedes i den almindelige Kirke-Psalmebog.

Davids Psalmer var i det hele den righoldigste Kilde til at nære Reformationens nyfødte Psalmesang. Allerede i Klaus Mortensens Bog var der mange af dem, som til Dels gjengives i prosaisk Oversættelse, og deriblandt tre efter Fr. Vormordsen. For at kunne benytte dem ved Gudstjenesten maa man have haft Melodier til at synge eller recitere dem efter. Chr. Pedersen havde, som før omtalt, nok haft Lyst til at ombytte »somme« af disse med bedre Oversættelser, men han lod sig nøje med at tilføje flere ny, og deriblandt 140de efter sin egen Oversættelse, medens andre er gjengivne i to eller firelinjede rimede Vers, som muligvis er Forsøg af ham selv paa endnu bedre at faa dem til at lyde »med Vers og Rim« og at passe til kjendte og yndede Toner, som Menigheden brugte; thi hans egen tidligere Oversættelse skimtes igjennem de ny Vers.

Hans Lyst til at give en bedre Oversættelse gjaldt dog ikke Davids Psalmer alene, men ogsaa de andre Lovsange og aandelige Viser. Da han ikke nænte eller vovede at

---

[1]) Brandt og Helveg, den danske Psalmedigtning I, S. 40 ff.

[2]) C. Bruun, II, S. 356.

tage dem fra Folket, som det allerede havde faaet kjær, valgte han ogsaa her at stille ny Oversættelser ved Siden af en Del iblandt dem; men disse har ikke formaaet at fortrænge de ældre, som i al deres Skrøbelighed fik Lov til at halte videre, fordi, naar Troen tog dem paa Tunge, laante den dem sine Vinger. Derimod er der adskillige af de Psalmer, som her første Gang kom frem, der slog godt an, f. Ex. Julesangen »Alle Kristne fryde sig nu«, der selvfølgelig hos Chr. Pedersen hedder: »Alle Kristne fryde dem nu«; Omarbejdelsen af den gamle Marie-Vise: »Maria bold«, en Oversættelse af den tyske »Maria zart«, som Hans Sachs »kristelig forvendte«, hvorefter den hos os blev Psalmen:

»O Jesu bold, med meget Vold,
Gud Faders Søn og Ære!
Du har med Magt nu ødelagt
den falske Djævels Snare«.

(Dsk. Psalmedigtning, Nr. 5.)

Endvidere fremkom her første Gang Oversættelser af to tyske Psalmer, hvoraf den ene ikke forstummede før i Halvfemtsernes »evangeliske« Rimstok, medens den anden er bleven ved at lyde iblandt os, om end i lidt forskjellige Skikkelser. Det er Efterligningerne af den 25de og 46de Davids-Psalme: »Fra Mennesken haver jeg vendt min Hu« og »Vor Gud han er saa fast en Borg«. Hvor vidt nu Chr. Pedersen selv har oversat flere eller færre af disse, her først indførte Psalmer, lader sig ikke afgjøre, da han jo sikkert havde flere Hjælpere end de ovenfor nævnte, og sagtens har arbejdet i god Fællig med Bogens tidligere Udgivere. Men Bemærkningen ovenfor om hans ikke stærke Sans for Enderim hindrer i alt Fald ikke Antagelsen, at han baade har indført, og maaske selv kan have oversat Luthers berømte Kampsang; thi i dens ældste danske Skikkelse, her i Malmø-Psalmebogen 1533, er det just ikke

de nøjagtige Rim, der udmærker den, og Paastanden gik heller ikke saa vidt, at han ikke skulde kunne finde dem, naar han gjorde sig nogen Flid. Da Psalmen er alle saa kjær og er bleven saa berømt iblandt os, skal den her meddeles i den Skikkelse, hvori den første Gang blev trykt paa dansk. Det kan altid have sin Mærkelighed, selv om Chr. Pedersen ikke har været dens første Oversætter.

Wor Gud han er saa sterck en borg,
han er vor skjold oc værie,
han hielper aff all nød oc sorg,
der oss vil her besnarge [l. besnærge, besnære],
dieffuelen wor gamble fiende
han wil oss offuervinde,
stor mact oc argelist
bruger han mod oss vist,
paa jorden er ey hans lige.

2. Vor egen mact er inthet verd,
wi ere snart offueruunde,
der strider for oss en wellig Herre,
alting maa for hannem bugne.
Spør du, huo han er,
Christus han heder,
en Herre offuer alle Herer,
oc ey ere frelsere flere,
marcken vil han beholde.

3. Det all verden fuld aff dieffuele vore
oc vilde oss slet opsluge,
dem frøcte wi icke ved ith haar,
thi Gud kan dem det forbiude.
Er verdsens første wred,
will oss sencke ned,
han kan dog inted,
Christus haffuer hannem fangit,
ith Gudz ord kan hannem binde.

4. Det samme Ord de lade vel staa
oc der til vtack haffue,
thi Gud vil selffuer hoss oss gaa
alt met sin aand oc naade.

Tage de bort wort liff,
gotz, ære, børn oc viff,
wi passe ey der paa,
de kunde ey mere faa,
Gudsz rige wi dog beholde.

Flere af de Psalmer, som først fremkom her i Malmø-Psalmebogen fra 1533, bevarede deres Plads i vore Kirke-Psalmebøger, ligesom de to nys nævnte, lige indtil dette Hundredaars Begyndelse. Som Exempler kan nævnes: »Beklage af alt mit Sinde«, »Forlen os Fred naadelig«, »Vær glad du hellige Kristenhed«.

I denne Psalmebog begynder for øvrigt ogsaa den Skik, som de følgende Psalmebøger flittig fulgte: at faa Psalmer, hvori Versenes Begyndelses-Ord eller Stavelser danne Kongers og Fyrsters Navne eller deres Valgsprog. Skulde Chr. Pedersen selv have digtet den »Kong Frederiks Vise«, som han har optaget, hvor Begyndelses-Stavelserne af dens syv Vers danne Ordene: »Frederik Kong til Danmark«, da kan det ikke været som Loyalitets-Ytring til Kongen personlig, men i saa Fald et lille Offer paa hans Grav. Kong Frederik var nemlig allerede død i April samme Aar, og Bogen udkom først i Avgust, som Efterskriften melder: »Og var samme Bog sat i Malmø st. Bartholomæi Aften« [23de Avgust] Aar efter Guds Byrd 1533 [1]).

14. Chr. Pedersens Navn har fra gammel Tid hyppig været knyttet til den danske Rimkrønnike, ja han er endog oftere nævnt som dens Forfatter. Naar saaledes den svenske Historiker Joh. Messenius (død 1636), der ellers

---

[1]) C. Bruun II, S. 91 ff. — I »Psalmebøger fra Reformationstiden« II, har Udgiveren meddelt denne Psalmebogs Læsemaader som Varianter til L. Dietz's Tillæg fra 1536; men dette er upaatvivlelig kun dannet af Laan fra førstnævnte.

trolig udskriver Huitfeldt, lægger til af sit eget: at Chr. Pedersens Oversættelse af Saxo var paa Rim, da er det sagtens dette Rygte, at han havde skrevet vor Rimkrønnike, der ogsaa er naaet til ham, og han tillader sig i den Anledning at stile nogle Ukvemsord til den uskyldige Mand, som egentlig er Rimkrønniken tiltænkte [1]). I et Digt af Hans M. Ravn, som til A. Arrebos Pris er trykt foran dennes Hexaemeron (1661) hedder det:

»Læs Rimkrønniken, som Mester Christiern skrev,
der finder du, hvad hver en danske Konge drev.«

Og han føjer til i en Anmærkning: »Rimkrønniken skrev Mester Christiern Pedersen *ut putatur*«, saa det maa vel have været almindelig antaget. Den samme Mening udtaler Lind, som skrev Katalogen over Karen Brahes Bogsamling i Odense (1725). Ogsaa Præsten paa Anholt J. Dauw nævner i sin kuriøse lille Bog »Hør du danske Mand« (1741) som en vitterlig Sag, at »1495 er den allerførste danske Bog trykt, nemlig Mag. Christiern Pedersens danske Krønnike paa Rim«. Denne Beretning gjendriver nu sig selv, om man endog ikke nøje kjender hans Fødselsaar; men at Rygtet kunde opstaa og vedblive at holde sig, skyldes vel til Dels en Forvanskning af Sagnet om, at han havde skrevet en Danmarks Historie, som man ellers intet kjendte til, men kunde ogsaa tyde paa, at man vidste, han havde staaet i et nært Forhold til Rimkrønniken; og at han i alt Fald havde gammelt Kjendskab og Kjærlighed til den, er tidligere oplyst.

Godfred af Ghemen havde, som bekjendt, trykt denne Bog 1495 og maaske tidligere, men ogsaa senere,

---

[1]) J. Messenius, Scondia illustrata V, S. 108.

1501 [1]), 1504 og 1508. En ny Udgave besørgede H. Vingaard 1533, forøget med Kong Hans' Rim og et Tillæg »om Krønnikens Nytte«. Denne Udgave ligger til Grund for den, der Aaret efter (1534) udgik fra Chr. Pedersens Trykkeri i Malmø. Den er i det ydre meget tarvelig udstyret, med den størst mulige Sparsomhed paa Plads, uden mindste Oplysning, undtagen hvad Titelbladet, i Rammen med det gamle Unions-Vaaben, yder:

»Her begynder den danske Krønnike paa Rim
vel overset og bedre rettet end hun var førre.
Sat i Malmø M D x x x i i i i«.

Den Ros: at være vel overset og bedre rettet end tilforn, har den arvet fra sin Forgænger; thi det er Rosen, som Vingaard giver sin egen Udgave, og denne er lagt til Grund, kun at »corrigeret bedre« er bleven til »bedre rettet«. Maaske er dermed antydet, at Rettelserne ikke blot gjælde Korrektur-Læsningen, men ogsaa har naat til Teksten. Dette er i det mindste Tilfældet, og naar man sammenholder dem, faar man en meget stærk Formodning om, at de hidrøre fra Chr. Pedersens Haand. Her kan hans Udgave af Karl Magnus Krønniken yde en sikrere Vejledning til at dømme end ved Psalmebogen, fordi Virksomheden er mere ensartet. Ved Psalmerne var det nye, temmelig tydskagtige Sprogprøver, der skulde rettes paa, men her som ved Karls-Krønniken er det et ældre dansk Skrift, der skal gives i en, efter hans Skjøn, bedre Skikkelse; og gjennemgaar man Rettelserne, der er foretagne i denne Malmø-Udgave af Rimkrønniken, og som — alle de blot ortografiske fraregnede — løbe op til flere Hundrede, viser det sig, at det er

---

[1]) Til P. Syvs Vidnesbyrd i hans Boglade om en Udgave fra 1501 kan føjes: hans Kæmpeviser (1739) S. 593.

ganske de tilsvarende og meget ofte netop de samme, som dem han har dels udtrykkelig vedkjendt sig og dels iværksat ved Karl Magnus. At føre fuldt Bevis derfor, vilde blive for vidtløftigt her; men Molbech har i sin Udgave af Rimkrønniken, under Mærket D, antegnet en stor Mængde af Rettelserne i Malmø-Udgaven, og de kan betydelig forøges. Med Henvisning til Verse-Tallet hos Molbech skal blot anføres nogle Exempler [1]). For sin sædvanlige Rettelse af det reflexive sig, i Flertallet, til dem faar han her ingen Brug i Rimkrønniken, da denne er enig med ham i det Stykke og bruger kun dette Flertals-sig til Rim et Par Gange (V. 3541, 3851) eller for Velklangens og Tydelighedens Skyld som V. 1251, 1524, 2424, og det sidste Sted undgaar Chr. Pedersen det endda, ved at forandre sig til jeg, som dèr ogsaa kan give Mening. Ellers har den gamle Rimkrønnike stadig dem (V. 1209, 1401, 1825, 1849, 2025, 2157 o. m. fl. St.). Men da han kommer til det ny Rim, der er lagt om Kong Hans, faar han Brug for sin Rettelse (V. 585. 881), men er rigtig nok langt fra at have gjennemført den, da sig er bleven staaende, ikke blot som Rim, men adskillige andre Steder (V. 125, 320, 332, 865, 905). Hans sædvanlige Retskrivning med hagde, omsiger og andre Egenheder er gjennemført i Bogen, og naar han retter til: der for da, paa for aa, hannem for hannum, den for hin, meget for megel, bøje for bue, i hver en for i hværie, faverst for feyerst, Seyer for Sier, Konge for Konning, mist for møst, des vær for thy vær, begge for baadè, da er det netop de samme eller tilsvarende Ændringer, han har foretaget i

[1]) C. Molbech, den danske Rimkrønnike, 1825, S. XL og Noterne D helt igjennem. — Jf. C. Bruun II. S. 110.

Karl Magnus. Fremdeles blive og blev for vorde og vord, dert for dyrt, sant og Sandingen for sænt og Sænden, til bage for til rygge, fordi for for thet, Hierte for Hiarte, saage for sovæ, Giem for Gøm, ned for nød o. s. fr. Dernæst retter han, ligesom i Karl Magnus og Psalmerne Artiklen, og taaler ikke en Kjær, en Lagen, en Skjel, en Sind, et Mast, men heller ikke et Frøken. Forældede Ord udbytter han med nyere: gjorde Gywss (V. 676) til: med et godt Rus, gatz aa (V. 741) til: yndtes aa, fraa til fornam, bone til væne, Aared [Angreb] til Uret, Thegenhed til Rundhed, Usæt [Kiv] til Uret. Han har rettet ikke faa Fejl i den tidligere Tekst (V. 469—70, 480, 1173, 1323, 1381, 1393—94, 4328), men en Del har han ladet staa eller optaget nye efter Vingaards Oplag.

Flertallet af Ændringerne er Smaaord, som er indskudte for at fylde Verset og give det et lettere Løb, og Hensigten naas som oftest. Sjældnere lægger disse Indskud noget nyt til, saaledes som

V. 485. I Arnen blandt Kul paa hver en Lem.

V. 3693. Om Natten kastes han af Graven op (f. gennesten).

V. 3941—42. Biskop Absalon halp der fast til,
som var i Lunde og Roskilde Kirke.

(V. 4394 rettes Vor Frue til Jomfru Marie, jf. Karl Magnus.)

V. 4505—6. Hver Mus, alt som hun maa,
roder hun i fattige Kones Pose.

Ogsaa her kan det hænde, at Rimet ofres, for at faa rettet paa Sproget. Naar der V. 699—700 staar:

Saa tog jeg alle Sperlagen nød
og hulde [hyllede] paa dem som love [laa] saa strød,

da maa nød jo vige for ned, og som Følge deraf om-

byttes saa strød med i den Sted. Men han nøjes ogsaa med Rim som

V. 1701—2. Hvert Rige som hørte de danske nævnes [f. nævnd],
det skalv og ræddes deres Vrede og Hævn [Hævnd],

eller V. 2982—84 var slagen — den Dag, for at slippe det gammeldags ther taffuen [tagen, strags], og

V. 4621 ff. Halvfjerde Sinde tyve Tusende løde Mark
og alt i Sølv hint væne [f. bone]
havde han dem givet udaf sin Agt
for Helsingborg i Skaane;

ja et Sted i Dronning Margretes Rim (V. 4713) med:

Kong Albrekt i Sverige, da han det fornam,
at Gud gav mig den Gave,
til Danmark og Norge tog han stor Traa,
han vilde dem fra mig have.

Sagen er den, at den gamle har fraa (Datid af fregne, spørge), og det har han fundet for gammeldags, skjønt andre Steder har han dog ladet det staa. Stundum har han alligevel med sin Rettelse virkelig forbedret Rimet, og det gjælder især om Kong Hans' Rim og Efterskriften om Krønnikens Nytte; f. Ex. V. 705—6, hvor Udgaven 1533 læser:

Han gav mig Visdom og stor Snildhed,
og ikke vilde undfalde mig.

Udgaven 1534 derimod:

og halp mig stedse af sin Mildhed.

V. 889—92. Naar Gud giver en Fyrste from,
som skjellig er i al Omgang
og sine Land holder i Fred

rettes til:

Naar Gud giver en Fyrste Framgong,
at han er skjellig i sin Omgang
og sine Land holder i god Fred.

(Jfr. V. 276. 477. 558. 574. 649. 862). — Han behandler

overhovedet dette ny tilkomne Rim om Kong Hans undertiden saa frit, at man kunde fristes til at tænke, han har haft en sikrere Kilde til Benyttelse end Vingaards Aftryk. Det maa være skrevet efter 1520, da Ove Bilde deri kaldes Biskop, som han blev det Aar, og maa hidrøre fra en Mand, der var venlig stemt mod Christiern II; begge Dele kunde jo passe paa Chr. Pedersen selv, der i Aarene nærmest 1520 syslede med sin Danmarks Krønnike og den gamle Rimkrønnike, saa det kunde jo være tænkeligt, at han sluttede den første med gamle Kong Christiern og fortsatte den anden med hans Søn, saa meget mere som Stykket om Krønnikens Nytte godt kunde ligne ham. Derfor har ogsaa f. E. Grundtvig gjættet paa, at han var Forfatter til dette Rim [1]). Men dels er der smaa sproglige Ejendommeligheder, som han i alt Fald kun strøvis har søgt at gjennemføre ved sine Rettelser, dels bliver det ikke let at forklare, hvorledes i saa Fald Hans Vingaard skulde være kommen ham i Forkjøbet, og trykke det i Kjøbenhavn paa en Tid, da hans egen Presse var i fuld Gang i Malmø. Men er Chr. Pedersen ikke Forfatter til Kong Hans's Rim, saa er han det endnu mindre til Christiern IIs, der skjønt samtidigt, først er bleven trykt i forrige Hundredaar af Suhm; thi det aander et saa grundigt Had til den fordrevne Konge, at har Povl Helgesen ikke selv skrevet det, hvad han nok var Mand for, saa har en anden, der delte hans Had og fandt Tilfredsstillelse ved at udgyde det i Rimet, før Kongen blev forraadt og fangen [2]).

15. Dersom denne Malmø-Udgave af den danske Rimkrønnike fra 1534 nu er besørget af Chr. Pedersen, som

---

[1]) Dannevirke I S. 37.

[2]) Suhm, ny Samlinger IV, S. 34.

der næppe kan være Tvivl om, da kunde man ved første Øjekast undres over, at den ikke alene savner baade Forord og Efterskrift, ej at tale om Angivelse af Dagen da den blev færdig til at udgaa fra Pressen; thi dermed var det jo stadig hans Skik at forsyne sine Bøger. Hvad Dags-Angivelsen angaar, da har af hans første Bøger baade Udgaven af Saxo og Peder Laale en saadan, saa vel som Postillen og dens to Forløbere, Tidebogen og om at høre Messe. Ligeledes den første Udgave af Ny Testamente; derimod fattes den i alle Bøgerne fra Antverpen 1531, hvor Produktionen var saa frodig, at der ikke spurgtes om Dagen, og flere af dem var maaske samtidig under Pressen. Da han kommer til Ro i Malmø, har Bøgerne fra 1533 atter denne Angivelse af Dagen, baade Agrikolas Katekisme, Lægebogen (og Psalmebogen). Strags i 1534 kom Karl Magnus uden Datum, maaske fordi den var Optryk af den ældre Folkebog, men baade Olger Danske og endnu Urtebogen (fra Midfaste) har det. Naar den nu ogsaa fattes i Rimkrønniken, kunde jo Grunden være den samme som ved Karl Magnus, da det her ligeledes var en ældre Bog han optrykte, men dels er denne Grund vel temmelig usikker for begges Vedkommende, dels er der et andet som snarere har bevirket, at Rimkrønniken er kommen noget hovedkulds frem. Naar man gjennemgaar alle de Ændringer der er foretagne i Teksten, vidne de om, at han flittelig har gjennemgaaet den, og at han har haft Tid til dette Arbejde; men det staar saa igjen i Modsætning til dens hele ydre Udstyrelse, da den baade i typografisk Henseende, skjønt trykt med hans sædvanlige Typer, er ringe udført, og dertil er saa skaldet, uden al Oplysning. Forklaringen turde ligge i personlige Forhold, der nødte ham til i Sommeren 1534, at faa Bogen snarest

mulig færdig. Men før vi gaar over til at eftervise dette, vil det bedst passe, endnu at omtale et Par Smaaskrifter, der i disse Aar udkom fra hans Presse; thi enten det nu er saa, at han skulde staa i et nærmere Forhold til dem, eller de blot er trykte med hans Typer, saa møde vi atter her Mærker, som pege i samme Retning: at i 1533 havde man i Malmø en roligere Arbejdstid, end fra Midten af næste Aar, da Grevens Fejde vår udbrudt.

Det ene af disse er et lille Skrift paa 26 Blade i Oktav, som fører den Titel:

»Hvorledes hvert kristent Menneske skal berede sig mod Døden
og tage Orlov af denne Verden og have sig
i Livets Tid og Dødsens Nød,
mod Synden, Døden og Helvede. Sat i Malmø.«

Og Efterskriften siger: »Denne Bog er prentet i Malmø af Johan Hochstraten, Aar efter Guds Byrd 1533, den 25de Dag i November.« Det er en god lille Bog, skreven med varm kristelig Følelse. Sagtens ligger der vel et eller andet tysk Skrift til Grund for den, men det er i saa Fald ikke det af Thom. Venatorius (Jäger) fra 1527, med en lignende Titel, som Luther forsynede med en anbefalende Fortale og som allerede 1529 var udkommet i dansk Oversættelse, trykt i Rostok [1]). Sproget i Malmø-Skriftet ligner godt nok Chr. Pedersens, ej at tale om Retskrivningen, der ganske er hans. Davids Psalmer tælles efter den lutherske Maade, ikke efter Vulgata, og Citaterne af dem saa vel som af det ny Testamente er til Dels ligefrem tagne af hans Oversættelser, men det er vanskeligt at

---

[1]) Udgivet paa ny (1865) af C. Bruun: »En kort Undervisning at foreholde dem, som ligge i deres Helsot«. Jf. sammes: den danske Literatur til 1550, I, S. 392.

tænke sig en Grund, til at han imod Sædvane skulde have fortiet sit Navn, hvis Bogen skulde hidrøre fra ham [1]).

Et andet Skrift, som er udgaaet fra Chr. Pedersens Presse, er en Oversættelse af Luthers Brev til Præsten J. Hess i Breslau fra 1527, og fører Titelen:

»Om man maa fly for Døden og Pestilentse,
en kristelig Undervisning Martini Lutheri.
Anno 1534 sat i Malmø.«

Titelblad og Tekst har udgjort 30 Blade, hvoraf de to [2]) mangle i det eneste Exemplar, der er bevaret. Den er trykt med Chr. Pedersens Typer, men i nærmere Forhold til den, staar han vist ikke. Den latinsk-dannede Titel ligner ham ikke og lige saa lidt Gjengivelsen af Hilsenen hvormed den begynder: »Værdige Herre Hr. Doctor Johan Hess, Sogneherre til Breslau, samledes sine Medtjenere udi Evangelio Christi. Martinus Luther«. Begyndelsen af Oversættelsen er temmelig ubehjælpsom, medens den siden flyder bedre, men der forekomme saadanne Germanismer, som man ikke møder hos Chr. Pedersen; thi skjønt han ingenlunde var Purist i moderne Forstand og godt kunde danne sig et Ord til Brug ved Lejlighed efter fremmed Mønster, vilde han ikke have brugt Ord som: Tunghertighed, Dynckønhed (Dummkühnheit), anrichte, dylligen (geduldiglich) — et Ord som i Psalmebogen rettes, skjønt Rimet gaar i Løbet — o. fl. En Særhed har Bogen, ved at Sproget har fynsk Farve, med Former som: bued og forbued (budet og forbudet) lyer og Syer (lyder og Sider) leyt (ledt); og skjønt Chr. Pedersen, efter Birkerods Sigende, skal have været Fynbo, er Mundarten ikke kjendelig i hans Skrifter.

---

[1]) C. Bruun II, S. 67.

[2]) Ikke 4 (se Ny Kirkeh. Saml. II. S. 193); men Di og Dvi.

Efter Retskrivningen, som i det hele ligner hans, tør man ikke dømme, men Bogen vrimler af saa grove Trykfejl, at han kan ikke engang have læst Korrektur paa den, da han med sin Øvelse ikke kunde overse dem der findes her [1]). Hans Ejendommelighed at bruge dem for Flertal af sig, som ellers er sjælden blandt Tidens Forfattere, har Bogen, men da den er lille, kun to Steder; og af de to Davids Psalmer den citerer, bruges den ene Gang Vulgatas, den anden Luthers Tællemaade, saa her er vel atter en Trykfejl, enten det nu er til den ene eller den anden Side.[2]) Alt ved dette Arbejde tyder paa stor Skyndsomhed, og den slette Korrektur kunde maaske stamme fra, at Bogen er bleven trykt, da Krigen stod for Døren; thi sidst i Maj havde jo Borgerskabet i Malmø allerede overrumplet Malmøhus og kort før St. Hansdag kunde Jørgen Kock, som havde ført dem an, bringe Grev Christoffer af Oldenborg Stadens Nøgler, da denne ankom med den lybske Flaade ud for Dragør. Men da Chr. Pedersen efter Huitfeldts Sigende var Borgemesterens Sekretær og anden Haand, saa havde han faaet andet at tage vare, end at trykke Bøger. Et tredje Skrift, der Aaret efter synes udgaaet fra hans Trykkeri, skjønt ikke med hans sædvanlige Typer, »Om den gamle og den ny Gud«, staar han vist ikke i noget som helst Forhold til [3]).

16. Kong Frederik I. var død den 11te April 1533, og under Usikkerheden der indtraadte, inden hans Efterfølger var valgt, opdukkede ogsaa den Mulighed, som mest

---

[1]) Skelve f. selve, lag f. lang, hurecken f. huercken, kystede f. frystede, uert f. uret, lye f. bye, laar f. laa, staa f. saa, ieg f. ieffn, iermer f. ei mer o. s. fr.

[2]) C. Bruun, II, S. 118.

[3]) Samme Sted 138.

tiltalte Chr. Pedersen: at hans kjære fangne Herre kunde løses af sine Baand og atter bestige sin Trone. Lybekkerne, der gjærne vilde fiske i de rørte Vande, undsaa sig ikke for at gjøre deres forrige Fjendes Befrielse og Gjenindsættelse til Løsen for Krigen; og nu som fordum var Chr. Pedersen rede til at ofre alt for den Konge, hans Hjærte hang ved; men han maatte igjen friste Lykkens Lunefuldhed, der skuffede, hver Gang hun et Øjeblik smilede til Kong Christiern og hans tro Venner. Vandene var rørte, og derfor gode for saadanne Fiskere som Kræmmerne i Hansestaden; thi flere forskjellige Strømme mødtes og brødes, og mange i Landet satte egen Fordel over Fædrelandets Tarv. Prælaterne og en Del af den højere Adel holdt paa det bestaaende, dels vist af Overbevisning om at det var det bedste, men ogsaa fordi kun derved blev deres egen Stilling bevaret, og de kunde ikke anse det for en Lykke at faa en holstensk Hertug til Konge, der var bekjendt for at være Lutheraner. Dette var derimod en god Anbefaling for Hertug Christian hos andre af Adelen, der dels var grebne af Evangeliet, dels stemte for en Reformation, og Byerne, hvor denne havde gjort stærkest Fremskridt, vilde sagtens let have sluttet sig til disse, dersom der ikke jævnsides med den kirkelige Strømning var gaaet en folkelig Bevægelse, som allerede havde víst sig stærkt i Tyskland men ogsaa forplantet sig til Norden. Man var kjed af Adelens Overmagt og Overmod, som Borgere og Bønder havde følt Trykket af; og saa skjød derhos Sværmere og Æventyrere op, der udmalede en gylden Fremtid, naar det gamle kun blev kuldkastet, og disse fandt villige Øren. Men til at stække Adelens Magt og ophjælpe Borgere og Bønder havde den fangne Konge víst, han fattedes ikke Sind, og heller ikke Vilje til at anvende selv de voldsomste

Midler, og hans personlige hengivne Venner sparede ingen Flid for at overtyde Folk om, at han nu havde aflagt sine Lyder, og at sand Lykke vilde opblomstre, naar han blot fik Lejlighed til at udfolde sine Dyder. Denne sidste Strømning fandt Lybekkerne det klogest at benytte og knyttede da deres Forbindelse med formaaende Mænd i Landets to største Handelsstæder, deriblandt med Malmøs lige saa ærgjerrige og magtlystne som djærve og listige Borgemester, Jørgen Kock (Mynter), og i hans Tjeneste traadte Chr. Pedersen som Sekretær, en Stilling han jo tidligere havde beklædt baade hos Ærkebiskop Joh. Veze og hos Kong Christiern selv [1]).

Det protestantiske Malmø havde faaet en passende Anledning til at bryde med Magthaverne, som J. Kock ikke undlod at benytte. Strags paa Herredagen i Kjøbenhavn om Sommeren efter Kong Frederiks Død, havde Prælaterne og Flertallet i Rigsraadet tydelig nok lagt for Dagen, at de intet hellere ønskede end at knuse den fremvoksende Reformation, skjønt de allerede da fik en stærk Mindelse om, at deres Magt ikke stod paa stærke Fødder, da Sjællands Biskop ene kunde takke Hans Tavsens Ædelmodighed for sin Frelse. Hans Kollega, Torben Bille, hvem den gamle svage Aage Sparre, Aaret forud, havde opladet Ærkesædet i Lund, og som den Gang havde givet de bedste Løfter, var en af de ivrigste Modstandere mod den reformatoriske Bevægelse. Nys havde han rigtig nok skriftlig lovet og tilsagt den afdøde Konge, at han vilde og skulde »i Lunde Stift lade prædike det sande Guds Ord, det hellige Evangelium rent og klart, som det med den hellige Skrift kristeligen udtydes og bevises kan, og ej

---

[1]) A. Huitfeldt, Danm. Krøn. Fol. II, S. 1548.

med Vold og Uret derfore overfalde dem, som det hellige Evangelium prædike, besynderligen i Malmø og andre hans Naades Kjøbstæder, og ej med Vold og Uret hindre Præster paa deres Giftermaal, om der ere nogre, som dem gifte vilde og faa Ægtehustruer.« [1]) Men des uagtet havde han ikke endnu forladt Herredagen, før han skikkede Befaling hjem, at tre navngivne Præster i Skaane skulde afsættes og jages ud af Stiftet, ligesom ogsaa de evangeliske Prædikanter i Malmø paa Skaanes Landsting blev erklærede for fredløse. Svaret paa disse Voldsomheder var, at Jørgen Kock i Spidsen for Borgerskabet overrumplede Malmøhus den 29de Maj 1534, fangede Mogens Gyldenstjerne, som var Slotsherre og lod den Del af Slottets Mure nedrive, der kunde være truende for Byens Sikkerhed. Det var denne vigtige Efterretning, Sejerherren bragte Grev Christoffer, tilligemed Stadens Nøgler, da denne om Bord paa den lybske Flaade tæt før st. Hansdag var ankommen til Sundet og laa ud for Dragør. Om han har haft sin »Sekretær og anden Haand« med sig paa denne Sejltur, vides ikke; men et enkelt Spor er der dog bleven bevaret af, at Chr. Pedersen, der tidligere ikke alene havde Øvelse i at føre Brevveksling, men ogsaa var bleven brugt til Sendefærd, vist ogsaa i denne Sags Tjeneste har haft Ærender at røgte, uden Tvivl hos Raadet i Lybek; og man kan være vis nok paa, at han med Glæde har ydet sin Tjeneste, saa længe han kunde tro, at det vilde føre til Kong Christierns Befrielse.

17. Grev Christoffer var st. Hansaften gaaet i Land ved Hvidøre, havde holdt Ting med Bønderne og gjort store Fremskridt. Den 16de Juli havde Kjøbenhavn aab-

---

[1]) H. Rørdam, Malmøbogen af Ped. Lavrensen S. XLV.

net sine Porte for ham, og der var Jubel trindt om med Løsen: Frihed og Kong Christiern! Men mange Steder blev det en vild Glæde, hvori Almuens Had til de faste Borge gav sig Luft og brød ud i de Luer, der fortærede dem. Adelen var ilde stedt og en Del af den i Sjælland og Skaane foretrak at bøje sig for Greven og foreløbig slutte sig til ham. Det var Tilfældet med adskillige af Familien Bilde, og denne venlige Stilling til det bevægede Folkeparti er maaske Grunden til, at et enkelt Træk af Chr. Pedersens Virksomhed i disse Aar tilfældig er bleven bevaret. Eske Bilde, der kjækt havde forsvaret Bergenhus mod Christiern II, efter at denne var landet i Norge, foretog i Sommeren 1534 paa eget Skib en Rejse ned til Danmark, for at ordne et Familie-Anliggende. Han var nemlig gift med Sofie Krummedige, eneste Barn af den rige Henrik Krummedige, der ejede Godser baade i Norge og Halland saa vel som i Skaane, hvor Gaardene Ellinge og Mogenstrup tilhørte ham. Denne var død 1530, men Krigen i Norge og andre Forhold havde hindret Hr. Eske i, tidligere at komme og faa Arven ordnet. Da han nu, uden at ane Krig, naa'de til Sundet, blev han og hans Skib optaget af Lybekkerne. Som Krigsfange blev han mildt behandlet, men maatte forpligte sig til at indstille sig for Raadet i Lybek, naar det blev fordret. Da det skete, laa imidlertid Hertug Christian for Staden med sin holstenske Hær, og Bilde fik Befaling til at gaa til Rostok, hvor han ankom den 20de November. Herfra skrev han Dagen efter til sin Hustru og meldte hende sin lykkelige Ankomst, samt de gode Udsigter der var til snarlig Ende paa Krigen, da Freden var kommen i Stand mellem Hertugen og Hansestaden. Han haaber derfor, at alt snart vil vende

sig til det bedste, han faa sin Frihed, og Ægtefolkene faa Rede paa deres Sager.

Fredagen efter skriver han atter og gjentager det samme noget udførligere. Saa vel dette som det foregaaende Brev er bevaret i to Afskrifter, og naar det sidste saa endda gjentager det forriges Indhold, er det vel et Tegn paa, hvor gjærne den kjærlige Ægtefælle vil sende sin ventende Hustrū sikkert Bud, men tillige paa Datidens usikre Brev-Veje, der i Krigstider blev endnu mindre paalidelige, saa han maaske har sendt Hustruen Brevet ad to Veje, for at det dog ad den ene kunde naa frem. Men naar man saa lægger Mærke til, at paa den ene Afskrift af det sidste Brev er Foden af Bladet, der kan have indeholdt sex, syv Linier, klippet bort, medens der intet tilsvarende findes paa den anden, saa bliver det rimeligste dog, at her foreligger ikke blot en Afskrift, men en Omskrift, hvor der er gjort Udeladelser, maaske af almindelige Forsigtigheds-Hensyn, men muligvis ogsaa af Hensyn til Overbringeren. Denne var nemlig Chr. Pedersen, der altsaa har rejst igjennem Rostok, hvor Vejen, som ovenfor berørt, gik til Lybek, medens Belejringen varede, og det tør vist sluttes deraf, at han i Egenskab af J. Kocks Sekretær har haft et Ærende at udrette, enten dèr eller anden Steds ved Østersø-Kysten; men det var vel heller ikke umuligt, at i en Adelsmands Øjne var en saadan Partimand, i politisk bevægede Tider som disse, ikke det allersikreste Bud. Dog, dette er kun en Gisning, men at Chr. Pedersen var Budbæreren, lære vi af et nyt Brev, Hr. Eske skrev til sin Frue »anden Dagen Katarinæ« (26de November) altsaa et Par Dage efter. Deri gjentager han paa ny en Del af de to første Breve, og melder saa om sine personlige For-

hold, for at hans kjære Sofie skal lade al Ængstelse fare, og dernæst hedder det:

»Item sendte jeg dig i Gaar med Mester Christiern udi Malmø en Budik Præservamina og de lybskes Brev, udi hvilket du kant forstaa deres Mening, og vilde jeg sendt dig noget Lærred, da er det ikke til Fangs. Dog vil jeg det ikke forgjætte, naar jeg til Lybek kommer.« Den omhyggelige Ægtemand slutter med fornyet Opfordring til at være ved godt Mod; han har altid Tidinger og god Trøst, at alting bliver godt, og saa det i hvert Brev gjentagne Ønske: »de hellige Trefoldighed og hellige Frue sancta Anna unde mig den Glæde og Husvalelse, at jeg maa finde dig glad og helbrede!«

18. At nu denne Mester Christiern, hvem Brevet blev betrot, er Chr. Pedersen, fremgaar med Sikkerhed af Tillæget »udi Malmø«; thi vilde man gjætte paa Dr. Chr. Vinter, som den Tid ogsaa færdedes ved Østersøs-Kysten, saa havde han hverken hjemme i Malmø, eller rejste dertil, men til Kjøbenhavn, og det endda først Aaret efter. Denne her omtalte Brevfører var tilbage i Malmø otte Dage efter og lod derfra med sikkert Bud Brevet bringe til Mogenstrup, der af Fru Sofies og hendes Husbondes to Gaarde i Skaane laa Byen nærmest, og hvor hun maaske stadigst havde Ophold. Det traf hende imidlertid ikke der, men blev hende sendt, formodentlig af hendes Foged paa Gaarden, Lavrits Nielsen. Fra ham er der nemlig bevaret et Brev, hvori han ikke alene giver ærlig og velbyrdig Kvinde, Fru Sofie Krummediges Datter, Melding om Brevets Ankomst, men tillige smaa Bidrag til Dagens Historie, saa at, om der ogsaa er Enkeltheder deri, som ikke kan oplyses, fortjener Brevet dog at kjendes i sin Helhed.

»Min ydmyge, velvillige, tilpligtige, tro Tjeneste, eder

altid tilforn sendt med vor Herre! Kjære Frue! Maatte jeg ligge udi Kjøbenhavn fire Nætter, før jeg kunde over komme. Havde jeg villet give end 200 (?) Mark over eller mere, da kunde jeg ingen Færge eller Baad bekommet. Der jeg da over kom til Søverin Pors, havde han ingen Penge faaet at indløse de andre med. Saa fik jeg hannem Penge dertil og er nu hans Bud afsted efter dem. Strags det igjen kommer, ville vi heden fare og betale hver sine. Siden vil jeg ufortøvet skynde mig heden med de Breve etc., kjære Frue! kom hid til Mogenstrup udi Aftes, Eskes Breve eder tilskrevne, som Mester Christiern havde ført fra Rostok. Formærker jeg udi Overskriften til Søverin Pors, den var skreven i Rostok otte Dage siden. Forhaabes mig ganskeligen, at I fange de godē og behagelige Tidinger.

Kjære Frue! var der ingen anden Tidinge i Kjøbenhavn end de sige, at Herrene og Ridderskabet udi Jylland have skrevet Greven til, at de ville ingen handgaa, før han kommer selv til dem, og dermed er han derover faren, at annamme Handfæsting af dem og Jylland under sig, og med det samme tage Kong Christiern ud, og føre ham ind i Danmark. Siges og nu udi Malmø, at Herrene og Ridderskabet her i Skaane og Borgerne af Malmø og anden Steds have besvoret dem til Hobe, at ville leve og dø med hveranden, og ingen skal tale ilde paa den anden. Sagde og den Borger af Malmø, som førte Breven hid til Mogenstrup, at saa mange som de vare udgjorte af Malmø, var nu kommen hjem igjen, før han afdrog.

Kjære Frue! beder jeg eder gjærne, at I ville byde mig til, om jeg maa tryggelige tage Jomfru Hilleborg op med mig, om I have faaet deres Lejde etc. Jeg tør ikke

tage af Sted med hende, før jeg véd hende udi disse Maade forvaret være. Thi vil jeg, naar al Ting er bestillet, fortøve her saa længe nedre i Landet, jeg fanger eders Vilje at vide, hvorefter jeg mig rette maa. Kjære Frue! det snareste jeg faar bestillet edert Ærende, og edert Bud igjen kommer, vil jeg ufortøvet skynde mig op til eder. Hermed eder den almægtigste Gud befalendes. Skrevet paa Mogenstrup Torsdagen næst efter Andreæ Apostels Dag [30te November] 1534«.[1])

Man faar gjennem Brevet en Luftning af Stemningen hos den menige Mand. Laurits Nielsen har selv været i Kjøbenhavn og senere spurgt nyt fra Malmø med den Borger, som Chr. Pedersen havde betrot at bringe Hr. Eskes Breve til Mogenstrup, og begge Steder havde man endnu godt Haab om, at det inden føje Tid skulde kunne lykkes Grev Christoffer af Oldenborg at opfylde sit Løfte om at befri den fangne Konge og atter sætte ham paa Tronen. Og samme Greve havde jo ogsaa hidtil haft Lykken med sig, saa det ene Held havde afløst det andet, medens indre Uenighed og Mangel paa fælles Øjemed havde svækket Modstandens Kraft. Men Timen var dog ikke fjærn, da Bladet vilde vende sig og Forhaabningerne, der var dukkede op, igjen slukkes.

19. Af Eske Bildes Brev har vi allerede hørt, at Hertug Christian, for at faa fri Hænder til at række efter Danmarks Krone, som var ham tilbudt, havde faaet Freden i Stand med Lybek for Holstens Vedkommende. Nu kunde han med alle sine Stridskræfter vende sig mod Danmark og komme sine Venner der til Hjælp. Den

---

[1]) Samlinger til den danske Adels Historie. Fasc. 8, Nr. 27 og 40, 24 og 25, 10 og 47.

jydske Adel havde sluttet sig til ham, og snart efter fulgte Adelen paa Øerne og i Skaane. Hans tapre og dygtige Feltherre Johan Rantzau førte Hæren ned igjennem Nørrejylland og siden over til Øerne. Allerede før Jul 1534 var Aalborg-Hus taget og Kong Christierns tro Mand, den forvovne Viking, Skipper Klement, bleven fanget, for senere at bøde med Livet. Den 11te Juni Aaret efter afgjorde Slaget ved Øxenbjærg Krigens Gang, og Sejeren blev saa fuldbyrdet udenfor Kjøbenhavns Volde i Sommeren 1536.

I Malmø har man jo sikkert fulgt Begivenhederne med spændt Opmærksomhed, men havde den fangne Konge Venner der, saa havde vist Reformationen endnu flere, og da dennes Sejer syntes sikret sammen med Hertug Christians, aftog den krigerske Stemning. Dog ikke hos den meget formaaende Borgemester Jørgen Kock, der havde sine egne Planer, og de skal have været at gjøre Malmø til en fri Handelsstad, lige saa uafhængig som Lybek og de øvrige Hansestæder, men dog selvfølgelig afhængig af ham selv. Saa længe han derfor ævnede det, holdt han igjen, og vilde ikke høre tale om Forlig; men i Modsætning til ham dannede der sig et Fredsparti. Endnu før Slaget ved Øxenbjærg havde den skaanske Adel rejst sig mod Greven og erklæret sig for Hertug Christian, og denne aabnede da ogsaa Underhandlinger med Malmø, for at bevæge Byen til at underkaste sig. Saa længe J. Kock havde Magten, var det forgjæves, men næppe var han rejst til Kallundborg, for at forhandle med Kongen, før Fredspartiet fik fuldstændig Overhaand, og det er vel troligt, at de evangeliske Prædikanter, hvem Reformationens Gjennemførelse var det kjæreste Maal, har hørt til dette. Om just Chr. Pedersen, der stod J. Kock saa nær, ogsaa har hørt til det, er derimod et Spørgsmaal, saa længe der var

Glimt af Haab om at kunne se den fangne Konge befriet og gjenindsat. Modstanden var imidlertid brudt, og Forliget, som først var bleven afvist, blev nu søgt. Det kom i Stand i Foraaret 1536, med Tilsagn af den udvalgte Konge, at: »alt hvad Borgerne i denne Fejde havde gjort mod ham eller andre, bliver en klar og aftalen Sag, saa at de ikke ere pligtige at staa nogen Mand til Rette derfor«.

At Byens reformatoriske Stemning har været et godt Lod i Vægtskaalen til at slippe skadesløs fra den Modstand, der var gjort, følger vel af sig selv. Sejerherren var lige saa villig til at give, som de besejrede til at modtage Forsikringen: »og efterdi at forskrevne vore Undersaatte udi Malmø er af os begjærendes, at de mue blive ved Guds Ord og evangeliske Lære, ville vi dem derom der hos handholde, beskytte og beskærme, saa de ikke skulle trænges derfra af gejstlige eller verdslige eller af nogen i nogen Maade. Og skulle de her efter selv Fuldmagt have at udvælge dem de evangeliske Prædikantere som dennom rettelige mue og kunne prædike og lære det hellige Evangelium og rene Guds Ord, som de med den hellige Skrift bevise og beværge kunne. Dog skulle de — føjes der til — ingen Prædikanter udvælge, uden de, som vi konfirmere og samtykke, paa det at han skal examineres, om han er god og nyttig derfore, baade i sit Levned og Lærdom«.[1])

20. Kjøbenhavn holdt sig endnu et Fjerdingaar, trods Hunger og anden Elendighed, der rasede inden dets Volde, men om denne By, da den faldt til Føje, fik lidt strængere Vilkaar end Malmø, der havde været mindre haardnakket, var

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. II, S. 204 f. — C. Paludan-Müller, Grevens Fejde II, S. 286 ff.

det dog den samme kirkelige Frihed, som her blev skjænket. Først i Avgust holdt den ny Konge, ledsaget af sin Dronning, Indtog i den ødelagte Stad, og der toges strags fat paa Reform-Værket. Med et kraftigt Greb skabtes den ny Statskirke, om man vil, paa en vilkaarlig Maade, men Kong Christian forstod dog ved sin Mildhed at vinde Stemningen for sig. Vel blev de gamle Bisper fængslede, men ellers skete ingen Overlast. Han stræbte at dæmpe den Tvedragt, der nylig havde sønderrevet Folket, og at anvende de Kræfter, der fandtes tjenlige, paa bedste Maade, for at fremme det begyndte Værk. Da Kirken havde faaet sin ydre Skikkelse bestemt paa den almindelige Rigsdag, der sluttedes den 30te Oktober, og hvor Afsendinge fra alle Stænder var til Stede, gjaldt det om at finde de personlige Kræfter, der skulde føre Reformen ud i Livet.

De mest fremragende Mænd blandt Malmøs evangeliske Lærere fik man Brug for i det udrensede Ærkesæde. Frants Vormordsen blev den første Superintendent i Lunde-Stift, Hans Olufsen (Spandemager) blev Sognepræst ved Domkirken, og Peder Lavrensen Læsemester i Teologi ved Kapitlets Skole, medens Klaus Mortensen blev tilbage i Malmø som Sognepræst ved St. Petri Kirke. Men nu Chr. Pedersen? fik man da ingen Brug for ham, der vel ikke var optraadt som Prædikant, men dog som Skribent baade havde indlagt sig stor Fortjeneste og vundet et anset Navn? Ja, derom har Historien tiet, saa at sige, ind til vore Dage, og der hersker i det hele en saa forunderlig Ordknaphed i Samtiden angaaende ham, at den næppe kan forklares paa anden Maade, end at hans Fortid, baade da han optraadte ved Frederik I's og ved Christian III's Konge-Valg, gjorde ham til en ikke vel set Person i de sejrendes og styrendes Øjne, saa at skjønt

man ikke kunde være blind for hans Gaver, talte man offentlig saa lidt som muligt om ham; og tales der, er det paa en vis forbeholden Maade. Imidlertid er der dog to samtidiges Vidnesbyrd, som oplyser, at han ikke er bleven saa aldeles tilsidesat, som man har været tilbøjelig til at tro. Det ene er, hvad der først i vore Dage paa ny er kommet frem: hvor meget man turde lægge i tidligere bekjendte, tilfældige Notitser om, at han fik smaa Summer udbetalte for Arbejder ved Bibel-Oversættelsen. Nu vides det af en samtidig Forfatters Ytring: at det var ham »der først udskrev hele Bibelen« som blev trykt 1550. Det andet Vidnesbyrd er, hvad Superintendenten i Lund (1580—1611), Mogens Madsen skriver i Anledning af hans Død, at han var fordum Kannik ved Kirken i Lund, men paa den Tid, da han døde, kun Vikarius. Han var altsaa paa ny kommen i Besiddelse af sit gamle Vikarie ved Lunde-Domkirke, hvad der bekræftes ved et Leje-Brev, som han udstedte 1548, hvorved han bortlejer sin »Residens og Toften derhos, som ligge til st. Christoffers Alter i Lunde-Domkirke«.[1])

Da det ved Reformationen blev en almindelig Lønningsmaade for lærde Folk, at tilstaa dem Indtægterne af et Vikariat eller naar det skulde være mere, af et Kanonikat, saa tør man vist ganske rolig lægge disse to Efterninger sammen om Chr. Pedersen, og antage for sikkert, at da de ny Kræfter blev satte i Arbejde efter Reformens Vedtagelse, har han faaet Indtægterne af sit gamle Vikariat ved st. Christoffers Alter i Lunde-Domkirke tilbage, imod at overtage det Hverv at fordanske Luthers Bibel-

---

[1]) Kirkeh. Saml. II S. 394 f. og Magn. Mathiæ danske Kongers Historie, Hdskft. gl. kgl. Saml. 2446 i 4to.

Oversættelse. Om han ikke har haft Lyst eller følt Kald til at indtræde i præstelig Virksomhed, eller de styrende ikke har villet betro ham en saadan Gjerning, kan ikke siges; men det første bliver næsten det rimeligste, siden han — der dog synes at have tjent som Præst hos Kong Christiern — i de bevægede Aar han allerede havde tilbragt i Malmø, saa vidt vi véd, ikke fandt sig tilskyndet til at virke paa den Vis. Uden Tvivl følte han sig mere oplagt til stille, boglig Virksomhed, og i den arbejdede han baade med Flid og Dygtighed.

21. Der var ellers andre Mænd, om hvem man skulde synes, at Talen kunde blive, naar man vilde have Bibelen oversat; men Sagen var maaske, at deres Kræfter havde man Brug for andre Steder, medens Chr. Pedersen saa at sige stod ledig paa Torvet, og, da han fik sit forrige Vikaries Indkomst, maatte tildeles en passende Gjerning for Lønningen han modtog. Den, som man ellers nærmest maa tænke paa, er Hans Tavsen, der allerede 1535 havde udgivet en god Oversættelse af de fem Mosebøger, hvor Fortalen, saa vel som Titelen „Det gamle Testamente«, klart nok tydede paa, at hans Plan gik videre; ligesom han da ogsaa viste, at han fastholdt den, siden han endnu 1542 (da »den første Udskrivning« af den officielle Oversættelse omtrent maa have været færdig) udvirkede sig et kongeligt Privilegium paa »den danske Bibel« for fire Aar [1]). Da han samme Aar blev kaldet til Biskop i Ribe, har han sagtens ikke faaet Tid til at benytte det. Men om man muligvis har fundet, at Hans Tavsens Oversættelse, som den forelaa i de fem Mosebøger, var et mere selvstændigt Arbejde, end

---

[1]) D. Mag. III 6, S. 360. Jf. C. Molbech, Universit. Program 1840, S. 63 ff.

man for Tiden ønskede, da det nærmest gjaldt om at faa Luther og ham alene fordansket, eller om man syntes, at Tavsens Sprog, der som bekjendt er stærkt mærket af den fynske Mundart, her ikke ret vilde passe, kan man jo gjætte paa; men det sandsynligste bliver dog vist, at hvad man end kunde have imod Chr. Pedersen fra et politisk Standpunkt, var man ikke blind for, at han førte en bedre Pen end nogen af hans samtidige. Man læste saa let og forstod saa godt, hvad hans Pen havde gjort sig til Tolk for, saa, da der var kommen Stille efter Stormen, har Valget vist snart været truffet, hvem det betydningsfulde Arbejde skulde betros: at tilvejebringe en fuldstændig Bibel paa Modersmaalet, selvfølgelig efter Mesterens egen Oversættelse paa tysk. Thi Chr. Pedersen havde jo ikke blot i Almindelighed godtgjort sin Dygtighed i at skrive Modersmaalet og fordanske tyske Arbejder, men han havde allerede selv oversat baade det ny Testamente og en Del af det gamle, og havde derhos offentlig erklæret, at det var hans Agt at udsætte den hele Bibel paa dansk. Man har i længere Tid vidst, at han »først udskrev Bibelen«, eller som det ogsaa hedder, at han »havde korrigeret og udskrevet Bibelen første Gang«, men man vidste ikke, hvad Betydning man med Sikkerhed turde lægge i dette »udskrev« og »korrigerede«, indtil en længe forglemt Bog af Petrus Parvus fra Roskilde kom for Dagen, og den gjorde Sagen klar. Det er en Sum af den hellige Skrift (1543), udsat fra fransk, i hvis Forord man læser, at den skulde være »en Forløber for den store danske Bibel, som **nu** ærlig, fornumstig, vís og vellærd Mand, Mester Christiern Pedersen, som var Kannik i Lund, med stor Flid paa ret forstandeligt dansk Maal udsæt haver, efter vor naadigste Herres kongelig Ordinants, med vort Univer-

sitets Fuldbyrd og Myndighed det allersnareste der Gud almægtigste giver Naaden og Evnen til paa Prenten kommendes og til alles vores Lykke og Velfærd til Liv og Sjæl udgangendes vorder«. Havde Chr. Pedersen skrevet dette Forord, vilde det rimeligvis have været klarere at forstaa, men Meningen kan dog ikke være anden end den, at det var efter Kongens Befaling Chr. Pedersen oversatte Bibelen, og at Universitetet har haft Ansvar baade for dens Oversættelse og dens Trykning [1]). Dette stemmer da ogsaa med, hvad det kongelige Skærmebrev foran i Bogen udtaler: at den efter at være udsat, før den blev prentet er »overset« af lærde Mænd i Riget og særlig af de højlærde i Kjøbenhavn, altsaa Professorerne.

Overtagelsen af dette betydelige Arbejde har vel været Anledningen til, at Chr. Pedersen 1536 solgte sit Trykkeri til Hans Vingaard i Kjøbenhavn, der dog først en Del Aar senere synes at have benyttet hans Typer. At han selv skulde være flyttet til Kjøbenhavn er der ingen Grund til at antage; tvært imod betalte han endnu 1538 Skat af sit Hus i Malmø, og da hans Hustru Aaret efter døde, blev hun begravet der paa St. Petri Kirkegaard. Maaske er han i sin Enkestand flyttet derover, og har ladet Datteren blive tilbage hos Svigermoderen; thi i Kjøbenhavn synes Værket at være bleven sluttet, siden det var der den Sygdom paakom ham, som nødte ham til 1544 at tage ud paa Landet. I seks, syv Aar maa det have været hans Hovedarbejde at oversætte hele den hellige Skrift, men der fandtes i hans Dødsbo endda forskjellige andre Bøger, som han havde udarbejdet, saa sagtens har han samtidig haft disse for, skjønt hans sidste ti Skrøbeligheds-Aar heller

---

[1]) Kirkeh. Saml. II, S. 394 ff., jf. C. Bruun, II, S. 257.

ikke har gjort ham helt udygtig til at arbejde, som det senere vil vise sig.

22. Dersom Chr. Pedersen stod i samme Forhold til den Bibel-Oversættelse, der udkom 1550, som til hans tidligere Oversættelser af Ny Testamente og Davids Psalmer, vilde den unægtelig været hans Hovedværk som dansk Skribent og have afgivet den rigeste Kilde til at vurdere hans Dygtighed. Men selv om han har en Hovedandel deri og er den, der ved »først at udskrive« Bibelen, har givet Oversættelsen sit Grundpræg, saa blev denne jo underkastet et Gjennemsyn, som, hvis der skal dømmes efter den Tid, det tog, ikke kan have været overfladisk, og har i alt Fald gjort, at man stedse, naar man vil indsamle Enkeltheder, som er ejendommelige for denne Oversættelse, maa være udsat for at tage Fejl i sin Dom, hvad Chr. Pedersens Arbejde angaar, da man ingen Sikkerhed har for, om disse Enkeltheder fra Begyndelsen har tilhørt Oversættelsen, som den kom fra hans Haand, eller om de høre til det, der skyldes Revisorerne. Følgen bliver da, at hvor lærerig end en grundig Undersøgelse af denne vor første Bibel-Oversættelse kunde være, især i dens Forhold til Bogsproget før og efter 1550, vil Udbyttet altid for Chr. Pedersens Vedkommende være af mindre Betydning, da det altid vilde blive tvivlsomt, hvor mange af dens Fejl eller dens Fortrin man med Sikkerked kunde tillægge ham. Prof. C. Molbech gjorde en Gang i sit Universitets-Program (1840) en Begyndelse til en saadan Undersøgelse, men der staar meget tilbage, før Æmnet kan siges at være udtømt.

Alle Vegne, hvor Reformationen trængte igjennem, gjorde man sig Umage for at skaffe den hellige Skrift oversat paa Folkenes eget Tungemaal. Enkelte af Bøgerne,

og da navnlig Ny Testamente, Davids-Psalmer og Profeterne, havde Luther tidligere oversat, men først 1534 udkom den hele Bibel saa vel paa højtysk som paa plattysk. Den første blev Moder til Oversættelserne trindt om i de reformerede Landskirker, saa alene med Undtagelse af den engelske sluttede alle de andre nyere Oversættelser sig til Luthers. Paa svensk forelaa en saadan alt 1541; men der er ingen Grund til, med Molbech, at antage, at denne først skulde have foranlediget den danske Kirkestyrelse til ogsaa at sørge for en lignende hos os; tværtimod maa Arbejdet her da allerede have været i fuld Gang, og som ovenfor berørt var Chr. Pedersen sikkert strags efter Reformationens Gjennemførelse sysselsat dermed. Men rigtig nok varede det fjorten Aar, før det blev sluttet, og naar man ser, at Revision og Trykning tog Halvdelen af Tiden, og den første navnlig ikke mindre end fire eller fem Aar, da maa den enten være skredet meget langsomt frem, eller ogsaa maa den være gjort saare grundig. Man har derom ingen anden Underretning end den der findes i Kongebrevet foran den trykte Bibel med Forbud mod Eftertryk, hvori det hedder, at »vi nu den almægtige Gud til Ære, saa og vore Undersaatte, besynderligen dem, som ikke kunne forstaa latin og tysk Maal, til Bedste, have ladet udsætte og prente den hele Bibel paa danske, og den tilforne med Flid ladet overse af lærde Mænd her udi vort Rige Danmark, og besynderligen af de højlærde udi vort Universitet her i vor Stad Kjøbenhavn.«

Kommissionen, som skulde revidere Bibel-Oversættelsen, bestod af Sjællands Biskop Peder Palladius, to af de teologiske Professorer, Dr. Johannes Machabæus, en Skotte der nylig fra Tyskland var kommen her til Landet, og Mag. Niels Hemmingsen, samt Biskop

Ove Bildes forrige Kapellan Hans Henriksen, siden Kannik i Roskilde, og den som Forfatter og Oversætter bekjendte Peder Tidemand, Præst i Herstedøstre og -vestre. At dømme efter det Honorar, de ved Regnskabets Afslutning modtog, har Peder Palladius rimeligvis haft en en Hoveddel af Revisionsarbejdet, saa han, efter at det havde været fordelt mellem de andre, til sidst har gjennemgaaet det hele. Han fik nemlig 400 Daler, de to Professorer hver 100 og de to andre hver 80 Daler [1]). Endnu i Efteraaret 1547 var han sysselsat med Revisionen, umiddelbart før man sluttede Kontrakt med Ludv. Dietz om at trykke Bogen. I et Brev, dateret St. Lamberts Dag (17. September) 1547, til de sjællandske Provster, som H. P. Resen har aftrykt bag i sin egen Skrivelse til samme (1627), sender Peder Palladius dem sin Hilsen, at han er saa optaget med at revidere den danske Bibel, saa han denne Gang maa nøjes med skriftlig at hilse paa dem og meddele dem sine Formaninger (»*postquam necessitas ipsa postulat, ut domi manere cogar, in revidendis Danicis Bibliis occupatus: visum mihi per literas vos salutare etc*«) [2]).

Chr. Pedersens Navn nævnes et Par Gange i de Regnskaber, Dr. Joh. Machabæus og Dr. Chr. Morsing i Februar og Marts 1557 aflagde til Kongen for Anvendelsen af de Penge, der var komne ind ved Salget af de trykte Bibler. I den førstes nævnes som Udgift: »for en tysk Bibel; givet Bogbindere for Bibler, de havde bundet og beslaget; og givet Mester Christiern Pedersen, som havde korrigeret og udskrevet Bibelen første Gang, be-

---

[1]) Langebekiana, S. 297—98, jf. Ny kirkeh. Saml. I, S. 125.

[2]) J. P. Resen, de visitatione catechetica ac sacris Catechumenorum et exercitatorum religiosa confirmatione, 1627.

løb sig til sammen, han udi saa Maade udgivet havde 1270 Daler«. I Morsings Regnskab hedder det om Udgifterne, at først er der for Pengene kjøbt en Gaard til Kongens Kammertjener [Kammerjunker] Erik Valkendorf, og dernæst »givet Mester Christiern Pedersen for han udskrev først Bibelen; givet Bogbindere for Bibler, de havde bundet og beslaget, og beløb sig over alt sammen hans Udgift efter hans Registers Lydelse: 2485½ Daler [1]). Endelig forekommer i Universitetets Regnskaber for Aaret 1542 mellem mange forskjellige Udgifter — som »en Kakelovn at opsætte«, »Christoffer Snedker at gjøre Bænke«, »12 Skilling for en Brev af at skrive, som Dr. Palladius fik til Ribe med sig«, »4 Dalér til Rektors Gilde« osv. —: »Item 20 Daler Magist. Christierno canonico lundensi ex mandato regiæ Majestatis«. Denne sidste Post maa vel have været et Forskud, eller maaske et Gratiale efter Kongens Anvisning, da Bogen var færdig fra hans Haand [2]). De ovenfor i Bibel-Regnskaberne omtalte Udbetalinger er først skete efter 1550 og da Pengene var indkomne fra Stifterne; derfor kunde Chr. Pedersen, »nogen Tid efter Biblen var trykt«, betale sin Karl, Christoffer Barth (senere Bogtrykker), en Del af den Løn, han var ham skyldig [3]). Hvor stor den Løn var, han selv modtog for først at udskrive Bibelen, faa vi ingen Underretning om, saaledes som om hvad Revisorerne modtoge for deres Del af Arbejdet. Hans Løn flød sammen med andre Udgifter af forskjellig Art; dog først til at kjøbe en tysk Bibel, formodenlig den, der gaves ham at oversætte efter, og det har da været et Eksemplar af Folio-Udgaven 1534, dernæst

---

[1]) Kirkeh. Saml. II, S. 408 og 410.
[2]) D. Mag. III., 6. B., S. 8.
[3]) Ny kirkeh. Saml. I., S. 253.

Bogbindernes Regninger. Dersom dette synes at tyde paa, at hans Løn ikke har beløbet sig til nogen stor Sum, saa maa det vel ikke glemmes, at han ved Siden deraf havde sit Vikariat i Lund, som har været regnet med i Lønnen. Men bortset fra Størrelsen, saa viser den Stilling, som Omtalen af Chr. Pedersens Arbejde her indtager, i Forbindelse med Tavsheden derom i Kongebrevet, at man vil helst sætte det i Skygge ved Siden af Revisorernes. For Resten havde Revisorerne vist ogsaa i de mange Aar, de syslede dermed, ikke foretaget saa faa Forandringer i Chr. Pedersens første Oversættelse; det bestyrkes af, at før Trykningen begyndte, fandt man det fornødent, at lade Manuskriptet renskrive af Studenter, som dertil af Universitetet blev lønnede [1]). Chr. Pedersen skrev en god tydelig Haand, saa for Trykningens Skyld vilde der næppe været Grund til at renskrive hans Manuskript, dersom det ikke ved Revisionen var bleven makuleret. Muligvis har man vel ogsaa deri ændret ved Retskrivningen, som ikke stemmer ganske med hans [2]).

23. Hvad der nu har været Hoved-Øjemedet med dette flittige Gjennemsyn, lader sig med temmelig Sikkerhed sige. Der kan godt have været ligefrem Fejltagelser i Chr. Pedersens Oversættelse, som maatte rettes, og trods Revisionen kan der findes en og anden endnu, skjønt der sad dygtige Mænd i den Kommission. Den eneste af dem

---

[1]) H. Rørdam: Universitetets Historie I, S. 183.

[2]) Man kjender hans Haandskrift fra et tidligere (S. 150) omtalt Brev, som bevares i Gehejm. Arkiv; fra den lille Levning af hans Danmarks-Historie (S. 141) mellem A. Vedels Papirer (gl. kgl. Saml., 828 fol., Bl. 27 b); og dernæst fra forskjellige Skrivelser af Christ. II's Arkiv i Münchener-Samlingen, hvoraf Broderparten kom til Kristiania. Et Par Prøver, hentede der oppe, er bleven meddelt i D. Mag. IV. 4. B., S. 102.

man undres over kunde gjøre Gavn, var J. Machabæus, da han daarlig kunde tysk og vist slet ikke dansk; men saadanne to som Peder Palladius og Peder Tidemand, hvem en senere Tid da ogsaa tillægger Hovedfortjenesten [1]), har efterladt sig Vidnesbyrd om og Beviser for deres udmærkede Dygtighed til hvad det her gjaldt om: at fordanske Luthers Tysk. Kong Christian III følte levende Deltagelse for Arbejdet og især i den bestemte Retning: at det kom til at gjengive Luthers Oversættelse saa nøje som muligt. Den hellige Skrift paa tysk og Reformatorens andre Bøger hørte til den gudfrygtige Konges daglige Læsning, og da han kaldtes bort, kappedes Talerne ved hans Jordefærd om at prise den hedengangnes personlige Gudsfrygt og hans varme Hengivenhed for Luther. Ligtalen ved Bisættelsen i Odense (3. Februar 1559), hvorfra hans Støv tyve Aar efter førtes til Roskilde, holdt Kongens Livlæge, Dr. Jak. Bording, og han gav en baade smuk og sand Skildring af den afdøde; ved Universitetets Sørgefest samme Dag talte N. Hemmingsen [2]). Men i Ribe holdt Skolens daværende Rektor, Psalmedigteren Hans Thomissøn, som Aaret efter blev flyttet til Kjøbenhavn som Sognepræst ved Frue Kirke, en Tale, der ogsaa er bleven trykt, og deri forekommer et Ord, som bekræfter Kong Christians Deltagelse for Bibel-Oversættelsen. Efter at have talt om Omdannelsen af Universitetet, vedbliver han:

»For at han fremdeles kunde aabne alle, ogsaa Efterkommerne, Adgang til den himmelske Læres Kilder, lod han med stor Bekostning de hellige Skrifter oversætte paa

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. VI., S. 423.

[2]) Begges latinske Taler er trykte 1559, og aftrykte i Krags Christ. III's Historie.

det danske Tungemaal, og da de var trykte, et Eksemplar henlægge i hver Kirke, hvori han synes at have fulgt Konstantin den stores Eksempel, som paa sin egen Bekostning flere Gange lod Bibelen afskrive og befol, at den skulde skikkes rundt til alle Folkeslag.

Men selv plejede han jævnlig at formane og opmuntre de lærde Mænd, som var sysselsatte med denne Oversættelse, at de, skjønt de ingenlunde var ukyndige i Grundsprogene, dog allerhelst, saa vidt det var muligt, skulde følge i Luthers Spor og sætte sig til Opgave, saa vidt som [det danske] Sprog tillod det, at efterligne hans tyske Oversættelse. Saa højt skattede han denne Mands Indsigt og Flid, hvis Skrifter han bestandig læste.« [1]).

Her er jo næppe Tale om Forhandling med den første Oversætter, men med Revisorerne, og hvad de havde at gjøre, er da klart nok betegnet. At Oversættelsen af den hellige Skrift paa Folkemaalet — som var en af Reformationens Frugter alle Vegne hvor den trængte igjennem, — tog Luthers til Efterligning, var det sædvanlige, og det gaar vel med de andre som der f. E. er sagt om den svenske, at der findes Steder i den, »som erinra nog mycket om Luthers troget begagnade tyska öfversättning« [2]). Det samme Vidnesbyrd bør vores have. Kong Christian fik i fuldeste Maade sit Ønske opfyldt; saaledes som Oversættelsen 1550 udkom, blev det en baade tro og dygtig Gjengivelse af Luthers, som selv med de Mærker den bærer paa, hvilke snævre Grænser der var afstukne for den, i

---

[1]) Oratio de Chr. III, rege Daniæ et Norvegiæ, Basel 1560. Ligeledes aftrykt hos Krag.

[2]) L. A. Anjou: svenska Kyrkoreformat. historia II, S. 127.

sproglig Henseende vidt overgaar sine Efterfølgere, i det mindste indtil Dr. Lindbergs af det gamle Testamente. Uden at gjøre Vold paa Modersmaalet bøjer den sig saa frit efter sin tyske Original, at det næppe er ubeføjet, naar C. Molbech udtaler som sin Dom, at den »forener Fortrolighed med Modersmaalets Aand og Sprogbrug, Herredømme over dets Ordforraad og Dannelses-Ævne, Sans og Øre for dets ejendommelige og nationale Udtryksmaade med en for hin Tid agtværdig og grundig Indsigt i det tyske Sprog, dets Grammatik og Lexikografi.« [1]) Ved denne anerkjendende Dom er jo ikke udtalt, at Oversættelsen skulde være fejlfri, og det vilde da ogsaa være for meget, da der ved Siden af enkelte ligefremme Fejltagelser kan paavises adskillige Ord, der endnu den Dag i Dag ikke har vundet Borgerret i vort Sprog, men er fremdeles hvad de var den Gang, tyske [2]).

Men der er overhovedet to Ting her at mærke. For det første fik denne Bibeloversættelse, støttet af en stor Del af Reformations-Tidens Literatur, en saa stærk Indflydelse paa vort Bogsprog, at meget af hvad der siden blev almindeligt, først gjennem den vandt Indgang, og vi, som selv gjennem tre Hundredaar er paavirkede deraf, har næsten tabt Sansen for, igjennem det umiddelbare Indtryk at bedømme dens historiske Betydning, fordi vi let hente vor Maalestok udaf dens egen Eftervirkning, i Steden for

---

[1]) C. Molbech: Bidrag til en Historie og Sprogskildring af de danske Bibeloversættelser fra det 16de Aarh., særdeles Chr. III's Bibel af 1550 (Universitetsprogram 1840), S. 95.

[2]) Hvad Grammatiken angaar, forekommer der hyppig Forveksling af Ental og Flertal. Til de af Molbech S. 104 anførte Exempler paa Fejltagelser kan føjes Esajas 32, 16, hvor »auf dem Acker hausen« er oversat »paa Agerens Hus«.

at maale den i Forhold til sine Forudsætninger. Gjør vi dette, maa det vist indrømmes, at selv naar Molbech har Ret i, at Oversættelsen viser Herredømme over Modersmaalets »Dannelses-Ævne«, saa har man fortrinsvis benyttet sig af dette Herredømme, til at vise Modersmaalets Ævne til at danne sig efter tysk Mønster. Det er ikke urimeligt, at en stor Del heraf netop falder paa Revisionens Regning; men det kan ogsaa være muligt, at Chr. Pedersen, efter det Paalæg der jo sikkert fra Begyndelsen af er bleven ham givet: nøje at følge Luther, paa den Maade kan have vist sit Mesterskab i at føre Pennen, og at Revisorerne saa er gaaede videre i samme Spor. I alt Fald faar man en Fornemmelse af Forskjellen ved at jævnføre denne Oversættelse med Chr. Pedersens egne tidligere Skrifter, hvor han ikke har skrevet med paaholden Pen. Han er, naar han maa raade sig selv, tilbøjelig til en vis Bredhed i Stilen, som her er veget under Paavirkning af Luthers kvikke, kjærnefulde Sprog; men paa den anden Side er der i hans egne Skrifter et hjemligere Ordlag og Tonefald, saa han har paa en Maade baade tabt og vundet ved at gjøre Tjeneste som Bibel-Oversætter, efter den strængt tilmaalte Opgave at fordanske Luthers Sprog.

24. Med Hensyn til det gamle Testamente har vi ingen Lejlighed til at anstille Sammenligningen, uden ved Davids-Psalmerne; men disse i Forening med det ny Testamente, som Chr. Pedersen begge selv tidligere havde oversat, lade Forskjellen træde tydelig nok frem. Forholdet er ikke ganske det samme, fordi han havde behandlet dem paa forskjellig Vis, og ved Davids Psalmer tilladt sig langt større Frihed end ved det ny Testamente. Denne Frihed ytrer sig især deri, at medens han lægger Vulgatas Tekst til Grund, benytter han ved Siden deraf Fabers,

Luthers eller en anden af sine Kilder til at omskrive og give en nærmere Forklaring af Udtrykket, til Dels for at frembringe »Vers og Rim«; men derved bliver Oversættelsen rigtig nok tit bred og noget slæbende, sammenlignet med Luthers. Dennes Sprog er kort og kraftigt, og jo ogsaa klart, hvor der ikke er uopløste Vanskeligheder, som han lader staa. Den ny Oversættelse følger ham i Sporet, og gjengiver ham, paa en enkelt tyskagtig Glose nær, med stor Dygtighed og Sprogtakt, og de dunkle Punkter staa der som de stod hos Luther; thi Maalet var jo at tale som han. Et lille Exempel kan maaske tjene til bedre at oplyse det indbyrdes Forhold; vi vælge nogle Vers af 31te Psalme. De indklamrede Ord er Chr. Pedersens Tillæg.

1531.	1550.
Herre, jeg (tror og) haabes til dig, (thi) lad mig ikke beskæmmes evindelige, (men) frels mig med din Retvished!	Herre, jeg tror paa dig [L. auf dich traue ich], lad mig aldrig beskæmmes! Frels mig ved din Retfærdighed!
3. Bøje dine (helligste) Øren (ned) til mig (og) haste til at frelse mig (snarlige! Gud), vær mig (som) en fast Sten og Slot (altid) til min Hjælp (og Beskærmelse)!	3. Bøj dine Øren til mig! hjælp mig snarlige! vær mig en stærk Klippe og et fast Slot, at hjælpe mig!
4. Thi du est (al) min Tilflugt og Styrke; fød og led mig for dit Navns Skyld!	4. Thi du est min Klippe og mit Slot, og du ville lede og styre mig for dit Navns Skyld.
5. Frels mig fra deres Snare, som de skjulte for mig, thi du est min (Gud og) Frelsere!	5. Ville du drage mig af Garnet, som de have sæt for mig; thi du est min Styrke!
6. Jeg befaler min Sjæl i dine Hænder, Herre, Sandheds Gud! du igjenløste mig.	6. Jeg befaler min Aand i dine Hænder, du frelste mig, Herre, du trofaste Gud!
7. Du hader (alle) som elske	7. Jeg hader dem som holde

Forfængelighed; men jeg haaber til dig, vor Herre.

8. Jeg glædes af din Miskundhed; thi du saast til min Sorg og frelste min Sjæl af Nød.

9. Og gav mig ikke i (mine) Fjenders Hænder, men sætte mine Fødder paa en rum Sted.

10. Herre, forbarme dig (altid) over mig, thi jeg haver megen Sorg (og Modgang). Mit Ansigte er formørket af Vrede og min Sjæl og Bug (ere vansmægtige).

11. Mit Liv er gammelt af (Sorg og) Drøvelse, mine Aar (ere gamle) af Suk (og Graad). Min Magt (og Styrke) ere forgangne og (alle) mine Ben ere vansmægtige.

ved unyttig Lærdom, men jeg haaber paa dig, min Herre.

8. Jeg fryder mig og er glad for din Miskundhed, at *du anser* [L. ansiehest] min Elendighed og kjender min Sjæl i Nød.

9. Og gavst mig ikke i Fjendernes Hænder; du skikker mine Fødder paa vidt Rum.

10. Herre, vær mig naadig, thi *mig er bange* [L. mir ist angst]. Mit Ansigt er falmet af Sorg, dertil min Sjæl og min Bug.

11. Mit Liv er fortæret af Drøvelse, og min Tid af Suk. Min Magt er forfalden for min Misgjerning, og mine Ben er vansmægtige.

25. I det ny Testamente, og da navnlig i dets historiske Del: Evangelierne og Apostlernes Gjerninger, havde Chr. Pedersen ikke fundet det fornødent, uden ganske i det smaa, at indskyde forklarende Tillæg, og vel erklærer han Latinen for det Grundsprog, hvorefter han oversætter; dog binder han sig ikke til Vulgatas Læsemaader, men vælger frit mellem dem og hvad han finder dels hos Erasmus i hans latinske Oversættelse, dels og hyppig hos Luther i hans tyske, for at udtrykke den rigtigste, men især den tydeligste og opbyggeligste Mening. Han følger Teksten trolig, men uden Ængstelighed for just at faa hvert Ord med, og hans fortællende Stil har et saa jævnt dansk Tonefald, at den mange Steder bærer Prisen for den ny Oversættelse, hvor dygtig denne for Resten er gjort. Grunden er aabenbart den, at den Gang spurgte han kun

sig selv: hvordan kan den Sag eller Tanke bedst siges paa dansk? men siden spurgtes der: hvad har vi paa dansk, som nærmest kan gjengive denne tyske Tale? I første Tilfælde stod hele Sprogets Rigdom til Tjeneste, i sidste kun den Del deraf, der laa vore Naboers nærmest. Dermed skal ingenlunde være sagt, at dette sidste førte til en slavisk Efterligning; tværtimod, i Almindelighed er det godt gjort og Kunsten har været des større, siden det indenfor de snævrere Grænser kunde lykkes. Men Forskjellen er der, skjønt den stundum bedre lader sig føle end beskrive. Vi vil atter tage et kort Exempel, der ingenlunde er valgt med særligt Hensyn; det er de fem sidste Vers af fjerde Kapitel i Markos-Evangeliet:

1531.	1550.
37. Der kom en svar Storm, saa at Søen slog ind i Skibet, at det forfyldtes.	37. Og der begyndtes en stor Hvirvelvind, og kaste Bølgerne i Skibet, saa at Skibet blev fuldt.
33. Og han laa hos Styret og sov paa en Pude. De vakte ham op og sagde: Mestere! skjøtter du ikke, at vi drukne?	38. Og han var bag i Skibet og sov paa en Pude. Og de vakte ham op og sagde til ham: Mestere! skjøder du intet derom, at vi fordærves?
39. Der han var opvakt, da straffede han Været og sagde til Havet: ti Væder! og vær stille! Været lydde ham ad og det blev strags stille.	39. Og han stod op og truede Været og sagde til Havet: ti og vær stille! Og Været lagde sig, og det blev meget stille.
40. Han sagde til dem: hvi ere I saa rædde? hveden kommer det, at I have ikke Troen?	40. Og han sagde til dem: hvi ere I saa *frygtagtige?* Hvi have I ingen Tro?
41. De bleve over Maade rædde og sagde mellem dem selve: hvo er denne, men[s] Været og Vandet lyde ham?	41. Og de *frygtede sig* saare og sagde til hverandre: hvo er den, thi at Været og Havet ere ham lydige.

Med de apostoliske Breve forholder det sig lidt anderledes, thi de havde egentlig aldrig været oversat paa dansk uden netop efter Luther, saa her ligger baade Hans Mikkelsens, Chr. Pedersens og den ny Oversættelse hverandre temmelig nær, og Forskjellen er rent stilistisk. I Christiern II's Oversættelse af det ny Testamente, havde Chr. Vinter ved Evangelierne og Apostlernes Gjerninger fulgt den latinske Tekst, og nærmest Erasmus, men Hans Mikkelsen havde, saa godt han formaa'de, givet en tro Oversættelse af Brevene efter Luther. Den var noget ubehjælpsom, saa Folk klagede over, at de havde ondt ved at forstaa hans Dansk. Men da Chr. Pedersen tog sig paa at besørge en ny Oversættelse, kastede han dog ingenlunde Vrag paa sin Forgænger, ja det ser ikke saa sjælden ud som om han har benyttet ham, og kun glattet det knudrede og afslebet det kantede, saa han forvandlet steg op af Renselses-Badet. I øvrigt kan man ogsaa gjøre sig overdrevne Forestillinger om Skrøbelighederne ved Hans Mikkelsens Oversættelse, og da Povl Helgesens skarpe Pen skrev hans Skudsmaal paa graat Papir, var det en forblindet Modstanders partiske Dom. Med alle sine Pletter har hans Oversættelse meget som baade lader sig læse og forstaa, og som ikke synderlig afviger fra begge hans nærmeste Efterfølgere. Der er ogsaa Steder, hvor Bibeloversættelsen i sin Bestræbelse for at gjengive Luthers Udtryk afviger fra Chr. Pedersen for at nærme sig Hans Mikkelsen. Et Par Exempler kan bedst oplyse deres indbyrdes Forhold.

I. Galaterbrevet 2, 11—13.

Hans Mikkelsen 1524. (11) Da nu Petrus kom til Antiochia, stod jeg hannom udi mod aabenbarlig under Øjen; thi der kom Kæremaal over ham. (12) Fordi tilforn, før end der komme nogre fran

Jacobo, aad han med de Hedninge; men den Tid de over komme, forsaa han sig og gik fran dennom, derfor at han *frygtede sig* dennom som vare af Omskærelsen. (13) Og de andre Jøder *øglede* [heuchelten] med ham alle sammen [L. 1522 tilf. allesampt]; ligesaa at Barnabas blev og forført af deres *Øgleri* [L. 1522 durch ihr heuchlen].

Chr. Pedersen 1531. (11) Der Peder kom til Antiochiam, da stod jeg hannem mod i hans Øjen, for at han var Straf værd. (12) Thi at før end der komme nogre fra Jakob, da aad han med Hedningene; men der de komme, da forsaa han sig og gik bort fra dem, thi han frygtede for Jøderne. (13) Og de andre Jøder, som vare med hannem, de lode og som de havde ikke ædet med Hedningene, og Barnabas des ligest.

Bibel-Oversættelsen 1550. (11) Og der Petrus kom til Antiochiam, da stod jeg hannem imod under Øjen, thi der var kommen *Klage* over ham. (12) Fordi at tilforn, førend der komme nogle fra Jacobo, da aad han med Hedninge; men der de komme, da uddrog [unddrog: entzog] han sig og fraskilte sig, fordi at han frygtede dem af Omskærelsen. (13) Og de andre Jøder *hyklede* med hannem, saa at Barnabas og blev forført til at *hykle* med dem [L. 1534, mit ihnen zu heuchlen].

---

2. Galaterbrevet 4, 1—5.

Hans Mikkelsen. (1) Men det siger jeg, saa længe som Arvingen er et Barn, saa er der intet *Undersked* [L. Unterscheid] mellom hannom og en Tjenere, end dog han er en Herre over alt Godset; (2) men han er under Formynderne og *Forsvaret*, indtil den Tid, som Faderen haver skikket. (3) Saa er det og med os, den Tid vi vaare Børn, vaare vi fangne udi de udvortes Lover; (4) men da Tiden vord fuldkommen, sendte Gud sin Søn, som er fødter [L. 1522 der da geborn ist] af en Kvinde og blev Loven underdanig, (5) paa det at han maatte løse dennom, som vaare under Loven, at vi maatte undfange *Sønskaben* [L. Kindschaft].

Chr. Pedersen. (1) Dog siger jeg, at saa længe som Arvingen er Barn, da er der intet *Adskil* mellem hannem og Tjeneren, enddog at han er en Herre over alt Godset; (2) men han er under sine Formyndere og *Værge* til den Tid, som hans Fader skikkede. (3) Saa vaar det og med os, den Tid vi vaare Børn, da vaare vi tvingede under udvortes Lover; (4) men der Tiden blev fuldkommen, da udsendte Gud sin Søn, som er fødter af en Jomfru og var Loven underdanig,

(5) at han skulde frelse dem, som vare under Loven, at vi skulde faa *Børnenes Arv.*

Bibel-Oversættelsen 1550. (1) Jeg siger dog, saa længe som Arvingen er et Barn, da er der intet *Forskjel* mellem hannem og en Tjenere, end dog at han er en Herre over alt Godset; (2) men han er under Formyndere og *Plejemestere* [L. Pflegern] indtil den beskikkede Tid af Faderen. (3) Vi og lige saa, der vi vaare Børn, da vaare vi fangne under udvortes Skikkelser; (4) men der Tiden blev fuldkommen, da sendte Gud sin Søn, født [L. 1534 geboren] af en Kvinde og Loven underdanig, (5) paa det at han skulde forløse dem, som vaare under Loven, at vi skulde faa *Børnenes Udvælgelse.*

---

3. Efeserbrevet 2, 14—16.

Hans Mikkelsen. (14) Han er vor Fred, som haver gjort ét af begge og haver afbrudet det Skillerum, imellom var, som var et Gjærde imellom os, som var den Fjendeskab, dermed at han haver borttaget, *formedelst* sit Kjød, (15) Budordsens Lov, som de vare begrebne udi Skriften, paa det han maatte gjøre af tu ét nyt Menneske, at gjøre Fred udi sig selver, (16) og at han maatte forlige dennom baade med Gud udi ét Legome *formedelst* Korset.

Chr. Pedersen. (14) Han er vor Fred og gjorde ét Testamente af baade, og borttog Skillerummet og betalede Uvenskabet paa sit Kjød, (15) og løste Budordenes Lov, at han vilde skabe de tu i sig selv til ét nyt Menneske, og gjøre Fred ved sig selv, (16) og forlige dem baade med Gud Fader i ét Legeme med Korset.

Bibel-Oversættelsen 1550. (14) Han er vor Fred, som gjorde ét af dem baade, og nedbrød det Gærde som der var imellem, i det at han *formedelst* sit Kjød borttog det Fjendskab, (15) som var Loven, hvilken der var skikket i Bud, paa det at han af tvende vilde skabe ét nyt Menneske i sig selv og gjøre Fred, (16) og at han vilde forlige dem baade med Gud i ét Legeme *formedelst* Korset.

Saadanne Smaaprøver bevise i og for sig ikke meget, men de kan dog tjene til at give en lille Antydning af det indbyrdes Forhold, og det turde maaske betegnes saaledes: at har Hans Mikkelsen i sin Bestræbelse for at gjengive Luther, ikke altid haft Held til at gjøre Meningen

klar og heller ikke skarpt Øre for sit Modersmaals Krav, saa har Chr. Pedersen lagt Vind paa, med dansk Tunge, at give en klar Mening, selv om han ikke ramte Luthers; og endelig har Oversættelsen 1550 magtet at lade Luther tale, saa alle danske Folk kunde forstaa ham. Det skal dog bemærkes, at naar den sidste Prøve i Oversættelsen fra 1524 er utydelig, men i den fra 1550 tydelig, er det første lige saa vel Luthers Skyld, som det sidste er hans Fortjeneste. Hans Mikkelsen følger nemlig ordret Luthers Udgave af 1522, siden fulgte man den af 1534, og mellem dem er allerede Forskjellen. Skjønt Chr. Pedersen ogsaa oversætter efter den første Redaktion, undgaar han Vanskeligheden ved at benytte sin Frihed, uden at stræbe efter nogen nøjagtig Gjengivelse. Naar det endelig skulde være, formaa'de han vel ogsaa dette, og om end Revisorerne har yderligere bidraget til at Luthers mesterlige Oversættelse blev saa nøje som muligt overført paa dansk, saa tør det vel trøstig antages, at en Hoveddel af den kirkelige og sproglige Fortjeneste, der maa tillægges Christian III's Bibel-Oversættelse, tilhører Chr. Pedersen. Naar der i Regnskabet bruges det Udtryk om ham, at han »korrigerede og udskrev« Bibelen, gaar det første Ord, især her sat foran »udskrev«, vist ikke paa nogen Læsning og Rettelse (Korrektur) af de trykte Ark, da Skrøbeligheden var overfalden ham, inden Bogen lagdes under Pressen 1548; men det maa sigte til det Arbejde, der 1543 omtales som fuldendt.

VI.

Alderdom, Død (1554) og Eftermæle.

Ophold i Helsinge. — Formues-Forhold. — Sotte-Sengen. — Svigersønnen. — Trætter om Arven. — Efterladte Skrifter. — Eftermæle i det 16de, 17de, 18de og 19de Hundredaar. — Tilbageblik.

Chr. Pedersen maa have været en Mand paa nogle og tresindstyve Aar, da han 1543 efter Ped. Lilles Vidnesbyrd havde udsat den hele Bibel paa ret forstandeligt dansk Maal. Hvor mange Aar han har arbejdet paa dette Værk, kan ikke siges med Sikkerhed, men det synes at have taget hans sidste Kraft, og han faldt da i en Sygdom, hvoraf han maaske nok til Dels kom sig, men dens Eftervirkning varede dog vist til hans Død, og de ti Aar, som forløb forinden, har kun efterladt sørgelige Minder. Der er intet Bevis for at han skulde have flyttet fra Malmø, da han ved Reformationens Gjennemførelse fik sit Vikariat tilbage og solgte sit Trykkeri til en kjøbenhavnsk Bogtrykker. Han ejede to Steder i Byen, som han havde faaet med sin Hustru: »en Stenbod udi de høje Kramboder«, og et Hus som laa mellem begge »Færgestæderne«, og af disse svarede han endnu 1538 Jordskyld, i alt 20 Mark. Da Altergodsets Regnskaber mangle for de følgende Aar (1539—47), kan dette Spor ikke forfølges, og i og

for sig er det jo heller intet afgjørende Bevis for, hvor han havde sit Opholdsted. Snarere kunde Beviset for, at han forblev i Malmø, søges i, at da hans Hustru 1539 døde, blev hun begravet der i Byen. I st. Petri Kirkes Regnskaber for dette Aar findes opført blandt Indkomsten af Klokkerne og Lejerstederne: »item af Mester Christiern for Lejersted 10 Mark«, og: »item for Klokkerne for Mester Christierns Hustru 10 Mark«. — Det siges ikke udtrykkelig, om han var selv til Stede paa Raadhuset i Malmø, da Jens Andersen Bager Fredagen før Pinsedag s. A. var stævnet for Borgemester og Raad »at betale Mester Christiern Pedersen 4 rinske Gylden efter hans Haandskrifts Lydelse, Mester Christiern derpaa haver af Jens Bagers Hustrus Broder, Maurits Skriver«. Hvis denne Gjæld er bleven betalt, har Jens Bager maaske atter gjort Laan hos ham imod haandfaaet Pant; thi Mandag efter Kalixti Dag (14de Oktober) 1542 bliver han atter stævnet og maatte paa Raadhuset for Borgemester og Raad og Kongens Foged love og tilsige, at han skal løse den Kalk fra Mester Christiern Pedersen inden Pinsedag, som han har i Pant af ham, og betale hvad han er ham skyldig. Dersom det ej sker, da skal Mester Christiern lade vurdere Kalken og beholde ham for samme Gjæld, men give Jens Andersen hvad han bedre er end 12 Daler han staar fore.« — Endnu i Aarene 1543 og 1544 betalte han Jordskyld til Kirken af sine Steder og først 1545 og et Par af de følgende Aar opføres han paa Restance-Listen, indtil Stederne fra 1548 staa øde, uden at der er betalt Jordskyld af dem, og nogle Aar efter nedrives de, for at Pladsen kan blive udlagt til Gade [1]).

---

[1]) Udskrifter af Malmø-Dombog ved Sonnenstein Wendt, og Ny Kirkeh. Saml. I S. 255 og 657.

Hvilket Aar han drog over til Kjøbenhavn, kan ikke siges, men der overfaldt Sygdommen ham, og hans Svigersøn kunde efter hans Død »med Brev og Segl bevise, at salig Mester Christiern ikke havde været ved sin rette Sind og Forstand, fra den Tid han fik sin Sygdom i Kjøbenhavn.« Ordene tyde ligefrem paa, at han har været sindssyg, og sikkert har dette været Anledning til, at han har søgt eller andre har skaffet ham en stille Bopæl ude paa Landet. Man kunde billig undres over, at man slet intet hører til hans nærmeste; hans Svigermoder levede jo dog endnu i Malmø og hans Datter, Anna, der rimeligvis den Gang maa have været en halv Snes Aar, opdroges sagtens hos hende. Familie-Forholdet til Præsten Peder Andersen er ubekjendt, og det er kun vist, at Chr. Pedersen tingede sig eller blev tinget i Kost hos ham, samt at han var Præst i Helsinge, $1^1/_2$ Mil nordøst for Hillerød, og kaldes hans Frænde [1]). Her fik han sit eget Værelse i Præstegaarden, men af dets Møblement høre vi kun om Slagbænken, hvori han sóv. Hr. Peder var gift og hans Hustru en dygtig Husmoder, der selv om de fik Gjæster ved Nattetid, og det endda uvelkomne, ikke skyede selv at staa op og beværte dem med Mad og Øl og berede dem Sengeleje. Naar dertil føjes, at Degnen i Byen hed Jens og Præstens Karl Jeppe Pedersen, er det omtrent alt hvad man véd om den ny Bolig, Chr. Pedersen flyttede ind i 1544, syg og daarlig som han var. Han kom dog ikke til Præstegaarden som et Almisselem; tvært imod, han havde noget til bedste, og da han var død, vilde de allé gjærne have Del i Byttet. Sin Slægtning forærede han ved sin Ankomst »en Stob, forgyldt inden og uden,

---

[1]) H. Smiths danske Aarbog, H. Rørdams Kildeskrifter I, S. 643.

gjort som et Vinfad til at skilles ad midt over«. Folk trode den var af Sølv; det viste sig dog, den kun var af Kobber, men lueforgyldt.[1]) Selv synes han at have holdt »en Dreng«, det vil sige en Karl, til sin Tjeneste, først Ungkarlen Christoffer Barth, der havde arbejdet i hans Trykkeri og senere nedsatte sig som Bogtrykker i Kjøbenhavn, siden en Jørgen Larsen eller Lauritsen, der var dygtig i Skrivekunsten, som han baade brugte og misbrugte. Man faar i det hele ikke noget godt Indtryk af dem der omgav ham paa hans gamle Dage, da de hver især synes at have villet mele deres egen Kage, og vi maa haabe, at der dog har været mere at fortælle om hans Tiaars-Ophold i Præstegaarden, dersom vi havde andre Kilder at øse af, end dem der nu staa til vor Raadighed, nemlig Raadhus-Protokollerne og Tingbøgerne i Malmø og Helsingør, thi i saadanne er det jo mest Livets Skyggesider der tegnes. Hvor vidt Jens Bager har indløst sin Kalk med de tolv Daler, han skyldte paa den, blive vi ikke underrettede om, men Chr. Pedersen havde i samme Aaringer endnu en anden Kalk, saa det synes, som om Alterbægere i privates Eje ikke hørte til Sjældenhederne lige efter Reformationen. Der fortælles nemlig, at 1544, da Reformationen endelig blev gjennemført i det stærkt papistiske Helsingør, gav Oluf Adamsen, Vikar ved Hellig-Legems Alter i st. Olai Kirke, ham Kalken paa sit Alter, sandsynligvis i Pant for et Laan.[2])

2. Hvor stærkt han fra først af end kan have været angreben af Sygdommen, saa synes der dog at være indtraadt en Bedring. Fra 1548 haves et egenhændigt Brev fra hans Haand,[3]) og endnu i sine to sidste Leveaar

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. I, S. 254 ff.

[2]) L. Boesen, Helsingørs Beskrivelse S. 215, efter »et Manuskript«.

[3]) Se S. 348.

kunde han tage ind til Helsingør, 3—4 Mil fra hans Opholdssted, og møde personlig paa Raadhuset. Baade det omtalte Brev og hans Helsingørs-Rejser angik hans Pengesager, og det er da udelukkende derom Tingbøgernes Oplysninger dreje sig. Da disse stadig angaa Kiv og Trætte derom, er de lidet lystelige, men da der dog falder lidt Lys, skjønt mere Skygge, over hans Alderdomsdage og især over hans Omgivelser og Samtidens Tilstande, turde et kortere Omrids nok kunne forsvare sin Plads her.

Med Chr. Pedersens Formues-Omstændigheder havde det i Tidens Løb gaaet op og ned; hans enlige Stilling med rigelige Indtægter af et Kanonikat og maaske to Vikariater og sluttelig endnu et Land-Sognekald maatte vel sagtens samle Formue, og da han efter alt at skjønne var en Mand, der selv ikke havde mange Fornødenheder, kunde han i sin Velmagtsdage kjøbe Bønder-Gaarde rundt om i Skaane, som han skjænkede til det Alter, han selv var Vikar ved, st. Christoffers. Desuden kunde han stadig laane Penge ud, baade i sine yngre og sine ældre Dage. Der er aldrig Tale om Renter, men dels har det været for at hjælpe dem der ty'de til ham, dels vel ogsaa, for at redde noget til lysere Dage, den Gang da Skyerne, efter Christiern II's Flugt, trak stærkt sammen over ham. Saaledes havde han, som tidligere oplyst (S. 155), Penge staaende hos en Kjøbmand i Danzig, og kort før han selv flygtede, laante han Jørgen Jensen (Ulfeldt) 500 Mark, hvorpaa han fik Pant i de fire Gaarde i Knyslinge (S. 162). Imidlertid blev han 1525 fradømt alle sine Ejendomme, der blev inddragne dels af Kongen, dels af Kapitlet i Lund, og under sin Landflygtighed kalder han sig selv og kaldes af andre en fattig Mand, der spiser Naadsens Brød i Nederlandene ved sin landflygtige Konges Bord (S. 174 og 188). Imid-

lertid fik han dog Raad til at anskaffe sig sit Trykkeri fra Paris, som han arbejdede med i Antverpen og førte hjem med, enten han nu har faaet Midlerne af Kong Christiern, eller han har haft Hjælpekilder fra Hjemmet. Skjønt dèr var hans tidligere Ejendomme rask udstykkede: Johan Fris faar Helligtrekongers-Alter med Godset som dertil hørte (S. 161), Tyge Krabbe faar en Gaard i Landskrone, en Borger i Malmø faar en Gaard der i Byen, som Chr. Pedersen havde i Pant for et Pengelaan til en af sine Kollegaer (S. 241), og Jørgen Jensens Svoger, Jeppe Falk, indløser de fire Gaarde i Knyslinge ved at indbetale Chr. Pedersens 500 Mark til Kapitlet (S. 187). Om han nu alligevel har reddet nogle af sine udestaaende Penge, eller Trykkeriet i Malmø, i det Par Aar han brugte det, har betalt sig godt, kan ikke let siges, men det første er rimeligere end det sidste, og dernæst fik han nogen Formue med sin Hustru, i det mindste de to Gaardsteder i Malmø. Det viser sig i alt Fald, at da han kommer til Helsinge, har han Penge udestaaende baade hos den ene og den anden. Han led altsaa ikke af Mangel paa timeligt Gods, men snarere paa Evne til at kunne ordne sine Sager, derfor havde han stadig Bryderier dermed. Han synes paa den ene Side at have været meget troskyldig, saa det blev ikke Bedragere vanskeligt at indynde sig hos ham, og paa den anden at have været sky for at Folk skulde vide Besked om hans Pengesager, dersom det da er sandt, hvad en af Bedragerne i det mindste sagde, at »hvis Mest. Christiern skulde i saa Maade handle, det gjorde han altid i Enlighed.« [1]) Men da det er i hans sidste Leveaar begge Dele træder frem, saa staar det rimeligvis i Forbindelse med hans Skrøbelighed.

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. V. S. 814.

3. Fra de første Aar af Chr. Pedersens Ophold i Helsinge savnes alle Underretninger; men er han kommen lidt til Kræfter igjen, hidrører vist nogle af de literære Arbejder, han efterlod sig utrykte, fra denne Tid. Deriblandt var en Oversættelse af Dr. Joh. Spangenbergs Postil, som Svigersønnen Aaret efter hans Død fik Privilegium paa at trykke, og hvorom det i Kongebrevet hedder, at denne Brevviser, Bastian Hülsebrock, Borger ud i vor Stad Malmø, har berettet for os, at Mester Christiern Pedersen, nogen Tid førend han døde, har af tyske paa danske Maal udsat Spangenbergers Postil, og den er oversét af os elskelige højlærd Mand, Dr. Peder, Superintendent udi Sjællands Stift, og andre højlærde Mænd udi vort Universitet, saa den findes nyttig at prentes«. Denne Postil blev dog ikke trykt, men derimod udkom et andet Skrift fra Chr. Pedersens gamle Dage, en Oversættelse af Æsops Levned og Fabler, og blev trykt i 1556, hvorom mere siden. I Svigersønnens Dødsbo (1580) fandtes endvidere, foruden en tysk Bibel og nogle andre Bøger, ogsaa »sex skrevne Bøger«, der jo sagtens maa have været Manuskripter fra Chr. Pedersens Haand.[1]) Han har altsaa heller ikke paa sine gamle Dage været ledig, og maa da ogsaa have haft Helbred til at kunne arbejde med sin Pen. Men hvad de ovennævnte Kilder berette om, er dog kun, hvorledes han værnede om sit timelige Gods, og om de forvirrede Trætter der siden opstod derom mellem hans Arvinger og Folk, der mente at have, eller vilde skaffe sig, Ret til at være med om at dele Arven.

Endnu i Sommeren 1552 var han saa rørig, at han kunde tage ind til Helsingør og personlig møde paa Raad-

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. I, S. 658 og 657.

huset for at give en Borger i Byen, Lavrits Hofmand, Fuldmagt til »at lovbyde en Gaard der, som han havde Pant i for en Pengesum, som en anden Mand, ved Navn Hans Hofmand, formodenlig af samme Familie, skyldte ham. Denne sidste er sagtens den Brevdrager, som han i en tidligere Tid (S. 157) anbefalede varmt til sin daværende Herre, den udvalgte Ærkebiskop Joh. Veze. Han har maaske skyldt Chr. Pedersen Pengene fra dennes Velmagtsdage, og nu ønskede han at faa dem tilbagebetalte. Hans Hofmand indrømmede ham god Ret til at lovbyde Gaarden, men bad om Henstand, som han fik, og Sagen trak langt ud; ved Allehelgensdags-Tid var Chr. Pedersen atter selv i Helsingør og forny'de sin Fuldmagt til Lavrits H.: at handle paa hans Vegne i denne Sag. Den 16de Januar næste Aar møder han igjen personlig paa Raadhuset og kræver Skøde paa Gaarden, men lod sig dog nøje med, at Besidderen selv vilde udbyde den til Salg. Om han ikke har været til Freds med sin Fuldmægtig eller han dog har foretrukket at faa en anden, der var kommen til at staa ham nærmere, kan være uvist; men femte Mandag efter Paaske optræder hans Svigersøn, den ovenfor nævnte Bastian Hülsebrock, paa Helsingørs Raadhus, forsynet med »Mest. Christierns Fuldmagtsbrev, beseglet med Stads-Sekret i Kjøbenhavn, hvilket Mest. Christiern havde Bastian tilbetrot at forfordre, ligesom han ved egen Person til Stede var«. Hvis denne har ønsket sig Posten, har den gamle Svigerfader vist ogsaa haft ondt ved at nægte ham den, og fra nu af fører Hr. Bastian Sagen. Denne stridbare Tysker forekommer hyppig i Malmøs Raadhus-Protokoller i Aarene 1552—56.[1]) Han var bleven gift med Chr. Pe-

---

[1]) Kirkeh. Saml. I, S. 252.

dersens Datter Anna, sagtens i førstnævnte Aar. Af Hans Hofmand forlangte han 100 Daler om otte Dage betalte i sit Hus i Malmø og Resten af Kapitalen til st. Hansdag, eller Skøde paa Gaarden. Debitoren lovede det alt, men kunde ikke holde sit Løfte, og da Bastian saa Mandagen før Pinse gjorde Paastand paa at faa sig Gaarden tilskødet, viste det sig, at Jordebrevet var pantsat til Borgemester og Raad for 75 »vægtige Guldgylden«, saa det maatte først indløses, før der kunde gives Skøde paa den til en anden Ejer. Det gav Anledning til Chr. Pedersens sidste Helsingørs-Rejse, thi næste Torsdag meldes det, at han selv havde været hos Povl Mynter og sagt god for de 75 Gylden, saa nu kunde Jordebrevet udleveres til Bastian og Gaarden tilskødes ham »paa Mest. Christierns Vegne til ham og hans Arvinger til evig Tid«. Dog kom der endnu Kurrer paa Traaden, før Bastian kom i Besiddelse af den.[1])

4. Et halvt Aars Tid efter denne Rejse bortkaldtes Chr. Pedersen, og saa svagelig var han mod Slutningen, at han ikke kunde føre Pennen. Han døde den 16de Januar 1554,[2]) i en Alder af mellem 70 og 80 Aar, og tre Mænd fra Helsinge: en Bonde Niels Pedersen, Degnens Søn i Byen Niels Jensen og Præstens Karl Jeppe Pedersen, som Aaret efter blev kaldte til Malmø, for at være Vidner i en af de Sager, Svigersønnen førte om Arven, afgav en Beretning om hans Dødsstund, der er baade fattig og sørgelig. Da de havde svoret »med udstrakte Arme og oprakte Fingre ved Gud og deres Sjæles Salighed«, at

---

[1]) Ny Kirheh. Saml. V, S. 807 f. og I, S. 252.

[2]) Henrik Smiths danske Aarbog i H. Rørdams Kildeskrifter I, S. 643 og Magn. Mathiæ series regum Dan. (gl. kgl. Saml. 2446 i 4to.)

de vidnede Sandhed, tør vi vel ikke drage den i Tvivl. De havde selv været til Stede i Stuen, hvor Chr. Pedersen »havde sin Værelse« i Præstegaarden i Helsinge, og der var flere der inde, baade Mænd og Kvindfolk paa samme Tid, »nogen føje Tid førend Mester Christiern døde«. Saa sad han der i sin Slagbænk, den trætte Olding, og havde nogle Breve i sin Haand, og — det som Sagen her gjaldt om, — var da, at dem rakte han Ungkarl Christoffer Barth, som havde tjent ham, i det han sagde: »her har du nogle Breve som jeg har af Hans Vingaard, Bogprenter i Kjøbenhavn, paa det som han mig skyldig er. Dem vil jeg give dig for din Tjeneste, du selv se til, hvad du deraf fange kant!« [1]) Selvfølgelig kan han paa sit Dødsleje have talt mange andre Ord end disse, men det gjør et vemodigt Indtryk, at det er de sidste, der er bevarede. Har han ikke selv skrevet en lille Bog om »hvorledes et Menneske skal berede sig til Døden«, som 1533 blev trykt hos ham, saa har han dog ganske sikkert læst den, og der lyder rigtig nok den allerførste af de tyve Formaninger, den indeholder, paa at vi før Dødens Komme skal skifte vort jordiske Gods, men det vemodige er, at han saa sent har været sysselsat dermed, saa der synes knap at være bleven Tid for ham, til at handle efter de nitten langt vigtigere, som følge paa. Thi »nogen føje Tid« kan vel næppe sige andet, end at Flokken var samlet for at være Vidner til at den gamle drog sit sidste Suk. Des værre var Præsten Peder Andersen, som tillige med de tre ovennævnte var stævnet til Malmø for at vidne i Sagen, bleven syg, saa han kunde ikke give Møde, ellers havde vi maaske faaet en noget fyldigere Skildring af

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. I, S. 263.

hans gamle Slægtnings Død. Denne havde dog saa tit, naar han fik Pennen i Haand, udtrykt sin Glæde og Tak, fordi Guds rene Ord og Evangelium paa ny havde faaet Gænge, at vi nødig vilde savne ethvert Glimt af, at denne Glæde fulgte ham til det sidste og var stærk nok til at kunne trøste ham selv i Dødens Stund. Men det maa stadig holdes for Øje, at Kilden, hvoraf Skildringen er øst, er efter sin Natur meget ensidig og skal kun oplyse et enkelt Punkt. Kun fremgaar det af det hele, at hverken Chr. Pedersens Datter eller hendes Mand var til Stede, og det kom navnlig den sidste til at fortryde; thi af dem der vare til Stede tænkte de fleste ligesom han, kun paa deres egen Fordel. Ogsaa Regeringen satte sig i Bevægelse ved Budskabet om Historiografens Død, og lagde Beslag paa hans Bøger, det vil vel nærmest sige: hans store Danmarks-Historie, »Riget til Bedste«. Hans Støv blev ikke ført til Malmø at hvile ved Hustruens Side, men gjemmes efter Huitfeldts Vidnesbyrd, et Sted paa Helsinge Kirkegaard.

5. Har den tyske Svigersøn sørget over Svigerfaderens Død, saa er hans Sorg vist snart bleven slukket, og han hastede med at melde sig paa Helsingørs Raadstue som hans rette Arving. Med Tiltrædelsen af Arven gik det imidlertid ikke saa let, og han fik strags ikke alene forskjellige Retssager at føre mod Folk, der mødte med Fordringer paa Boet og med Gavebreve fra den afdøde, men han erfarede tillige, at havde denne nogen Formue, der mest bestod i udestaaende Fordringer, saa havde han ogsaa Gjæld. Efter at han den 12. Marts første, anden og tredje Gang var tilspurgt, om han var den rette Arving, og han havde bekræftet det, forelagde Borgemester Sander Lejel ham, om han da var villig til at betale c. 400 Daler, som Chr. Pedersen efter to fremlagte Gjælds-

breve skyldte Kongen. Der gives ingen nærmere Oplysning om, hvorledes han havde paadraget sig denne Gjæld. Bastian erklærede sig imidlertid villig til at svare til Gjæld og Krav, men begjærede Henstand og fik den. Da han heller ikke til den indrømmede Termin kunde betale, blev der gjort Forbud mod at han solgte Hans Hofmands Gaard, der var ham udlagt, før den ovennævnte Gjæld var betalt. Ugedagen efter kom han igjen, men begyndte at gjøre Vanskeligheder og at kræve flere Haandskrifter for den Gjæld, skjønt han vedgik, at de to forelagte Breve var skrevne med Chr. Pedersens egen Haand. Men nu tabte man Taalmodigheden med ham, og Kongens Foged sagde: »efterdi I ville ikke holde eders Forpl gtning, ej heller byde eder til at betale Borgemester eller være i Mindelighed med ham, da arresterer jeg eder i kgl. Majestæts Navn én Gang, anden og tredje Gang, forbydende eder at drage her fra Byen, førend I stille Borgemester Sander til Freds med Betalingen eller med Udsigten og Loven.« Da blev Tyskeren vred og svarede: »jeg passer der intet paa; jeg er en Indbygger i Riget, jeg tør rejse, naar mig lyster!« og Morgenen derefter drog han ganske rigtig bort, formodentlig hjem til Malmø. [1]) Hvorledes den Sag endte, faar vi ingen Underretning om, men Bastian maa sikkert have stillet Borgemesteren til Freds og skaffet de 400 Daler, siden han Mandag efter Trefoldigheds-Søndag faar Lov til igjen at udbyde Hans Hofmands Gaard til Salgs. Det vilde ogsaa have været meget uklogt af ham, selv om han i Længden kunde have trodset Borgemester og Raad i Helsingør, at have dem til Uvenner; thi samtidig kom der to Mænd frem og stillede Fordringer til Boet, den ene

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. V, S. 809 ff.

var den ovenfor omtalte Lavrits Hofmand, den anden Hr. Peder Andersen, Præsten i Helsinge, hos hvem Chr. Pedersen havde bot. Og ikke længe efter meldte der sig endda en tredje med sit Krav, der dog gik i en anden Retning end de to førstnævnte; men da dette baade for os har størst Interesse og for Bastians Vedkommende kunde blevet dyrest, vil vi først høre derom.

Det var Mandag · efter st. Hansdag (1554) at Befalingsmanden paa Krogen Slot udenfor Byen, Herluf Trolle, i Egenskab af Rigens Hofmester mødte paa Helsingørs Raadhus og tiltalte Bastian Hülsebrock, »hvi han djærvede sig at lade tage de Mester Christierns Bøger, som Herluf havde i kgl. Majestæts Navn beslaget og gjort Besætning paa hos Hr. Peders i Helsinge, Riget til Bedste«. Bastian maatte tilstaa, at det havde han ladet gjøre, og han kunde ingen Undskyldning finde at dække sig med. Præsten fra Helsinge, som var til Stede paa Raadhuset, forklarede nu nærmere, at Bastians Karl var kommen for at afhente de paagjældende Bøger og havde ført dem til Kjøbenhavn, og hvad værre var, Karlen havde af Danmarks-Krønniken skaaret »fore udi 6 eller 7 Sextierner, item midt udi 5 eller 6, og bag i Bogen 7 eller 8 Sextierner«. Over saadan Adfærd harmedes Rigshofmesteren, at Bastian havde vovet at handle imod kongeligt Mandat, og han æskede Borgen af Synderen, som denne dog ikke saa' sig i Stand til at skaffe. Men da Herluf fik at vide, at han stod i Begreb med at sælge Hans Hofmands Gaard, gjorde han Forbud til Tinge, at den ikke maatte skødes eller afhændes til nogen, førend samme Bøger, hver ved sin Titel, komme alle til Stede«.[1]) Hel-

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. V, S. 813.

ler ikke paa denne Sag faa vi her nogen Afslutning, men Bastian maa paa en eller anden Maade have redet sig ud af den, thi for det første fandtes Danmarks Krønnike senere i Regeringens Eje, skjønt det ikke lader sig sige, hvor vidt det lykkedes at bøde paa Skaden, da det meste, hele Oversættelsen af Saxo, er gaaet tabt. At der i de Tillæg til denne, som er bevarede gjennem Vedels Afskrifter, er Lakune i Midten, viser sig tydelig; hvor vidt derimod Slutningen mangler, er ikke saa klart, men dog rimeligt, da den ender meget brat i gamle Kong Christierns Historie. Dernæst kom Bastian Hülsebrock ikke alene i Besiddelse af den titnævnte Gaard, men solgte den ogsaa, rigtignok først tyve Aar efter til daværende Rigshofmester Peder Oxe til Gisselfeldt.[1])

6. Chr. Pedersens Svigersøn har allerede i det foregaaende fremstillet sig for Læserne, og de maa være forberedte paa, at han i det efterfølgende ikke viser sig fra nogen bedre Side. Men des værre have de andre optrædende Personer intet at lade ham høre, og det er klart, at det var ikke paalidelige Venner, den gamle Mand var omgivet af paa det sidste. Der blev ovenfor nævnt to Mænd, som fremkom med Fordringer til hans Bo, og vi vil begynde med Lars eller Lavrits Hofmand. Denne Mand havde i flere Aar staaet i Forbindelse med Chr. Pedersen. Der er blandt Lunde-Domkirkes Breve bevaret et egenhændigt fra sidstnævnte, som angaar denne L. Hofmand, og da det er det sidste skriftlige, der kjendes fra hans Haand, skal det meddeles her i sin Helhed:

---

[1]) Ny Kirkeh. Saml. I, S. 252 Noten.

„*Dei graciam et pacem per Jesum Christum!*

Kjære Herrer og Venner!

Jeg giver eder kjærlige til Kjende, at jeg haver ladet denne Brevvisere Las Hofmand og Anna hans Hustru min Residens og Toften derhos til Leje, som ligge til st. Christoffers Altere i Lunde Domkirke. Dog med saa Skjel, at han eller hun, hvilken som længst lever af dem, skal give mig og mine Efterkommere, Vikarier til forskrevne st. Christoffers Altere, hvert Aar deraf 24 Mark st. Mikkels-Dag til Langgilde, til gode Rede at betale uden al Gjensigelse. Og skal han og hun holde samme Residens og Gaard ved Hævd og Magt med god Kjøbsteds Bygning, desligest Toften ved skjellig Hævd som det bør. Thi beder jeg eder alle kjærlige og hver særdeles, at I ville unde og give hannem og hende Kapitels-Brev og Forvaring derpaa, som det sig bør. Det vil jeg altid kjærlige med eder alle og hver særdeles forskylde, ihvor jeg kan af min Formue.

In Christo valete omnes feliciter!

Ex Helsinge 28 Januarii 1548.

Christiernus Petri.«

Af Seglet er kun bevaret en lille Rest grønt Vox. Udskriften lyder: *Venerabilibus oc nobilibus viris, dominis Præposito, Decano, Archidiacono, Cantori cæterisque Lundensis ecclesiæ Canonicis conjunctim et divisim* etc.[1])

Den Gang maa Lars Hofmand altsaa haft Bopæl i Lund, og havde det maaske endnu, da han fire Aar senere, 1552 og 53, optræder i Helsingør med Chr. Pedersens

---

[1]) Lunde-Domkirkes Registrant. A. 909 (Stokholms Rigs-Arkiv).

Fuldmagt, indtil han afløses af Svigersønnen, som denne nu havde faaet. Det følgende vil vise, at Lars kan vist heller ikke have været nogen meget paalidelig Fuldmægtig. Et halvt Aars Tid efter at Chr. Pedersen var død, lod samme Lars Hofmand nemlig tinglæse et Brev, han skulde have faaet paa de fire Gaarde i Knyslinge, Gydinge Herred, som flere Gange tidligere er bleven omtalte, og som Jeppe Falk til Harrestedgaard havde indløst. J. Falk var imidlertid død, men hans Hustru, Fru Ingeborg, sad inde med Gaardene; og det synes at røbe Mangel paa praktisk Sans og i hvert Fald paa Evne til at ordne sine Pengesager, at Chr. Pedersen troskyldig er bleven ved at gjemme dette Gjældsbrev, uden at have gjort Forsøg paa at gjøre Kravet gjældende. Muligvis har det som et unyttigt Papir henligget i hans Gjemmer, der nu blev nøje ransagede. Nok er det, Lavrits Hofmand lader det tinglæse for at tilsikre sig Ejendomsretten; men det vilde Bastian Hülsebrock ikke taale og han stævnede ham i Helsingør, for at han skulde gjøre Rede for, hvorledes han var kommen i Besiddelse af det Brev. Denne svarede først, at det havde Chr. Pedersen givet ham under fire Øjne; men han skulde vel kunne skaffe Beviser. Næste Tingdag, de mødtes, vedblev han sin Paastand og føjede dertil, at Mester Christiern ogsaa havde udleveret ham Jordebrevet paa hans egen Gaard, som Chr. Pedersen havde haft i Pant for 163 Daler, denne havde laant L. Hofmand, hvad han beviste med et Papirs-Brev, som hans Søn Jørgen havde skrevet, med Chr. Pedersens og Peder Andersens Segl under. Men saa fremlagde Bastian to for Lars ubehagelige Breve: det ene var fra tre Dannemænd i Lund, en Kannik og to Borgere, som bevidnede, at han for dem havde sagt: at Mest. Chri-

stiern gav ham Brevene »udi Hr. Peders Stue i Helsinge«, det andet fra denne samme Hr. Peder, hvori han med sin høje Ed bekjendte: at han aldrig havde hørt eller vidst deraf, at Lavrits havde faaet saadanne Jordebreve og at heller ikke nogen vidste, hvor samme Breve var. Først holdt L. Hofmand fast ved, at ingen havde været til Stede, og at Mest. Christiern holdt mest af at afgjøre sligt i Enrum, og derhos paastod han, at Mændene ikke havde vidnet ret; han havde aldrig sagt, det var sket i Præstens Stue. Men da Bastian tog Tingsvidne af tolv Mænd paa hans Mund: at han aabenbar og foragtelig benægtede saadanne Mænds Vidnesbyrd, begyndte han dog at blive betænkelig, og da han derefter blev overbevist om, at han for lukte Døre havde bedt Borgemester og Raad om at hjælpe ham til, med Ære at blive af med Jordebrevet paa de fire Gaarde, maatte han endelig give Kjøb og tilstaa, han var faret med Usandhed, i det han bad Bastian ydmygelig om ikke at forfølge ham til nogen stræng Dom derfor. Paa Borgemesters og Raadets Forbøn var Bastian saa ædelmodig at gaa ind derpaa, »dog med saadant Forord, at han aldrig skulde nogen Tid anderledes end høvisklig lade sin Mund staa om ham, hans Hustru og Venner og paa salige Mester Christiern, item at han ej heller skulde bruge nogen Vidnesbyrd imod Bastian«, og den Forpligtelse maatte Lars give skriftlig fra sig til Borgemester og Raad. Saa fik han endogsaa Afslag i de 163 Daler, han skyldte Boet, og Lov til at klare Gjælden med 150.[1]) Til denne Ædelmodighed havde Bastian uden Tvivl endnu en anden Grund i Baghaanden, og det var at han vilde gjærne bruge L. Hofmand som et Vidne i den anden Sag, Arve-

---

[1]) Uddrag af Helsingørs Tingbøger (Ny Kirkeh. Saml. V, S. 811 ff.).

godset vedrørende, som han samtidig havde at føre. Det var mod Præsten i Helsinge, Peder Andersen, der havde indgivet en Regning i Boet.

7. Peder Andersen havde, efter Chr. Pedersens Død, krævet 100 Daler for Underholdning, Mad og Øl og Seng i de ti Aar, hans Frænde havde bot hos ham i Helsinge Præstegaard, efter en Haandskrift, vel ikke egenhændig, da »Mest. Christiern formedelst sin Skrøbelighed ikke kunde skrive selv paa den Tid«, men skreven af hans Tjener Jørgen, L. Hofmands Søn, og forseglet med Chr. Pedersens eget Signet. I Steden for at betale, havde Bastian skrevet ham et ærerørigt Brev til, og sagtens var det ogsaa i denne Mellemtid, han — som Hr. Peder klagede for sin Biskop — havde aflagt et mindre venligt Besøg hos ham. Selv tredje var han nemlig kommen til Helsinge Præstegaard ved Nattetid, og skjønt Præstekonen stod selv op og gav dem Mad og Øl og Natteleje, havde de, om Morgenen da de kom til Bords, siddet og lét Hr. Peder ud, hvad han med rette syntes »ikke var skjelligt«. Nu stævnede Præsten Bastian til Tinge i Helsingør og de mødtes flere Gange. Mandag efter st. Hansdag (1554) blev saaledes sidstnævnte mulkteret paa 30 Skilling, for han brugte sin Mund unyttelig mod Hr. Peder og sagde: »I sige som ingen ærlig Mand«; men det hindrede ikke, at han samme Gang »havde megen Opposits imod Hr. Peder.« Han ytrede Mistanke om, at den fremlagte Haandskrift kunde mulig være skreven »ved Pinsdags Tid«, altsaa længe efter at Chr. Pedersen var død; og paastod, at han havde betalt Præsten hvad denne havde til gode, saa han skyldte ham intet, thi, sagde han, »kjære Hr. Peder! hvorledes skulde dette tilgaa eller være kunde, efterdi at den Tid jeg betalte eder til som hvis Del I førre have kravt efter be-

nævnte Mester Christiern døder var, da adspurgte jeg eder, om I havde nogre flere Handskrifter, (som) Mest. Christiern eder paa skyldig var. Da svarede I paa den Tid: nej! at I ingen ydermere Handskrifter havde. Saa spør jeg eder endnu ad i Dag, om I de Ord bestaa ville: at I da benægtede alle ydermere Haandskrifter at have paa Mester Christiern«. Hr. Peder benægtede aabenbare og forsikrede, at han aldrig i sine Dage havde sagt saadanne Ord. Sagtens var det ved samme Lejlighed, at han i Vrede sagde: »Bastian, lader I ikke af at trætte og appellere med mig, I skulle forlade eder dertil, at jeg skal i Fremtiden kræve min Frændes, Mester Christierns, Blod af eders Hænder«. Nu fremtog Bastian en lille Lærreds-Pose, hvori var »indbeseglet en Sølvske med salig Mester Christierns Signet paa«, som han sagde, at Hr. Peder og han selv, kort efter Chr. Pedersens Død, hjemme i Helsinge Præstegaard havde indbeseglet i Posen, og bad Raadet om at undersøge, om det paa Brevet satte Segl var trykt med denne Signet-Ske eller ej, men det turde Raadet i Helsingør ikke indlade sig paa, og Hr. Peder indskød da Sagen til sin nærmeste Øvrighed, Biskoppen.

For nu at kunne træde op med vægtige Klager imod ham, var det sikkert, som ovenfor berørt, at Bastian hvervede Lavrits Hofmand, der havde været til Stede, til at aflægge Vidnesbyrd, og denne var da ogsaa villig dertil og svor »ved Helgens Ed og oprakte Fingre«, han havde hørt Ordene, at Hr. Peder vilde kræve sin Frændes Blod af Svigersønnens Hænder, og til ydermere Sikkerhed tog han de gode Dannemænd, Jens Bysvend og Rasmus Fogedsvend, til Vidner paa de samme Ord. Mandagen efter Paasken næste Aar mødtes atter Parterne paa Raadhuset i Helsingør, Hr. Peder med en Skrivelse fra Stiftsøvrigheden:

P. Palladius og Hans Barnekov, med Anmodning til Borgemester og Raad om, at Sagen maatte opsættes til de kom til Landet igjen, da de begge var (i Jylland) hos Kongen, og den opsattes da til Mandag før Pinse, hvis de ikke forinden blev forligte. Ved samme Møde krævede Bastian Rede paa, hvem der ved Chr. Pedersens Død havde sønderrevet de Haandskrifter, der lød paa Herman Veiger, — formodenlig atter en Gjældsfordring; men Peder Andersen svor ved højeste Ed, at det vidste han ikkē. Just ikke Mandag, men dog Tirsdag før Pinsen holdtes saa det sidste Retsmøde om denne Sag, som Tingbøgerne melde om. Der mødte, foruden Byfogdēn og fem Raadmænd, Biskop Peder Palladius og Sognepræsten, Hr. Peder Samsing, til Olavi Sogn i Helsingør, og for dem indstillede sig Parterne: Hr. Peder Andersen, Provst (som han her kaldes) og Sognepræst i Helsinge, og Bastian Hülsebrock, Borger i Malmø. Det gik atter hedt til; efter at der var oplæst en Mængde vist ikke synderlig kjærlige Breve, der var vekslede imellem dem, klagede Hr. Peder over det før omtalte Nattebesøg, som Bastian selvtredje havde aflagt ham i Præstegaarden og over at han var udebleven fra et Møde, hvortil han var stævnet i Roskilde [Landemodet?]. Bastian paastod, han havde været der til Stede [i Byen?], og i sin Hidsighed skjældte han Præsten for en Løgner, samt vilde, han skulde svare for de Ord, han havde sagt, at han vilde kræve sin Frændes Blod af hans Hænder. Ja, det skulde han vel fange Svar paa, sagde Hr. Peder, naar han kom did, hvor han skulde svare. Men Enden blev dog derpaa, at de begge voldgav deres Sag til Bispen Peder Palladius, Sognepræsten Peder Samsing og to af Raadmændene. Hvad disses Voldgifts-Kjendelse lød paa, faa vi ikke at vide, men forligte maa Parterne være blevne, og vare det maaske allerede

et Par Maaneder efter, da Bastian i Malmø beraaber sig paa Hr. Peder i Helsinge som et Vidne, han paa Grund af dennes Sygdom haardt maatte savne i en ny og tredje Arvesag han førte, for at holde sammen paa sin Kones Medgift [1]).

8. Bastian Hülsebrock maa ikke have haft Ulyst til at føre Processer, og hvor hans Navn forekommer i Malmøs Raadhusprotokoller, er det som Part i en Mængde saadanne, rigtig nok især om Svigerfaderens Efterladenskab. Af hvad der allerede er anført, kan det skjønnes, han har haft travlt nok, og maa tit have krydset over Sundet, da Sagerne førtes snart i Helsingør, snart i Malmø. Lykken var afvekslende for ham; Udfaldet af den sidste Sag kjendes ikke: om han reddede de 100 Daler, eller maatte ud med dem; men sejrede han i den første Sag vest for Sundet, da L. Hofmands Bedrageri blev blottet, saa tabte han aldeles det tredje Slag, som stod øst for Sundet, mod den tidligere nævnte Ungkarl, Christoffer Barth, der havde staaet i Tjeneste hos Chr. Pedersen.

Bastian indstævnede ham til Malmø for at godtgjøre, hvad Ret han havde til Hans Vingaards Gjældsbrev til Chr. Pedersen paa 400 Daler, som han skulde give ham for hans Trykkeri, hvad enten dette nu var hele Kjøbesummen eller Resten deraf. Det første synes efter Udtrykkene det rimeligste, og maaske kan det staa i Forbindelse hermed, naar Hans Vingaard først flere Aar efter Kjøbet (1536) benyttede Chr. Pedersens Typer, fordi han endnu ikke havde betalt dem. Parterne mødte gjentagne Gange i Løbet af 1555 paa Raadhuset i Malmø. Foruden

---

[1]) Uddrag af Helsingørs Tingbøger (Ny kirkeh. Saml. V, S. 811 ff.) og af Malmø Raadhus-Arkiv (Ny kirkeh. Saml. I, S. 250).

det større Gavebrev havde Christoffer et mindre paa nogle Allun-Skind, vurderet til 22 Daler, og Bastian vilde have Redelighed paa dem begge. Han vilde derfor vide, hvem der havde skrevet disse Breve, og hvad Grunden kunde være til, at Christoffer fik en saa betydelig Gave; om han ikke havde faaet Løn fra den Tid han kom i Tjeneste hos Chr. Pedersen, og om der ikke var bestemt en Aars-Løn han skulde have? Desuden vilde Bastian ogsaa gjærne af ham have at vide, hvordan det hængte sammen med den forgyldte Sølv-Stob, Præsten i Helsinge havde, og hvem der havde revet Herman Veigers Gjældsbrev itu før Mester Christierns Død. Om Stoben oplyste Christoffer ham, at den kun var af Kobber; men ellers klarede han kun daarlig for sig. Gavebrevene havde atter Jørgen, L. Hofmands Søn, skrevet; af Løn havde han faaet en Del af det, han havde til gode, nogen Tid efter at Bibelen var trykt (1550); men i to Punkter blev han strags greben i at fare med Usandhed. Da han nemlig sagde hart nej til, at der var gjort nogen Aftale om, at han skulde have fast Aars-Løn, fremlagde Bastian hans egen Haandskrift, hvorefter Mester Christiern havde lovet ham otte Daler om Aaret, undtagen naar han arbejdede paa Prenteriet, da skulde han have tolv, som Trykkeren (Johan Hochstraten) skulde betale ham. Og da han nægtede at vide, hvem der havde revet H. Veigers Gjældsbrev i tu, fremkaldtes en Dannekvinde, Gundel Anders Guldsmeds, som lagde Hænderne paa Brystet bedende sig saa Gud til Hjælp, at hun var til Stede en Gang i Helsinge og hørte paa, at Christoffer sagde, at Mester Christiern selv havde befalet ham paa sin Sotteseng at rive det sønder. Efter disse Oplysninger kan man ikke fortænke Bastian i, at han nærede Tvivl om at den omtalte Gave »skulde være saa skjellige given

efter Loven og som tilbørligt var«; thi naar han lagde alt dette sammen: for det første at Christoffer var greben paa fersk i at fare med »løse Ord og Svar« for ej at sige vitterlig Løgn; for det andet, at Jørgen Lavritsen ogsaa havde skrevet sin Faders falske Brev; for det tredje, at han (Bastian) »med Brev og Segl beviste, at Svigerfaderen ikke havde været ved sin rette Sind og Forstand fra den Tid han fik sin Sygdom i Kjøbenhavn og til den Tid han derfra fo'r, og havde end samme Syge den Tid han kom til Helsinge«; og endelig for det fjerde, at Mester Christierns Signet-Ske havde været let tilgængelig, indtil han (Bastian) efter Dødsfaldet havde taget den i sin Forvaring, — naar han samlede alt dette i en Sum, frygtede han svarlig for, at ham kunde være sket Svig og Bedrageri. Selve Gavebrevet var ej engang til Stede i Retten, og da Bastian krævede det fremlagt, svarede Christoffer noget kort: at det laa hos en navngiven Mand i Kjøbenhavn (til hvem det sagtens var pantsat eller overladt til Inkassation), og det var ikke hans Lejlighed til hver Tid at skaffe det, da det en Gang havde været fremlagt her i Retten.

Ved et af disse Møder blev det i øvrigt paalagt Bastian »at tage nogle uvildige og skjellige Dannemænd og lade værdere og sætte paa Skrift al den Del han havde faaet og annammet efter Mester Christiern« og fremlægge Listen næste Gang i Retten. Det gjorde han ogsaa og havde med sig følgende Dannemænd: Hr. Tyge Prædikanter (Tyge Asmundsen, der siden blev Superintendent i Lund), Hr. Oluf Prenter (Præsten Oluf Ulriksøn, der mange Aar havde drevet Bogtrykkeri i Malmø) og tre Borgere, som for Retten stadfæstede »samme Værdering og Godsets Register«; men den Dag udeblev Christoffer, saa Sagen

kunde ikke fremmes, og Listen, som kunde have haft sin Interesse, er ikke bevaret.

Malmøs Borgemester og Raad fandt ikke Sagen imellem Bastian og Christoffer saa klar, at de ret kunde besinde eller forstaa, at det var gaaet rigtig til med den Handel, men »for saadanne Tvivl, Frygt og Fares Skyld« skjød de den uafgjort fra sig »ind for højere og visere Dommere som her ud inden dybere, retteligere, videre og ydermere granske og udforfare, end de nu, kunde«. Da Christoffer Barth imidlertid tre Dage efter, paa Bastians Opfordring var rede til at skaffe Vidner fra Helsinge, der havde hørt Chr. Pedersen paa sin Sotteseng give ham Gavebrevet, endte Sagen med, at saadanne tre blev skaffede til Veje: Præstens Karl, Degnens Søn og en tredje Mand fra Byen, som »fremginge samtlige og besynderlige med udstrakte Arme og oprakte Fingre« og afgav den edelige Forklaring om den gamle Kanniks Dødsstund, som tidligere er anført, med Ordene til Christoffer Barth om Hans Vingaards Gjældsbrev paa de 400 Daler. Og derefter fandt Retten, at denne var skjellige og rettelige det adkommen, og burde samme Mester Christierns Gave at nyde og beholde, med mindre Bastian skulde kunne gjendrive disse Vidnesbyrd; men derom forlyder intet. Var Fordringen paa H. Vingaard ikke altfor usikker, hvad der ingen Grund er til at antage, da han vist sad i en god Bedrift, blev det jo ogsaa en klækkelig Fangst for Chr. Barth, der var fæstet for 8 Daler aarlig, paa ét Bræt at faa Løn for 50 Aar, og det har maaske hjulpet ham til at sætte sig i Vej som Bogtrykker [1]).

9. Bastian var ikke heldigere ved den fjerde eller

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. I, S. 253—64.

femte Arvesag, han endnu samme Aar rejste mod to Enker. Først stævnede han sin Hustrus Mormoder, Jakob Mikkelsens Enke Anna og beskyldte hende for, at hun ikke havde ladet Chr. Pedersen ske Ret efter sin afdøde Mand; men da det kom til Stykket, kunde han ikke bevise sine Paastande [1]). Dernæst stævnede han Jeppe Falcks Enke Ingeborg, der sad inde med de tit omtalte fire Gaarde i Knyslinge, og de mødtes paa en Herredag i Kjøbenhavn, hvor i Kongens Nærværelse var til Stede Rigs-Kantsleren Johan Friis, Rigsmarsken Otto Krumpen, Klaus Bilde, Mogens Gyldenstjerne, Peder Skram, Oluf Munk, Ejler Hardenberg, Jørgen Lykke, Tage Thott, Klaus Urne, Verner Parsbjerg og Iver Krabbe, »vore tro Mænd og Raad«. For denne anselige Forsamling fremstod da den ufortrødne Bastian Hülsebrock med det gamle Gjældsbrev paa de 500 Mark, som var fundet i Chr. Pedersens Gjemmer og reddet af Lavrits Hofmands Klør; men han fik ingen Glæde deraf. Han klagede over, at Enken med urette forholdt ham de fire Gaarde, som hendes Broder Jørgen Jensen i sin Tid havde solgt til hans Svigerfader, og hvorpaa han fremlagde Skødebrevet, der lød paa, at han til Gjenkjøb solgte dem fra sig og sine Arvinger til Chr. Pedersen, Kannik i Lund og hans Arvinger for 500 Mark, dog saa at Jørgen Jensen og hans Arvinger kunde løse dem. Dertil svarede Fru Ingeborg, at nogen Tid efter at hendes Broder havde solgt Gaardene til Mester Christiern, var denne udrømmet »til vor kjære Herres Faders, højbaarne Fyrstes Kong Frederiks (lovlige Ihukommelse!) og Danmarks Riges Fjende, som var Sevren Norby med sin Hob, og dermed forbrød han alt sit Gods under sin Herre og Prælat, som

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. I, S. 251 ff.

var Hr. Aage Ibsen (Sparre), den Tid Electus til Lunde Stift«. Derefter havde hendes Husbond Jeppe Falck løst de fire Gaarde af Hr. Aage og betalt de 500 Mark. Brev derpaa, dateret 1528, fremlagde hun i Retten, lydende paa, at for lang og tro Tjenestes Skyld, som Jeppe Falck havde bevist ham og Lunde-Sæde, havde han opladt ham Gaardene, da de var ham rettelig tildømt, fordi Mester Christiern rømte bort fra Kong Frederik og gav sig til Rigens Fjender. Efter sin Mands Død (1530) havde hun nu 25 eller 26 Aar været i rolig Besiddelse af dem, og skjønt Mester Chr. Pedersen igjen kom ind i Riget og var her længe efter at hun havde faaet dem, havde han aldrig paatalt den Sag. Da det høje Raad havde hørt Tiltale, Gjensvar og gransket Sagens Lejlighed, dømte det, at hun burde have, nyde, bruge og beholde de fire Gaarde i Knyslinge, Gydinge Herred, som dermed gaar ud af Sagaen. Det er i denne Herredagsdom at Chr. Pedersen en Gang kaldes med Tilnavnet Huid (jf. S. 10), hvad der sikkert paa en eller anden Maade maa være en Fejltagelse, da der ikke er Spor af, at han skulde have hørt til en Familie af det Navn, og muligvis kan der været sket en Forveksling med den kongelige Rentemester under Frederik I, som bar Navnet Mester Christiern Huid [1]).

10. Dersom Bastian Hülsebrock gik glip af forskjellige Poster, som han havde haabet at kunne enten spare eller inddrage i sin Hustrus Arv, saa gjaldt dette jo til Dels ogsaa den literære Arv efter hans Svigerfader, for saa vidt som Regeringen allerede gjennem Herluf Trolle havde udtaget den store Danmarks-Krønnike af Dødsboet. Men

---

[1]) Klevenfeldts Saml. til den danske Adels Historie (Familien Falck), og Malmø Raadhus-Arkiv (jf. Ny kirkeh. Saml. V, S. 819).

der fandtes dog, som alt berørt, flere Manuskripter, som den gamle flittige Mand havde udarbejdet, men ikke naat at faa trykte. Der er ved en tidligere Lejlighed allerede nævnt en Oversættelse af Spangenbergs Postil, og at det var fra den merkantile Side, denne især interesserede Svigersønnen, faar man en Fornemmelse af ved selve det kongelige Privilegium, hvormed han forsynede sig. Det forkynder, at han agter med det første at lade den prente og udgaa paa Tryk paa sin Omkostning, og »paa det at forskrevne Bastian maa komme til sin Omkostning og udlagte Penge, som han paa samme Arbejde vendende vorder, forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunde, forskrevne Postille at lade prente udi fem samfælde Aar næst efter dette vort Brevs Datum regnende«. Sluttelig trues baade Trykker og Sælger, som handler herimod, med Straf og Konfiskation af Bøgerne. Brevet er givet Torsdag efter hellig Kors-Ophøjelses-Dag [14de September] 1555 [1])

Den Forfatter, som her Talen er om, er Dr. Johannes Spangenberg, Fader til den mere bekjendte Cyriacus Spangenberg, den ivrige Deltager i Matthias Flaccius' Strid mod Melanchton og hans Retning efter Luthers Død. Joh. Spangenberg var jævnaldrende med Luther og en nidkjær Præst; efter Luthers indtrængende Opfordring modtog han Pladsen som Superintendent i dennes Fødeby Eisleben. Han udgav flere Opbyggelses-Skrifter og deriblandt en Søn- og Festdags-Postille baade over Kirkeaarets Evangelier og dets Epistler. Da Kongebrevet nævner under ét: hans Postille, har Chr. Pedersen formodenlig oversat dem begge. Denne Bog har Bastian Hülsebrock næppe naat at faa trykt, i det mindste kjendes intet Spor af den, og det

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. I, S. 658.

vilde i saa Fald ogsaa være mærkeligt, om den flittige Peder Tidemand havde fundet sig tilskyndet til, ganske faa Aar efter at udgive en ny Oversættelse. Endnu inden de fem Aar var udløbne, havde han nemlig oversat Epistel-Postillen, hvis Dedication til Korfits Ulfeldt er skrevet 1559, medens Bogen blev trykt i Magdeburg 1560, og kunde saa falbydes her hjemme, naar man var kommen over Halvdelen af September. To Aar efter fulgte Evangelie-Postillen, oversat af samme Forfatter, og den blev trykt i Kjøbenhavn, thi da var jo Bastians Privilegium fuldt udløbet [1]).

11. Fik Svigersønnen saaledes intet Udbytte af denne Del af Arven, var der dog i det mindste ét af Chr. Pedersens efterladte Haandskrifter, han fik befordret til Trykken, det var en Oversættelse af Heinr. Steinhöwels tyske Æsop, der udkom 1556, trykt hos Oluf Ulriksøn i Malmø. Den græske Fabeldigter og hvad der udgaves for hans Arbejder havde været en yndet Læsning gjennem hele Midalderen, og man havde mange forskjellige Samlinger, der knyttede sig til hans berømte Navn. Mange har tvivlet, om der overhovedet har været en saadan Mand til, men de grundigste Undersøgelser har dog ført til, at Æsop har levet i det sjette Hundredaar f. Chr., samtidig med Solon og den rige Kong Krøsus, ved hvis Hof Sagnet har ladet ham opholde sig

---

[1]) Worm (og Nyerup) nævner en Udgave af Evangelie-Postillen fra 1556, trykt i Magdeburg, men den findes ikke og nævnes heller ikke i hans Kilder, saa han har vist forvekslet den med en af de andre Postiller, sagtens Viti Theodori Vinter-Postil, som Tidemand ogsaa oversatte og som er trykt det angivne Aar og Sted. At derimod den Udgave af Spangenbergs Evangelie-Postil 1562, som han nævner, har været til, skjønt den ikke nu findes paa vore Biblioteker, bekræftes af et Forord, dateret samme Aar (1562) i den samlede Udgave af begge Postiller 1595.

en Tid. Hæslig og latterlig at se til, sprudlede han af Vittighed og indklædte sin Visdoms-Tale billedlig i Dyre-Fabler. Frygier af Fødsel, først Træl og solgt til flere Herrer, fik han til sidst sin Frihed, men led Døden i Delfi, hvor Indbyggerne paa Grund af Gudsbespottelse styrtede ham ned fra en Klippe. Siden skal Athenerne have rejst hans Billedstøtte. Det er Traaden i hans æventyrlige Levnedsløb, som man sammenskrev tidlig i Midalderen, og hvoraf der findes Haandskrifter allerede fra 10de Hundredaar. Hans Fabler blev omskrevne paa Vers (man har sagt, allerede af Sokrates), men i alt Fald af Babrios i et af de sidste Hundredaar før Christi Fødsel. Romernes berømte Fabeldigter Fædrus laaner for en Del hos Æsop, og Avianus, formodenlig paa Theodos den stores Tid, behandlede hans Fabler først paa latinske Vers; men til Grund for den tyske Æsop, som Chr. Pedersen overførte paa dansk, ligger især yngre Samlinger. En i øvrigt ubekjendt, maaske en Psevdonym, Romulus, samlede i 12te Hundredaar 80 Æsops Fabler, delte i fire Bøger; Maximus Panudes foretog sig en anden Samling og føjede dertil en latinsk Oversættelse af hans fabelagtige Levnedsløb, som siden blev ved at følge Fablerne. Mod Slutningen af det 15de Hundredaar foretog Remicius (eller Renicius) en ny Samling. Disse forskjellige Udgaver benyttede den flittige Forfatter, Dr. Heinrich Steinhöwel (født 1420, død som Stadslæge i Ulm 1482) og udgav sin Æsop, baade med latinsk og tysk Tekst, en Bog, der blev trykt mange Gange og oversat paa flere evropæiske Sprog. Foruden Avianus, Panudes, Romulus og Remicius, øste han endnu af to andre Kilder. Den ene var den forhenværende Jøde, Petrus Alfonsi, fra Begyndelsen af det 12te Hundredaar, hvis Exempelbog (*disciplina clericalis*) inde-

holder en Del moralske Fortællinger og Æventyr, hvormed en Fader underviser sin Søn. Hans anden, temmelig urene, Kilde, er den florentinske Filolog Poggius Bracciolini (f. 1380), pavelig Sekretær, som for Resten har den Fortjeneste at have opdaget og fremdraget flere før ukjendte Haandskrifter af klassiske Forfattere; og vandt ogsaa Navn som Digter [1]).

Ved Siden af de mange Udgaver af Steinhöwels Æsop med dobbelt, latinsk og tysk, Tekst, kom der ogsaa særskilte Udgaver af den tyske alene, og en saadan har Chr. Pedersen haft at oversætte efter. Han har ikke haft den latinske Tekst ved Siden, det ses klart af et Eksempel, som siden skal blive meddelt; men den tyske har han fulgt gjennem tykt og tyndt, med en Troskab, som man kunde have ønsket mindre, og vilde vist have været det, om han nu havde haft samme Skjønsomhed, som i sine aandskraftige Dage, til at vælge og vrage, efter som han tyktes, det kunde være til Læsernes Tarv.

12. Selve Tanken at oversætte Æsops Fabler maa jo kaldes meget priselig, og deri havde han et godt Efterdømme i M. Luther selv. Ogsaa han oversatte en Del af dem, som han 1539 udgav og ledsagede med en lille Fortale, der atter vidnede om hans sunde Sans og klare Blik, men samtidig giver han den saa kaldte »tyske Æsop«, og det maa ganske sikkert være Steinhöwels, et saa skarpt, men vel fortjent Skudsmaal, at naar Chr. Pedersen gjengav Rub og Stub af denne, kan han ikke siges at have fulgt Luthers Spor. Om selve Æsops Fabler skriver Luther i sit Forord: »Denne Bog af Fabler og Æventyr har været saare berømt hos de lærdeste Mænd paa Jorden, især

---

[1]) Steinhöwels Æsop, herausgegeben von H. Österley, 1873.

blandt Hedningerne. Og selv nu, for at sige Sandheden, kjender jeg, naar Talen er om det ydre Liv i Verden, næst den hellige Skrift, ikke mange Bøger, der skal kunne overgaa denne, naar man ser paa Nytte, Kunst og Visdom; thi deri finder man under jævne Ord og enfoldige Fabler den allerfineste Lærdom, Advarsel og Undervisning for dem, der forstaar at bruge dem: hvorledes man skal skikke sig i Husholdning, mod Øvrighed og Undersaatter, for at man kan leve klogelig og fredelig blandt de onde Mennesker i den falske, slemme Verden«. Han tror ikke, der nogen Sinde har levet et Menneske, som hed Æsopos, men at Samlingen er bleven til efterhaanden, da hele Verden ikke paa én Gang, endsige et enkelt Menneske, kunde opfinde saa mange fine Fabler. Nogle af dem er gamle, andre nyere og lidt efter lidt er Samlingen bleven til. Han efterviser saa den gode Anvendelse, disse Fabler kan faa, naar de vælges med Skjønsomhed og udlægges med Forstand; men Bogen trænger til at renses, »thi vi har set, hvilken utilbørlig (*ungeschickt*) Bog, de har gjort af Æsop, der har udgivet den tyske Æsop, som nu haves. De have forskyldt en stræng Straf, da de ikke alene har skæmmet og ødelagt denne fine nyttige Bog, men føjet saa mange Tillæg til af deres eget Hoved. Og det kunde end da gaa, men de har blandet saa skændige utugtige Skarnstykker deri, at intet tugtigt, fromt Menneske kan udholde det, og intet ungt Menneske læse det uden Skade« osv. Han beder alle fromme Hjærter at udrydde den skammelige tyske Æsop og bruge hans i Steden, hvorhos han ved Eksempler viser, hvor ypperlige disse Fabler var til at krydre Samtalen med og indprente gode og vise Leveregler [1]).

---

[1]) Luthers d. Werke von Irmischer (Erlangen) LXIV, S. 349 ff.

Dette Skudsmaal har Steinhöwels tyske Æsop ærlig fortjent, og det er ingen Ære for Bastian Hülsebrock, at den Omsorg, han viste sin Svigerfaders literære Efterladenskab og sin egen Vinding, ytrede sig i, at Oversættelsen af denne Bog kom til at afslutte en hæderlig Skribent-Virksomhed, skjønt det maa jo ikke glemmes, at hvad der i Bogen rammes af Luthers Dadel, er uden Sammenligning den mindste Part, og at den ved Siden deraf indeholder meget godt, og meget mere saadant end den lille Del, Luther tog ud, der kun udgjorde tretten af 160 Fabler og Historier, som Steinhöwels tyske Æsop indeholder, ogsaa i Chr. Pedersens danske Oversættelse. Dennes Bestanddele er nemlig: 1. Romulus, fire Bøger af Æsops Fabler (80); 2. gamle Fabler, som tilskrives Æsop (17); 3. af Rimicii Samling 17, som ikke findes hos Romulus; 4. Aviani (Doligani eller Dogliami?) Fabler (27); 5. Adelfonsi og Poggii »Skæmteord« (19), samt en temmelig løs Undskyldning af Steinhöwel for, hvad der kan støde i Bogen.

Det var i Arvesagen til Fordel for ham selv, at Svigersønnen skaffede Brev og Bevis for, at Chr. Pedersen fra den Tid Sygdommen faldt ham paa i Kjøbenhavn ikke havde været ved fuld Sans og Samling lige til sin Død, men da hans egen Fordel her var med i Spillet, er det ikke godt at sige, i hvilken Grad eller paa hvad Maade denne Skrøbelighed har ytret sig. Som det fremgaar af hvad tidligere er fortalt, maa han jo dog have været i Stand til at færdes paa egen Haand, saa vel som til at arbejde med sin Pen. Men ellers afgiver denne Bog vist nok Mærker paa Svækkelse, ikke blot ved Mangel paa Skjønsomhed til at gjøre et godt Udvalg af Fablerne, i Steden for at tage alt med, men ogsaa i mange Skjødes-

løsheder i det enkelte, hvoraf dog en Del sagtens kommer paa Trykkeriets og Korrekturens Regning. Et enkelt Exempel skal anføres, der tillige beviser, at han ikke, som før berørt, kan have haft andet end den tyske Tekst af Steinhöwels Æsop for sig. Den ottende Fabel i tredje Bog af Romulus' Samling hedder nemlig i den latinske Udgave „*de Junone et Fenere et aliis feminis*“ (om Juno, Venus og andre Kvinder) og er en temmelig letfærdig Samtale mellem de to Fruer. Denne kaldes i den tyske Gjengivelse „*von den frawen und den hennen*“; men saa læses der i Steden for den latinske Historie: »denne Fabel have mange af de højlærde Mestere ikke villet sætte i deres Bøger, af den Grund, som enhver vís kan finde i den selv, og især hos den vise Digter af de latinske Vers. Derfor har jeg heller ikke villet oversætte den paa tysk.« Som ovenfor bemærket, var Æsops Fabler tidligere bleven behandlede paa latinske Vers, og Steinhöwel har selv i sin Udgave ved en stor Del af de første tilføjet en saadan Behandling paa Vers. Dette synes Chr. Pedersen nu intet at have vidst om, men naar han kommer saa langt, oversætter han: »det ottende Fabel om højlærde og Mestere«, og tror at finde en Skose til dem deri, som han udfører saa: »Det vil jeg skrive paa danske, thi at mange højlærde Mestere ville ikke sætte det i deres Bøger, for den Sags Skyld, at den ene vilde være visere og klogere i sig selv end den anden, og særdeles de som digtede latinske Viser paa Vers«. Deraf fremgaar det klart nok, at han ikke véd hvad Talen er om, men det værste er, at det han selv giver, er der næppe Mening i. Han vil give de højlærde et Hib, men der er ingen Snært i den gamles Pidsk.

Bogen blev imidlertid trykt med en Titel, der ordret er oversat efter den tyskes, kun med Udeladelse af et

»auch« foran det, i øvrigt ubekjendte, Navn *Doligani*, der synes at henføre det til *Aviani*:

»Æsops Levned og nogle af hans Fabel,
som vaare udsætte af græske paa latine
og af latine paa tyske,
og ere nu udsætte af
Mester Christiern
paa danske,
og nogle andre skjønne Fabel
Aviani Doligani, Adelfonsi og nogle
Poggii Skæmteord.«

Under Titelen staar et Træsnit af Danmarks Vaaben, og paa dens Bagside et lignende af »Rex Danorum«, begge kjendte fra hans Udgave af Saxo og hans ældste Pariser-Bøger, men her i saa slette Efterligninger, at selv de minde om Alderdoms-Skrøbeligheden. Paa sidste Blads Forside læses: »Prentet udi Malmø af Oluf Ulriksen, Onsdagen næst de hellige tre vises Dag. Guds Aar Tusende fem Hundrede halvtredsindstyve paa det sjette.«

Man mærker, Tiden var bleven saa protestantisk, at ikke alene det gamle »efter Guds Byrd« stødte, men Navnet paa Dagen (Helligtrekongers) smagte den af Legenden, og er ombyttet med det skriftmæssige. Dog gik det hermed, som med Superintendent-Navnet, at hvad der var bleven Folket som Natur gik over den ny Optugtelse, og baade de hellige tre Konger og Biskopperne dukkede snart op paa ny. Bogen nævnes ikke tidligere af nogen og har været ukjendt, indtil for nogle Aar siden Grev Manderstrøm forærede det store kongelige Bibliotek et Eksemplar, som vel maa have skjult sig et eller andet Sted i Sverige, men mangler nogle Blade. Den er trykt i Oktav, og har

fuldstændig udgjort 23 Ark (A-V).[1]) Den er senere vist ikke bleven optrykt. Derimod haves den »Æsops Levned og Fabler«, som Peder Syv nævner i sin Boglade trykt i Kjøbenhavn 1646; men det er en anden Samling af 235 Fabler, og siges at være den ovenfor nævnte af Maximus Panudes, oversat fra græsk paa fransk, og derfra paa dansk.[2])

Chr. Pedersens Eftermæle

igjennem de følgende Aarhundreder.

---

13. Kjendskabet til Chr. Pedersens literære Farvel gjør omtrent et lige saa vemodigt Indtryk, som Beretningen om hans Dødsleje i Slagbænken i Helsinge Præstegaard; men er de Ord forstummede, der kan have lydt ved Graven, før de sænkede hans Støv deri, saa fik han, til Tak for hvad han i sine kraftigere Dage havde udrettet, et Eftermæle, der vel stundum ogsaa var ved at forstumme, men som atter vaagnede og gjennem det sidste Hundredaar med voksende Styrke er naat til os. Hvorledes hans Samtid betragtede ham er lejlighedsvis bemærket i det foregaaende. Han vakte store Forventninger i sin Ungdom, og havde Udsigter til at gjøre sin Lykke i ydre Forstand. Han færdedes med Landets mest ansete Mænd og stod kjendelig i Yndest hos flere af dem, deriblandt de tvende Ærkebiskopper Byrge og Erik Valkendorf, hos Ove Bilde og Dr. Anders Christensen. Roskilde - Bispen Lave Urne havde særlig lagt Mærke til den unge Mands utrættelige Oldgranskning og hans

---

[1]) C. Bruun I, S. L. Grev Manderstrøm havde kjøbt den paa »Gyllenhaals Auktion i Skara 1843«.

[2]) Suhms Samlinger I. 2, S. 91.

brændende Kjærlighed og vidunderlige Lyst til at oplyse Fædrelandets Historie. Hans Udgave af Saxo blev modtaget med almindelig Paaskjønnelse, og den lærde Bogtrykker Mag. Jodocus Badius greb Lejligheden til for den lærde Verden at udtale, hvilken Glæde han havde haft ved sit lange og kjære Venskabs-Forhold til den Mand, hvis Omsorg og Møje det herlige Værks Udgivelse særlig skyldtes. Hvor høj en Stjærne han havde hos Kong Christiern II er der Beviser nok paa, men ikke færre paa den urokkelige Hengivenhed, hvormed han gjengjældte sin Konges Bevaagenhed; thi han ofrede ham alt og dermed alle sin Fremtids Udsigter. Efter sin Hjemkomst var hans Kaar meget forandrede. Han kom aldrig til at staa sig godt med den ny Regering, især da han til sine gamle Synder: at slutte sig til Søren Norby, føjede den ny: i Grevens Fejde at slutte sig til Jørgen Kock. Begge Skridt gjorde han selvfølgelig af Kjærlighed til sin ulykkelige Konge, men den politiske Stilling under Grevens Fejde og vel sagtens ogsaa hans personlige Tilbøjelighed førte ham til, afgjort at slutte sig til Folkepartiet, hvad Adelen ikke kunde glemme, saa i dens Øjne blev han ved at være en mistænkelig Person. Hans Pen forstod man godt at skatte, men ham selv vilde man helst tie om, og skulde han endelig nævnes, skete det ikke uden at fremhæve de Pletter, man fandt der klæbede ved hans Navn. Det er paafaldende, at han officielt ikke nævnes som Deltager i Bibel-Oversættelsen, og hidrører Malmø-Psalmebogen af 1533, som jeg er fuldkommen overbevist om, fra hans Haand, da er det endnu mere paafaldende, at Hans Thomissøn slet ikke nævner ham, hvor han i Fortalen til sin Kirke-Psalmebog gjør Rede for de tidligere Samlinger, men næst Klaus Mortensen kun Hans Tavsen, skjønt den sid-

stes Fortjeneste af Arbejdet er mindre og i hvert Fald ingenlunde større end Chr. Pedersens.

Blandt hans samtidige er det alt tidligere bemærket, at Peder Lavrensen, som den Gang levede i By sammen med ham, venlig anbefalede hans Bøger, og at Peder Lille giver ham det Vidnesbyrd, at han var en »ærlig, fornuftig, vís og vellærd Mand«. Ogsaa hos Efterslægten har hans Navn fristet Lykkens Ustadighed. Der gik en Tid, før det blev glemt, der havde stødt hans Samtid, men derefter vandt han ogsaa fuld Anerkjendelse. Atter kom der Tider, hvor hans Navn næsten sank i Glemsel, men da en ædel Fædrelands-Kjærlighed i Midten af forrige Hundredaar vakte Sansen for, hvad godt vi skyldte Fædrene, fremdroges det paa ny og blev saa ved at vinde større og større Anerkjendelse. Her skal hidsættes en lille Række af saadanne Vidnesbyrd, som de har lydt til forskjellige Tider; vi vil begynde med en Mand, der som Lundenser stod Chr. Pedersens Virkekreds nær, og i Alder ikke var ham fjærnere, end at han kunde have sikre Kilder til at dømme efter; det er Skaanes femte evangeliske Superintendent, Mogens Madsen.

14. Mogens Madsen, eller paa latin Magnus Mathiæ, født 1527 i Helsingborg, havde fra sin unge Alder haft sin Virksomhed i Skaane som Skole-Rektor og Præst, indtil han 1589 blev Superintendent og efter 20 Aars Tjeneste paa denne Post døde 1611. Foruden Lunde-Stifts Bispe-Række, som blev trykt i forrige Hundredaar, efterlod han sig Danmarks Konge-Række (*series regum Daniæ*), som endnu ikke er trykt, og deri noterer han:

»Herrens Aar 1554, d. 16de Januar dør i Landsbyen Helsinge i Sjælland Mest. Christiern Pedersen, fordum Kannik ved Lunde-Kirke, men paa den Tid kun Vikarius,

en saare flittig og lærd Mand, som oversatte mange Bøger fra det latinske og tyske Sprog paa dansk, og ikke uden Held blev ogsaa Saxo Grammaticus' danske Kongers Historie af ham overført paa Folkesproget.« [1]) — Da Mogens Madsen selv syslede med Fædrelandets Historie, er det rimeligt nok, at han har haft Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med Chr. Pedersens store Krønnike, hvad da Ytringen ogsaa tyder paa, siden han bedømmer Oversættelsen af Saxo, og hans Dom, at den var „*non infeliciter*" besørget, bør saa meget heller bemærkes, som den næste ikke lyder ganske paa samme Maade.

15. Anders Sørensen Vedel (1542—1616), der med Føje kan kaldes Chr. Pedersens nærmeste Eftermand som dansk Historieskriver, omtaler aldrig sin Forgænger. Aaret før Chr. Pedersens Død var H. Svaning (den ældre) bleven udnævnt til kongelig Historiograf, men han skrev paa latin, og da det trak i Langdrag med hans Arbejde, blev Posten 1579 overdraget til hans Svigersøn, den unge Hofpræst A. S. Vedel. I de Kredse, hvor han mest bevægede sig i sine Velmagts-Dage, ved Hoffet og blandt den højere Adel, havde den gamle Kanniks Navn ingen god Klang. Det turde vel være Grunden til, at han slet ikke nævner det i Indledningen til sin egen Oversættelse af Saxo, men indskrænker sig til at tale om »en stor skreven Bog, udi hvilken fandtes Saxo oversat og nogle smukke andre Historier«, med den Tilføjelse, at da han og Johan Friis, som æskede hans Mening om Bogen, havde talt frem og tilbage om Sagen, blev de enige om, »at Saxonis Mening var ikke ret dræbt« (ramt), og at han

---

[1]) Hdskrift i kgl. Saml. 2446 i 4to (jf. Dansk Mag. I. S. 44 og Ny kirkeh. Saml. I. S. 658.)

skulde forsøge »af runden Rod at udsætte Saxonem paa vort danske Maal«, altsaa at han skulde levere en helt ny Oversættelse.[1]) At her er Tale om Chr. Pedersens store Danmarks-Krønnike, har Vedels Biograf klart godtgjort, og det fremgaar da ogsaa tydelig af Vedels mange Registre og andre efterladte Papirer, hvor Navnet ikke let kan undgaas: at han dog agtede at benytte sig af hans Arbejde, ja fandt det endog værdt, til Dels med egen Haand, at afskrive hvad Chr. Pedersen havde samlet til at fortsætte Saxos Historie med.

Joh. Friis og A. S. Vedel fandt altsaa i Modsætning til Mogens Madsen, at hans Oversættelse var »*infeliciter*« (uheldig) udført, men det er for den sidstes Vedkommende en Skæbnens Ironi, naar en noget yngre, navnkundig dansk Skribent, Peder Syv, i sin Boglade omtaler Vedels egen Oversættelse og skriver: »Vejle i sin danske Oversættelse af Saxo Grammaticus fører en god gammel Stil, dog blandet med adskillige fremmede Ord. Undertiden udelades noget af Originalen, og undertiden oversætter han den anderledes«, det vil altsaa sige: Meningen var ikke ret »dræbt«.[2])

16. Arrild Huitfeldt (1547—1609), Vedels samtidige, som selv var Adelsmand, skriver i sin Danmarks Riges Krønnike ved Aaret 1554: »Dette Aar døde Mest. Chr. Pedersen, Kannik udi Lund, hos en hans Frænde udi Sjælland i Helsinge og ligger der begraven. Han var fordum Jørgen Mynters anden Haand og Sekretærer udi Fejden; men om boglige Kunster og vore danske Historier vel forskyldt. Han udsatte først Saxonem Grammaticum

---

[1]) Fortalen til Saxos danske Krønnike (Udgaven 1851) S. 19.
[2]) P. Syvs Boglade i Suhms Saml. I, 2, S. 94.

og andre mange Bøger paa danske, saa vel udi den hellige Skrift som verdslige Handel«.[1]) — Dette Vidnesbyrd er ret betegnende for Giveren selv. Først udtales den Forestilling der lettest steg frem for Huitfeldts Blik, naar den hedengangnes Navn blev nævnet: den politiske Partimand. Men Søren Norby og hans Bedrifter er nu traadte i Baggrunden, medens Minderne om Grevens Fejde, der sved endnu stærkere til Adelen, var friske, og i dem indtog Navnet paa den ilde ansete Borgemesters Sekretær sin Plads. Efter lidt Nølen lægger han derefter Lodden i den anden Vægtskaal: hans Fortjeneste som Skribent. Den indrømmede Huitfeldt ham, ikke blot som en almindelig Læser af hans Bøger, men som den, der havde benyttet hans historiske Samlinger og brugt deraf til sin Rigs-Krønnike. Døden forsoner og stemmer til Overbærenhed, og han vil ikke vægre sig ved, om det end sker med Vemod, at give den vildfarende Mand et venligt Eftermæle.

17. Det er sikkert en Mand endnu fra samme Tidsalder, der har skrevet de Ord, som Suhm anfører i en Anmærkning til Sandvigs Oversættelse af Christian III.s Historie (S. 376): »Og efter Kongen [Christiern II] blev landflygtig og fangen, haver han [Chr. Pedersen] fast forholdet sig til hans Anhængere og synderligen vaaren antagen hos Jørgen Mynter udi Malmø. Haver været meget hos Adelen mistænkt, dog bleven ved sin Præbende. Stedse elsket Rolighed og udi denne ulejlige Tid forholden sig af Vejen hos sine Folk og Frænder udi Stillinge [læs Helsinge] i Sjælland, hvor han er siden død og begraven.« Suhm har fundet disse Ord i et Haandskrift som tilhørte K. H. B. ɔ: det kongelige Haand-Bibliotek, der

---

[1]) A. Huitfeldt, Danm. Riges Krønnike, Folio-Udg. II, S. 1548

brændte med Christianborgs Slot 1794. Det er et Brudstykke og Slutning af en Omtale af Chr. Pedersen. Forfatteren har ikke selv været Adelsmand, men Stemningen imod ham i denne Stand var ingen Hemmelighed, saa lidt som Grunden dertil. Naar han næsten undrer sig over, at han desuagtet blev ved sin Præbende, da véd vi, han mistede sit Kannikedømme med sin øvrige Ejendom, men fik siden sit Vikariat tilbage; men naar han taler om »denne ulejlige Tid« og derved tænker paa de Aar, Chr. Pedersen tilbragte i Helsinge (1544—54), saa anvendtes disse, i det ydre rolige, Aar nærmest til at gjennemføre de reformatoriske Grundtanker. Man har ment at Ordene kunde hidrøre fra Lyskander, men det forekommer mig, at Manden som har skrevet dem, vel snarere har været en af de ældre Præster, hvem den ny Tingenes Orden var til Ulejlighed.

18. Dog har Klaus Christoffersen Lyskander (1558—1624) ogsaa omtalt Chr. Pedersen og han giver ham et glimrende Skudsmaal i sine „*scriptores danici*“, men des værre er den gode Provst i Herfølge saa rundhaandet med sin Ros, at den falder i Prisen for de enkeltes Vedkommende. Den er ikke let at gjengive paa dansk, naar man ikke, enten vil stemme Tonen betydelig ned eller udsætte sig for, ved at efterligne Styltegangen, at gjøre det modsatte Indtryk af hvad der er tilsigtet. Lidt afdæmpede lyde hans Ord om Chr. Pedersen omtrent saaledes:

»Christiern Pedersen, Magister i de frie Kunster, Kansler hos Ærkebiskoppen i Lund og Kannik samme Sted, en udmærket lærd Mand i den hellige Skrift og de verdslige Videnskaber, med rig Læsning af de gamle Forfattere, begavet med Geni og Veltalenhed, raadsnar og i Forretninger baade flittig og hurtig, ved sin store Erfa-

ring, sine lange Ophold i Udlandet og det fortrolige Forhold, hvori han stod til de indflydelsesrige og lærdeste Mænd, meget berømt baade i Frankerig og i Tyskland, navnkundig i sin Tid baade som Historiker og Læge, vel bevandret i latin, græsk, hebraisk, tysk og fransk Sprog, særdeles yndet af de berømmelige Konger, Christiern II og Frederik I, af den højædle Lave Urne, Biskop i Roskilde og alle gode. Efter at han paa Studiernes Vegne en lang Tid havde opholdt sig i Paris, fremdrog han mange fædrelandske Minder af Glemsel, rettede dem og lod dem allerførst prente og vidt udbrede i Verden. Med stor Fortjeneste af Fædrelandet, Kirker og Skoler udgav han« — og nu følger Listen paa hans Skrifter.[1]) Hvor lidet eller meget der af denne Strøm er sandt, har der i det foregaaende været Lejlighed til nærmere at belyse; men naar det blandt andet siges, at han var kyndig i det franske Sprog, som Chr. Pedersen selv udtrykkelig siger han ikke forstod, og at han var særdeles yndet af Frederik I, i hvis Regeringstid han blev dreven i Landflygtighed, dømt for Højforræderi og Majestæts-Forbrydelse, da mærker man jo nok, at »den runde Mund«, hvormed Lyskander gjærne taler, fører adskilligt med sig i Hast, som trænger til nærmere Undersøgelse og Stadfæstelse andensteds fra, før det kan tages for gyldigt.

H. Rørdam har dog Ret i, at Mistanken mod hans Paalidelighed kan ogsaa drives for vidt og er bleven det, saa man uden videre har villet forkaste, hvad han kun var Hjemmelsmand for. Dette har ogsaa vist sig med Hensyn til Chr. Pedersens Skrifter, skjønt den Liste, han giver

---

[1]) H. Rørdam, K. K. Lyskanders Levned og danske Skribenter, 1868, S. 202 ff.

over dem, hverken er fuldstændig eller fejlfri. I hvert Fald fortjener Lyskander det Vidnesbyrd, at som dansk Historieskriver var han den nærmeste Arvetager efter Chr. Pedersen og A. S. Vedel. Efter ham følger udelukkende latinske Historie-Skrivere, indtil Holberg paa ny bryder Isen.

19. Johannes Pontanus (1571—1640), som man har kaldt »den latinske Huitfeldt«, fordi han udskrev ham, kommer i sin Danmarks Historie til at omtale A. Vedel blandt Landets berømte Skribenter, og da han har fortalt, at han oversatte Saxo paa dansk, føjer han til: »en saadan Oversættelse havde Lunde-Kanniken Chr. Pedersen allerede tidligere forsøgt, men ikke med synderligt Held« (*sed minus respondente eventu*). Det er imidlertid meget tvivlsomt om Pontanus, der stammede fra Holland og opholdt sig i Holland, selv har kjendt og undersøgt Oversættelsen; thi hans Ord er temmelig tydelig en Gjenklang af, hvad han har læst i Vedels Fortale. Disse Ord gaa saa igjen hos den yngre Hans Svaning (1600—1676), der har afskrevet dem i sin Chronologia danica. [1])

20. Stefan Hansen Stefanius (1599—1650), Saxos og Svend Aagesens fortjente Udgiver, som 1639 blev udnævnt til kongelig Historiograf, fortsatte N. Krags Christian III's Historie fra Aaret 1550, og da han kommer til 1554 og vil anføre, hvilke mere bekjendte Mænd der i det Aar bortkaldtes, skriver han: »I Begyndelsen af Aaret bortdrog fra dette urolige Liv til det himmelske Fædreland Lunde-Kanniken Christiern Pedersen, som havde været Christiern II's betroede Raadgiver, saa han endog

---

[1]) J. Pontanus, Historiæ dan. libri 10, Amsterdam 1631, S. 785. og J. Svanningius, Chronologia danica, 1650 S. 28.

havde overdraget ham, som en klog og udmærket lærd Mand, det Hverv at skrive hans Historie. Han var visselig en Mand med en utrættelig Arbejdskraft og en uforlignelig Flid, og han har ikke uden Held („*non infeliciter*“) oversat en stor Mængde Bøger fra latin og tysk paa dansk. Fremfor alt har han gjort sit Navn udødeligt ved Saxo Grammaticus' danske Kongehistorie, som han var den første, der overførte paa Modersmaalet, skjønt lærde Mænd hidtil havde holdt det for umuligt at give en nøjagtig Oversættelse af den, paa Grund af det høje, glimrende og pragtfulde Sprog, og de dunkle (*abstrusos*) Talemaader«. [1]) — Man mærker, at de politiske Forhold i forrige Hundredaar nu er glemte og Talen er blot om Mandens literære Fortjeneste; men naar Stefanius, der, som man ser af hans Noter til Saxo, selv har prøvet Chr. Pedersens Oversættelse, slutter sig til Mogens Madsens Dom og bruger de samme Ord om den, kan det næsten se ud som en Underkjendelse af Vedels Dom i Fortalen, som han ogsaa kjendte, og han er, baade paa Grund af Tiden, hvori han levede, og Forholdene, hvori han stod, vist en mere upartisk Dommer end A. S. Vedel.

21. Alt som det Tidsrum skred frem, som N. M. Petersen har givet Navn af »det lærde«, sank Chr. Pedersens Navn og Skrifter, saa vel som hele den ældre danske Literatur, mere og mere i Glemsel, hvor ikke en enkelt nidkjær Forsker satte sig særlig for, at samle sig Kjendskab

---

[1]) N. Kragii et St. Stephanii, historia Chr. III, edid. Joh. Gram 1737, S. 369. Gram har i Fortalen (S. 89) taget Fejl, naar han lader Stefanius anvende paa Chr. Pedersens Stil, hvad han siger om Saxos. Pontani *Chorographia Daniæ descripta*, som han henviser til, danner et Tillæg til hans *Historia danica*.

til den. Men endnu fjærnere laa den gamle Lunde-Kannik for den ny Oplysning, der var i Opgang i det attende Hundredaar. L. Holberg (1684—1754) havde sin egen Opgave og fandt ikke Tilknytnings-Punkter i den ældre danske Literatur; det skulde da være Anledninger til at vække hans satiriske Smil. Saaledes maa »Jærtegns-Postillen« gjøre Tjeneste i Peder Paars, baade Helten selv og Præsten paa Anholt sætter Pris paa den Bog. Da Paars efter Skibbrudet aabner sin Kiste og med Forundring ser alt vel bevaret, fremdrager han deraf blandt andre dyrebare Sager, en »Jærtegns Hus-Postil«, og det var nok

»af den Bog
Paars sagde tit, at han var ene bleven klog«.

Men Præsten paa den enlige Ø, hvor han var strandet, er ogsaa forsynet med den. Det siges til Hr. Niels' Ros:

»Han læser uden Briller,
i Kirken af en Bog, en gammel lærd Postil,
som Jærtegns hedder, slig en Bog er aldrig til;
den handler ikkun om sandfærdige Mirakler,
og trøster, styrker dem, som udi Troen vakler.«

Men Postillen maa fremdeles gjøre Tjeneste i Aalborg hvor en Borger, til Bevis for, hvor slette Tiderne var, anfører:

»Det Ager var tilforn, er gjort til Fiskepark,
af Jærtegns-Postil jeg for nylig saa' et Ark,
hvorudi Spege-Lax og Pølse var indsvøbet,
mit Hjærte var af Harm mig fast af Halsen løbet«. [1])

Med disse Stikpiller i frisk Minde, var det intet Under, at da den unge L. Harboe (1709-83), som siden beklædte Sjællands Bispestol, henledte Opmærksomheden paa

---

[1]) L. Holberg, Ped. Paars I, 2 Sang og IV, 1 Sang.

samme Bog, dvælede han udførlig ved dens Skyggesider, men glemte dog ikke at fremhæve, at den tillige havde sine bedre Bestanddele.[1])

22. Det var først Harboes jævnaldrende og Medarbejder, den højtfortjente og for Fædrelandets Literatur varmt følende Jakob Langebek (1710—76), der paa ny opfriskede Chr. Pedersens Navn og Minde. I første Bind af sit »Danske Magasin« skrev han Mandens Levneds-Historie, som han indledede med disse Ord: »Iblandt disse vore danske Skribentere, som have levet strags for og i Reformations-Tiden, fortjener Mester Christiern Pedersen noget nær at sættes paa det første Sted. Han haver været en ganske lærd og over Maade flittig Mand, og kan med Billighed kaldes et Lys for sit Fædreland. Om han aldrig havde gjort andet godt end at redde vores over Verden berømte Saxonem Grammaticum fra en overhængende Undergang, da havde han aleneste derved foreviget sit Navn og gjort sit Fædreland en Tjeneste, der med lige saa stor Misundelse kan anses af andre Nationer, som den med Taknemmelighed af alle Slægter i Danmark bør erkjendes. Men den brave Mand haver ikke ladet det blive ved én Bog alene at forfærdige og give til Lyset. Vil man ikkun eftertælle alle de Skrifter, som man véd, han enten haver skrevet eller til Trykken befordret, da beløber deres Tal sig til imod tredive Stykker, som er mere end hvad man af de Tider kan vente«. Foruden dette Omrids af hans Levneds-Beskrivelse meddeler Langebek i det følgende Stykke en Redegjørelse for og udførlige Prøver af Bogen »om Børn at holde til Skole og

---

[1]) Dänische Biblioth. I, S. 78 f.

Studium«, som han endnu antog at være et originalt Skrift af Chr. Pedersen.[1])

23. Men selv efter at det var bleven oplyst, at der til Grund laa et Skrift af Luther, var det fornemmelig denne Bog der bidrog til at henlede Opmærksomheden paa ham. Dette gjælder særlig om hans næste Talsmand i Literaturen, Fynboen Rasmus Nyerup (1759—1829). I »Borgervennen« meddelte han baade 1797 og 1820 det væsenlige Indhold af Bogen om Skolen, og benyttede forskjellige Lejligheder til at fremhæve Chr. Pedersens Fortjenester, udførligst nok allerede i hans Udgave af Vedels Skrift »om den danske Krønnike at beskrive«. I Efterskriften dertil taler han om de kongelige Historiografer, og skriver da: »Vedel er ellers ikke den første, som i Danmark blev beskikket til *Historiographus regius*, og [det] er det jeg aldrig kan tilgive ham, at han ikke melder et eneste Ord om sine Forgængere, mine brave Landsmænd, Christiern Pedersen og Hans Svanninge. Hvad den ypperlige Fynbo, Chr. Pedersen, Kong Christiern II's Historiograf, angaar, om hvem jeg siger som Biskop Balle om sin Landsmand Hemmingius: „*ejus nomine, doctrina, mansvetudine, moribus exsulto*“ (jeg fryder mig ved hans Navn, hans Lærdom, hans Sagtmodighed, hans Sæder); han har ved saa mange skjønne teologiske, moralske og medicinske Skrifters Udgivelse gjort sig saa fortjent af Fædrelandet, og et Mindesmærke ved Jægerspris fortjente han ved Siden af Saxo, havde han end aldrig gjort andet end reddet denne fra Undergang. Tvende betydelige Fejl havde ellers den gode Chr. Pedersen; for det første var han Papist, før han blev Lutheran, og der-

---

[1]) Dansk Magaz. I, S. 38 ff. og 45 ff.

næst var han sin Konge tro og fulgte ham i Landflygtighed. For den sidste Sags Skyld kunde Adelen ikke lide ham, og den første Omstændighed er Aarsag i, at vi le, naar vi læse hans Jærtegns-Postil og øvrige Munke-Fabler, og smile, naar vi se, at han anser det for sande, uforfalskede Bidrag til Fædernelandets Historie, hvad der staar i Romanen om Holger Danske og i Legenden om den hellige Sebaldus« [1]).

24. N. F. S. Grundtvig (1783—1872) lo ikke, naar han læste Jærtegns-Postillen, men stræbte snarere, som det tidligere er paavist (S. 81) at fremhæve, hvad der i den mørke Tid, hvorfra den stammer, kan kaldes Bogens Lyssider. Da han i sine yngre Dage udgav Tidsskriftet Dannevirke (1816—18) erklærede han det for dettes Bestemmelse, ved Siden af at behandle Dagens brændende Spørgsmaal, at paapege det aandelige Danefæ, der laa gjemt i vor ældre Literatur. Han udtalte der først sin Kjærlighed til den danske Rimkrønnike, hvoraf han meddelte et Uddrag, og gav derved Stødet til, at Chr. Molbech paa ny drog den frem ved sin Udgave 1825. Da Talen blev om »Krønnikens Dyrkning« og hvad der til dens Tarv var sket her i Landet, den Gang Bogtrykkerkunsten traadte i Virksomhed, pegede han navnlig paa Chr. Pedersen og skriver om ham saaledes: »Udtrykket for den historiske Aand i Danmark paa den Tid var Chr. Pedersen, Saxos, Laales og Ordbogens Udgiver, samt Postillens Forfatter, en af de sjældne Dannemænd med Liv og Sjæl, der og siden som Luthers ægte Discipel, ved at rette det ny Testamente, man paa Flens-

---

[1]) R. Nyerup, And. Sør. Vedel om den danske Krønnike at beskrive, forfattet 1581, udgivet 1787, da Pet. Fred. Suhm blev kongelig Historiograf, S. 57 ff. — Jf. Histor. statistisk Skildring af Danmark og Norge II, S. 475 ff.

borg-Dansk havde sammensmurt, og ved mange gudelige Skrifter har hjemlet sig en høj Plads mellem Danmarks Reformatorer, skjønt hans Navn ej glimrer over nogen Bispestol, skjønt man ej engang véd, hvor han blundede og hensov, efter at have udført sin beskikkede Gjerning. Dog Historien kalder ham Danmarks første Historiograf, og skjønt han selv ingen Krønnike skrev, skal dog vist enhver, som kan skrive den, glædelig dele Navn med ham, eller hvad mere er, kalde ham dansk Histories Plejefader, hvem vi ej alene maa takke for Saxos ubetalelige Bog, men for saa mangt et kraftigt Ord til Opvækkelse af den historiske Aand, som vist ej var frugtesløst. Om han har fordansket Saxo, som rimeligt er, maa man vel nu lade uafgjort; hvem han deler Æren med for Udgaven af Peder Laales Ordsprog, der udgjøre et saa vigtigt Bidrag til den danske Aands og Modersmaalets Historie, og af den Ordbog, der paa én Gang lærer os at kjende Fædrenes latinske Sprogkundskab og Modersmaalets Tilstand paa den Tid, det véd vi ikke, men at han har Del deri, véd vi«.

Derefter omtaler han Jærtegns-Postillen og berømmer den for hvad han fandt, den fortjener Ros for, og tilføjer saa: »Chr. Pedersen var uden Tvivl det største Hoved mellem Danmarks boglærde paa den Tid, men uagtet han godt følte, som iblandt andet Bogen om Børnetugt viser, at man ikke tog Sagen dybt og historisk nok, saa manglede han dog den klare Erkjendelse og Formands-Kraften, som Luther besad, og var fri for den daarlige Forfængelighed, at ville synes, hvad han ikke var« [1]). — Skjønt der er adskilligt i disse Ytringer, der maa berigtiges efter hvad der senere er kommet frem, saa viser de, hvor højt Grundt-

---

[1]) Dannevirke, et Tidsskrift I, S. 337 ff. og 340.

vig skattede Chr. Pedersen, og i Hovedsagen vedblev hans Betragtning af ham at være den samme. Det fremgaar af et Digt, han paa min Anmodning skrev 1849:

I Morten Luthers Dage der var en Dannemand,
paa Marken uden Mage og sjælden i hvert Land;
men Dansken kan ej prale, han hed i daglig Tale
kun Christen Pedersen.

Han Fynbo var for Resten, han var fra Svendborg a',
saa skrap som Luther næsten, naar Kraften regnes fra.
Med den han vilde været, hvad os var ej beskæret,
en Kirke-Høvedsmand.

Han knepsed dem paa Næsen, hvem Tysken hued bedst,
det hele tyske Væsen i Nord var ham en Pest.
Han ledte selv hos franske med Flid om Holger danske,
og saa' af ham et Glimt.

Han Saxes Bog lod prente, hvor Kunsten ret var fin,
den ærlig det fortjente, skjønt den var paa latin;
thi dansk var dog Indholden, som Saxe med sin Kolden
var dog en Sjællandsfar.

Til Mester Christens Ære i den latinske Tid,
med Saxe dansk at lære, han gjorde al sin Flid;
men Dansken til Ulykke, den vilde ingen trykke,
den sank med ham i Grav.

Fremdeles han lod prente Per Laales »gamle Ord«,
som ogsaa godt fortjente at lyde over Bord;
thi de er Guld i Munden fra Folke-Morgenstunden
i Danmarks grønne Skov.

Han derhos oversatte os Nyaars-Pagtens Bog
med alle sine Skatte paa Daners Hjærtesprog,
og den fik han til Lykke dog Tysken til at trykke,
har Dansken det end glemt.

Skjønt mellem Sjællands Præster kun regnet til de smaa,
han var en Runemester paa Modersmaal som faa,
og skrives Mester-Værker med danske Kjendemærker,
han Pennen skar til dem. [1])

25. Chr. Molbech (1783—1857) skattede Chr. Pedersen højt for Sprogets og Stilens Skyld. I hans Universitets-Program fra 1840 faar han Lejlighed til at udtale sig nærmere derom. Efter at have omtalt de tidligere Forsøg paa at oversætte Dele af Bibelen paa dansk, kommer han til ham og kalder ham »den utrættelige og paa mange Maader virksomme Mand, den første egentlig sprogkyndige Forfatter og Prosaist i det danske Tungemaal«. Efter at have nævnt Luther, vedbliver han: »Selv besad han vel ikke denne Reformators Ild og Kræfter i Aanden, eller kan ganske sættes ved Siden af Luther i Sprogtalent; men dog besad han dette vist nok, hvad Modersmaalet angaar, i en sjælden Grad, da vi her ej maa glemme, hvor langt det danske Sprog endnu stod tilbage i Dannelse for det tyske, og hvor lidet og ringe det var, hvad der før Chr. Pedersen var skrevet i det første, i Sammenligning med de Forarbejder, Luther forefandt. Saa meget mindre bør det overses, at endnu tidligere end denne (1517) havde gjort sine første Forsøg paa at fortolke Bibel-Stykker i det højtyske, havde Chr. Pedersen forfattet en dansk Bog af et saadant Omfang og Sprogværd, at »Jærtegns-Postil nødvendig maa vække vor Forundring, og altid blive et mærkværdigt Fænomen i det danske Sprogs Historie«. — »Betragte vi Jærtegns-Postil og Chr. Pedersens øvrige danske Sprogarbejder, ældre end 1515, da kunne vi ej

---

[1]) Rim og Sange til Fædrelandets Historie, samlede af C. J. Brandt, II, S. 50.

andet end tilstaa, at en ganske upartisk Sammenligning fra den lingvistiske Side maa sætte den over Luthers tidligste Arbejder i det tyske Sprog, som dog først begynde med 1517; ja vi tage ej i Betænkning, at ytre den Mening: at Chr. Pedersens danske Testamente fra 1529 i Sprogværdi næppe overhovedet viger for Luthers tidligste tyske Bibeltekst af 1522, hvorved naturligvis ej bør overses, hvad Gavn Chr. Pedersen kan have haft af en saadan Forgænger«. — »Ikke alene Jærtegns-Postil (1515) men ogsaa den 1514 i Paris udgivne danske »Tidebog« vidner om en for den Tid i vort Bogsprogs første Barndom forunderlig Magt over Sproget, Færdighed til at danne det i renere stilistiske Former og at bringe det til at udtrykke Ord og Mening af en fremmed (her særdeles en latinsk) Original, uden at tabe i sin ejendommelige Natur, eller i Forstaalighed, derhos en kjendelig, ikke uheldig Bestræbelse for at bringe grammatisk Orden og Analogi ind i Sprogformen, samt give Ortografien en fornuftigere Skik og mere regelmæssig Stadighed. At Chr. Pedersen ogsaa heri ikke alene staar langt over Hans Mikkelsen, men endog overgaar dennes lærdere og mere dannede Modstander, Pavlus Eliæ, vil Sammenligning med den sidstes, fra 1527—34 udgivne, Skrifter overbevise os om. Overhovedet kunne vi betragte Chr. Pedersen som en Mand, der fra sin tidligste Forfatter-Virksomhed havde det danske Sprogs Forædling og sine Landsmænds literære Kultur for Øje, hvis vi tør bruge dette Udtryk om et Land, hvor denne Kultur næppe var kommen ud af Svøbet«. Han viser sig i hele sin Forfatter-Virksomhed »som en for sin Tidsalder med sjældent Sprogtalent og kritisk Ævne begavet Skribent; og endskjønt hans Virken ikke som Luthers var genial og skabende, var den dog i betydelig Grad dan-

nende, udviklende og velgjørende for vort Modersmaal, hvis Prosa Chr. Pedersen først opdyrkede i den Skikkelse og Karakter, som Bogsproget omtrent bevarede gjennem hele det 16de Aarhundrede. Det er ganske kjendeligt, at han heri holder sig nærmere til en ældre og renere Skrivebrug [?], saaledes som denne allerede i Lovsproget og i det 15de Aarhundredes Kongebreve og andre Dokumenter (for saa vidt de ere skrevne med Omhu) havde formet sig, end til nogen særskilt dansk Dialekt eller provinciel Talebrug«.

Endelig udtaler Molbech som sin Overbevisning, i Anledning af hans Ny Testamente og dets Forhold til Christian III's Bibel 1550, at han endog ikke sjælden har et vist Fortrin for denne, »ved større Frihed og Utvungethed i hans Udtryksmaade, Stil, Ordfølge og Rytmus, som han har været i Stand til at tilegne sig, i det han var fritagen for hint Baand: ordret at skulle følge og gjengive Luthers Tysk. I øvrigt vil man vist nok paa mangfoldige Steder, hvor der ligger Fynd, Kraft og Tankefylde i Udtrykket, finde betydelig og næsten ordret Overensstemmelse imellem begge Versioner; en naturlig Følge af, at man tydelig nok ser, hvorledes Oversætterne under Christian III have benyttet Chr. Pedersens Testamente, saa ofte hans danske kunde slutte sig til Luthers tyske Tekst« [1]). Da Molbech skrev dette, var den nærmest liggende Grund til denne Overensstemmelse endnu ikke bleven bekjendt, nemlig, at det var Chr. Pedersen selv, der først udskrev den danske Bibel, og at hans Oversættelse altsaa ligger til Grund for Udgaven 1550.

---

[1]) C. Molbech, Bidrag til en Historie og Skildring af de danske Bibeloversættelser fra det 16de Aarhundrede, 1840, S. 43, 49, 52.

26. Hertil kan endnu føjes Udtalelser af Mænd som N. M. Petersen (1791—1862), C. F. Wegener (født 1802) og C. F. Allen (1811—71). Den første fremhæver allerede i sin nordiske Sproghistorie »Fynboen Chr. Pedersen« som »den af det danske Sprog fremfor alle andre fortjente Mand, en af sin Tids mest udmærkede Mænd, der ved lærd Opdragelse, ved sit Ophold i Paris, ved en anselig Stilling som Kannik i Lund, Christiern II's Historiograf, Raadgiver og Deltager i hans indre Foranstaltninger, havde betydelig Indflydelse paa Literaturen. Ikke alene virkede han for Danmarks Skolevæsen og Historie, men ogsaa af Sproget havde han omtrent samme Fortjenester som Luther af det højtyske«. Hermed maa sammenholdes Petersens udførlige Behandling af Chr. Pedersen og hans Skrifter i den danske Literatur-Historie [1]).

Wegener kommer i sin Skildring af A. S. Vedel oftere til at omtale Chr. Pedersen og har i en enkelt Ytring klart betegnet hans Ejendommelighed som »Stilist«. Det er, hvor Talen er om Datidens Historikere, hvorledes de i det hele ikke benyttede Modersmaalet: »Forfatteren af den skibyske Krønnike, Petrus Olai, Svaning, Hamsfort og andre skreve paa latin, og det var ikke langt fra, at Saxo blandt de lærde agtedes mere for Sprogets end for Indholdets Skyld. Undtager man den ene, Chr. Pedersen, hvem det danske Sprog ligesom af en indre Trang fødtes paa Læben og strømmede fra Læben med en beundringsværdig Velklang og

---

[1]) N. M. Petersen, det danske, norske og svenske Sprogs Historie, 1829, II, S. 211. — Samme, Bidrag til den danske Literaturs Historie (1ste Udg.), II, S. 113—34.

Rigdom, saa var der før Vedels Tid intet historisk af Betydenhed skrevet paa dansk« [1])

Allens Værk om de tre nordiske Rigers Historie bryder des værre af, inden Chr. Pedersen i Lier sluttede sig til den landflygtige Konges Følge, saa han faar der kun lejlighedvis Anledning til at nævne ham; som da han tilkjender Søren Norby »Æren og Fortjenesten af at have frelst den Mand, hvis Liv var dyrebart for den danske Literatur, den lundske Kannik Chr. Pedersen«. Men allerede i sin Disputats havde han Øje paa dette »i den danske Literatur berømte Navn« [2]), og man skjønner bedst af hans efterladte Papirer, hvor høj Pris han satte paa Manden, af den Omhyggelighed, hvormed han i sine udstrakte Studier over den Tids Historie, der netop skulde omspænde Chr. Pedersens Levealder, eller dog den kraftigste Del af den (1497—1536), har optegnet alt, hvad han var stødt paa, som kunde tjene til at oplyse hans Liv og Virksomhed.

---

[1]) C. F. Wegener, historiske Efterretninger om A. S. Vedel, Tillæg til Udgaven af dennes Oversættelse af Saxo, 1851, S. 86.

[2] C. F. Allen, de rebus Christ. II exulis commentatio pars I, 1844, S. 82, Note.

Tilbageblik.

Naar man har gjennemgaaet de Minder, som er bevarede os om denne Mand, der med rette kan kaldes vor første Skribent paa Modersmaalet af nogen Betydning, maa det indrømmes, at det kun er lidet, vi véd om ham selv og hans Livs-Omstændigheder, da vi, for at danne os et nogenlunde tydeligt Billede af ham, mest er henviste til hans Skrifter og de sparsomme Træk, som derfra kan hentes, og man paa mange Steder maa nøjes med Gætninger, for saa godt som muligt at hjælpe efter, naar Historien tier. Men dog har han, saa vel i sin Skrift som i sin Handlemaade, været saa uforbeholden, at hans Personlighed kan komme til at staa ret klar for os. Han er hverken malet eller mejslet, saa om det udvortes kan der ikke blive Tale, men kun om hans Aandsgaver og den Brug han gjorde af dem. Lægge vi da de forskjellige Træk sammen, træder han os i Møde som en ikke umærkelig Skikkelse i den bevægede Tidsalder, hvori hans Levetid faldt; som en af dem der har sit særegne Aands-Præg og ikke er en af de mange, der er slagne over samme Læst; thi dem fattedes Reformations-Tiden ikke heller. Ligesom de matte Tider frembringe Flokke, der har en uhyggelig Lighed med hinanden, fordi det er Dødens Lighed, saaledes frembringe de bevægede ogsaa en aandelig Ensartethed, der i bedste Tilfælde opstaar, hvor Livets Kamp føres i Sandhed; men det kan ogsaa komme, hvor Efterfølgelse slaar over til Efterabelse, at der laves Masker, som faas for godt Kjøb, og det grimmeste ved dem er, at de ligne hinanden paa et Haar.

Christiern Pedersen var Morten Luthers samtidige, ja man kan sige, hans jævnaldrende, thi at han blev født nogle faa Aar før ham, betyder ikke meget, og det endnu mindre, at han levede otte Affældigheds-Aar efter at Luther (1546) var død. Men som jævnaldrende fik han Tid til at udvikle sig, og — da han var tidlig paa Færde, — at træde i fuld Virksomhed, inden den mægtige Aand slog til Lyd, som fik en saa gjennemgribende Indflydelse paa hele sin Samtid og paa Efterslægten i det halve Evropa; og Chr. Pedersen kom derved til at staa paa Grænsen mellem den gamle og den ny Tidsalder, saa en stor Del af hans Skrifter er fra den Tid, da han endnu ikke kjendte Luther, medens den kristelig-opbyggelige Del af de øvrige kjendelig har modtaget Paavirkningen fra ham. Hos os er der ingen af Samtidens bekjendte Ord- eller Penneførere, der som han, hverken forstenet blev staaende i den gamle Tid eller, beruset af den ny, kastede Vrag paa alt, hvad der ikke var kommen op med den; men som paa én Gang havde Aandsbøjelighed nok til, af det gamle hvori han var oplært, at slippe det som han havde lært at indse Unytten af, samtidig med at han tilegnede sig af det ny, hvad han kunde rumme; og saa dog Fasthed nok til at holde ved det af det gamle, han havde lært at elske.

Det gik i Reformations-Tiden som i alle stærke Brydnings-Tider, at hvor Strømgangen er saa strid, bliver der mange Afskygninger mellem dem, der sejgt — dorske eller forbitrede — holde igjen, som intet kan lære og intet kan glemme; og paa den anden Side dem, der enten brændende i Aanden vil have alt støbt om og begynde Historien for fra, som om Sandheden først blev født med dem, eller som simpelt hen løbe løbsk og véd ikke selv, hvor de løbe hen. Chr. Pedersen hørte ikke til nogen af disse

Yderligheder. Naar nye Tanker gjøre sig gjældende i Livet, og naar de, som den Gang, vilde omdanne en gjennem Aarhundreder nedarvet og befæstet Kirkeordning og hvad den havde sat sit Stempel paa i de borgerlige og daglige Forhold, da kan det ikke undre os, at Flertallet af den ældre Slægt, som var opvokset og modnet under de gamle Tilstande, værgede sig imod Ændringen, især da den kom noget brat, enten fordi de, til Dels ved Vanens Magt, var tilfredse som det var og havde kun Øje for hvad der kunde være godt i det gamle, eller fordi de var bleven sløvede og havde tabt Trangen og maaske Evnen til at vokse. Men dog var Misbrugene og Misvisningen i de kirkelige Spørgsmaal den Gang bleven saa iøjnefaldende, at der længe var talt højt og indtrængende om Midler derimod, og det kunde ikke være andet, end at, da Kampraabet blev løftet, maatte mange af den ældre Slægt lytte og en Del bifalde de nye Krav. Men hvor forskjellig en Stilling de kunde komme til at indtage, derpaa har vi hos os et mærkeligt Exempel i de to jævnaldrende: Karmeliter-Munken, Lektor Povl Helgesen og Lunde-Kanniken, Historieskriveren Christiern Pedersen.

2. Det er ikke let, upartisk at bedømme sin egen Samtid, men det kan alligevel være lærerigt at høre en samtidigs Opfattelse af sin Tid, og en saadan har vi fra den førstnævnte af disse to Mænd. Povl Helgesén giver i sit Modskrift mod Peder Lavrensens »Malmøbog« (1530) et Billede af Tiden og dens Brydning, naar han skriver: »Somme ere saa faldne udi den ny Handel, at de al Kristendoms Hellighed ville plat træde under Fødder og saa alting forvandle, at de ville den gamle kristne Kirke ingen Agt eller Ære overgive, ligervis som hun været havde saa forblindet og forstokket fra Sind og Skjel,

fra Skrift og Lærdom, at hun aldrig noget skaffede eller skikkede af Guds Raad eller efter Guds Vilje, og fordi figte de ikke mod Synd og syndig Handel men imod Embede, Magt, Befaling, Dygd, Agt, Hæder, Ære, kristelige Skikke og Ordinanser. — Somme tvært imod ere saa denne ny Handel ubevaarede [ugunstige] og den gamle anhængendes, at de ville forsvare baade ondt og godt, baade Synd og Dygd, og fordi ville (de) intet lade affalde udaf, hvis Synd, Brøst, Misbrug eller Vildfarelse som i lang Tid været haver ... De læse, sjunge, bede, vaage, faste og arbejde, men dog saa, at dennom fattes Kjærlighed, Rundhed, Renhed, Miskund, Fromhed, Livsalighed og Retsindighed, hvilke Dygder foruden, al legomlig og udvortelig Gudelighed er plat udulig til den Sjæletrøst, som Salighed giver. — Men foruden disse tvende Slag findes ogsaa det tredje, og de ere nogre gode retsindige Mænd, der saa ere begge Slag medfældige, at de paa ingen Side give den ganske Handel Magt, og ere fordi begjærendes at det som er kristeligt og redeligt maa stadfæstes, blive bestandigt og have Magt, men det som er ukristeligt og uredeligt, af Gjerrighed, Mishandel og Misbrug forvandlet og forbistret [fordærvet], maa enten aflægges eller og forbedres og reformeres, saa at Synd og syndig Handel maatte af Kristendommen forstyrres og forjages, Mennesken og kristelige Skik og Brug dog uskamferede. Desligeste, at Dygd og Ære under en retsindig og énsindig Kristendom kunde fordes [fremmes] og formeres baade Gud til Lov og Mennesken til en Forvarsel, Skjold og Skjærm mod alle Synder og syndige Aarsager«. [1])

Der er rigtig nok endnu en fjerde Art, siger han, men

---

[1]) P. Eliæsøns danske Skrifter I, S. 346.

den vil han slet intet Hensyn tage til; det er dels de Lægmænd, der kun vilde røve Kirkens Gods og brød sig hverken om Messer eller Fastedage, dels »det løsagtige Klerkeri«, der var ligegyldigt for al Gudstjeneste, naar det blot beholdt Kirkens Rente, Stat og Herlighed. Selvfølgelig regner han sig selv til den tredje Klasse, og det med saa meget større Ret, som det er i Skildringen af den han har betegnet sit eget Standpunkt. Han stillede sig jo fra først af i et venligt Forhold til Reformationen, og saa længe han paa Afstand gjennem Skrift hørte Luthers Tale, fandt han den kunde gjøre Nytte, naar den blev behørig afdæmpet; men da de unge Lærlinger efterhaanden kom hjem fra Vittenberg, og gjentog den samme Tale i al dens Skarphed, skurrede den stygt i hans Øren, og da han fornam, at Meningen var ikke blot, læmpelig at rette de gamle Misbrug, men at afskaffe de gamle Institutioner og bygge op af ny, vendte han sig mere og mere mod den hele Bevægelse, og med stigende Hæftighed udtømte han sig i en bitter Polemik mod de evangeliske Prædikanter her og i Sverige, indtil hans sidste Trøst blev at efterlade en kommende Slægt sin stærkt farvede, for ej at sige sorte, Skildring af Tiden. Denne hævnede sig paa ham ved at kalde ham »Vendekaabe«, men havde dog vist dømt billigere, om den havde indrømmet, at det var ham der var bleven staaende, men det var den, der var løbet ham forbi.

3. Hvor vidt Povl Helgesen vilde have optaget Chr. Pedersen i sin egen Klasse, tør vel ikke siges for vist; mærkeligt nok nævner han aldrig hans Navn i den skibyske Krønnike, men allerede det tyder vel paa, at det ikke stod paa det sorteste Bræt. I alle Fald hørte Lundekanniken hverken til den første eller den anden, saa vi godt paa

egen Haand kan sætte ham i tredje, skjønt han rigtignok tog Sagen en Del anderledes end Lektor Povl. Hans Sind var af Naturen ikke saa hæftigt som dennes, derfor tabte han ikke saa let Ligevægten. Han kunde nok blive varm, naar ufornumstige Mennesker rørte ham ved hans ømmeste Steder; men mellem alle hans Bøger er der ikke et eneste Stridsskrift, medens den buldrende Povls, paa lidt nær, er det alle. Chr. Pedersen havde ikke været blind for Brøstene ved den gamle Kirkebygning, og klagede tidlig over, at det kristelige Lægfolk blev forsømt, men ogsaa efter at han helt havde sluttet sig til Reformationen, angriber han vel de gamle Vildfarelser og beklager især, at han selv havde været hildet i dem, men han slaar aldrig løs paa Personerne. Han vilde gjærne have det fjærnet, som han indsaa, ikke duede, men han gjorde det helst, ved at skaffe noget bedre til Veje, der kunde erstatte det; han var ikke saa ivrig i at rive ned, som han var nidkjær til at bygge op, og for at Mørket kunde spredes, laa det ham fremfor alt paa Hjærte, at tænde Sandhedens Lys.

Denne Nænsomhed over det gamle, der skulde fornyes, udsprang vist af, at han var, hvad man kunde kalde, en historisk Natur, hverken af dem der forstenes i Fortiden, som om Historien nu var ude, eller af dem, der slaa Streg over Fortiden, som om Historien nu først begyndte. Derfor kunde han, skjønt han fulgte Tidens fremskridende Bevægelse, bevare fra sin Ungdom til sin Alderdom den glødende Kjærlighed til Fædrenes Minde, der tidlig henledte Opmærksomheden paa ham; som gjorde, at han hælmede ikke, før han fik Saxos kostelige Værk fremdraget af Støv og Glemsel, og som endnu paa de gamle Dage holdt hans Haab oppe, at det skulde lykkes ham, at faa sin store Danmarks-Krønnike trykt til

hele Folkets Tarv. Thi hans Kjærlighed til Fortiden var ikke som en stuelærds Libhaveri, men var en Del af hans Kjærlighed til Fædrelandet og den Slægt, han færdedes iblandt, og alt hans Arbejde gik ud paa, at være den til Tjeneste: at oplyse og opvarme den, at løfte sine Landsmænd i kristelig og i folkelig Retning, ej at tale om, at han ved sine Lægebøger ogsaa vilde yde dem, hvad han formaa'de, til deres legemlige Velbefindende.

4. At det nu især var hans nærmeste, danske Landsmænd der stod ham for Øje, er tydeligt nok, men han levede jo lige da Margretes Union brast, og han tiltaler derfor stundum, navnlig i Skolespørgsmaalet, (1531, da hans Konge endnu haabede at føje det adskilte sammen), sine nordiske Landsmænd under ét, »danske, svenske og norske«, og han fandt ogsaa Læsere i alle tre Riger; men i øvrigt mærker man dog let, at hans »Skandinavisme« var mere dynastisk end folkelig, mest udsprungen af Hengivenhed for Christiern II og hans trefoldige Krone. Om Normændene udtaler han sig aldrig, det jeg mindes; men hans Kjærlighed til Svenskerne var ikke synderlig varm, dertil havde de, efter hans Mening, gjort hans kjære Konge for mange Bryderier. Der er ved tidligere Lejlighed omtalt, at han delte sin Samtids Ringeagt for Jøderne (S. 70 og 99), og han var ingenlunde nogen Ven af Tyskerne (S. 99). Allerede i sin Postil sigter han »de hovmodige Tyske« for at have indført skadelig Luxus iblandt os, og hans Uvilje spores hyppig; han bebrejder dem, at de ser haanlig ned paa andre Folk og bedrager os Nordboer, hvor de kan finde Lejlighed. [1]) Men hans Kjærlighed til Svenskerne synes ikke at have været meget større; dem gjør han

---

[1]) Danske Skrifter I. S. 156, IV, S. 786, V, S. 474 ff., 487.

samme Bebrejdelse, som de stadig har gjort os »Jutar«: at de ere falske af Naturen, saa man ikke kan tro deres mange søde Ord.[1])

Disse beske Udfald mod Svenskerne findes alle i hans Krønnike, som han skrev i de Aar, da Spændingen var paa det stærkeste mellem Sverige og Kong Christiern, og Stemningen finder da derved sin Forklaring. Thi den udsprang af hans uskrømtede, man kunde fristes til at sige, hans grænseløse Hengivenhed for denne Konge. Denne lyser ikke saa meget frem af Ytringer i hans Skrifter, hvor han af praktiske Grunde maatte lægge en Dæmper paa den, da de fleste fremkom efter Kong Christierns Fald, og var beregnede paa at skulle finde Læsere under det ny Regimente; men desto klarere aabenbares den af hans Handlinger, da det kan siges, at han ofrede ham al sin jordiske Lykke, og ombyttede baade de lyse Udsigter, han havde haft, og den Anerkjendelse han havde vundet blandt Landets mest formaaende Mænd, med et Liv fuldt af Skuffelser og Trængsler. Kun i Ungdommen smilede denne Lykke til ham, siden gjækkede den ham den ene Gang efter den anden, til sidst forlod den ham helt.

5. Men Chr. Pedersen gjorde den Erfaring, som saa mange andre: at man lærer bedre i Modgang end i Medgang, og det var da denne hans Landflygtighed, der lærte ham at kjende og skatte det ny Vidnesbyrd, der som en Morgenrøde havde løftet sig over Vittenberg. Ved Siden af de Vildfarelser han delte med sin Tid, bære hans første Opbyggelses-Bøger, der er ældre end Luthers Fremtræden, Mærker af kristelig Fromhed og en forholdsvis sund Betragtning af Evangeliet, saa han sætter Troen paa Herrens

---

[1]) Danske Skrifter, V, S. 429, 493, 94, 95, 97 o. fl. St.

Forsoningsdød højt over alle gode Gjerninger og Helgens Forbønner. Han har vist nok bifaldet Kong Christierns først smaa Forsøg paa at forplante Reformationen herind, men vi har ingen Efterretning derom. Inden Gnisten brød ud i Lue her hjemme hos den yngre Slægt i Malmø og Viborg, var han gaaet i Landflygtighed, men i Tyskland og Nederlandene kom han Kilden nærmere, og han lagde intet Dølgsmaal paa, at han hyldede Reformationen, hvis Sag han ogsaa paa bedste Maade beredede sig paa at tjene, naar han, som han haabede, snart atter kom hjem. Men dog var der noget i hans Holdning, som gav ham en særegen Stilling ved Siden af den yngre Slægt, der først blev vakt af den store Mester og helt inddraget i den Aandskreds, som han fuldstændig beherskede. Det var vel, som sagt, hans historiske Natur, der frygtede for at kaste mere bort af det gamle, end der var fornødent, og selvfølgelig hans tidligere Udvikling, der var for vidt fremskreden, til at han kunde begynde igjen paa bar Bund.

Men hvad det end var, saa var det visselig ikke hos ham, som hos andre af Samtiden, Lyst til at føre noget andet frem, der skulde være bedre; thi han hverken var eller ansaa sig selv skikket til at være aandelig Fører. Dertil fattedes han baade Klarheden og Kraften. Han var ikke skabt til at være Banebryder, han var langt fra at være en af de Høvdinger, der aabne nye Udsigter og bære Fremtids-Spirer i sig; nej, han var en trofast, stille Arbejder, hvor han trode, at han kunde gjøre nogen Gavn, ihærdig til at benytte de Spor, der allerede var lagte. Det er ret vittigt, naar Huitfeldt kalder ham »Sekretær og anden Haand«; thi det er som saadan vi kjender ham: baade hos Ærkebispen, Kongen og senere hos Malmøs Borgemester, og i disse Stillinger blev han ogsaa brugt i

forskjellige Sendefærd. At en enkelt af disse mislykkedes véd vi, men derfra tør vi intet slutte om hans Dulighed i saa Henseende. I Pengesager synes han ikke at have været nogen praktisk Mand, i det mindste ikke paa sine gamle Dage, men derfor kan han jo vel have været skikket til at underhandle, saa vist som han, dømt efter hans Skrift, var en Mand, der forstod at føje sine Ord. Dog førte Tid og Omstændigheder, men sikkert ogsaa hans personlige Anlæg og Tilbøjeligheder ham til, at hans Virksomhed mest var at sysle med Bog og Pen, og hvad han udrettede derved, er da ogsaa det, der udgjør hans uvisnelige Fortjeneste.

6. I hvad der ovenfor er sagt, ligger allerede, at Chr. Pedersen ikke er en Skribent af første Rang, saa meget mindre som han aldrig optræder som selvstændig Forfatter. Han var dels Udgiver, dels Oversætter, saa han i Hovedsagen tjente som Tolk, for andres Tanker; men for dem var han en veltalende Tolk og derhos stillede han sig saa fri i denne Gjerning, at man i Reglen aldrig er i Tvivl om, hvad der var hans egen Mening. Deler man hans Skrifter efter Sproget, da var han behjælpelig med at udgive Lunde-Stifts *Missale, Breviarium* og *statuta provincialia* (Landemodsakter), samt Roskilde-Stifts *Diurnale*, selvfølgelig alle paa Kirkens Sprog, og udgav desuden selv tre Værker paa *latin:* den latin-danske Ordbog, Saxos Historie og Peder Laales Ordsprog med Forklaring; senere har man intet latinsk Skrift fra hans Haand, det skulde da være Knud Lavards Historie, hvis den er af ham. Hans *danske* Skribent-Virksomhed falder i tre Afsnit:

I. 1514—15 (altsaa før Luther):

Tidebogen, om Messen og Postillen,

men hertil hører saa hans Danmarks Krønnike (Over-

sættelse af Saxo, samt Tillæg til og Fortsættelse deraf, omkring 1520).

II. 1529—31 (trykte i Antverpen):

Oversættelse af Ny Testamente (to Udgaver) og Davids Psalmer, bibelsk Billedbog (to Oplag) og tre af Luthers Prædkener, Vej til Himmerig, om Tro og Kjærlighed, og om Skolen.

III. 1533—43 (de syv første i Malmø):

Agrikolas Katekisme, Lægebog og om Urtevand, Udgave af Karls-Krønniken, Olger Danske, (den danske Psalmebog og Udgave af Rimkrønniken), Bibel-Oversættelsen, Spangenbergs Postil og Æsops Fabler.

Ordner man disse 23 danske Skrifter efter det Stof, som deri behandles, da faar man:

I. 15 Opbyggelses-Skrifter:

a. før Forfatteren kjendte Luther:

Postil, Tidebog [Bønnebog] og om Messen.

b. da han var bleven »Lutheraner«:

Ny Testamente, Davids Psalmer, Vej til Himmerig, om Tro og Kjærlighed, tre af Luthers Prædkener, Billedbog, Agrikolas Katekisme, (den danske Psalmebog), Bibel-Oversættelsen og Spangenbergs Postil.

II. 4 Historie-Bøger:

Danmarks Krønnike, Olger Danske og Udgaver af Karl Magnus (og Rimkrønniken).

III. 2 Skrifter vedrørende Skolen:

Luthers Brev til Stæderne og Æsops Fabler (?).

IV. 2 Lægebøger.

Føjer man endelig til disse 23 danske hans tre latinske, og ordner dem efter det Forhold, han som Forfatter

stod i til dem hver især, da lader det sig vel ikke gjøre ved dem alle at drage en bestemt Grænse, men de vil dog væsenlig falde under disse tre Klasser:

I. Han har udgivet af ældre Skrifter:

1. *Historiæ Saxonis.*
2. *Parabolæ Petri legistæ*, (Peder Laales Ordsprog), med Kommentar.
3. *Karl Magnus' Krønnike.*

(4. *Den danske Psalmebog*, udvidet og omarbejdet.)

(5. *Den danske Rimkrønnike.*)

II. Han har oversat:

6. *Bibelen.* 7. *Davids Psalmer.*
8. *Ny Testamente.*
9. *Spangenbergs Postil.*
10-12. Tre af *Luthers Prædkener.*
13. Om *Tro og Kjærlighed.*
14. *Agrikolas Katekisme.*
15. *Saxos Danmarkshistorie.*
16. *Olger Danskes Krønnike.*
17. *Æsops Levned og Fabler.*
18. Om *Børneskolen* (bearbejdet).

III. Han har samlet og oversat:

19. *Latin-dansk Ordbog.*
20. *Jærtegns-Postil.* 21. *Tidebog.*
22. om *Messen* (?). 23. *Vej til Himmerig.*
24. *Bibelsk Billedbog.* (15 b). *Tillæg til Saxo.*
25. *Lægebog.* 26. *Urtebog.*

Intet af disse 26 Skrifter kan altsaa kaldes hans eget i strængere Forstand, skjønt en Del af dem har krævet mere eller mindre selvstændigt Arbejde, og naar det dog tør siges, at hans Personlighed igjennem dem træder os i Møde, da er det for det første ved Valget af de Bøger, han vilde

gjøre sine Landsmænd bekjendte med, dernæst ogsaa ved den Maade, hvorpaa han oversætter, i det han som oftest bruger en temmelig udstrakt Frihed til at tage fra og lægge til, at forstærke eller dæmpe, alt som det synes ham Formaalet tjenstligst, at afkorte hvad der ikke ligger ham paa Sinde at faa bragt videre og derimod udføre og ved Eksempler tydeliggjøre, hvad han tykkes, gjærne kunde siges to Gange. Naar han saa samler fra forskjellige Kilder, for at danne en Helhed, tør det ikke siges, at det altid sker med Kunstfærdighed; det bliver stundum et Mosaik-Arbejde, hvor Fugerne er temmelig iøjnefaldende, uden at der er anvendt synderlig Flid paa at dække dem. Og deri ligner han sig selv baade i sine unge og paa sine ældre Dage, enten han skriver Opbyggelses-Bøger eller Fædrelandets Historie. Han var en flittig Mand, og der er Tider i hans Liv, hvor man knap forstaar, hvorledes hans Jærnflid naa'de at faa alt det færdigt, der i kort Tid kom fra hans Haand; men gik Arbejdet let for ham, saa bærer ogsaa nogle af Skrifterne Mærker af, at det undertiden gik for let, og at han med større Sindighed vilde have kunnet gjøre det bedre end det blev.

7. Vor Tid vilde maaske ikke kalde Chr. Pedersen en lærd Mand, i det mindste optraadte han aldrig som lærd Forfatter, det skulde da være ved Udgaverne af sine tre latinske Værker. Men hans Samtid havde nu en anden Maalestok; den kaldte ham saa, og at han var vel belæst i Literaturen, er en afgjort Sag. Med hvad Fordannelse han i sin Ungdom kom til Paris, véd vi ikke; men det var jo sagtens der, at han ret blev kjendt med den humanistiske Stræben og de Studier, der fra Midten af det 15de Hundredaar havde gjort sig gjældende. Maaske han ogsaa der har faaet udviklet den Kunstsans, som Udstyrelsen af

hans Bøger synes at vidne om, baade ved Valget af de smukke Typer, hvormed de er trykt, og de forskjellige udskaarne Begyndelses-Bogstaver, med hans Navne-Mærke i. Ved Siden af et temmelig udbredt Kjendskab til de romerske Forfattere, viser han sig godt hjemme saa vel i Midalderens teologiske, som ogsaa i dens historiske Literatur, og det ikke alene som denne i de sydlige Lande havde udfoldet sig gjennem Krønnike-Skrivningen, men tillige — hvad han ikke kan have lært i Paris — i Nordens Saga-Literatur. Men enten man nu vil kalde ham lærd eller ikke, saa begyndte han tidlig og fortsatte til sin Død at skrive for Folket i dets Helhed, altid med det praktiske Formaal ved Pennens Hjælp at gavne sine Landsmænd, og hvad Efterslægten blev enig med hans Samtid om, det er, at han gjorde dette med et født Mesterskab til at føre Pennen paa vort Modersmaal. Men naar han deri tilkjendtes en Hædersplads, har det ikke saa lidt at sige; thi han fattedes ikke dygtige Medbejlere. Saadanne Skribenter som Peder Lavrensen og Hans Tavsen var ikke til at agte ringe, og den der staar ham nærmest er endda maaske Peder Palladius, men hans Jævning er dog ingen af dem. Og vil man føle, hvori denne medfødte Kunst bestaar, da læse man nogle Prøver af samtidige Forfattere, — for ej at tage Brevskriverne med —, og det bliver værre, jo længere man kommer ned i Tiden. Det er Folk der sikkert, naar de talte, har brugt omtrent det samme Ordlag som Chr. Pedersen, men saa snart de fik en Pen i Haanden og skulde nedskrive hvad de vilde have sagt, er det som om der farer en anden Aand i dem, og de frembringer et Skriftsprog, som aldrig har levet i nogen dansk Mund, men er stegen lige op af Blækhornet.

Den, der i den næste Slægt staar ham nærmest, er

unægtelig A. S. Vedel, men der er hos denne noget afglattet, en Søgen efter at danne en smuk Stil, hvoraf intet findes hos Chr. Pedersen. Han giver sit Sprog som han har det, og uden at være raat eller kantet, er der noget uslebet derved, som forøger dets Ynde, fordi selv den ypperste Kunst ikke kan maale sig med Naturens egen Skjønhed. Hans Tonefald er saa dansk, fordi der ikke er Spor af at han jager efter at være det; han har ingen Manér, Ordet falder ham i Pennen, som det er født ham paa Læben. Vel forsømmer han ikke, naar Lejlighed gives, at rette paa sit Sprog, det kan skjønnes af Ny Testamente og Davids Psalmer; men han laaner ingen fremmed Vægtskaal til at veje Ordene med, han bruger altid sin egen. — Hvorfra J. Bircherod har den Efterretning, at Chr. Pedersen er født i Svendborg, véd ingen, og man har draget stærkt i Tvivl, om han kan have haft nogen paalidelig Kilde at øse den af. Af hans Sprog vil man ikke med nogen Sandsynlighed kunne slutte, at han var Fynbo; thi om der end ikke findes noget deri, som bestemt modbeviser Efterretningen, saa bærer det dog ikke, saaledes som f. E. Hans Tavsens, utvetydige Mærker af Mundarten. Dermed er Bircherod dog ikke fuldt gjendreven, da selv om Manden var født i Svendborg, saa er han jo vist i en ung Alder kommen i Roskilde-Skole, og har han tilbragt en Række af Aar der, og siden en anden i Lund og i Udlandet, før han fremtraadte som Skribent, da kan hans eget Talesprog, under Paavirkning af disse forskjellige Omgivelser, have undergaaet nogen Ændring. Og skjønt han lod Tungen raade over Pennen, udelukker det ikke, som nys bemærket, at han vejede sine Ord, naar han efter sin egen Udtalelse [1]

---

[1]) Danske Skrifter V, S. 128.

vilde sørge for, at ikke alene hans Skrift blev ret »bogstavet«, men det Maal kunde naas: at unge Folk, Piger og Drenge, deraf kunde »lære at læse og skrive ret Danske«.

Om hans ydre Personlighed véd vi aldeles intet, og de faa Levninger af hans talrige Haandskrifter, som ovenfor blev omtalte, (S. 322), er, tillige med et Voks-Aftryk af hans Signet (S. 10), det eneste umiddelbare Efterladenskab fra ham, vi har. Nyerup havde undt Chr. Pedersen et Mindesmærke paa Jægerspris ved Siden af Saxo, og det kunde han sikkerlig ogsaa godt fortjene; men helst maatte dog Pladsen, det kom til at staa paa, efter de forandrede Forhold, blive en anden, end den nævnte. Dog enten det sker eller ikke, saa har han selv rejst sig et Mindesmærke i sine Skrifter; har dette til sine Tider været omtaaget og næsten glemt, saa er det i det sidste Hundredaar atter bleven fremdraget og skattet, og vi tør haabe, det vil nok staa, saa længe der er dansk Tale og Skrift til.

BILAG.

A.

I. Forord til Ordbogen.

(Paris 1510.)

Habetis in hoc libello, adolescentes optimi! ad latinum sermonem magnum (ni fallor) adiumentum, quandoquidem optima quæque vocabula, quotidiano pæne usui applicanda, ex Catholico, Calepino ceterisque latinæ linguæ interpretibus longe doctissimis hic in unum collecta sunt. Præterea series literarum a dextris paginarum posita cuiuslibet dictionis discretionem proprietate sua facile edocebit. [Derefter følger Forklaring paa Bogstav-Mærkerne]. Cetera ex ordine literarum facilius quam ut hic annotari debeant legentibus patebunt.

Quam ob rem vos vehementer adhortor, ut hic (quem antea dixi) libellus vobis familiaris fiat et quasi enchiridion seu manuale quoddam sit, quoniam quidem id vobis plurimum profuturum certo novi. Cuilibet insuper nomini genitivalem terminationem (qua potissimum noscitur declinatio), verbis itidem præterita et supina cum infinitivali terminatione subiunxi: ne pro his agnoscendis Alexandrinæ illæ regulæ (quibus totam fere ætatem non magnam inde frugem reportantes perperam absumitis) semper vobis revolvendæ forent. Vernaculam deinde interpretationem cuiuslibet vocabuli diligenter annotavi. Et si quando unum plura significare visum est (quod brevitati studerem) pro vulgatiori eius significato interpretatus sum.

Demum si quid mendosum fortasse occurrerit: non tam meo quam impressorum vitio ascribendum putetis, hoc ipsum, si quid repertum fuerit, vestro iudicio emendandum relinquo. Valete literarum et virtutum studiosissimi!

---

2. Slutnings-Vers.

Ad lectores.

Expergiscere iam precor, o generosa iuventus!
Dacica mellita pocula sume tibi,
Hic simul ambrosiam fundit cum nectare palmes,
Huc ut adesse velis rosida stillat aqua,
Ingenium retines vivax, cognoscere vires
Incipe, nam memorem te decet esse tui:
Semina grammatices teneris ubi sumpseris annis,
Utilior seges est deinde metenda tibi.
Quid stas, quidve tepes? parvo te cinge labori!
Hoc opus ut relegas et relegendo scias,
Quo lecto doctos poteris spectare poetas
Et quoscunque voles enucleare libros.

B.

(Foran Udgaven af Saxo, Paris 1514.)

I. Lave Urne til Chr. Pedersen.

(10. Maj 1512.)

Lago Urne, dei gratia Electus ad ecclesiam Roskildensem, præstantissimo viro magistro Christierno Petri, metropolitanæ Lundensis ecclesiæ Canonico, amico nostro sincero, salutem!

Venerabilis vir! doctissimi ac clarissimi Saxonis nostri fulgentissimi opus, qui divinissimo dicendi genere Daniæ regum historias conscripserit, multis retro annis in obscuro delituisse dolemus. Cuius dignissimas laudes et præconia, cuius dissertissimum ac facundissimum scribendi genus sicuti nos studiosissimo honore semper excoluimus et amplexati sumus, ita quoque universi docti et illustres viri Saxonem Danorum historicum summis venerationis officiis prosequuntur. Igitur, mi Christierne! qui, torpentibus commilitonibus tuis, percipiendarum literarum gratia sicuti vetustatum es vigilantissimus indagator: ita etiam illustrandæ patriæ nostræ pro viribus desiderio mirabili te flagrasse comperimus. Affectuosissima prece rogantes, ut tam divinum latinæ eruditionis culmen et splendorem, Saxonem nostrum Sialandicum, (iam ut accepimus) a te diligenter castigatum elimatumve, ut in lucem feliciter prodeat, ad manus accuratissimorum bibliopolarum promoveas; ne vel tam eximius sapientiæ fulgor atra posthac nube delitescat, ne vel invicta perpetuo danici nominis virtus oblivione invida obumbretur, quo tibi honorem summum, et patriæ gloriam concilies immortalem. Vale. Ex castro nostro Hiortholm. Decima Maii, Anno duodecimo supra millesimum quingentesimum.

---

2. Chr. Pedersen til Biskop Lave Urne.

(14. Marts 1514.)

Christiernus Petri, liberalium artium magister, metropolitanæ lundensis ecclesiæ canonicus, reverendo in Christo patri domino Lagoni Urne, dei gratia Roskildensi episcopo, domino suo præstantissimo, cum omni veneratione ac observantia salutem!

Cursitanti mihi sponte, pæneque volanti admovit præstantia tua, Præsul clarissime! non parvi momenti calcaria, dum ad Saxonis nostri historiam chalcographa arte divulgandam excitare dignata est, ad quam provinciam nemo (uti arbitror) mortalium me fuit unquam propensior paratiorque, quippe qui Parisiis agens bonisque literis operam navans proprio im-

pendio tabellarium bis miserim, qui exemplum fidele quantivis emptum ad me referret. Qua via cum nihil proficerem, ipse illius ergo patriam repetii, bibliothecas omnes visi et revolvi, nec tamen Saxonem blattis, tineis, situ et pulvere obsitum eruere potui: tam obstinato animo eius possessores eum occlusserant. Unus omnium et is religione et doctrina insignis, sacræ theologiæ doctor ac professor eximius, magister noster, Andreas Christierni, natione Jutus, professione autem Carmelita et provinciæ Daniæ ordinis intemeratæ virginis ac Christi matris Mariæ de monte Carmelo prior dignissimus, conatus meos miseranti respexit oculo: qui cum nullo ære redimendum videret exemplar, potius se id manibus suis transscripturum obtulit, quam tantum totius Daniæ lumen amplius delitescere sineret. Habui tamen tantæ dignitatis rationem, nec conditionem accepi, sperans faciliorem alicunde tandem emersuram. Reverendissimus ergo in Christo pater dominus Birgerus, dei gratia archiepiscopus Lundensis, Sveciæ primas et apostolicæ sedis legatus, mirabili ad Daniæ gloriam accensus amore, exemplar pio tandem reperit compendio, quod ad publicam utilitatem fidei meæ transcribendum imprimendumque commisit. Deerat itaque sola autoritas tanti operis divulgandi, quam liberalissime mihi impertivit illustrissimus princeps noster Christiernus, dei providentia Daniæ, Sveciæ, Norvagiæ, Sclavorum Gothorumque rex potentissimus, dux Slesvicensis et Holsatiæ, Stormariæ ac Ditmerciæ, comes in Oldenborg et Delmenhorst, id solum imperans, ut a docto peritoque chalcographo excuderetur. Norat etenim indignum fore, tantum virum ineptis aut minus fidelibus characteribus impressum iri; præsertim id affirmantibus consultissime: reverendissimo in Christo patre, domino Erico Walkendorf, archiepiscopo Nidrosiensi et apostolicæ sedis legato dignissimo, nec non regio cancelliario, viro nobilissimo magistro Avone Bilde, ecclesiarum Lundensis et Vibergensis præposito. Mandatis itaque regiis sapientiæque tuæ, Præsul dignissime! adhortationibus gravissimis obtemperans, Saxonis imprimendi munus commisi excellentissimo viro, magistro Jodoco Badio Ascensio,

literarum bonarum apud Parisios interpreti chalcographoque peritissimo, qui, quale nunc vides, opus tuo nomine felicissimo præscriptum emisit, regum omnium catalogo et totius historiæ indice literario illustratum. Qua propter effeci, ut qui ab unis et iis paucis Danis hactenus legi potuit, ad Italos, Hispanos, Gallos, Germanos omnesque denique Christianos facile possit perferri. Habe itaque molimina mea commendata ac vale, Daniæ decus præsidiumque meum! Ex Parisiorum academia clarissima xiiii Martii 1514.

---

3. Jod. Badius til Lave Urne.

Jodocus Badius Ascensius Lagoni Hurno, longe reverendo et cum primis docto sapientique Roskildensis ecclesiæ antistiti, salutem!

Probabili plausibilique conjectura ducor, præsulum clarissime! ut optimi maximi dei nostri providentia arcanoque fatorum calculo contigisse rear: inclytam Danicorum regum historiam, a Saxone Grammatico, Sialando, viro disertissimo, abhinc annos supra trecentos conscriptam, iis potissimum diebus in lucem chalchographa arte prodiisse, quibus invictissimo animo, præclaris pro ætate gestis et spe eximia Christiernus, certissima Danorum regis proles, Danica iamiam recturus est sceptra accepturusque regnorum insignia; Tuque, heros! ut antiqua Hurnorum nobilitate nulli secundus, ita facunda sapientia et magnarum rerum prudentia apud Danos facile primus, Roskildensis ecclesiæ episcopalem susceperis gubernationem. [Efter en pyntelig Sammenstilling mellem Kong Valdemar og Absalon paa den ene Side, og Kong Christiern og den nuværende Roskilde-Bisp paa den anden, mindes han, at paa Christi Fødsels Tid levede de store Feltherrer og de klassiske Forfattere i Rom samtidig, og spaar, at Danmark under den nuværende lykkelige Konstellation skal vinde et literært Ry og frembringe mange Saxoner og Kanuter. Derefter fortsætter

han:] Quod idcirco iamiamque futurum autumo, quod ut illi, quos modo dixi, in Parisiorum clari evaserunt academia, ita nunc quoque non pauca in eadem e Dania conspicimus ingenia, quorum bona pars est Magister Christiernus Petri lund. eccl. canonicus, mihi longa consvetudine et amicitia charissimus etc.

C.

(Foran Udgaven af Peder Laales Ordsprog. Paris, 1515.)

Jod. Badius til Chr. Pedersen.

Jodocus Badius Ascensius Christierno Petri, artium bonarum apud Parisios magistro et Lundensis ecclesiæ canonico prudentisimo s. d.

Sciscitaris, Christierne doctissime! quid de Petri Legistæ parabolis metrice compositis censeam. Quocirca quamvis de receptæ apud nonnullos auctoritatis viris difficile sit ad omnium stomachum iudicare: tamen quia tuæ charitati nihil negare possum, brevem sed bipertitam sententiam dicam. Siquidem ut Juvenalis, librum si malus est nequeo laudare, at ut Plinius nullum existimo tam malum, qui non aliqua ex parte prosit.

Proinde Legista tuus (sic enim vulgo nuncupatur) sicut in subtili variatione carminis, vocularum non trivialium apposita usurpatione, sententiarum gravitate, et subinde salibus est laudandus: ita in anxia illa sonoritatis pentimemeris cum fine observatione, vocabulorum absoletorum et subinde barbarorum usurpatione et syllabarum licentia nequaquam est imitandus. Quapropter miseret me subinde optimorum patriæ tuæ ingeni-

orum sic Doctrinali Alexandrino addictorum, ut ne unguem quidem latum ab illo discedere audeant; quæ si pro illo bonos et latinos legant auctores, multos videres Saxonis Grammatici similes. Sed habent sæcula regionesque sua paulatim incrementa et ornamenta; qua de re sperandum est etiam vestrates propediem cultiores literas miraturos. Cum itaque Legistam paucis exponendum susceperis, id sic facies, ut lectorem imperitum vitiorum, quæ in carmine eius sunt, admoneas. In qua re si nostra opella egebis, ut in aliis omnibus (honestis præsertim) præsto me obsequentemque invenies. Vale.

E chalchographia nostra: ad Idus Martias Mdxv.

---

2. Chr. Pedersens Forord.

Petri Laglandici, cognomento Legistæ, Parabolæ metricæ seu versus proverbiales, eruditionis bonæ et vocabulorum non vulgarium plenissimi, secundum ordinem literarum collecti, tam ex sacris literis quam ex iure canonico, quam ex danicis adagiis sive proverbiis, cum explanatione familiari Christiani Petri magistri Parisiensis, extracta pro bona parte ex adnotatis per piæ memoriæ presbyterum et præceptorem suum, Erasmum Simonis, Roskildensis ecclesiæ vicarium, et recognita per Jodocum Badium Ascensium.

D.

Chr. Pedersen til Joh. Veze.

(Efter Ekdahl, Christian II's Arkiv, II, S. 758 Nr. 1114.)

Humillimam servitutem cum salute plurima, dignissime domine! Non possum omnia scribere quæ hic aguntur, sic ut

libenter vellem et tenerer; sed dixi et commisi latori præsentium Johanni Hoffman, quod omnia Gratiæ vestræ ad unguem exponat. Credite illi, quia fidelis est regiæ Majestati et Gratiæ vestræ. Omnes Dani (exceptis nobilibus), Deum testor, expectant et sperant regis Christierni, sic uti patres in Limbo expectabant adventum Christi. Informate ergo reg. Maj., quatenus ad propria regna in primis redeat, ad liberandum et salvandum pauperes subditos suos ab istis doloribus et maximis tribulationibus, nam multi propter eam sunt decollati. Veniat ergo audacter! omnia per Dei gratiam erunt regiæ Maj. prospera omniaque ad vota succedant; nulla vel parva erit hic resistentia, nam tota communitas per totum regnum (exceptis nobilibus) pro regia Maj. est, indies sperans adventum suum et clamat ad Deum, quod reducat Gratiam suam salvam ac conservet eum felicem.

Schanienses rustici multum insurgunt adversum nobiles nec volunt dare tributum regi, sed clamant quotidie: o, utinam quod rex noster Christiernus ad nos rediret, illi multa tributa libenter daremus, et vitam nostram pro salute illius exponeremus! Credo firmiter (Deum testor) quod ita a spiritu sancto edocti sunt. Nam omnes pro sua Majestate mori parati sunt, nec verentur ista publice coram plebeis fateri. Nullus ex nobilibus ausus est intrare placitum cum illis, nam omnes illic conveniunt cum armis bellicis, bombardis et balistis, ut latius intelligatis ab isto Johanne.

Citatus eram ad urbem sub pæna excommunicationis, emi equos, paravi vestes et paratus eram, prohibitus sum exire regnum sub pæna vitæ et privatione beneficiorum et bonorum meorum. Nobiles clamabant contra me dicentes: hic traditor voluit ire ad regem Christiernum informando eum, qualiter rustici insurgunt contra nos! Ita factus sum illis odio, vocant me traditorem regni et eorum traditorem. O, quanta passus sum propter suam Majestatem et Gratiam vestram! Solus Deus liberavit me a manibus eorum. Ego pauper servus Gratiæ vestræ nusquam tutus, doleo tamen magis de contraria et

aduersa fortuna regis Maj. et Gratiæ vestræ, quam de proprio damno et dolore. Spero, quod maximus Deus reducat regem Christiernum cito in Daciam, qui liberabit nos ab istis malis. Nunc tempus est revertendi in Daciam navigio per mare, quia ubicumque rex direxerit naves, ibi occurret populus lætus ad inducendum regem cum gloria et honore.

Lator præsentium Johannes latius informabit Gra vestr. de omnibus, quæ hic apud nos aguntur quam scribere possim. Dignetur ergo Gr. v., fidem illi in omnibus adhibere, quia regi Christierno fidelis est et suæ Majestati, adhærentibus. Informabit etiam Gr. v., quomodo res mea agitur. Parcat Gr. v. ruditati stili mei vivatque feliciter!

Ex Lundis prima die Septembris Anno MDxxiiii.

Pauper servus tuus
Christiernus Petri.

E.

Kong Frederik I's Skrivelse til Raadet i Malmø.

(Efter en Afskrift i Malmøs Dombog 1524, medd. af Sonnenstein Wendt.)

Frederick mz Guds naade Danmarck*is* Vendis oc Got*is* Kon*n*yng Vtualdt Kon*n*yng til Norge Hertug i Slesuig Holdsten oc Stormarnn &ct.

Wor gwnst till fornn Kiære Wenner Wider at uij lade vptage nogen hwmble wedt xvj skippundt oc xiiij lijspundt hijdt till uort slot Kiøpnehaffn ffore stoor brøst skyldt Som uij ther paa haffde, Ock tha som humblen war ophentt kom thenne breffuiser Hans Leydecker oc gaff Oss till kiende at humblen hørde oc tilkom mester Cristiernn Canich i Lundt Som

Villem van Reyszen i Dantskeen haffuer forplicthet met synn handschrefft at giffue ha*nno*m paa nogen gield them emellom er Huer skiffpundt fore xv marck danske Ock nu effter fors*creff*ne hwmble er vptagit oc ko*m*met till uort behoff Tha haffuer mester Cristiern ladit restere Hans Leydeckers och hans madtskabs gotz ther vti Malmø oc paa Falsterboo och ther vtoffuer haffuer handt seth hanno*m* borgen ther fore Som hand eder selff ydermere Ock syge kandt, Ock nu effter at uij haffue ladit tagit hwmblen till oss Ville uij holde hannom Vden skade Thij bede uij eder oc wele Ati strax giffue hanno*m* then Restering oc borgen aldelis qwit oc atj siden vile forarbeydit paa wore wegne hoss mester Cristiern at handt wnder oss for*screff*ne hwmble fore saadanne kiøff som fors*creffui*t staar Ock giffue Hans Leydecker ther paa quittencie Oc ey gjøre hannom ther ydermere hinder paa, Wij uille fordrage Oss met mester Cristiern Saa handt skall faa syn betalling till gode rede Som uij hannom ock tillsc*re*ffuit haffuer Befallind*is* eder gudt Sc*re*ffuit paa uort slot Kiøpnehaffnn Thisdagen nest efter sancti Mauricii dag mdxxiiij Vnder wort Signet.

Tillæg og Rettelser.

S. 35. Se Bilag A, 1. 2. (S. 407).

S. 47. Efter Mogens Madsens Beretning blev Chr. Pedersen ikke alene opmuntret; til at udgive Saxo, af de to Ærkebiskopper, Byrge i Lund og E. Valkendorf i Thronhjem, samt af Biskop Lave Urne i Roskilde og Kong Christiern II's Kansler, Ove Bilde, senere Biskop i Aarhus; men disse bekostede ogsaa Værkets Udgivelse (Magn. Mathiæ, series regum Daniæ, Haandskrift i gl. kgl. Saml. Nr. 2446 i 4to, p. 148: Saxo blev trykt »opere et impensis Archiepiscopi Birgeri Lundensis et Erici Valkendorfii Nidrodensis, item episcoporum Lagonis Urne, Roskildensis, et Avonis Bilde, Arhusiensis, cancellario tunc Christierni II«).

S. 59. Chr. Pedersens Bog »om at høre Messe« er sandsynligvis bleven oversat paa svensk, trykt i Söderköping 1523 (C. Bruun, danske Literatur II, S. 353).

Statuta provincialia blev paa ny udgivne af G. J. Thorkelin 1778.

S. 63. Dominikaneren Broder »Guilelmus Pariensis, st. theologiæ professor, Parisiis educatus«, som han selv kalder sig, levede i det 15. Hundredaar. Han forveksles undertiden (som i Grässes Literatur-Lexikon III, S. 183 og i Bogkataloger) med Pariser-Biskoppen Guilielmus Arvernus, der levede over 200 Aar før. Denne har nemlig ogsaa skrevet en Postille, som dog er vidt forskjellig fra Broder Guilelmi; og det er endda

tvivlsomt, om den tillægges ham med rette. Rimeligere er det, at denne Postille hidrører fra en tredje af samme Navn, Guilelmus Peraldus (død 1250), og det er da den samme som Broder G. anfører blandt sine Kilder, under Navn af Gu. Lugdunensis. Den ældste kjendte Udgave af Broder Guilelmi Postille, som Chr. Pedersen benyttede, er fra Köln 1481, men senere blev den trykt mangfoldige Gange. — (Joh. Alb. Fabricii Biblioteca latina mediæ et infimæ ætatis, ny Udg. Florenti 1858, Tom. III).

S. 137. At Thomas Gheysmer ikke selv er Forfatter til det Udtog af Saxo med Fortsættelse, som en Tid har gaaet under hans Navn, men at han kun til sine Klosterbrødres Tjeneste 1431 har ladet det med mere afskrive, fremgaar af Haandskriftets Beskaffenhed og Bemærkningen, hvormed Afskriften slutter [1]). Krønniken, som den findes paa latin, bryder brat af i Begyndelsen af Valdemar Atterdags Historie, men naar den plattyske Oversættelse fører den videre lige til Christierns I's Død, har Tyskeren vel næppe fuldført dette Arbejde selvstændig; sandsynligst er det, at en dansk Mand, selvfølgelig paa latin, har taget sig over at fortsætte, hvor den gamle Krønnike slipper. Imidlertid er dette kun en Gisning, og hvad Chr. Pedersen angaar, da skriver han det samme Sprog, enten han oversætter fra latin eller tysk, saa man ikke har let ved at sige, hvilket der har været Originalens. Det Par Eksempler, der S. 137 er anførte paa hans ordrette Benyttelse af Krønniken, passe lige godt paa den latinske og den tyske; men der findes andensteds Ord og smaa Tillæg hos ham, som kun den sidste har, og den første ikke. Til Eks. kalder han (og den plattyske) Valdemar Atterdags Dronning: Hertug Valdemars Datter, mens Latinen har Søster; samme Konges Hylding i Viborg foregik efter alle tre paa St. Hansdag, men Plattysken og Chr. Pedersen føje til Mid-

[1]) Sc. Rer. Dan. II, S. 400, jf. Velschow, Prolegomena til Saxo, S. LXXXVII, Not. 2. — C. Bruun, I, S. 39 ff.

sommers-Dag. For at afgjøre Spørgsmaalet, maatte der anstilles en grundigere Undersøgelse, end den jeg har haft Lejlighed til; men da den latinske Krønnike kun fandtes i Haandskrift, og var vel sagtens en Sjældenhed, medens den plattyske allerede var trykt i Slutningen af 15de Hundredaar, og altsaa let tilgængelig for Chr. Pedersen, saa bliver det rimeligst, at det er denne, han har benyttet.

S. 155. Se Bilag E. (S. 415.).

S. 181. Om Urgemester Gregorius kan jeg intet oplyse, men at den i Brevet omtalte Mag. Quintin er den berømte nederlandske Maler, har Allen gjættet paa, og Gjætningen er vist meget sandsynlig.

S. 220. At Chr. Pedersen udgav tre »Katekismer« efter tre forskjellige Forfattere, vil nøjagtigere udtrykt sige, at de tre af hans Skrifter: Ret Vej til Himmerig, om Tro og Kjærlighed og 170 Spørgsmaal kan alle kaldes »Katekismer«, men af dem samlede han den første fra Luther og U. Rhegius, den anden er oversat efter en anonym Forfatter, og den tredje efter Joh. Agrikola.

S. 226. Hvor høj Pris Skotterne endnu i vore Dage har sat paa denne Bog, ser man af en Ytring som denne af J. Knox' Biograf: »de første protestantiske Bøger, som fik Læsere i Skotland, kom især fra England. Hr. Chalmers har omtalt den allerførste reformerte Traktat, som sandsynligvis blev skreven i Skotland, samlet *(compiled)* af John Gau og trykt i Malmø i Sverige Aar 1533. Vi vilde have været den lærde Forfatter meget mere forbundne, hvis han havde givet os nogen Ide om dens Indhold, i Steden for at slippe den med den Vending: havde alt været som denne! som det er vanskeligt at sige, om han vil have det anvendt paa den smukke Tryk eller det rettroende Indhold« (Thomas M'Crie, life of John Knox 1850, S. 397).

Navne-Liste.

Abælard, 28.
Absalon, Ærkeb., 29, 296.
Achilles, 120, 123.
Adam af Bremen, 133.
Adamsen, Oluf, 337.
Agrikola, Joh., 220, 250 ff.
Albert Krantz, 133, 135.
Albertus Magnus, 68.
Alexander de Villa, 17, 33, 91, 244.
Alfonsi, Petr., 362.
Allen, C. F., 387.
Ambrosius, 34, 52, 68.
Anders Sunesen 29.
Andersen, Jens (Beldenak), 111, 142.
— Peder, 336, 343, 351 ff.
Andreæ, Joh., 106.
Anna, Chr. Pedersens Datter, 247, 336, 342.
— Jak. Mikkelsens Hustru, 245, 358.
— L. Hofmands Hustru, 348.
Anselm, 134.
Ansgar, 29.
Antonius Sabellinus, 133.
Appianus, 34.
Appulejus, 34.
Aquinas Thom., 68.
Arcimboldus, J., 108.
Are Frode, 122, 127 ff.
Aristoteles, 20, 24, 88, 97.
Arnold af Lybek, 30.
Arrebo, Anders, 2, 293.
Asmundsen, Tyge, 356.
Averroes, 20.
Avgsburg (Rigsdag 1530), 208.
Avgustinus, 34, 52, 97, 284 o. fl. St.
Avgustus, 67.
Avianus, 362.
Avicenna (Læge), 359.
Avsonius, 34.

Babrios, 362.
Badius Ascensius, Jodocus, 45, 90 f., 107, 411 ff.
Barnekow, Hans, 353.
Barsebæk (i Skaane), 107.
Barth, Christoffer, 321, 327, 343, 354 ff.
Bartholin, Alb., 112.
Benedictus v. d. Wisch, 205.
Bengjærd, Dronning, 139.
Bernhard af Clairv., 29, 68, 233.
Bernhardinus de Bustis, 104.
Bilde, Anders, 13.
— Eske, 306 ff.
— Klavs, 358.
— Ove, 42, 298, 417.
— Torben, 153, 304.
Bing, Anders, 165.
Birkerod, J., 8, 105.
Bjørns norske Krønnike, 130.

Blasius, st., 275.
Bonaventura, 65, 68.
Bonifacius VIII, 258.
Bording, Jak., 323.
Brade, Tyge, 150.
Brask, Hans, 79, 245.
Byrge (Birger), Ærkeb., 19, 21, 42, 48, 59, 104 f., 108, 417.
Børup, Morten, 8, 17.

Calepinus, Ambr., 34.
Carlstadt, 169.
Catholikon, 33.
Cato, 34.
Christensen, Anders, Dr. theol., 20, 41 f., 142.
Christian III, 33, 303, 310, 323 f.
Christiern I, 19, 55, 148.
Christiern II, 4, 17, 43, 48, 50, 101, 108, 112, 152, 167 o. fl. St.
Christine, Christiern II's Datter, 168, 238.
Christoffer, st., 54 f.
Christoffer af Oldenb., 302.
Chrysostomos, Joh., 68. 73.
— Oluf, 244.
Cicero, 34.
Clavdianus, 34.
Columella, 97.
Constantinus (Læge), 259.
Cranach, Lukas, 169.

Dagmar, Dronning, 139.
Dauw, Joh., 293.
Dialogus (en Satire), 279.
Diderik Slagheck, 108 ff.
Dietz, L., 282.
Dionysius, st., 275.
Dioscorides, 259.
Diurnale roskild., 36.
Doctrinale (Skolebog), 33, 35.
Doligani, 367.
Donatus (Skolebog), 17, 244.
Dorothea, st., 284.
Dorothea, Christ. II's Datter, 168.

Eck, Joh., 229.
Elisabet, Kong Hans Datter, 142, 165.
— Christ. II's Dronning, 103, 166, 172 f., 183.
Ellinge-Gaard (i Skaane), 306.
Else, Chr. Pedersens Hustru, 245 f. 335.
Erasmus, st., 54 f.
Erasmus fra Rotterdam, 191, 194.
Ericus Olavi, 133, 138.
Esch, Joh., 192.
Eskild, st., 133.
— Ærkeb., 29.

Faber, Jak. (le Fèvre), 52, 213 f., 326.
Falck, Jeppe, 151, 162, 164, 187, 339, 359.
Felix Pratensis, 213 f.
Ferdinand, Ærkehertug, 176.
Flaccius, Mat., 360.
Frants I, 177.
Frederik I, 154, 241, 292, 302, 415.
— den vise, 169.
Friis, Joh., 115, 358 — 161, 339.
— Anders, 36.
Frode Fredegod, 69.

Galenus (Læge), 259.
Gangvinus, Rob., 131.
Gaston de Brezé, 177 f.
Gau, Joh., 226, 419.
Gedinge Bro (i Skaane) 107.
Gellius, 34.
Gerardus (Læge), 259.
Gerson, Joh., 31, 134.
Gheysmer, Th., 135, 137, 418.
Gilbertus (Læge), 259.
Glob, Anders, 142.

Godfred af Ghemen, 223, 267.
Gregor den store, 52, 54, 68, 73.
Gregorius Urgemester, 178.
Grimstad (ved Oslo), 239.
Grundtvig, N. F. S., 9, 17, 80, 278, 298, 381 f.
Gualter, 124.
Guilelmus Parisiensis, 63 f.
— af Brescia, 258.
Gundel, Anders Guldsmeds, 355.
Gunild, Knud d. stores Søster, 132.
Gustav I Vasa, 56, 79, 108.
Gydinge Herred (i Skaane), 162.
Gyldenstierne, Christine, 160.
— Knud, 242.
— Mogens, 242, 305, 358.
Gøtrik, 271.
Gøye, Mogens, 13.

Hagerup, E., Biskop, 80.
Hans, Kong, 19, 43, 294.
— Crist. II's Søn, 168, 176.
Hansen, Hans, 239.
Harald Blaatand, 131.
Harboe, L., 80, 378.
Hardenberg, Ejler, 358.
Harrested Gaard (i Skaane), 162.
Hegesippus, 97.
Helgesen, Povl, 3, 5, 170, 185, 216 f., 223, 225, 298, 330, 391.
Hemmingsen, Niels, 319, 323.
Henrik af Huntingdon, 133.
— III af England, 132.
— VIII, 176.
Harpestræng, Henr., 255.
Henriksen, Hans, 320.
Herolt »Discipulus«, 61 f.
Hess, Joh., Præst, 301.
Hieronymus, 34, 52, 73, 97.
Hippocrates, 259.
Hochstraten, 237, 139, 244, 278.
Hofmand, Hans, 157, 341 ff.
— Lars (Laurits), 341, 346 ff., 352.
Holberg, L. 1, 80, 378.
Horats, 33, 97.
Hopylius Volfgang, 60.
Hugo af st. Victor, 68.
Hvid, Christen, 10, 359.
— Hans, 143.
Hvidstedt, Henrik Conradus, 241.
Huitfeldt, A., 83, 242, 302, 372.
Hülsebrock, Bastian, 248, 341 ff.

Ingeborg, J. Falcks Enke, 162 349, 358 f.
Ingemar, Mag., 186.
Ingelsted Herred (i Skaane) 104.
Isaac (Læge), 259.
Islef, Biskop, 122, 127.

Jens, Bager, 335, 337.
— Bysvend, 352.
Joakim II, 250.
Johan Magnus, 79.
Johannes de Balbis, 33.
Josefus, 97.
Juvenal, 34, 91, 97.
Jørgen Bundtmager, 165.
— Jensen, se Ulfeldt.
— Lauritsen, 337, 349, 351, 355.

Kalixt III, 54.
Kallundborg (Herredag 1517), 105.
Karl, st., af Flandern, 120, 123.
Karl V, 167 f.
Karolus Magnus, 53, 265 ff.
Kempe, Petr. Paul., 171, 189, 239.
Kinghorn, Alex., 258.
Kingo, Th., 2.
Klement, Skipper, 239, 311.
Knud d. store, 132.
— Lavard, 30, 134.
— VI, 29.
— Skriver, 165.
Knyslinge (i Skaane), 162 o. fl. St.
Kock, Jørgen, 244, 304 f.
Konstans, 54.
Kort Penning, 173.

Krabbe, Iver, 358.
— Tyge, 156, 160 f., 187, 337.
Krogh, Povl, 105.
Krummedige, Henr., 306.
— Sofie, 306 f.
Krumpen, Otto, 358.

Laale, Peder, 11, 14, 26, 82 ff., 244.
Lactancius, 34.
Langebek, Jak., 6, 80, 104, 379.
Lave Urne, 19, 32, 37, 39 f., 44, 47, 164, 408 f., 417.
Lavrensen, Peder, 3, 237, 244, 250, 278, 313, 370.
Laurits Nielsen, 306.
Leidecker, Hans, 154, 415.
Leiel, Sander, 344 f.
Leo, 53.
— X, 105, 109.
— (Leoninske Vers), 92.
Lier (Lyra), 164, 171 f., 182 f.
Lille (Parvus) Peder, 316, 370.
Livius, 97.
Lother, Melchior, 79.
Lucrets, 97.
Ludolf af Saxen, 52.
Lukan, 97.
Luther, M., 5, 12, 20, 77, 169 f., 194 f., 213 f., 220 f., 301, 326 f., 383 f.
Lykke, Jørgen, 358.
Lyra, Nic. de, 63 f., 194.
Lyskander, Klavs, 40, 83, 104, 112, 123, 240, 247, 374 f.
Løwen Universitet, 103.

Machabæus, Joh., 319 f.
Madsen, Christoffer, 247.
— Jakob, 289.
— Povl, 289.
— Mogens (Magnus Mathiæ), 21, 116, 314, 370.
Manderstrøm, 367.
Margrete, Dronn., 83, 107.
— Regentinde, 168 ff., 239.
Maria, Dronn., 207, 238.
Marianus Scotus, 133.
Marsk Stig, 139.
Martial, 34.
Mavrits Skriver. 335.
Melanchton, 33, 169, 250.
Messenius, J., 292.
Meyer, Hans, 286.
Mikkelsen, Hans, 80, 170, 183 f., 205. 239, 330 f.
— Jak., 245, 247.
Mogenstrup (i Skaane), 306.
Molbech, Chr.. 295, 318. 325, 384 f.
Morsing, Chr., 320.
Mortensen, Klavs, 216, 244, 283, 313.
Mortimer, Walter, 11.
Munck, Oluf, 368.
Müller, P. E., 47.

Niels Ebbesen, 140.
Niels Jensen 342.
Norby, Søren, 160 ff., 177, 243, 358.
Novolonius, Filip, 141.
Nyerup, Rasmus, 9, 15, 84, 102, 112, 277, 380.

Olger Danske, 111, 175, 188, 265, 269 ff.
Olufsen, Hans (Spandemager), 244, 289, 313.
Otvel, 278.
Ovid, 34, 68, 94, 97.
Oxe, Joh., 21.
— Peder, 347.

Palladius, Peder, 3, 11 f.. 319, 323, 353 ff.
Palæmon, 97.
Panudes, Maxim., 362, 368.

Parsbjærg, Verner, 358.
Paulus Æmilius 111, 132.
— de Cesis, 109.
Peder Skriver, 248.
Pedersen, Adser, 149.
— Anders, 11.
— Jens, 227.
— Jeppe, 336, 342.
— Klavs, 176.
— Niels, 342.
— Thomas (Holste), 174.
Pellicanus, Konr., 213 f.
Peregrinus, 65.
Persius, 97.
Petersen, N. M., 9, 84, 387.
Petrus Lombardus, 28.
— Hispaniensis, 259.
Philippi, Joh., 106.
Plautus, 34.
Plinius, 34, 91.
Poggius Bracciolini, 363.
Pontanus, Joh., 115, 376.
Povl Mynter, 342.
Properts, 97.
Prudentius, 97.

Quinctilian, 68.
Quintin Massys, 177, 181.

Rafael Maffeius, 138.
Rantzau, Joh., 161.
— Otto, 178, 181.
Rasis (Læge), 259.
Rasmus Fogedsvend, 352.
Rask, R. K., 9, 86.
Ravn, Hans, 293.
Reinhard, 169.
Remicius, 362.
Resen, H. P., 320.
— P., 83.
Reyssen, Willem v., 155, 416.
Rhegius, Urbanus, 220, 225.
Robert af Sorbonne, 28.
Roland, 269, 275, 277.
Romulus, 362.
Rosenkrans, Godske Er., 177, 189.
Rønnov, Jak., 179.

Sachs, Hans, 290.
Sadolin, J. J., 289.
Sallustius, 34.
Samsing, Peder, 353.
Savonarola, Hier., 240.
Saxo Grammat., 4, 19, 37—47, 69, 91, 114 ff. o. f. St.
Schweinitz (Kloster), 169.
Sebaldus, 111, 144 ff., 245.
Sedulius, 97.
Seneca, 68, 97.
Serapion (Læge), 259.
Sibrit, 168.
Simon Skytte, 151.
Simonsen, Rasmus, 11 f., 18, 89 f.
—, Vedel, 8.
Sixtus, Pave, 54.
Skabersjø Kirke (i Skaane), 152.
Skave, Niels, 11.
Skodborg, J., 108, 164.
Skovgaard, Hans, 149 ff., 161.
Skram, Peder, 358.
Smedstrup (i Skaane), 104.
Smith, Henr., 36, 56, 59, 79, 136, 170, 184, 192, 264.
Snorres Heimskringla, 126.
Sorterup, Jørgen, 2.
Spangenberg, Cyriacus, 300.
— Joh., 340, 360.
Sparre, Aage Jepsen, 108, 163, 187, 304, 359.
— Ove, 243.
Statius, 34.
Stefanius, Stef. H., 41, 115, 376 f.
Steinhöwel, H., 361 f.
Stiesen, Otto, 160 f.
Stæfje (i Skaane), 109, 155.
Svaning, Hans, den ældre, 112. 116, 371.
— den yngre, 315, 376.

Svend Tveskæg, 121.
Svetonius, 34.
Swinard (Zwynaerd), 173 f.
Syv, Peder, 2, 83, 368.
Sølvitsborg, 160, 162.

Taagerup (i Skaane), 107.
Tagesen, Mathis [Henrik], 140.
Tavsen, Hans, 3, 289, 315.
Terents, 34.
Thomesen, Christ., 188.
— Hans, 282, 323, 369.
Thott, Tage, 358.
Tibul, 34.
Tidemand, Peder, 320, 323, 361.
Tiustrup (i Skaane), 104, 107.
Trolle, Gustav, 133, 188.
— Herluf, 112, 125, 346.
Trudtsen, Søren, 104.
Turpin, 269.

Ulfeldt, Jørgen Jensen, 162, 187.
Ulfstand, Gr., 219.
Ulriksøn, Oluf, 245, 355 o. fl. St.
Ulv, Hans, 187.
Urne, Klavs, 358.

Valdemar d. st., 29. — Sejer, 111.
Valdenser (Hussiter), 233.
Valkendorf, Erik, 21, 42, 103,
— Erik, 321.
— Hans, 21, 103.
Valkendorf, Henning, 21.
— Knud, 21.
Valla, Laur., 97.
Vedel, A. S., 2, 4, 115, 371.
Wegener, C. F., 387.
Veiger, Herm., 280, 353.
Velschov, 47.
Venatorius (Jäger), Th., 300.
Vesto, 109.
Veze, Joh., 109, 149, 157, 177 183, 206, 413.
Viberup (i Skaane), 107.
Vigilies (en Satire), 279.
Vilhelm, Abbed, 29.
Willom v. Zwoll, 184, 193.
Villumsen, Herm., 104.
Vincentius Bellov., 7, 132.
Vingaard, Hans, 227, 294, 317, 343, 354.
— Mogens, 219.
Vinter, Chr., 80, 170, 173, 176 308.
Virgil, 34, 97.
Voes, Henrik, 192.
Wolsey, Th., 177, 182.
Voragine, Jac. de, 64.
Vormordsen, Fr., 216 f., 244. 279, 313.
Vram Gaard (i Skaane), 151, 153.

Æsop, 26, 361 ff.

Ørsted, H. C., 72.

Efterskrift.

Det er en Menneskealder siden jeg begyndte at samle til Chr. Pedersens Levneds-Beskrivelse; men først i de sidste Aaringer har jeg fundet Lejlighed til at bearbejde mine Samlinger. Det lange Tidsrum, som er forløbet, har ført med sig, baade at en Del af mine haandskrevne Kilder blev trykt, skjønt lidt tilfældig spredt, navnlig i Ny kirkehistoriske Samlinger og Danske Magasin, og at en anden Del, som jeg ikke havde kjendt, eller dog ikke udførlig benyttet, blev fremdraget, især af de flittige Forskere, Dr. H. Rørdam og Hr. Sonnenstein Wendt, hvorved Arbejdet blev mig lettet.

Jeg slutter med en Tak til Carlsberg-Fondet, hvis højtærede Bestyrelse velvillig har understøttet Bogens Udgivelse.

Kjøbenhavn, 14. April 1882.

C. J. Brandt.

INDHOLD.

Side

Indledning ..... 1.

I. Ungdomsaarene.
(Fødested. — Fødselsaar. — Slægt. — Skolegang. — Kannik i Lund.) 7

II. Ophold i Paris 1510—15.
(Universitetet i Paris. — Ordbog. — Udgaven af Saxo. — Tidebog. — Om Messen. — Postille. — Udgave af Peder Laales Ordsprog.) ..... 28.

III. I Hjemmet 1515—26.
(Hjemrejsen. — Ærkebiskop Byrge. — Danmarks-Krønniken. — Oversættelsen af Saxo. — Kansler hos Joh. Veze. — Christiern II's Flugt. — Chr. Pedersen hos Søren Norby. — Domfældelse og Flugt.) ..... 101.

IV. I Landflygtighed 1526—32.
(Christiern II i Nederlandene. — Rejse til Paris 1527. — Ophold i Lier. — Ny Testamente. — Forhold til Luther. — Huspræst hos Kongen. — Davids Psalmer. — Syv Smaaskrifter 1531. — Om Børneskolen.) .... 167.

V. Efter Hjemkomsten 1532—43.
(Bopæl i Malmø. — Giftermaal. — Agrikolas Katekisme. — Lægebøger. — Karl Magnus' og Olger Danskes Krønnike. — Psalmebogen. — Rimkrønniken. — Grevens Fejde. — Reformationen. — Bibeloversættelsen.) 238.

Side

VI. Alderdom, Død og Eftermæle.
(Alderdoms-Svaghed. — Formues-Omstændigheder. — Svigersønnen. — Sotteseng og Død (1554). — Trætter om Arven. — Rigens Krønnike. — Efterladte Skrifter.) 334.

Eftermæle i det 16., 17., 18. og 19. Hundredaar ..... 368.

Tilbageblik ..... 389.

Bilag ..... 405.

Tillæg og Rettelser ..... 417.

Navne-Liste ..... 420.

Efterskrift ..... 426.

5,00

CHRISTIERN PEDERSEN'S

DANSKE SKRIFTER.

UDGIVNE AF

C. J. BRANDT OG **R. Th. FENGER.**

5 Bind. Nedsat Pris 20 Kr.

Saavidt Oplaget rækker, kunne enkelte Bind faaes, nemlig:

1ste Bind. Postillens Vinterpart. 1850. 412 S. 5 Kr.

2det Bind. Postillens Sommerpart. Tidebogen. Bogen om Messen. 1851. 532 S. 6 Kr. 40 Øre.

3die Bind. Det Nye Testamente. 1852. 596 S. 6 Kr. 60 Øre.

4de Bind. Davids Psalter og Smaaskrifter (1531—33). Udgivet af C. J. Brandt. 1854. 608 S. 6 Kr. 60 Øre.

5te Bind. Kejser Karl Magnus. Kong Olger Danske. Danske Krøniker (efter Haandskrifter). Udgivet af C. J. Brandt. 1856. 544 S. 6 Kr. 60 Øre.

F 5811